

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

ISSN: 2757-7767 • E-ISSN: 2757-7481 • CİLT/VOL: 1 • SAYI/NUMBER: 3 • EYLÜL-ARALIK/SEPTEMBER-DECEMBER: 2021

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume 1 • Sayı/No: 3 • Eylül-Aralık / September-December 2021

SDE AKADEMİ DERGİSİ

THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

Cilt/Volume: 1 • Sayı/No: 3 • Eylül-Aralık / September-December 2021
ISSN: 2757-7767 • E- ISSN: 2757-7481

Stratejik Düşünce ve Araştırma Vakfı (SDAV) Adına Sahibi/Owner: Sinan TAVUKCU
Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: M. Fatih SEZGİN
Tasarım/Design: Muhsin Samet OKUR, Hasan GÖKMEŞE

Genel Koordinatör/General Coordinator: Alper TAN

Editör/Editor-In Chief: Doç. Dr. Güray ALPAR
Yardımcı Editör/Associate Editor: Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

Alan Editörleri/Section Editors

Siyaset Bilimi ve Sosyoloji/Political Science and Sociology

Prof. Dr. Tefvik ERDEM

Ekonomi ve Maliye/Economics and Finance

Prof. Dr. Abuzer PINAR

Toplumbilim ve Savunma-Güvenlik/Sociology and Defense-Security

Doç. Dr. Güray ALPAR

Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi/Law, International Relations and Political Science

Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ

Uluslararası İlişkiler-Bölgesel Çalışmalar/International Relations-Regional Studies

Dr. Gökberk DURMAZ

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT

Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU

Prof. Dr. Mehmet BİBER

Prof. Dr. Muammer YAYLALI

Prof. Dr. Musa YILDIZ

Prof. Dr. Ömer ÇOMAKLI

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara

Telefon/Phone: (0312) 473 80 45

E-posta/E-mail: makale@sdeakademidergisi.org

Genel Ağ/Web: www.sdeakademidergisi.org

YAYIN TÜRÜ/PUBLICATION TYPE

Yerel Süreli

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Eylül 2021

Baskı Hazırlık/Print Application: Karınca Ajans

Baskı Yeri/Print Address: Karınca Ajans

© Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz.
Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SDE Akademi Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Kurumsal görüşü yansıtmaz
SDE Akademi Dergisi 4 (dört) ayda bir yayımlanır.

Hakemli bir dergidir.

İÇİNDEKİLER

Editörden	7
“Alaş” Partisi ve Kazak Milli Aydınlanma Süreci: Kimlik ve Din <i>“Alaş” Party and Kazakh National Enlightenment Process: National Identity and Religion</i> Tevfik Erdem - Sayan Shilmambetov	12-35
Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler: Eleştirel Bir Yaklaşım <i>In Kurdish Nationalism Symbols and Myth: A Critical Approach</i> Rıfat Aydın	36-66
Başarısız Devlet Versus Güçlü veya Konsolide Devlet <i>Failed State Versus Strong or Consolidated State</i> Gülise Gökce	68-97
Lisans ve Lisansüstü Düzeyde İstihbarat Eğitimi: Türkiye ve ABD Örneklerinin Karşılaştırılması <i>Intelligence Education at Graduate and Postgraduate Level: Comparison of Turkey and USA Samples</i> Namık Çcencen - Serkan Kocamanoğlu - Mehmet Burak Berk	98-134
United States Information Agency’nın (USIA) Amerikan Kamu Diplomasisindeki Önemi <i>The Importance of United States Information Agency (USIA) In Public Diplomacy</i> Erkan Aydınlı	136-177
Haçlı Seferlerinden Siyonizm’e Sömürgeci Projeler’in Devam Ettirilmesi <i>The Continuation of the Colonialist Project From the Crusades to Zionism</i> Khalid El-Awaisi	178-228
Filistin Sorununun Adaleti Zamanla Değişmeyecek Filistin Halkı Ne Pahasına Olursa Olsun Ulusal Haklarından Vazgeçmeyecek Faid Mustafa	229-234

Yayın Kurulu/Editorial Board

- Prof. Dr. Abuzer Pınar
Prof. Dr. Akile Gürsoy
Prof. Dr. Aparna Srivastava/**Hindistan**
Prof. Dr. Ayten Koç Aydın
Prof. Dr. Cevat Özyurt
Prof. Dr. Erol Turan
Prof. Dr. Gülise Gökçe
Prof. Dr. Gülnisa Aynakul
Dr. Habib Awada/**Lübnan**
Prof. Dr. Hacer Huseynova/**Azerbaycan**
Prof. Dr. Hacı Musa Taşdelen
Prof. Dr. Haldun Soysal
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu
Prof. Dr. Hikmet Kavruk
Prof. Dr. Hülya Eşki Uğuz
Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel
Prof. Dr. İlhan Aksoy
Prof. Dr. İsmail Hira
Prof. Dr. Jamoldinova Odinakhon Rasulovna/
Özbekistan
Prof. Dr. Kürşat Öncül
Prof. Dr. Levent Aydın
Prof. Dr. Mehmet Akıncı
Prof. Dr. Muharrem Çetin
Prof. Dr. Mujahid Ali Mansoori/**Pakistan**
Prof. Dr. Muntazir Mehdi/**Pakistan**
Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan
Prof. Dr. Mustafa Şenel
Prof. Dr. Mykola Vaskiv/**Ukrayna**
Prof. Dr. Nail Öztaş
Prof. Dr. Nihat Yılmaz
Prof. Dr. Oktay Tanrıseven
Prof. Dr. Ömer Alpaslan Aksu
Prof. Dr. Orhan Gökçe
Prof. Dr. Ramazan Yelken
Prof. Rafał Ożarowski/**Polonya**
Prof. Dr. Sarash Konyrbayeva/**Kazakistan**
Prof. Dr. Safiye Kırlar Barokas
Prof. Dr. Şevket Ökten
Prof. Dr. Sezer Akarcalı
Prof. Dr. Soyalp Tamçelik
Prof. Dr. Tamalika Sultana/**Bangladeş**
Prof. Dr. Tefik Erdem
Prof. Dr. Araz Gozelov/**Rusya**
Doç. Dr. Abdülkadir Öztürk
Doç. Dr. Akmaral Maldıbek/**Kazakistan**
Doç. Dr. Ali Asker
Doç. Dr. Alper Mumyalmaz
Doç. Dr. Aydın Aktay
Doç. Dr. Bartosz Józwik/**Polonya**
Doç. Dr. Cengiz Buyar/**Kırgızistan**
Doç. Dr. Cholpon Toktosunova/**Kırgızistan**
Doç. Dr. Christos Teazis/**Yunanistan**
Doç. Dr. Ferhat Mikailov/**Azerbaycan**
Doç. Dr. Güray Alpar
Doç. Dr. Hakan Acet
Doç. Dr. Hatice Güzel Mumyalmaz
Doç. Dr. Khalid El-Awaisi/**Filistin**
Doç. Dr. Mehmet Güneş
Doç. Dr. Merve Karacaer Ulusoy
Doç. Dr. Mirzahan Egamberdiyev/**Kazakistan**
Doç. Dr. Nurlan Baigabılov/**Kazakistan**
Doç. Dr. Oğuzhan Göktolga
Doç. Dr. Olga Sciuçhina/**Moldova**
Doç. Dr. Savaş Erdoğan
Doç. Dr. Tekin Avaner
Doç. Dr. Ümran Türkyılmaz
Dr. Abdullah Erol
Dr. Adem Bölükbaşı
Dr. Ahmet Ateş
Dr. Atila Kartal
Dr. Bala Ishiyaku/**Nijerya**
Dr. Cahit Çelik
Dr. Dipanwita Pal/**Hindistan**
Dr. Efe Jennifer Aiyeoba/**ABD**
Dr. Faisal Zulhumadi/**Malezya**
Dr. Froilan Mobo/**Filipinler**
Dr. Gökberk Durmaz
Dr. Kainar Kaldybay/**Kazakistan**
Dr. Keisuke Wakizaka/**Japonya**
Dr. Mariam Sulkhanishvili/**Gürcistan**
Dr. Mustafa Onur Tetik
Dr. Mustafa Armut
Dr. Nurbol Baibakhov/**Kazakistan**
Dr. Saim Şallı
Dr. Terana Naghiyeva/**Azerbaycan**
Dr. Viola Makhzoum/**Lübnan**
Dr. Murat Bürkan Serbest

EDİTÖRDEN

Değerli okuyucu,

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) tarafından yazar ve hakemlerimizin titiz çalışmaları neticesi hazırlanan bilimsel hakemli dergimizin üçüncü sayısını sizlerle paylaşmaktan büyük onur duyuyoruz. Daha önceki sayılarımızda bizlere yazılı ve sözlü olarak ulaşan ve desteğini ileten tüm okuyucularımıza teşekkür ediyor ve vermiş oldukları destek dolayısıyla şükranlarımızı sunuyoruz. Bu desteğin bizlere daha fazlası için güç verdiğini özellikle belirtmek isteriz.

Bu sayımızda da sizlere; sosyoloji ve antropoloji, uluslararası ilişkiler, istihbarat ve tarih alanlarında hazırlanan makaleleri sunuyor, özgün akademik çalışmaları düşünce dünyamıza kazandırmayı amaçlayan hakemli bir dergi olma hedefimizi tekrar vurgulamak istiyoruz.

Bu sayımızda görüşlerinize sunduğumuz ilk makalemiz, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tevfik Erdem'in, aynı üniversiteden Doktora Öğrencisi Sayan Shilmambetov'un birlikte hazırladıkları "Alaş Partisi ve Kazak Milli Aydınlanma Süreci: Kimlik ve Din" isimli makale. Bu makalede Rusların, Türkistan bölgesindeki asimilasyon çalışmalarına karşı, Kazak Aydınlanma süreci ve direnç merkezleri ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizin önde gelen sosyologlarından birisi olan Sayın Erdem'in öğrencisi ile birlikte hazırladığı ve süreci sade bir dille anlatan bu makalesini ilgiyle okuyacağınızı tahmin ediyoruz.

İkinci sırada bulunan ve Dr. Rifat Aydın tarafından kaleme alınan "Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler: Eleştirel Bir Yaklaşım" isimli makalede Kürt milliyetçiliği oluşturulmaya çalışılırken kullanılan sembol

ve mitler ile kullanılan manipölasyon ve ideolojik yöntemler üzerinde durulmuş ve kendisi ile çelişen hususlar vurgulanmıştır.

Günümüzde dünya üzerinde başarısız devlet sayısı giderek artmaktadır. Üçüncü makalemiz Selçuk Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğretim üyesi Prof. Dr. Gülise Gökçe tarafından hazırlanan “Başarısız Devlet Versus Güçlü veya Konsolide Devlet” isimli çalışmadır. Bu değerli çalışmada Sayın Gökçe özellikle başarısız devlet kavramının anlamı ve bu sürece yol açan faktörler üzerinde durmakta ve buna müteakip başarısız devlet sayılmaya yol açan faktörler üzerinde durmaktadır.

Türkiye’de lisans ve lisansüstü düzeyde verilen istihbarat eğitimini analiz edip bunu Amerika Birleşik Devletleri’nde verilen eğitim ile karşılaştırarak ortaya çıkan bulguları kıyaslayan “Lisans ve Lisansüstü Düzeyde İstihbarat Eğitimi: Türkiye ve ABD Örneklerinin Karşılaştırılması” isimli çalışma, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi Yüksek Lisans Öğrencileri; Doç. Dr. Namık Çencen ile Serhat Kocamanoğlu ve Mehmet Burak Berk tarafından hazırlanmış olup çalışma bulguları için Türkiye’de; Milli Savunma Üniversitesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Polis Akademisi ve İstanbul Aydın Üniversitesinin, ABD’de ise Citadel Military Collage of South Carolina, American Military University, The Institute of World Politics ve Mercyhurst University’nin istihbarat eğitim programları incelenmiştir.

Beşinci makalemiz kamu diplomasisi konusu üzerinedir. Dr. Erkan Aydın tarafından hazırlanan “United States Information Agency’nın (USIA) Amerikan Kamu Diplomasisindeki Önemi” isimli makalede, Amerika Birleşik Devletleri’nin kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten United States Information Agency’nin (USIA), misyonu, yapısı, faaliyetleri ve Soğuk Savaş sürecine etkisi incelenmiştir. Makalenin, bu tür kurumların, devletlerin kamu diplomasisine ne tür bir katkısının olduğunu ortaya koyması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bilindiği üzere her sayımızda Türkiye ile yakın tarihi, kültürel ve ekonomik bağı bulunan bir veya birkaç ülkeye yer veriyoruz. Bu sayımız için belirlediğimiz ülke, zor şartlarda mücadelelerini sürdüren dost ve kardeş

ülke Filistin. Filistin'in bir an önce yaşadığı acılardan kurtularak özgür ve bağımsız bir ülke olarak hak ettiği refah düzeyine ulaşması en büyük dileğimiz. Filistin ile ilgili olarak bu sayımızda bir makale ile bir editöre mektup köşesi yer almaktadır. Bu kapsamda, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Khalid El-Awasi tarafından İngilizce olarak hazırlanan “The Continuation of the Colonialist Project From the Crusades to Zionism (Haçlı Seferlerinden Siyonizm’e Sömürge Projelerinin Devam Ettirilmesi)” isimli makale Haçlı Seferleri ile başlayan kutsal toprakları ele geçirme çabalarının daha sonraki safhalarda Siyonizm’e devredilişini ortaya koyarken, Filistin Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Dr. Faid Mustafa tarafından dergimiz için kaleme alınan, “Filistin Sorununun Adaleti Zamanla Değişmeyecek, Filistin Halkı Ne Pahasına Olursa Olsun Ulusal Haklarından Vazgeçmeyecek” isimli “Editöre Mektup” yazısında sözde “barış süreci” çalışmaları ile Filistin halkının duygularının ve umutlarının nasıl istismar edildiği ve İsrail'in Filistin halkının haklarını nasıl gasp ettiği vurgulanıyor ve uluslararası kamuoyuna işgalci güçlerin yasadışı tutumunu tanımama çağrısı yapılıyor.

Sayın Büyükelçinin, “Büyük, özgür ve kardeş Türk halkı Filistin halkına yabancı değildir. Aynı hayalleri ve özlemleri paylaştığımız, adaletsizliğin ve sömürgecinin reddedildiği; adalete dayalı, bir arada yaşama özgürlüğümüzün olduğu bir dünyada Filistin ve Türk halkı olarak 400 yılı aşkın bir süre Osmanlı'nın çatısı altında birlikte yaşadık ve iki ülke arasındaki işbirliği ve kardeşliğe dayalı bir gelecek için de hayata birlikte devam edeceğiz.” sözleri ise iki ülke insanların geçmişten gelen bağının geleceğe yansımalarına işaret ediyor.

Stratejik Düşünce Enstitüsü tarafından hazırlanan bu mütevazı çalışmaların bilim ve düşünce dünyasına katkı sağlamasını ümit ediyor, bir sonraki sayıda buluşmak üzere en içten saygılarımızı sunuyoruz.

Doç. Dr. Güray ALPAR

SDE
AKADEMİ
DERGİSİ
THE JOURNAL OF SDE ACADEMY

“ALAŞ” PARTY AND KAZAKH NATIONAL ENLIGHTENMENT PROCESS: NATIONAL IDENTITY AND RELIGION

Tevfik Erdem - Sayan Shilmambetov

Abstract

Turks, one of the oldest tribes in history, have always been exposed to direct or indirect attacks in many areas in their geography. By the 20th century, these attacks experienced the most violent period. In particular, exploitation and assimilation efforts have gained weight and centers of resistance have been established against this. The idea of facilitating colonization and managing it by dividing it into small pieces is the basis of exploitation and assimilation. The harshest reaction to this assimilation and exploitation effort is the old-fashioned madrasahs and conscious communities raised from the societies, associations and parties established by the Usul-i Cedit schools that started their activities as a result of the Cedit movement. The activities carried out by the intellectuals of this period were not only local studies. The intellectuals of the period aimed to confront the enemy with efforts to unify the whole Turkic world in response to the search for assimilation and exploitation targeting the entire Turkic world. However, local studies have also come to the fore with their essential and unifying aspects rather than being separators. In this study; We will evaluate the Kazakh enlightenment process, which emerged as an attitude against the exploitation and assimilation efforts undertaken by the Russians for the purpose of Russification and Christianization, and the Alaş Orda movement that developed and settled this process.

Keywords: *Alaş Orda, Kazakh, Enlightenment, Kazakhstan, Turkistan.*

“ALAŞ” PARTİSİ VE KAZAK MİLLİ AYDINLANMA SÜRECİ: KİMLİK VE DİN

Tevfik Erdem* - Sayan Shilmambetov**

Öz

Türkistan coğrafyası sömürgeci saldırıya maruz kaldığı andan itibaren maddi ve manevi büyük sıkıntılar yaşamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde bu saldırılarda en şiddetli dönem yaşanmıştır. Özellikle sömürü ve asimile etme çalışmaları ağırlık kazanmış ve buna karşı direnç merkezleri oluşmuştur. Sömürü ve asimile çalışmalarının temelinde sömürgeleştirmeyi kolaylaştırma ve küçük parçalara bölerek daha rahat yönetme düşüncesi vardır. Bu asimile etme ve sömürme çabasına karşı en sert tepkiyi, eski usul medreseler ile Cedit hareketinin bir sonucu olarak faaliyete başlayan Usul-i Cedit okullarından yetişenlerin kurduğu cemiyet, dernek ve partilerden yetişen bilinçli topluluklar verir. Bu dönem aydınlarının yürüttükleri faaliyetler sadece mahalli çalışmalarla sınırlı değildir. Bu dönemin aydınları, Türk dünyasının tamamını hedef alan asimile etme ve sömürme arayışına karşılık yine bütün Türk dünyasını birleştirici çalışmalar ile düşmana karşı koymayı hedeflemişlerdir. Bununla beraber yapılan mahalli çalışmalar da ayırıştırıcı olmaktan çok zaruri ve birleştirici tarafıyla ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada; Rusların, Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma gayesi ile giriştikleri sömürü ve asimile etme çabalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Kazak aydınlanma sürecini ve bu süreci geliştirip yerleşik hale getiren Alaş Orda hareketi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Alaş Orda, Kazak, Aydınlanma, Kazakistan, Türkistan.

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi, tevfikerdem@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7658-1735>.

** Dr., Ahmet Yesevi Üniversitesi, sayanbaldisu@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-5734-3149>.
Bu makaleye atf için: Erdem, Tevfik. ve Shilmambetov, Sayan. (2021). “Alaş” partisi ve Kazak Millî Aydınlanma Süreci: Kimlik ve Din, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 12-35.

Giriş

Sömürgecilik ve emperyalizm Batı Avrupa'nın merkezi gücünü pekiştirmesi ve sanayi devrimi sonrasında tüm dünya üzerinde bir güç gösterisinde bulunması olarak zirve noktasına 19. yüzyılda ulaşır. Bu yüzyıl, Avrupa'nın kendi içinde güç mücadelesine dönüşmesine sebep olan sömürgeciliğin ulaşım araçlarının ve askeri gücünün gelişmesine paralel olarak yüksek ölçüde geliştiği bir yüzyıldır. Sömürgecilik ve emperyalizm, Batı Avrupa'nın ve sonrasında Amerika'nın tüm dünya üzerinde kontrolü sağlama gayretleri olarak bilinir ve böyle bilindiği için de, Türkistan coğrafyasında 16. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlayan Rusya'nın bu coğrafyada izlediği yayılcı politikalar gölgede kalır. Rusya'nın Türkistan'da izlediği yayılcılık, sömürü ve emperyalizm politikaları Türkistan'daki toplulukların maddi ve manevi açıdan kaynaklarının sömürülmesine sebep olurken, tıpkı Batının diğer coğrafyalar için yaptığını iddia ettiği modernleştirme söylemi, Rusya tarafından Türkistan halkları için dillendirilerek sömürü perdelenmek istenmiştir. Bu sömürünün en acı taraflarından biri de bu çalışmada üzerinde durulan bir milletin hafızasını oluşturan ve ona istikamet verecek olan aydınlarının yok edilmesidir. Bu çalışma sömürü ve aydın kıyımının Türkistan coğrafyasında nasıl gerçekleştiğine dair bir değerlendirmeyi Kazak coğrafyası ve aydınları üzerinden sunmayı hedeflemektedir.

Aydınlanma ve aydın sınıfı terimleri, her toplum için büyük bir anlam taşır. İster geçmişte ister günümüzde gelişmenin önünü açan ve şuurlu nesiller yetişmesine vesile olan en önemli unsur aydınlardır. Aydınlanmanın gerçekleşmesi yolunda adım atan aydınlar, çoğu zaman yaşadıkları dönemlerde tam manasıyla anlaşılammışlardır. Hatta fikirlerinden ötürü bazen hain ilan edilecek kadar ağır ithamlarla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle Sanayi Devrimi ile beraber farklılaşan ve değişen dünyada, birçok alanda ortaya çıkan ihtiyaçlara karşılık bir arayış başlar. En masum haliyle arayış olarak adlandırdığımız bu süreç, aslında bir çeşit savaş halidir. Bu savaş Batı medeniyetinin dünyanın diğer medeniyetlerine karşı açtığı bir savaş olarak okunabilir. Dünya düzeninin kabaca "kazanlar ve kaybedenler" ya da "sömürenler ve sömürülenler" şeklinde keskin bir çizgiyle ikiye ayrıldığı düşünülürse tam da bu noktada kaybedenlerden olmamak için Batı dışındaki medeniyetlerde aydınlanma süreci ve aydın sınıfının mahareti devreye girer.

Aydınlar içinde yaşadıkları toplumun klavuzlarıdır, o toplumu atalet uykusundan uyandıran, milletin iyiliği, menfaati ve yükselmesi için çalışan insanlardır. Bu manada Batı dışındaki medeniyetlerde aydınlanma süreci, sömürülmeye karşı uyanık olma ve daima uyanık kalma olarak düşünülür. Aydın sınıfı ise, bu süreci etkin olarak kullanabilen eğitimli ve şuurlu sahibi sınıf olarak tanımlanabilir.

Aydınlanma kavramı ve aydın sınıfı, Kazak Türklerinde, çağdaş anlamıyla 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında oluşmaya başlar. Bu tarihlerde Çarlık Rusya'sının artık tahammülü aşan baskıları ve sonrasında Sovyet Rusya'nın zulümleri bir aydınlanma sürecini ve aydın sınıfının oluşumunu zorunlu kılar. Kazak aydınlanmasının ortaya çıkışında ana gaye, halkı, çağın ihtiyaçlarına göre hareket etme konusunda bilinçlendirme çabasıdır (Erjanova Ulpan, 2002: 161-163). Bu çaba özellikle iki disiplinin kullanılmasını zorunlu kılar: Edebiyat ve siyaset. Aydınlanma sürecinin en önemli tezahürleri özellikle siyasi alanda ortaya çıkar. Kazak aydınlanması da ağırlıklı olarak bu kapsamda oluşur ve gelişir. Nitekim aydın sınıfın kalem erbabı olmasının yanı sıra en bariz özelliklerinden biri de siyasetle uğraşmasıdır. Siyasi hayat bir yandan bu süreci şekillendirirken diğer yandan da bu sürecin etkisinde kalarak biçimlenir. Yani aydınlanma ve siyasi düşüncenin gelişimi birbirinin hem öznesi hem de nesnesi konumunda yer alır.

Kazak aydınlanması sürecini etkileyen edebî faaliyetler özellikle bir araç olarak iş görür. Sözlü ve yazılı biçimiyle edebî türlerin hemen hepsinde Türk kültürünün, dünya görüşünün, tarihinin ve geleneklerinin en eski dönemlerine ait izlerini bulmak mümkündür. Aydın sınıfı modern zamanlardaki sorunları aşmak için geçmişin tecrübelerini ve geleceğin tasavvurlarını edebî faaliyetler biçiminde ortaya koyar. Yine bu eserler yoluyla aydınlatmak istediği halkın her bir ferdine ulaşır. Yaşadıkları coğrafya itibarı ile kökü milattan önceki asırlara kadar dayanan göçebe bozkır Türk kültürünün en önemli temsilcisi konumundaki Kazak Türklerinde yazılı edebîyat ise özellikle Abay Kunanbayoğlu (1845-1904) ile gelişmeye başlar (Neroznak, 1995: 16).

Kazak aydınlanmasını zaruret haline getiren, Rusların Türkistan coğrafyasını işgalleridir. Bu işgaller ile birlikte edebî eserlerin de temalarında

ciddi değişmeler meydana gelir. Bu dönemde yaşanan sıkıntılardan ötürü “sanat toplum içindir” anlayışı daha yerleşik bir hal alır. Bu anlayışa bağlı olarak, vatanın kurtuluşu noktasında sorumluluk alan ve eli kalem tutan yazar ve şair sıfatını haiz tüm devlet adamları kalemlerini bağımsızlık yolunda oynatırlar. Sanatlarını, toplum üzerinde oynanan oyunları bozmak ve yaşananları gelecek nesillere aktarmak maksadı ile icra ederler. Geline bu noktada araç olarak kullanılan edebiyat, aydınlanmanın kaçınılmaz araçlarından bir diğerini yani siyaseti hazırlar. Kazak aydınlanmasının siyasi boyutunu meydana getiren en önemli teşekkül, hiç şüphesiz mensuplarının çoğunu yazarların ve şairlerin oluşturduğu Alaş Orda Partisi’dir. Bu partinin direniş i ile Rusların sömürge politikasına karşılık vermelerini ve onların Müslümanlığı ve Kazakistan’ın kutsal bölgelerini korumasını sağlamıştır. Kazak aydınlarının, bölgede bir din olarak İslam’ı ve bölge halkı tarafından kutsal sayılan merkezleri Rus saldırılarından koruma çabaları, parti programında net bir şekilde yazılmıştır. Bu sebeple ele alınan çalışmada, Kazak aydınlarının Alaş Partisi aracılığıyla Kazakistan’da kutsal sayılan merkezleri ve Müslümanlığı koruma çabalarını ortaya konulmak hedeflenmiştir.

Kazak Aydınlanma Sürecini Hazırlayan Sebepler

20. yüzyıla gelindiğinde bütün dünyada bir yandan ümmetçilik fikri önemini kaybetmeye başlarken diğer yanda da özellikle Avrupa’da 19. Yüzyılda ortaya çıkam milliyetçilik akımının etkisiyle çok uluslu büyük imparatorluklar çökmeye başlar. Buna karşılık aynı dönemlerde, Türkistan coğrafyasında Ruslar, zulme ve işgallere dayanan yeni bir imparatorluk kurma gayretini devreye sokarlar. Ruslar, bir taraftan fiili bir işgal ile Türki coğrafyanın tümünü ele geçirerek emellerine ulaşmaya çalışıp siyasi hâkimiyetlerini sağlamlaştırmayı amaçlarken diğer taraftan, toplumların benlikleri ile var olmasını ve tarih sahnesinde varlıklarını bu şekilde devam ettirmesini sağlayan millî ve manevî değerlerle oynayarak hâkimiyetleri altındaki Türk boylarını Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma gayreti içine girerler. Bu amaçla modern ya da iptidai her yönetime başvurarak bazen unutturma yoluna giderken; bazen de kendi emelleri uğruna modernleştirme maskesi altında aslından uzaklaştırma metodunu uygularlar.

Başaramadıkları noktalarda ise, yerli halkın bir kısmını destekleme kisvesi altında, halkı birbirine düşürmek ve kırdırmak suretiyle isteklerine ulaşmaya çalışırlar. Geçmişin izini taşıyan cami, külliye, medrese, mezarlık ne varsa hepsini ortadan kaldırma çabası, halkı aslından uzaklaştırma, halka geleneği ve tarihi unutturma bağlamında değerlendirilebilecek faaliyetlerin sadece bir kısmına örnek olarak verilebilir. Yine toplumsal hafızayı sıfırlamak için hiçbir sembol taşımayan yapıları bile modernize etme bahanesiyle yıkıp kendi anlayışlarına uygun yapılara dönüştürmeleri de insanları köklerinden kopartarak, onlara geçmişi unutturma çabasının örnekleridir. Bunlarla da yetinilmeyip bir kısım yerleşim alanlarının adları değiştirilir, köklü geçmişle halkın hafızasından isim değişikliğiyle bile silinmesi zor olan yerler ise tümünden ortadan kaldırılarak yeni yerleşim yerlerine taşınır.

Bütün bunların asıl ve tek sebebi geçmişten bugüne millî kimlik ve millî hafızanın izlerini taşıyan her şeyi ortadan kaldırmaktır. Kabul edilmelidir ki, bu izler sadece bölgeye has izler değil, tüm Türk dünyasının ortak değerleridir. Rusların asimile etme ve sömürme çabasına daha başında karşı durarak en sert tepkiyi veren kurumlar, eski usul medreseler ile Cedit hareketinin bir sonucu olarak faaliyete başlayan Usul-i Cedit okullarından yetişenlerdir. Bu aydın devlet adamları ile bunların kurduğu cemiyet, dernek ve partilerden yetişen bilinçli topluluklar da süreç içerisinde bu tepkiye destek vermiştir. Bu dönem aydınlarının yürüttükleri faaliyetler sadece mahalli çalışmalar değildir. Aydınlar, Türk dünyasının tamamını hedef alan bu asimile etme ve sömürme arayışına karşılık yine bütün Türk dünyasını birleştirici çalışmalar ile düşmana karşı koymayı hedeflemişlerdir. Bununla beraber yapılan mahalli çalışmalar da ayrıştırıcı olmaktan çok birleştirici tarafla ön plana çıkmıştır. Bu bütünlüğü sağlamak adına dönem aydınları Türk coğrafyasının her noktası ile irtibat halinde çalışmışlardır (Saray, 1993: 189).

Türkistan coğrafyasında vatan ve millet merkezli bir mücadele verilirken bütün bu gidişat Osmanlı devlet adamlarınca da takip edilir. Osmanlı Devleti’nden onlara yeterince yardım gidemediği muhakkaktır. Fakat unutulmamalıdır ki aynı dönemde Osmanlı Devleti hem içeride hem dışarıda birçok düşmanla savaş halindedir. Buna rağmen diğer bütün Türk coğrafyasında olduğu gibi Kazak coğrafyasında da, Ruslar siyasi hâkimiyetlerini

kurma çabası içerisine girdikleri sırada Osmanlı İmparatorluğu da oradaki halkın bilinçlenmesi ve bağımsızlık hareketini başlatması için imkânları ölçüsünde destek sağlar. Örneğin, 1877 yılında Kazak Türklerinden Orenburg'lu Muhammed Rahim adlı zat, Kazak bağımsızlık hareketini başlatmalarının gerekliliğini Osmanlı İmparatorluğu'nun Dâhiliye Nezaretine bildirir (Yalçiner, 2014: 215). Onların imkân bulmaları halinde bağımsızlık hareketini başlatacaklarına emin olduğunu, sadece önder, silah ve paraya ihtiyaç duyduklarını ifade eder. Önderlik etme ve halkı ayaklandırma işini de üzerine alır. Bu teklif hem Dâhiliye Nezaretince hem de padişah tarafından olumlu karşılanır ve kendisine gereken destek verilir (Kurat, 1990: 95-96). Bu gayretler de gösteriyor ki; Ceditçiler, Türkistan'ın hangi bölgesinde olurlarsa olsunlar sürekli Osmanlı İmparatorluğu ile irtibat halindedirler.

Eldeki imkânlar nispetince birlikte bir mücadele verilir. Hatta Cedit okullarının açıldığı ilk dönemden itibaren başta Alaş Ordacılar olmak üzere birçok Türkistan aydınının yetişmesine merkez ve rehber olan medreselerin kurucuları veya önemli hocalarının İstanbul'da eğitim almış olmaları da tesadüfi değildir. Dönemin eğitim kurumları eski usul medreseler ve Cedit hareketinin etkisi ile açılan mektepler özellikle Rus işgalinin gerçekleştiği devrede çok etkili olamasalar da halkın asimile olmasına karşı ciddi direnç göstermişlerdir. Fakat her biri bir meclis niteliğinde olan bu eğitim kurumlarının, müdavimleri bakımından farklı fikri yapıdaki insanlardan oluşması sebebiyle aralarında sağlıklı bir irtibat yoktur (Turan, 1996: 16). Aynı amaç için çalışsalar da yöntemlerde uzlaşmadıkları için ferdi hareket ederler. Nihayetinde uyumlu bir şekilde çalışamayan ve kendi aralarındaki ufak ihtilafları derin ayrılıklara dönüştüren bu zümrelerin, aralarında anlaşamamaları Rusların işine gelir. Aydın zümrenin de bütün çabalarına rağmen millî bütünleşmeyi sağlayamamaları sonucu ortaya çıkan baskılar karşısında zayıf kalan Türkistan kurtuluş hareketi, Rusların bölge üzerindeki emellerini gerçekleştirmesine engel olamaz; sadece Rusların hâkimiyet kurmasını geciktirir (Majitov, 1998: 58).

Ancak, Cedit hareketi doğrultusunda yetişen aydın zümrenin etrafında şekillenen milli bilinç ve milli uyanış hareketi içten içe gelişerek 1991 yılındaki bağımsızlık hareketinin başarıya ulaşmasında etkili olur. Usul-i Ce-

dit okulları ile eski usul medreseler arasındaki en büyük fark; medreselerin genellikle var olanı koruma gayretine karşılık, Usul-i Ceditçilerin mevcudu modernleştirerek daha ileriye taşıma ve halkı bilinçlendirme gayretine girmesidir. Rusların Türkistan bölgesinde hâkimiyet kurmaya başladığı ilk dönemlere denk gelen zaman diliminde İslam dünyasının Batı ile olan temaslarının artması sonucu siyaset, edebiyat, sanat, eğitim ve benzeri alanlarda da batılı tarzda temayül ve hareketlerde yenileşme hız kazanır. Bu tür yenileşme hareketleri özellikle Kırım, Azerbaycan ve Kazan olmak üzere tüm Türkistan coğrafyasında ciddi karşılık bulur. Hatta kuzey Türkistan’da yenileşme hareketleri güneye göre daha erken başlar. Burada özellikle Rus aydınlar ile temas eden Türkistan aydınları, bir reform ve yenilik ihtiyacını bu tarihlerde fark ederler (Dowler, 2001: 11). Bunlar içerisinde harekete geçen ilk isimler modern dünya ile yakından tanışmanın gerekliliğini savunan ve yeni usul eğitimi teşvik eden Çokan Velihanov, eğitimin ana dilde yapılmasını ilk defa savunan Abay Kunanbayulı ile ilk defa Rus klasiklerini Kazak Türkçesine çeviren İbiray Altınsarın’dır (Alektorov, 1900: 28).

Bu dönemde Gaspıralı İsmail Bey’in “Dilde, fikirde, işte birlik!” anlayışı ışığında Usul-i Cedit okullarının açılması hız kazanır. Bu okullar özellikle Fergana ve Hive hanlıkları başta olmak üzere Kazak, Kırgız ve diğer Türk halkları arasında da hızla yayılır. Rusya bu gelişmeyi kendisi için büyük tehlike olarak görür. O dönemde Rus Türkistan Genel Valisi bu okullar ile ilgili yazdığı raporda şu ifadeleri kullanır: “Bu okullar faaliyetlerine devam ederlerse gelecekte sadece Panislamizm’in geliştiği bir fidanlık olmakla kalmayıp, Pantürkizm ve isyancılık fikirlerinin de fidanlığı haline gelecektir” (Jirençin, 1987: 11). Gerçekten de bu okullardan yetişen aydınların geneli milliyetperver bir karaktere sahiptir. Millet hesabına çalışan bu aydın zümre; ölümü göze alarak çeşitli gazeteler, dergiler ve kitaplar yayınlarlar. Yazı çalışmaları yanında dernekler kurarak halklarının uyanmasına, millî ve manevi değerler uğruna savaşmasına gayret eder. Bu yüzden rahatlıkla söylenebilir ki, bugün bağımsızlığını kazanan Türk devletlerinin önemli temel taşlarından birini o dönemin aydın ve devlet adamlarının ektiği tohumlar oluşturmaktadır.

Bütün Türkistan coğrafyasında olduğu gibi millî ve manevi değerleri ön plana alarak çalışmalara başlayan aydınların girişimleri, Kazak coğraf-

yasında da meyvelerini verir. Bu dönemde yetişen aydınlar, özellikle 1905 İhtilali ile birlikte elde ettikleri bazı hakları çok iyi değerlendirerek çağın gereklerine uygun içimde örgütlenirler. Yapılan çalışmalar neticesinde Rusların işgalinden ve halka yaptıkları baskılardan kurtulmanın yegâne yolunun millî birlik ve oluşumlardan geçtiğini idrak ederler (KC MDA. Fon. 64, Kayıt. 1, Dosya. 256, Sayfa. 15). Bu birliğin de ferdî veya kavmî oluşumlardan ziyade ancak Anadolu'yu ve Doğu Türkistan'ı da içine alan tüm akraba topluluklarla mümkün olacağını düşünür ve dile getirirler. Bunun için de bilinçli bir şekilde Türk coğrafyasının tamamını, yani bütün Türk boylarını kapsayan dil, düşünce ve eylem ortaklığı konusunda ciddi bir çalışma süreci içerisine girerler.

Kazak aydınlanmasının ilk merhalesini oluşturan ve yaklaşık 19. yüzyılın son çeyreğini kapsayan bu dönemde, aydınlanma süreci etkin bir eğitim faaliyeti şeklinde gerçekleşir. Bu devrede, sonraki yıllar için süreci geliştirip taşıyacak ana aydın kadrolar yetiştirilir. Nihayet aydınlanma sürecini eylem boyutuyla siyasi mecrada temsil edecek ve bu süreci bundan sonra varlığı ya da yokluğu ile belirleyici olacak Alaş Orda hareketi 20. yüzyılın başında ortaya çıkar (Nurpeisov, 1995: 256). Aydınlanma sürecindeki aktif rolüyle Rusların yüzyıllar boyu bu coğrafyada etkin olarak kalmasının önünde ciddi bir engel olan Alaş Orda Partisi üyelerinin hemen pek çoğu, yukarıda verilen hazırlık sürecinde yetiştirilen kalem erbabı isimlerden oluşur. Onlar için siyaset ya da aydın bilinci, bir iktidar aracı, hobi veya tercihlerden bir tercih değildir. Bu ilk devrede karşımıza çıkan ve sonrasında aydınlanma sürecinin nüvesini oluşturacak bu isimler için hem yazmak hem de siyaset yapmak can pahasında bir zorunluluktur.

Alaş Orda Partisi'nin Kuruluşu ve Millî Mücadele

Kazakistan'da resmi kaynaklarca da kabul edilen görüşe göre "Alaş" adı Kazakların efsanevi atası "Alaş Han'dan" gelmektedir. Alaş adı etrafında birçok efsane olmasına karşın en çok itibar göreni özetle şöyledir: "Efsaneye göre, Sırderya havzasında 32 boyu idare eden Kızıl Arslan adındaki han, kazandığı bir savaş sonrası elde ettiği ganimetler arasında mevcut olan çok güzel bir kız ile evlenir. Bu kızdaki sağlıklı fakat ala tenli bir çocuk sahibi

olur. Etrafindakiler bu durumu uğursuzluğa yorarak Kızıl Aslan’ı ondan kurtulması gerektiğine inandırırılar. O da çocuğu bir sepet içinde Sırderya nehrine bıraktırır ve çocuğu bulan bir balıkçı alıp onu eve götürür. Adını renginden ötürü Alaş koyarak onu çok akıllı ve yetenekli bir genç olarak büyütür. Bundan haberdar olan Han onu almak ister fakat vezirler yine karşı çıkar. Bunun yerine ona yüz asker göndermenin daha doğru olacağına Hanı ikna ederler. Han da sırasıyla her yıl yüz asker olmak üzere önce baş vezirinin oğlu Üysin, sonra vezirinin oğlu Bolot ve en son olarak küçük oğlu Alaş’ın idaresindeki askerlerden gönderir (Nurmaganbetova, 2003: 153).

Böylece Alaş üç yüz askeri ile kuvvetlenir ve kendi idaresinde güçlü bir ordu oluşturur. Etraflarındaki köy ve yerleşim yerlerine baskınlar yaparak hâkimiyet alanlarını genişletirler. En nihayetinde kendilerini “Kazak” olarak adlandırırılar ve Alaş Han’ı da beyaz keçeye oturttarak Han ilan ederler. Vezirin çocuklarının idaresinden gelen her bir grup asker de bir Kazak Cüz’ünü oluştururlar. Kazak Türkleri arasında hala söylenen “Atamız Alaş, Adımız Kazak, biz Üç Cüz’ün ahfadıyız” deyimi de bu durumu ifade etmektedir” (Alaş Qozğalı, 2005: 9-11).

Sahip olduğu geniş coğrafya ve Rusya’ya güneyden gelebilecek tehlikelere karşı bir set işlevi görmesinden dolayı, Rusların en çok ehemmiyet verdiği yerlerin başında Kazakistan gelir. Bu yüzden Kazakistan, en çok Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetlerinin yapıldığı bölgelerden biridir. Kazaklar Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetlerden çok zarar görürler. Fakat her şeye rağmen asimile politikaları karşısında bilinçli bir şekilde durarak millî ve manevî değerlerini korurlar. 20. yüzyılın başlarına kadar daha çok göçebe yaşamın etkili olduğu Kazakistan coğrafyasının, Rus sömürüsüne direnme çabasında Gaspıralı İsmail Bey ve arkadaşlarının Cedit hareketi ile uygulamaya çalıştıkları “dilde, fikirde, işte birlik” düşüncesinin çok etkili ve faydalı olduğu muhakkaktır (Akkulı, 2016: 332). Özellikle de bu coğrafyadaki Ceditçiler diğer adıyla Alaş Orda savunucuları; eğitim kurumları, siyasî teşekkülleri, edebî sahadaki faaliyetleri ve diğer alanlardaki gayretleri ile kötü gidişatı durdurmaya çalışırlar. Rusların asimile ve sömürü çabalarının hedefine ulaşmasını büyük ölçüde engelleyerek, Kazak halkının kimliğini, dinini ve geleneğini korumasında etkin rol oynarlar (“Qazaq” Gazeti, 1998: 560).

Ruslar her ne kadar dünya kamuoyunu aldatmak ve yaptıkları ile amaçlarını gizlemek için işgal ettikleri coğrafyada var olmalarını yerli halkın davetine bağlasalar da bu iddia tamamen asılsızdır. Bunun yanında, bölgeye medeniyet ve refah getirme iddiası da gerçek dışıdır. Çünkü Rusların tek amacı tüm bölgeyi Ruslaştırma ve Rus ırkından olanlar için yeni yaşam alanları açmanın yanında kolonizasyon hareketlerini gerçekleştirip geleceklerini garantiye almaktır. Her fırsatta da niyetlerini açıkça belli edip esas amaçlarını ortaya koyarlar. Örneğin 1916 isyanlarından sonra Taşkent'te bir delegeyi kabul eden Genel Vali Kuropatkin şöyle demektedir: “Rusya İmparatorluğu güçlüdür; onun kurulmasında, güçlenmesinde ve yayılmasında Ruslar rol oynamıştır... Rusya içindeki çeşitli halkların hepsi bir babanın, büyük hâkim İmparatorun ve bir ananın, Büyük Rusya'nın çocuklarıdır. Bu çok üyeli ailede Rusların hepsinin ağabeyleri olması icap eder” (KC MDA, Fon. 797, Kayıt. 1. Dosya. 46, Sayfa. 401). Esasında Rusların açıklamakta bir beis görmedikleri bu niyetlerini bilen Kazak “Alaş Orda” önderleri daha bu oluşum fiilen kurulmadan önce de ferdî ve bölgesel çapta var güçleri ile bu sömürüye direnirler. Bu partinin kurulması, onlar için birlikte hareket etme ve gücü tek elde toplama fırsatını doğurur. Çünkü daha 1905 yılı meşrutiyeti ile zayıf düşen Çarlık Rusya'sı, halkı yatıştırmak için ifade özgürlüğü ve örgütlenme olanağı gibi bazı haklar tanımak zorunda kalır. Halkın karşılaştığı sorunları merkeze iletmek isteyen aydınlar, Ahmet Baytursunov ve Alihan Bökeyhan gibi isimlerin öncülüğünde, 1905 yılında Semey şehrinde hazırlanan 14.500 Kazak vatanşasının imzaladığı “Karkara Dilekçesi'ni” alarak Moskova'ya iletirler. Bu dilekçenin içeriğinde; Rusların iskân ve asimilasyon politikalarından vazgeçmeleri talebi vardır. Aynı talepler Kazakistan'ın hemen hemen tüm şehirlerinden Duma'ya iletilir. Bu girişimler neticesinde ferdî girişimlerden sonuç alınamayacağını anlayan Kazak aydınları bir hareket etrafında birleşme düşüncesi ile 1906 yılında “Kazak Anayasal Demokratik Partisi” adıyla bir parti kurarlar. Siyasi hayatta yeni olan Kazak toplum önderleri Çarlık Rusya'sı karşıtı politikaları ile bilinen Kadet Partisi'ni kendilerine örnek almak suretiyle teşkilatlanırlar. Bu benzerlik, sadece teşkilatlanma ve örgütlenme anlamında şekli bir benzerlik olarak kalır; parti programı ise tamamen millî hedefler gözetilerek oluşturulur (Kıdıralina, 2012: 56).

Alaş Orda hareketinin temelini teşkil eden bu parti, politikası gereği bazı taleplerde bulunur. Bu talepler: Kazakistan’ın Kazakların yurdu olarak tanınması; Rusların bu topraklar üzerindeki yayılmacı politikasından vazgeçmesi; Kazak halkına eşit ve adil davranılması, özgür ifade ortamının sağlanması; Kazak çocuklarının okuması için ilkokuldan başlayarak yükseköğretimlerini bitirinceye kadar kendilerine okul, medrese ve üniversitelerin açılmasının sağlanması ve benzeri başlıklar altında toplanmaktadır (KC CA, Fon. 811, Kayıt. 24, Dosya. 114, Sayfa. 80-88). Alaş Orda Partisinin hazırlık süreci olarak da adlandırılabilir bu devrede siyasi fikirlerin ve bir hükümet kurma çalışmalarının olgunlaştırma ortamı olarak gazete ve dergiler kullanılır. Halka daha kısa ve olabildiğince az masrafla ulaşmanın en etkin yolu olan süreli yayınlar ve özellikle gazete, Kazak aydınları tarafından aydınlanma sürecinde aktif olarak kullanılır (Dvijenije Alaş, 2016: 7-9). 1913 yılında ilk sayısı çıkan “Kazak” isimli gazete Alaş Orda Hareketinin yayın organı olarak kullanılmıştır (Nurpeisov, 1995: 4). Özellikle de Ekim Devrimi’nin gerçekleşmesi ile Lenin ve Stalin’in deklare ettikleri aşağıdaki metin dönem aydınlarının hızlı hareket etmelerine olanak sağlar. Adeta düşünsel ve kültürel özgürlük içeren bu metin şöyledir: “Rusya Müslümanları, İdil (Volga) boyu ve Kırım Tatarları, Sibiry ve Türkistan’ın Kırgızları (yani Kazaklar ve Kırgızlar) ve Sartları, Maverayı Kafkas ötesi Türk ve Tatarları, Çeçenler ve Kafkas Dağlıları! Camii ve mescitleri, dini inanç ve adetleri, Rusya’nın Çarları ve müstebitleri tarafından tahrip edilen ve çiğnenen herkes! Bundan böyle inançlarınız, âdetleriniz serbesttir ve onlara dokunulamaz. Millî hayatınızı tam hürriyet içinde kurunuz. Bu sizin hakkınızdır. Biliniz ki, haklarınız, Rusya’nın bütün halklarının hakları gibi, ihtilalin ve onun organları olan işçi, asker ve köylü Sovyetlerinin kudretli himayesi altındadır. Bu ihtilale ve onun hükümetine destek olunuz” (KC MDA, Fon. 111, Kayıt. 3, Dosya. 81, Sayfa. 230).

Bu hazırlanan metnin özellikle Müslüman-Türk ahaliye hitaben yazılması ve onların geçmiş acılarından bahsetmesi, gelecekte bunların bir daha yaşanmayacağına vaadi bile, o güne kadar özellikle bahsi geçen kesim üzerindeki hususi baskıyı anlatması açısından önemlidir.

Devrimle beraber yeni kurulan sistemde ve yukarıda verilen vaatler neticesinde yeniden ve daha geniş kitlelere hitap edecek şekilde teşkilatlanma

gereği hissedilir. Kazak Aydınları 1906 yılında kurdukları “Kazak Anayasal Demokratik Partisi”nin adını, Türkistan coğrafyasında merkez anlamında kullanılan “Orda” kelimesinin başına daha kapsayıcı ve tarihî olmasından hareketle “Alaş” adını ekleyerek 1917 yılında “Alaş-Orda” olarak değiştirdiler. 5 Nisan 1917 yılında Bökeyhan: “Kurtuluş saati gelmiştir. Bizim siyasi hedefimiz millî kurtuluştur” demek suretiyle partinin bundan sonraki amacını ortaya koyar. Aralık 1917 yılında da Alaş-Orda Hükümeti kurulur (Nurpeisov, 1995: 17). Yeni parti ile oluşan hükümetin başkenti olarak “Semey” şehri merkez kabul edilir. “Alihan Bökeyhan (Başbakan), Halil Abbas (Başbakan Yardımcısı), Alim Han Ermek (Harbiye Bakanı), Ahmet Berimcan (Adalet Bakanı), M. Tınışbay (İçişleri Bakanı, aynı zamanda Hokant Hükümeti Başkanı), Ahmet Baytursun (Milli Eğitim Bakanı), M. Çokay (Dışişleri Bakanı, aynı zamanda Hokand Hükümetinde de aynı görevi yürütür), Cihanşah Dostmuhammed, Halil Dostmuhammet ve Ahmet Biy Sasan (Alaş-Orda Batı Bölgesi Mesul Bakanlığı)” görevlerini üstlenirler (Hayit, 1995: 253).

Zikredilen resmi organların yanında Mağcan Cumabaev, Mircakıp Dılat, Saken Seyfulin, S. Torayğırov gibi dönemin tüm Ceditçi aydınları çeşitli kademelerde görev alırlar. Alaş Orda Partisi etrafında birleşen aydınlar, o günkü şartlarda en akılcı yöntemle işe başlarlar. Bu yöntem tüm Türkistan’ı bir arada tutan manevî duygu ve değerleri göz ardı etmeden millî bir birlik kurup hem fikrî hem de siyasi bağımsızlığa gidecek yolda faaliyetler yürütmek ve millî aydınlanmayı geliştirip yaymak şeklindedir. Temel felsefesi tam bağımsızlık olarak özetlenebilecek Alaş-Orda Partisi, bilinçli ve ilerici hareket tarzıyla Pantürkizm’in merkezi haline gelir. Rusların tüm karşı çabalarına rağmen ciddi biçimde etkili olur ve bu yönüyle Rusları en çok uğraştıran hareketlerden biri haline gelir (Nesenov, 2005: 75). Parti halkın kendi millî kuvvetlerini ve mahallî idare organlarını kurmayı; bunları işler hale getirmeyi; eğitim, din, adalet gibi konularda da ilerici bir yaklaşım sergileyerek tüm Türk dünyasını kapsayan bilinçli bir toplum meydana getirmeyi hedeflese de güçlerini birleştirememenin verdiği zayıflıktan ötürü arzu edilen zaferi kazanamaz.

Alaş Orda’nın vesile olduğu cumhuriyet kısa ömürlü olsa da parti olarak halkta bulunduğu samimi karşılık nedeniyle Stalin’in en acımasız davran-

dığı yıllarda bile ayakta kalır ve 1937 yılına kadar fiilen varlığını devam ettirir. Her ne olursa olsun Türkistan coğrafyasında halk, hiçbir zaman esareti kabullenemez (KC MDA, Fon. 109, Kayıt. 1, Dosya. 15, Sayfa. 55). Alaş Orda hareketi sorunlara kesin ve doğrudan çözüm getiren görüş ve önerileri ile Tüm Türkistan’da etkili olur. Bu düşünce yapısının etrafında Rusya’nın hâkimiyeti altındaki tüm Türk boylarının bir araya gelip, birlikte mücadele etmesi fikri de kısa sürede ciddi bir destek bulur. Fakat kurtuluş yolları aranırken doğal olarak fikrî ve siyasi ayrılıklar da kendini gösterir. Özellikle de Şir Ali Lapin başkanlığındaki Ulema Meclisi taraftarları Semerkand, Hocent gibi eski usul medreselerin kuvvetli olduğu yerlerde, “Çar ve Ruslar defolsun, Müslümanlara hürriyet isteriz. Biz İslam devleti kurmak istiyoruz.” söylemini ön plana çıkarır. Ulema Meclisi taraftarları İslam dini etrafındaki bir birleşmenin kurtuluş ümidi olacağını savunurken, Kazakistan ve Kırgızistan’daki Alaş Ordacılar ile Özbekistan’daki Münnevver Kaari başkanlığında 1917 yılında kurulan İslam Şurası temsilcileri Ceditçileri destekler. En başta Mustafa Çokay olmak üzere Alaş Orda üyelerinin büyük çoğunluğu tüm Türkistan’da tek cephe oluşturma gayretleri için uğraşırlar. Nihayetinde bir noktada buluşup, Muhammedjan Tınışbay başkanlığında ‘Türkistan Mahalli Muhtar Cumhuriyeti’ni kurarlar. Hatta Taşkent ve Kazakistan merkezli kurulan hükümetler arasında birleşme arzusu ile müzakereler yapılır. Hepsinin gayeleri aynı olsa da ne yazık ki yukarıda bahsi geçen değişik gruplar ve farklı bakış açıları ile oluşan fikir ayrılıkları nedeniyle birleşme mümkün olmaz (Aşımbayev, 2008: 193).

İstenen birleşmenin gerçekleşmemesi Rusların cesaretlenmelerini ve harekete geçmelerini kolaylaştırır. Esas itibariyle aydınların halkı bilinçlendirme ve halk nezdinde etkili olma çabasından rahatsız olan merkezî hükümet, bu çabalara karşılık farklı yöntemlere başvurur. Aydınların etkinliğini kırmak için Türkistan coğrafyasında, mahallî Komünist partileri kurarak yerleşme, kendini benimsetme ve psikolojik destek bulma işini hızlandırır. Fakat Komünist parti 1917’de 64, 1918’de 228, 1919’da ise 18 bin kişilik bir üyeye ulaşmasına rağmen bu üyeler içinde tek bir Türkistanlı yer almaz (Narkomı Kazahstana. 1920-1946 gg., 2007: 112). Hatta 1920 yılında Kazak Komünist Partisinin birinci toplantısı tek bir Kazak dahi katılmadan gerçekleştirilir. Hatta 1960 yılına gelindiğinde 318.500 kişilik Kazakistan Komünist Partisi üyesinden ancak 15 bini Kazaklardan oluşur.

Bu nedenle bugün özellikle Rus yanlılarının bilinçli olarak yaydıkları Türkistan'da Sovyet iktidarının Türkistanlılar tarafından teşekkül ettirildiği söylemi tamamen gerçek dışıdır (Janbosinova, 2013: 204).

Binbir aldatma ile devrimi gerçekleştiren Bolşevikler, bir yıl bile geçmeden Çarlık Rusya'sını aratır baskı ve zulümlere başvururlar. Türkistan'da kurulan Türk Cumhuriyetleri de bu süreçte ortadan kaldırılır. Türkistan coğrafyasının en önemli hareketleri arasında değerlendirilen Alaş Orda Partisi yaşanan her türlü fikrî ve siyasi ayrışmaya karşılık, taşıdığı sorumluluk gereği sadece doğduğu coğrafya ile sınırlı kalmaz. Cedit hareketinin amacına uygun olarak tarihi, coğrafi ve siyasi birliği hedefler. Kırgızistan'da açılan şube ve Rusya Müslümanları toplantılarında diğer Türk topluluklarıyla hareket etmeleri de bunun en açık göstergesidir (Amanjolova, 2015: 1).

Alaş Orda hareketi özel anlamda Kazak aydınlanmasına tesir etmiş olsa da en genel hedefiyle bütün Türk dünyasında bir aydın uyanışını gerçekleştirmek ister. Mustafa Çokay'ın: "Türkistan'da Türk her zaman var olacak, onu oradan yok etmek hiç kimsenin elinden gelmez" iddiasını gerçekleştirmek için gayret eden Alaş Hareketi mensupları dün için başaramamışlarsa da bugün Türkistan'da gelinen nokta, onların Türkistan topraklarına ettikleri aydınlanma tohumlarının meyvesidir (Nurpeisov, 1987: 238)¹.

Sonuç

Kazak aydınlanmasından etkilenen ve onu derinden etkileyen Alaş Orda Hareketi, Türk coğrafyasında geçmişte olduğu gibi bugün de tesirini sürdürür. Her türlü zulme, baskıya ve zorlamaya karşı Türkistan'dan yükselen her itiraz Alaş Orda ruhunun yeniden hayat bulması demektir. Şartları bakımından oldukça sıkıntılı bir coğrafyada ve zamanda bu harekete omuz verenler halklarını aydınlatma çabasının bedelini hayatlarıyla ödeyeceklerini daha en başından öngörürler. Bu gayretin meyvelerini hayattayken toplayamayacaklarının da farkındadırlar. Onlar aydın sınıfın kaderinin "gelecek inşası uğruna kendinden vazgeçmek" olduğunu gayet

¹ Nurpeisov K.N. (1987). Stanovlenie Sovetov v Kazakhstane (mart 1917 g. – iyun' 1918 g.). Alma-Ata: Nauka.

iyi bilirler. Nitekim pek çoğu, Kazak Türklüğünü aydınlatma çabasının bedelini sürülerek, hapsedilerek, kurşunlanarak ya da asılarak öder. Dahası cezaları kovulmakla, hapsedilmekle veya ölmekle de son bulmaz. Kendilerine karşı sistemin nefreti o kadar büyüktür ki onları hafızanın ve hatıranın kayıtlarından ebediyen silmek isterler. Kendileri bir mücrim gibi itham edilerek aşağılanan Alaş Orda aydınlarının eserleri ve isimleri uzun yıllar boyu yasaklanır ve gizlenir. Kazak aydınlanması, öncelikle eğitim faaliyetleriyle başlamışsa da gelişip yerleşik hale gelmesi Alaş Orda mensuplarının gayretleriyle mümkün olmuştur. Esası itibariyle göçebe hayat tarzının doğası gereği modern hayatın epey gerisinde bulunan Kazak halkını, çağın ihtiyaçları konusunda bilinçli hale getirme çabasının adı olan aydınlanma, özellikle yayın organları eliyle gerçekleştirilmek istenmiş ve söz ve yazı bu bağlamda aydınlanmanın en etkili aracına dönüşmüştür.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlık Arşivi

KC CA, Fon. 811, Kayıt. 24, Dosya. 114, Sayfa. 80-88.

Kazakistan Cumhuriyeti Merkezi Devlet Arşivi

KC MDA. Fon. 64, Kayıt. 1, Dosya. 256, Sayfa. 15.

KC MDA, Fon. 111, Kayıt. 3, Dosya. 81, Sayfa. 230.

KC MDA, Fon. 109, Kayıt. 1, Dosya. 15, Sayfa. 55.

KC MDA, Fon. 797, Kayıt. 1. Dosya. 46, Sayfa. 401.

2. Yazılı Kaynaklar

Akkulı, S. (2016). Alihan Bökeyhan. Zaveşaniye. T. 2: Şimkent.

Alaş Qozğalı. Dvijeniye Alaş. (2005). *Sbornik Dokumentov*. Tom. 2, 3: Almatı.

Alektorov, A.E. (1900). Oçerk Narodnogo Obrazovaniya Turgay-skoj Oblasti. Letopis 1744-1898. Vıpusk, 2. Orenburg. (Алекторов, А. (1900). Очерк Народного Образования Тургайской области. Летопись 1744-1898. Выпуск, 2. Оренбург.)

Amanjolova D.A. (2015). From the History of Interaction of Provisional Siberian Government and Alaş-Orda. *Russkaya Starina*, 2015, Vol. (13).

Aşımbayev D., Hlyupin V. (2008). Kazahstan: İstoriya Vlasti. Almatı. (Ашимбаев В., Хлюпин В. (2008). Казахстан: История Власти. Алматы)

Dowler W. (2001). Classroom and Empire: The Politics of Schooling Russia's Eastern Nationalities, 1860–1917. McGill-Queen's Pr.

Dvijeniye Alaş. (2016). *Sbornik Materialov Sudebnih Protsesov Nad Alaşevtsami*. (Almatı. Движение Алаш. (2016). Сборник материалов Судебных процессов над Алашевцами. Алматы)

Erjanova Ulpan. (2002). Tildegi Kazaktar Düniye tanımı / Ult Tağılı-mı. № 4.

Janbosinova A.S. (2013). *Kratkaia Entsiklopedia İstorii Alaş i Alaş Orda. Ust’-Kamenogorsk: Izdatel’stvo “Berel” VKGU imeni S. Amanzholova.* (Джанбосинова А.С. (2013). *Краткая энциклопедия истории Алаш и Алаш Орда. Усть-Каменогорск: Издательство «Берель» ВКГУ имени С. Аманжолова.*)

Jirençin, A.M. (1987). *İz İstorii Kazahskoy Knigi.* Alma-Ata. (Цзиренчин, А. (1987). *След Истории Казахской Книги: Алма-Ата.*)

Hayit, B. (1962). *Komünist Emperyalizmi Karşısında Türkistan.* İstanbul: *Toprak Dergisi Yayınları* №: 21.

Kırdıralina J.U. (2012). *Alimhan Ermekov: Almatı.*

Kurat, A.N. (1990). *Türkiye ve Rusya. Sevinç Matbaası: Ankara.*

Majitov, Sattar. (1998). *Aktualniye Problemi İzüçeniya Natsionalno-Osvoboditelnogo Dvijeniya v Kazahstane. Materialı Seminarov, Kruglogo Stola i Konferentsii.* Almatı: Zhan. (Маджитов, Саттар. (1998). *Актуальные проблемы Изучение Национально-Освободительного Движения в Казахстане. Материалы Семинаров, Круглого Стола и Конференции. Алматы: Жан.*)

Narkomı Kazahstana. 1920-1946 gg. (2007). *Biografiçeskiy Spravoçnik.* Almatı. (Наркома Казахстана. 1920-1946 гг. (2007). *Биографический справочник: Алматы*)

Nesenov, B. (2005). *Halık Jauları: Almatı.*

Neroznak V.P. (1995). *Natsionalnoye Samosoznaniye: Konsept i Struktura. Etniçeskoye i Natsionalnoye Samosoznaniye: Tezisi Konferentsii.* Moskova. (Нерознак В.П. (1995). *Национальное самосознание: Концепция и структура. Этническое и Национальное Самосознание: Тезиси Конференции. Москва.*)

Nurpeisov, K.N. (1995). *Alaş hem Alaşorda: Almatı.*

Nurpeisov, K.N. (1987). *Stanovlenie Sovetov v Kazakhstane (mart 1917 g. – iyun’ 1918 g.).* Alma-Ata: Nauka. (Нурпеисов, К. (1987). *Становление Советов в Казахстане (март 1917 г. - июнь 1918 г.).* Алма-Ата: Наука.)

Nurmaganbetova, R.K. (2003). Dvijeniye Alaş i Alaş Orda. İstoriografiya Problemi. 1920-1990 Godı 20. Veka. Almatı. (Нурмаганбетова, Р. (2003). Движение Алаш и Алаш Орда. Проблема историографии. Бог 1920-1990 гг. 20. Века: Алматы)

Saray, M. (1993) Kazak Türkleri Tarihi: Kazakların Uyanışı, Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık: İstanbul.

Turan, Şerafettin. (1996). Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938), 3. Kitap: İstanbul.

Yalçınar, R. (2014). Etnisite ve Milliyetçilik: Eleştirel Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 69 (1).

“Qazaq” *Gazeti*. (1998): Almatı.

Extended Summary

Within this scope the history of Kazakh cannot be separated from the history of Turkestan. Kazakh community has shared the same fate as the other communities of Turkestan. Turkestan region suffered significant material and moral losses since the territory was exposed to imperialistic attacks. Most distressful period of these happened during 20th century. Especially exploitation and assimilation efforts accelerated during this period and several centers of resistance emerged to oppose those external influences that have appeared. In essence of the exploitation and assimilation efforts, there was the idea of facilitating colonization by dividing the region into smaller pieces to establish and ease the colonial administration.

The expansionism, exploitation and imperialism policies which have been pursued by the Russia in Turkestan caused the material and moral resources of the communities in Turkestan to be excessively exploited. This exploitation activities shows similarities with the Western imperialistic methods of colonization in other geographies. Russia wants to veil the colonization of the Turkestan societies under the name of modernization. One of the most bitter part of this exploitation as emphasized in this study is the extermination of intellectual elites whom constitute the memory of the nation and whom might have shaped its own future path. This study targets an explicit evaluation of how the exploitation and extermination of intellectuals took place in Turkestan region over the Kazakh region and Kazakh intellectuals. In this context, the study aims to achieve its objective with reviewing and analyzing the primary and secondary written documents.

Turks, one of the oldest tribes in history, have always been exposed to direct or indirect attacks in many areas in their geography. By the 20th century, these attacks experienced the most violent period. In particular, exploitation and assimilation efforts have gained weight and centers of resistance have been established against this. The idea of facilitating colonization and managing it by dividing it into small pieces is the basis of exploitation and assimilation. The harshest reaction to this assimilation and exploitation effort is the old-fashioned madrasahs and conscious communities raised from the societies, associations and parties established by

the Usul-i Cedit schools that started their activities as a result of the Cedit movement. The activities carried out by the intellectuals of this period were not only local studies. The intellectuals of the period aimed to confront the enemy with efforts to unify the whole Turkic world in response to the search for assimilation and exploitation targeting the entire Turkic world. However, local studies have also come to the fore with their essential and unifying aspects rather than being separators. In this study; We will evaluate the Kazakh enlightenment process, which emerged as an attitude against the exploitation and assimilation efforts undertaken by the Russians for the purpose of Russification and Christianization, and the Alaş Orda movement that developed and settled this process.

Imperialistic colonization and exploitation assaults may usually face the resistance from some groups amongst their prey. These resistance groups may be formed by Nobles but most of the main element of resistance in modern era constitute by the Intellectual of the society. The Intellectuals of the Turkestan demonstrate notable reaction against the Russification and colonization policies. This reaction manifests itself initially as re-embracing its national self-identity and introducing the society with the world of civilization to saving it from its situation of underdevelopment and backwardness. The strongest reaction against assimilation and colonization endeavors of Russians in Turkestan area arises from the old-style madrasahs and the Usul-i Cedit movement which has already begun the operate as a result of Cedit movement. Especially the reactions and resistance of the conscious communities, whose indoctrinated within the societies, associations and political parties which established by the figures who were educated by Usul-i Cedit schools, were quite remarkable. The activities conducted by the Intellectuals of this era were not limited to local studies and works. Intellectuals of this era aimed to unite the Turkic world with their studies and works against a common enemy who were targeting to assimilate, exploit and colonize the Turkic world entirely. Alongside with these the local studies and works were also may highlighted as their necessity and unifying nature rather than being separative. In this study, the Kazakh enlightenment process which emerged as a reaction to the exploitation, assimilation and colonization efforts of the Russia for the purpose of Russification and Christianization to be examined. Also

within the scope of Kazakh enlightenment, the Alaş Orda movement which developed and established the backbone of the Kazakh enlightenment will be investigated.

The main reasons underlying the Alaş Orda movement to be emerged were the following demands: recognition of Kazakhstan as the homeland of the Kazakh nation, the request from Russians to abandon their expansionist policies over these lands, equal and fair treatment for Kazakh people, providing an environment for freedom of speech and other basic human rights, enabling the necessary education opportunity through madrasahs, schools and universities for Kazakh youth to be educated from primary education until higher education.

Kazakh Constitutional Democratic Party was established in 1906. Later the name of the party was changed to «Alaş-Orda» in 1917 by the Kazakh intellectuals with adding the word «Alaş» due to its historical meaning and inclusiveness, in front of the word «Orda» which means «center» through the Turkestan region. The party’s purpose of establishment announced as National Independence by Bökeyhan at 5 April 1917 and in December 1917 Alaş-Orda government was established. The city of Semey recognized as capital city of the newly formed government. The members of cabinet were “Alihan Bökeyhan (prime minister), Halil Abbas (deputy prime minister), Alim Han Ermek (minister of war), Ahmet Berimcan (minister of justice), M. Tınışbay (minister of interior, also head of the Hokant government), Ahmet Baytursun (minister of national education) , M. Çokay (Minister of Foreign Affairs, who also holds the same position in the Hokand Government), Cihanşah Dostmuhammed, Halil Dostmuhammet and Ahmet Biy Sasan (Alaş-Orda Western Region responsible ministry) ”. Alongside of these official bodies, all Jaditian(Ceditçi) intellectuals of the era held some positions and employed at different levels such as, Mağcan Cumabaev, Mircakıp Dılat, Saken Seyfulin S. Torayğırav. Intellectuals whom were united around the Alaş Orda Party, started with the most rationalistic methodic in the condition of that day. This method required the establishment of a national unity without ignoring the spiritual feelings and values that hold all Turkistan together. Once the national unity might be established that would enable the activities which may

lead towards to both ideological and political independence possible. The ultimate aim of the party was in reality to reach towards independence through Kazakh enlightenment.

The Alaş-Orda Party whose main philosophy can be sum up as the idea of full independence both politically and culturally, quickly became the center of Pan Turkic movement with its progressive and conscious policies. Despite all the counter efforts of the Russians, the party was seriously effective. But even though the Party was aiming to create a conscious society which may include all Turkic world with a progressive approach in areas such as; education, religion, justice and establishing its own national forces, local administrative bodies, make them fully operational, due to weakness caused by failure of unification of powers failed to achieve victory.

Even though its republic was short-lived the Alaş-Orda Party managed to survive even through the harsh and ruthless years of Stalin, in respect of its intensive sincere respond in people and continued its de facto existence until 1937. Alaş-Orda movement with its absolute and direct paradigms and solutions was able to be effective in all Turkestan region. The idea of the unification struggle of all Turkic societies which were under the rule of Russia to unify finds considerable support in short time with explained mentality. However while seeking salvation methods intellectual and political differences and conflicts were appeared naturally. Absence of desired and planned unification encouraged and eased the Russians to take action against the movement. Virtually the central government which were feeling disturbed by the efforts of intellectuals to indoctrinate the population and to create conscious society and to be effective over vox populi employed different measures in response to these activities. In order to deactivate the effects of intellectuals in Turkestan region, the Central Government accelerates the efforts of settling in Turkestan, establishing local Communist parties, adopting and finding ideological supporters amongst population.

There is also a point which needs to be underlined specifically which is especially propangated and spread by pro-Russians on purpose, that the Soviet power and soviet government was established in Turkestan by Turkestan people. This rhetoric and claim does not present the reality at all. The Bolshevik whose succeed at Red revolution with miscellenaous

deception and lies became more oppressive than Russian Tsardom in short notice. The Turkic Republics established in Turkestan exterminated in this process. The Alaş-Orda Party that considered as one of the most significant and important movements of Turkestan region, regardless of political or intellectual disputes, could not be limited to the region which it emerged due to its historical responsibility. Jadith(Cedit) Movement aims the historical, geographical, political unification in accordance of its purpose. The branch of it in Kırgyztan, their policy to act in accordance with other Turkic societies in Russian Muslim’s gatherings are few of the signs to prove this fact. Alaş-Orda specifically effected the Kazakh enlightenment but in general its ultimate and general aim targets a whole intellectual awakening in entire Turkic world.

IN KURDISH NATIONALISM SYMBOLS AND MYTH: A CRITICAL APPROACH

Dr. Rifat Aydın

Abstract

Nationalism, representing the ideological core of the nation-states that emerged as the institutional structuring of the modern era; It played an important role in the development of the meaning of the nations in the historical process. This constructive role is seen in many parts of the world today. Nationalism that massifies a similar ideological excitement in geographies whose socio-economic levels, cultural capitals or identity definitions are quite different; It maintains a secular religious function through the symbols and myths produced in the formation of the power and legitimacy of states or ethnic groups. In other words, nationalism rests on the power of symbols and myths while building an ethnic group as a nation. In this context, the study examined the role of symbols and myths within the framework of the power of nationalism in building nations. Kurdish nationalism was the subject of this study. In this regard, the relationship between Kurdish nationalism and symbols and myths was examined in a historical context. In addition, the ideological methods used by Kurdish nationalism in forming the symbols and myths of the Kurdish intellectual in its development are also discussed. In this context, Diyarbakır Prison as a nationalist symbolization and Öcalan, the leader of the terrorist organization PKK, have been analyzed in the context of the relationship between nationalism and symbol production. On the other hand, the story of Demirci Kawa and Nevruz celebrations are also evaluated in the axis of Kurdish nationalism as a mythical nationalist discourse. In addition, while making these analyzes, the points where discourse and reality blur with a critical perspective are also revealed.

Keywords: *Kurdish Nationalism, Symbol, Myth.*

KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNDE SEMBOLLER VE MİTLER: ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Dr. Rifat Aydın*

Öz

Modern dönemin kurumsal yapılanması olarak ortaya çıkan ve ulus devletlerin ideolojik nüvesini temsil eden milliyetçilik; tarihsel süreçte milletlerin kendi kimliklerine yönelik anlam inşa etmesinde önemli rol üstlenmiştir. Bu inşa edici rol, günümüzde de dünyanın pek çok coğrafyasında görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyleri, kültürel sermayeleri veya kimlik tanımlamaları oldukça farklı olan coğrafyalarda, benzer bir ideolojik heyecanı kiteselleştiren milliyetçilik; devletlerin veya etnik grupların iktidar ve meşruiyet alanlarının oluşumunda seküler bir din işlevini, üretilmiş sembol ve mitler üzerinden sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle milliyetçilik etnik bir grubu millet olarak inşa ederken, sembollerin ve mitlerin gücüne yaslanmaktadır. Bu kapsamda yapılan bu çalışma sembollerin ve mitlerin rolünü milliyetçiliğin millet inşa etmedeki gücü çerçevesinde incelemiştir. Bu incelemenin öznesini ise Kürt milliyetçiliği oluşturmuştur. Bu açıdan çalışmada Kürt milliyetçiliği ile semboller ve mitler arasındaki ilişki tarihsel bir bağlamda incelenmiştir. Ayrıca Kürt milliyetçiliğinin gelişimde Kürt intelijansiyasının sembolleri ve mitleri oluşturmada ve manipüle etmede kullandığı ideolojik yöntemler de ele alınmıştır. Bu kapsamda milliyetçi bir sembolleştirme olarak Diyarbakır Cezaevi ve terör örgütü PKK'nın lideri Öcalan, milliyetçilik-sembol üretme ilişkisi bağlamında analiz edilmiştir. Diğer taraftan Demirci Kawa hikâyesi ve Nevruz kutlamaları da birer mitleştirilmiş milliyetçi söylem olarak Kürt milliyetçiliği ekseninde değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çözümlenmeler yapılırken eleştirel bir perspektifle söylem ile gerçekliğin bulanıklaştığı noktalar da açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kürt Milliyetçiliği, Semboller, Mitler.

* Dr., TBMM, rifataydin7@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-3168-6749>.

Bu makaleye atf için: Aydın, Rifat. (2021). Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler: Eleştirel Bir Yaklaşım, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 36-66

Giriş

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin etkisi altında tüm dünyaya yayılan ve uluslar çağının kapısını aralayan milliyetçilik ideolojisi her toplumsal yapıda farklı bir şekilde karşılık bulmuştur. Dünyanın bazı bölgelerinde daha erken etkisini gösteren milliyetçilik ideolojisi, gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle üçüncü dünyada geç bir zamanda ortaya çıkar. Milliyetçilik bu kapsamda bazı bölgelerde müzakereyle çözüme evrilirken, diğer bazı bölgelerde çok pahalıya mal olan düşünce ve eylem pratikleri ile sonuçlanmıştır. Ulus devletin batıda kurumsallaşmasına öncülük eden milliyetçiliğin etkinlik boyutunun genişlemesi ise 20. yüzyılın başında Wilson Prensipleriyle uluslararası alanda kendini gösteren self determinasyon hakkı ile olmuştur. Bu ilke milliyetçilik akımlarını bilinçli olarak kamçulamış ve İmparatorluk çağının kapanmasının nedenlerinden birisi olmuştur. Çünkü küçülen ve ayrılan yapıları sömürmek daha kolaydır. Bu nedenle ulus devlet yapısına zemin hazırlayan milliyetçilik, bugün için birçok devlet için yıkıcı bir ideolojik biçime dönüşmüş, Katalonya'dan Orta Doğu'ya uzanan bir düzlemde pek çok farklı toplumsal yapıyı tehdit eder bir hüviyet kazanmıştır.

Milliyetçilik kendisini tarihsel bir bağlamda işlerlik kazandırılan semboller ve mitler üzerinden inşa eder ve her milletin tarihte dayandığı bir ilk doğuş hikâyesi, millet olmaya dair güçlü bir fikir birliğine ilham olan semboller demeti mevcuttur. Bu noktada geçmişten gücünü alarak geleceğe uzanan bir söylem birliğini kurmak için milliyetçilik bu iki önemli araçsal olguyla ontolojik bir ilişkiye girmiştir. Çünkü semboller ve mitler milliyetçiliğin bir fikir olarak toplumda karşılık kazanmasının önemli unsurlarıdır. Milletler semboller ve mitler üzerinden kendilerini inşa ederler. Bu inşa sürecinde öncelikle gerek duyulan ise bir halkı isimlendirmektir. Bu isimlendirme ile birey neden bu ismi hak ettiğini ve neden ötekiyle arasında bir "biz" in durduğunu içselleştirir. Bu içselleştirme sürecini yönlendiren de milliyetçi intelijansiyadır. Bireyin anlam dünyasına sızan semboller ile ölüme anlam katacak bir ülküyü vaat edilmiş mitler dolayısıyla oluşturan milliyetçi intelijansiya, anlamı sembollerin ve mitlerin konforlu alanında işleyerek bir söylem olarak topluma nakleder. Tüm milliyetçilik süreçlerinde gözlemlenen bu sembol üretimi ve mitlerin kullanımı ile dilin

ve kültürün fetişleşmesi durumu dış kaynaklı olarak oluşturulmaya çalışılan Kürt milliyetçiliğinde de görülmektedir. Bu kapsamda çalışma temel olarak sembol ve mitlerin millet olma sürecinde oynadığı rolü geç dönem milliyetçi akımlardan Kürt milliyetçiliği bağlamında incelemiştir.

Milliyetçilik ile semboller ve mitler arasındaki ilişki, millet duygusunun vücut bulmasında önem arz etmektedir. Oluşmuş/oluşturulmuş semboller ve mitler üzerinden bir milletin inşa edilmesi bu kapsamda önemli bir kültürel çalışmayı zorunlu kılar. Bu yüzden çalışma, tarihsel süreçte Kürt isyanlarının yanı sıra, Kürt intelijansiyasının edebi çalışmaları üzerinde de durmuş ve aşama aşama inşa edilen Kürt milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini Osmanlı'dan günümüze tarihsel bir süreklilikte sunmuştur. Bu kapsamda çalışmanın ana eksenini Kürt milliyetçiliğinde sembollerin ve mitlerin rolü ve önemi üzerine olmuştur. Çalışmada Kürt milliyetçiliğinde özellikle terör örgütü PKK (Kürdistan İşçi Partisi) tarafından istismar edilen ve/veya icat edilen Diyarbakır Cezaevi ve Abdullah Öcalan (Apo)'ın sembolleştirilmesi incelenmiştir. Böylece kendi bağlamından çıkartılarak Diyarbakır Cezaevi ve Apo'nun nasıl birer milliyetçi sembol haline dönüştürüldüğü açıklanmıştır. Diğer taraftan tarihsel olarak Kürt milliyetçiliği için önemli kabul edilen Demirci Kawa Efsanesi ve Nevruz kutlamasının mitleştirilmesi ve Kürt milliyetçi söyleminde ve ideolojisinde bu mitleşmenin oynadığı rol araştırılmıştır. Bu açıdan çalışmanın amacı, milliyetçiliğin hem tarihsel bir etni ve hem de bu etnin üzerine inşa edilen sembol ve mitlerin verili etnik yapı üzerindeki dönüştürücü etkisini Kürt milliyetçiliği bağlamında ortaya koymaktır.

A. Milliyetçilik, Semboller ve Mitler

Geleneksel yapıların çözüldüğü ulus devlet çağında milliyetçilik, ulusal topluluk duygusu etrafında birey ile devlet arasında köprü işlevi gören ve kendi kökenini oluşturan bir süreç olarak görülmelidir. Diğer bir ifadeyle milliyetçilik modern döneme ait bir kavram olmakla birlikte Smith'in ifadesiyle etnik bir yapıda rüşeym halde her daim mevcut olmuştur (Öğün, 2000:83), ama bu mevcudiyet anlamını modern döneminin kültürel ve teknolojik alt yapısında dışa vurma fırsatı elde etmiştir. Bu çerçevede tarih-

sel olarak var olan tözün milliyetçi intelijansiya tarafından etnik ve kültürel bir geçmişe referansla yeniden inşa edilmesi, bu tözün sembolleşerek kitleleşmesinde ilk aşamadır. Diğer taraftan geçmişten toplanan verilerin başarılı bir şekilde bugün ve gelecek için üretimi ulus devletin kurulmasında da temel bir noktadır (Leca,1998:14).

Milletlerin modern ulus devlet yapılanmasının bir ürünü olarak ele alan Gellner, milliyetçiliği milletlerin bir sonucu olarak değerlendirmez. Tam tersine milletleri oluşturan milliyetçiliktir. Milliyetçilik ölü dilleri yeni bir söylem içinde canlandırır, geleneksel olanı milli bir duygu içinde kurar ve eskiye ait olanı geleceğin hayalinde imgesel değerlerle yükler. Böylece millet, yeni bir ulus devlet ideali için icat edilir. Milliyetçiliğin kullandığı kültürel parçalar bu çerçevede gelişigüzel kullanılmış tarihsel alıntılar ile yaratılmış icatlardır (Gellner, 2013:138). Temelde Gellner milletlerin doğal olduklarına dair kanaatin yanlışlığı üzerinde durur ve milletlere dayalı politik-kültürel durumu evrensel bir zorunluluğun sonucu olarak görmenin hatalı bir yaklaşıma denk düştüğünü savunur. Gellner'e göre milli kimlik doğrudan kazanılan bir kimlik değildir, modernleşmenin kurumları bireyi kültürel bir anlam birliğinde millet olarak konumlandırır. Bu kapsamda milletler bireyin dayanışma ruhuna talepte bulunurken, sadakat ve inançlarını da ideolojik bir kodlamaya tabii tutar (Gellner, 2013:77). Bu yüzden millet aslında bireylerin toplamıdır. Her bir bireyin ortak bir birlik idealine davet edilmesi ve bu davetin doğallaştırılması, icat edilen kültürel bir tarihsel söylemin emrindedir. Kitle iletişimdeki artış bu noktada milletleşme süreçlerine önemli katkı sunmuştur. Çünkü kitle iletişimi her eve aynı ses ve görüntüyle mesajını teatral bir ruhla taşıyarak, milli ortaklık duygusunu sürekli test etme imkânını sağlamıştır. Gellner'e göre gelen olarak millet kültürel bir teknolojinin yaratılmış ürünüdür ve bu bağlamda milleti yaratan kültürel aygıtlardır (<https://cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/603/509>).

Matbaanın icadını ve okuryazarların artışını milli bilincin oluşumunda dönüm noktası olarak değerlendiren Anderson'a göre ise, milliyetçilik yazının bireyler arası etkileşimde hâkim konuma geldiği, gazetenin gündelik hayata dâhil olduğu bir kültürel ortamda ortaya çıkmıştır. Yazının ve sözün gücünü güçlü bir retorikle birleştiren ideologların geniş kitleler-

le buluşması bu açıdan milli olanın hayal edilmesinde ve bireyin anlam dünyasında karşılık bulmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Milli olanın hayal edilmesi, yazılı kaynakların toplumsal alanda yaygınlık kazanması ile sıradan insanı politik düşünen bir yurttaşla dönüştürmüş ve kolektif bilinci inşa etmede aktif rol oynamıştır. Ortak bir düşünme biçimini, anlam dünyasını ve zihniyet yapısını kuran yazılı kaynakların bireye hayal ettirdiği birlik duygusunun cemaat haline dönüşmesi milliyetçi düşünce ile mümkün hale gelmiştir. Böylece ulus olma düşüncesi hayal edilebilir olmuştur (Anderson, 2014:54,56). Anderson'a göre millet hayal edilmiş *siyasi* bir cemiyettir ve bu cemiyette üyelerin birbirini doğrudan tanımalarına gerek yoktur; hissetmek yeterlidir. Birbirlerini duymasalar da bu cemiyetin üyeleri bir olduklarını, aynı amaca hedeflendiklerini ve aynı kaderi taşıdıklarına yönelik bir inancı hayal ederler. Bu kapsamda birlikte yaşamanın güçlü hayali, "ben" in oluşmasında bayraktarlık yapmıştır (Anderson, 2014:6). Ancak hayal edilen, yaratılan ve inşa edilen bir millet, sadece yazılı vasıtalarla ortak hayale güdülenemez. Bu yüzden de milliyetçilik efsaneler ve mitlerle birlikte kültürel bir var oluşa anlam kazandırır (Anderson, 2014:41).

Etno-sembolcü yaklaşımın önde gelen temsilcisi Smith'e göre modern dönemde ulus devletlerin yükselişi ile birlikte hâkim bir ideolojik referans noktasına dönüşen milliyetçiliği, her milletin geçmişinde kolektif bir hafıza olarak var olan (belli belirsiz) tarihi ve kültürel bağlılıkları yok sayarak anlamak mümkün değildir. Çünkü millet olgusu tarihi bir semboller ve efsaneler demetine referans verir. Ortak tarihin kültürel iyi ve kötülükleri üzerinde gündelik pratiklerini deneyimleyen bireylerin belirli bir süre yaşam alanı olarak tasavvur ettikleri toprak parçası bu açıdan milletlerin hafızasını mekânsal ve zamansal bir süreklilikte canlı tutmuştur. Bu kapsamda Smith, milliyetçiliği tanımlarken bir düalizme başvurur; "toprağa bağlı milliyetçilik" ve "etnik milliyetçilik". Toprağa bağlı milliyetçilik, sömürge devletlerinin bağımsızlık mücadelesini temsil ederken, etnik milliyetçilik hâkim siyasi yapının içerisinde yer alan farklı kültürel unsurların bağımsızlık çabasına karşılık gelir (Smith, 1994:81). Milliyetçiliği modern dönemin siyasal ve kültürel bir ürünü olarak ele alan Gellner ve Anderson gibi Smith de modern dönemin kültür üretici ve merkezi otoriteye yaslanan devlet yapılanmasının tarih yaratma ve kültürel bir geçmişi hayal ettirme çerçevesinde

sindeki görüşlerini paylaşır. Hatta ilkçi yaklaşımın günümüzde bir millet bilincinin var olmasında bu kurumsal kapasitenin varlığının katkısını yadsımayacağı da açıktır. Çünkü geçmişte bir yerlerde var olan bir dilin, olayın ya da kişinin üstündeki toprağın bir arkeolog misali kaldırılması incelikli bir çabayı gerektirir. Bu kapsamda milliyetçilik var olanın yeniden yorumlanması, hatırlatılması veyahut icat edilmesi çerçevesinde ürettiği/üretebildiği sembollerin ve mitlerin başarısına ve gücüne ihtiyaç duymaktadır. Milliyetçilik içinde semboller ve mitler bu kapsamda bireysel ve kolektif hayata anlam katan bireyleri ortak bir ideal etrafında birleştiren olgusal yapılar olarak işlev görür. Halbwachs insanların geçmişi mitolojik bir anlatımla nesiller arasında aktarıldığını düşünür. Halbwachs'a göre anmalar, festivaller, hikâyeler ve yazılı eserler mitleri kolektif bir hafızanın oluşmasında etkin hale dönüştürür. Geçmişin kolektif bellekte canlı tutulması kurumlar ve ritüeller ile bir koza titizliğinde örülür. Burada kolektif bellek toplumu bir arada tutmak için işler ve bu bellek içinde yeniden konumlandırılan kahramanlar, epik olaylar veya etnik gruplar duygusal dayanışmaya hizmet eden sembol ve mitlere dönüşür (Smith ve Riley, 2016:117,118). Le Bon'a göre kitleyi meydana getiren bu dayanışmadır. Bireylerin farklı yaşam tarzlarına, kültüre ya da işe sahip olması önemli değildir, kalabalık olma durumunun yarattığı kolektif ruh her türlü farklılığı bastırmak için yeterlidir. Çünkü bazı fikirler ancak kitle halinde ortaya çıkar. Bu açıdan kitlenin kolektif belleği kalabalıkların zaman ve mekân farkı gözetmeksizin birbirine bağlanması ile kurulur (Pektezel, 2014:211).

Milliyetçilik içinde sembolleri ve mitleri canlı tutan ritüeldir. Etkin sembollerin doğru şekilde manipüle edildiği ve bir düzen içinde coşkuyula karıştığı ritüeller, milli değerlerin istikrar kazanmasında ve sembollerin bireylerin anlam dünyasında birer mesaj olarak karşılık bulmasında aktif bir kurumdur (Douglas, 2018:58). Bu çerçevede değerlendirildiğinde milliyetçilik müşterek bir anlatının, ortak bir belirsiz ufkun, bugünün tasvirinin ve gelecek umudunun ortak bir semboller dünyası ve mitoloji etrafında paylaşılmasıdır (Berardi, 2012:65). Aynı topluluğa üye bireylerin ortak anılarının ve idrak yığınlarının varlığı, birbiriyle anlaşabilen ve iletişim kurabilen bir topluluğun inşasında önemlidir. Ancak bu tarz homojen bir ideolojik toplum mümkün değildir. Bu yüzden de toplumsal idrak bir devinime ihtiyaç duyar (Park ve Burgess,2017:46). Bu devinimi

işler kılan ise milliyetçi söylemin kurumsallaşmasıdır. Başka bir ifadeyle sembollerin ve mitlerin bugüne içkin yeni yorumlaması, ritüel ve tekrar ile milliyetçiliği toplumsal bütünü için çoğunluğu için hegemonik bir kod haline dönüştürmüştür.

B. Kürt Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Kürt milliyetçiliği II. Abdülhamid döneminde kültürel bir milliyetçilik olarak başlar ve 1914 sonrası dönemde siyasi bir milliyetçiliğe doğru kırılma yaşar (Erdem, 2020:361). Tarihsel ve toplumsal açıdan Kürt milliyetçiliği köken olarak birbiriyle çatışan iki ayrı toplumsal tabakadan beslenmiştir. Bir tarafta kırdan kente eğitim için gelen yaşı görece daha küçük olan eğitilmiş gençler, diğer tarafta ise aşiret düzeni içerisinde tarıma dayalı bir ekonomide töresel kültürel değerler altında yaşayanlar. Bu iki kesim dönem dönem birbirine yakınlaşmışsa da son tahlilde özellikle milliyetçi ideolojiyle çatışan aşiret düzeni bu yakınlaşmayı kısa süreli ve temelsiz bir noktada tutmuştur. Yine PKK ideolojisinin aşiretleri toplumsal hegemonyanın işbirlikçisi olarak görmesi, aşiretler ve PKK arasında homojen bir Kürt milliyetçiliğinin inşasını engellemiştir. Ayrıca bazı aşiretlerin tarihsel olarak devletle kurduğu organik ilişki ve köy koruculuğu sistemi, aşiretlerin bir kısmının terör örgütü PKK'ya karşı mesafe almasına sebep olmuştur. Eğitilmiş gençlerin bir kısmı ise özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren silahlı mücadele yöntemleri üzerinde odaklanmaya başlamış ve Kürt milliyetçilerinin bir kısmı ideolojik reflekslerine PKK terör örgütünde karşılık bulmuştur. Bu yakınlaşmada iç faktörler kadar, dönemin tüm dünyada etkisini gösteren *gerillacılık*¹ algılamasının da önemli etkisi olmuştur. Ancak tüm Kürt aydınlarının silahlı mücadele yanlısı olduğunu söylemek de doğru değildir. Başta Kemal Burkay olmak üzere soldan sağa birçok Kürt aydın silahsız bir mücadeleyi savunmuş ve PKK ideolojisinin karşısında durmuştur.

Aşiretlere daha yakından bakıldığında Osmanlı'dan günümüze aşiretlerin genellikle devletten yana konumlandığı görülmektedir. Özellikle II.

¹ Başta Vietnam'ın küresel güçlere karşı başarısı ile Ho Chi Minh ve Küba'da Che Guevara gibi figürler tüm Dünyada gerillacılığı romantik bir eylemlilik içinde sunmuş ve ayrılıkçı hareketleri bu gerillacılık fikri yönünde motive etmiştir.

Abdülhamid döneminde kurulan *Hamidiye Alayları* bölgede güven ve istikrarı uzunca bir süre teminat altına almıştır (Erdem, 2020:357). Diğer taraftan Kürt aşiretleri arasında geleneksel olarak var olan çatışmalar da Kürt isyanları döneminde dahi aşiretlerin birbirleriyle çatışmasına neden olmuştur. Bu durumu Rus Kurmay Yüzbaşı Auryanof şu şekilde anlatmaktadır; "...*Kürt* aşiretler düşmanla savaşmak yerine birbirleriyle savaşıyorlardı..." (İsmail Beşikçi'den aktaran Türkali, 2005:44). Ancak aşiretler özellikle Cumhuriyet Dönemi sonrası isyanlarda kitleleri harekete geçirme noktasında zaman zaman milliyetçi söylemleri (Kürt kimliğini) kullanmıştır. Aşiretler devletle olan ilişkide her ne kadar milliyetçiliği araçsallaştırırsa da burada aşiret kimliği çoğu kez Kürt kimliğinden daha baskın bir karaktere sahip olmuştur. Bu yüzden de aşiretler ile kentli aydın kesim arasında bir kutuplaşma her zaman belirgin bir şekilde gözlemlene gelmiştir (Bruinessen,1995:299).

Bu iki toplumsal tabaka Kürt milliyetçiliğinin gelişiminde de iki yönlü bir seyre sebep olmuştur. Öncelikle Kürt milliyetçiliği bir yandan tabii olduğu Osmanlı İmparatorluğu daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti ile genellikle uzlaşmacı bazı dönemlerde ise çatışmacı olan git gelli bir ilişki üzerinde ilerlemiş olsa da Kürt milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında bu ilişki tek etken değildir. Çünkü ilk dönem Kürt isyanları bölge halkı üzerinde Kürt kimliği algısının oluşmasında etkili olsa da genellikle beylerin kontrolünde ve yönlendirmesinde olan ve içinde çok az milliyetçi ton barındıran isyanlardır. Bu yüzden isyanlar kadar edebiyatın da Kürt milliyetçiliğinin inşasında önemli bir diğer unsur olduğu unutulmamalıdır. Ahmedi Hani'ye (Ahmedê Xani) kadar uzanan Kürt edebiyatı ile gelişen ve mit yoluyla canlı tutulan Kürt kimliği hem isyanların hem de edebiyatın etkisi altındadır. Kürtler arasındaki toplumsal tabakalaşma da görülen düalizm, bir yönüyle bu açıdan burada da görülmektedir. Ancak bu ikili süreç zaman zaman birbiriyle kopuk bir seyir izlese de tarihsel olarak bazı dönemlerde kesişmiş ve birbirini destekler bir görüntü sergilemiştir. Özellikle Kürt milliyetçiliği Hani'yenin oldukça erken dönemde *Mem û Zîn* eserinde kaleme aldığı Kürtçe şiirler, modern dönem Kürt milliyetçiliğinin inşasında sıklıkla kullanmıştır.

Bu iki yönlü gelişimi alt başlıklarına ayırırsak, birinci yönde özellikle Kürt isyanları ve askeri darbeler döneminde yaşanan toplumsal gerilimler

ve bu gerilimler sonrasında inşa edilen semboller oluşturmaktadır. Bu isyanlar ve darbeler dönemi Cumhuriyet dönemi Kürt milliyetçiliğinin oluşumunda önemli etkiye sahip olmuştur. İkinci yön açısından baktığımızda ise milliyetçiliğin ilk aşamasını oluşturan aydın zümre ile karşılaşmaktayız. Özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde zaman zaman kesintiye uğrasa da güçlü gazete ve dergiler yoluyla Kürt milliyetçiliğinin zemini atılmış ve dil, milliyetçiliğin araçsallaşması yönünde edebi olarak canlı tutulmaya çalışılmıştır. Kürt milliyetçiliğinin bu iki yönlü seyri birbirini destekleyen ve besleyen bir süreçle Kürt milliyetçiliğinin sembollerini ve efsanelerini de tahkim etmiştir. Özellikle milli bir bilincin oluşmasında ve bu bilinç ile kitleleri harekete geçirme noktasında Kürt intelijansiyası sembol ve mit üretme açısından bazı çalışmalar yapmıştır.

Kristeva kimliğin inşasında yabancıya ötekiyi temsil etme gücüne vurgu yaparak, güçlü yabancıya karşı biz duygusunu motive etmenin kimliklerin temsilinin kurumsallaşmasının temelini oluşturduğunu savunur (Morley ve Robins, 2011: 48). Bu çerçevede süreç içerisinde Kürt milliyetçiliği kendi kimliğinin inşasında Türk milliyetçiliği ile önemli bir etkileşim içinde olmuştur. Kürt milliyetçiliği diğer bütün millet inşası süreçlerinin başvurduğu biz – öteki ayırımına başvururken, Türk kimliğini ötekiyi temsil eden bir sembol olarak kullanılmıştır. Bu ayırım ise doğal olarak Türk milliyetçiliği karşısında Kürt milliyetçiliğini beslemiştir. Bu yüzden de süreç içerisinde Türklere karşı Kürt milliyetçiliğinde pozitif biz algısı, yerini aşama aşama negatif ötekilere bırakmıştır (Oran, 1996: 36). Ancak ironik olarak bu karşıtlık birçok benzerliği de beraberinde getirmiştir. Kürt milliyetçilerinin etkili derneklerinden Xoybun dergisi yayınlarında; Türkleri barbarlığın merkezine koyarken, Kürtleri de bu seviyeye indirmekle suçlamıştır (Aynı bakış açısı daha oryantalist bir ele alınış ile Türk milliyetçilerinin bakışlarında da Kürtlere karşı gözlemlenmiştir). Yine benzer şekilde Kürt milliyetçileri bir kültürel mitos yaratma teşebbüsü örneği olarak öteki olarak inşa ettikleri Türklere kıyaslandığında, Kürtlerin tarihin önemli milletleri arasında yer aldığını ve dünya medeniyetine önemli katkılar sunması açısından Türklere daha ileri olduklarını iddia etmişlerdir (Türk milliyetçiliği de özellikle Cumhuriyet sonrası politikalarında bu yönde iddiaları kullanmıştır). Daha pek çok örnekle de desteklenebilecek bu yönetsel ve söylemsel benzerliklerden anlaşıldığı üzere Kürt milliyetçiliği, milliyetçilik

serüveninde Türk milliyetçiliğinden önemli ölçüde beslenmiştir. Halbuki uzun bir tarihi süreçte birlikte yaşamış insanlar zaten benzer kültürel geçmişte birlikte yaşamıştı.

Milliyetçi Kürt hareketi 1920'lerin başında Türkiye'deki pozitivist düşünceden önemli oranda etkilenmiştir. Her ne kadar özellikle kırsal kesimde yaşayan Kürtler için din ve gelenek başat konumda olsa da Kürt aydınları için Türk aydınlar gibi batılı dünya tasavvuru öncelikli bir konuma sahiptir. Bu yüzden de yukarıda bahsettiğimiz gibi Türk milliyetçiliği ile benzerlikler Kürt milliyetçiliğinde kendini fazlasıyla hissettirir. Bozarslan'ın ifadesiyle Kürt tarih yazımı Türk tarih yazımının metodoloji ve postulatlarını sorgulamaktan ziyade, onun bir taklidi mahiyetindedir (Bozarslan, 2002: 851). Bu duruma Nuri Dersimi'nin *Kürdistan Tarihinde Dersim* kitabında Atatürk'ün gençliğe hitabesine benzer şekilde Kürt gencine seslenmesi de önemli bir örnektir. Yeni Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemde en önemli devrimlerin başında gelen harf devrimi ve devamında Türk dil çalışmaları da benzer şekilde Zinor Silopi'nin çalışmalarında karşılığını bulur. Silopi kitabında Kürt dilini binlerce yıllık geçmişle en saygın ve güzel dil olarak niteler (Bozarslan,2002: 852). Mesut Akyol ise Öcalan'ın konuşmalarında Türk kurtuluş hareketine referansta bulunduğunu ve Öcalan'ın "*Türkler ve Kürtlerin o gün (Kurtuluş Savaşı) beraber yaptıklarını... Neden bizde yapamayalım?*" (Marcus, 2017: 91) diyerek, Kurtuluş Savaşını Kürt milliyetçiliği üzerinden endoktrinasyon sürecine dâhil ettiğini ifade etmiştir.

Her millet saygın ve köklü bir geçmişe referans göstermek zorundadır ve bu zorunluluk bir milletin kendisini inşa sürecinde önemli bir moral anlama sahiptir. Birçok örnekte olduğu gibi Kürt milliyetçiliği de kendisini tarihsel olarak uzunca bir geçmişe yayılan bir kökene dayandırmaya çalışmıştır. Buna göre yapılan kökenlendirme, kendi içinde oldukça çeşitlilik göstermekle birlikte Öcalan köken ile ilgili sınıflandırmayı şu şekilde sunmuştur;

"...Etnisitenin ana doğuş yeri olarak Kürdistan'ı belirlemek gerçekçi bir yaklaşım olabilir. Neolitik devrimin en gelişkin ve en eski merkezlerinden birisi olması, halen etkili olan etnik yapıların izahını kolaylaştırır. Kürt toplumu belki de tarihte en eski ve yoğun yaşanan bir etnik topluluklar mozaiğidir..."

(Öcalan, 2004:196). Bu sınıflandırmada görüldüğü gibi Öcalan tarihsel olarak uzak bir geçmişle kurduğu bağ ile Kürtleri üstün bir millet olarak tasarlamıştır. Birçok milliyetçi akımda gözlemlenen kültürel rölativizm bu açıdan Öcalan'ın söylemlerinde de görülmektedir.

Kürt milliyetçiliğinde önemli bir diğer başlık isyanlardır. Kürt milliyetçiliğinin olgunlaşmasında isyanlar güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Ancak isyanlar da homojen bir görünüm arz etmemektedir. 19. yüzyılın Osmanlı yönetimi altında ortaya çıkan Kürt isyanları temel olarak reform politikalarına karşı bir duruşa denk düşmektedir. Bu kapsamda özellikle devlet ve toplum hayatında yapılan ıslahatların Kürt gruplar arasında hoş karşılanmadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin reformları merkezileşme arzusunun dışı vuran hukuksal metinleriyle birlikte özerkleşmiş bir habitusta yaşam pratiklerini oluşturmuş Kürt aşiretler arasında merkezi otoriteye karşı ilk huzursuzlukları besleyen durum olmuştur. Devletin merkezileşmesini bahane eden bu ilk feodal ayaklanmalarda Kürtçülük faaliyetleri konusunda sonraki dönemlerde de etkin rol oynamış iki aile başı çekmiştir. Bu aileler; Bedirhan ve Şeyh Ubeydullah'dır. 1840'lı yıllarda devlet kurma girişimi olarak da değerlendirilen Bedirhan isyanı milliyetçilik akımından etkilenen bir isyan olmakla birlikte aslında devletin egemenliğinin artışına yönelik bir tepkiye dayanmaktadır. Şeyh Ubeydullah isyanı ise Kürt halkı kavramlaştırması ile birlikte etnisite vurgusunu ön plana çıkaran bir yapıya dayanmıştır. Kurtuluş Savaşı esnasında gerçekleşen Kürt ayaklanmalarının başında ise, Kürt Teali Cemiyeti'nin organize ettiği Koçgiri isyanı gelmektedir. Koçgiri isyanı, Cemiyetin aktif üyesi Doktor Nuri Dersimi tarafından bölgedeki Kürt gençlerinin örgütlemesi ile ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2008: 280). Ancak bu isyanın dışında Kurtuluş Savaşı boyunca Kürt grupların önemli bir kısmının Milli Mücadele saflarında yer aldığı, yine bir kısmının Birinci Mecliste aza olarak temsil edildiği ortadadır. Yine bu dönemin Kürt siyaset ve düşünürlerinde ekseriyetle Türk devletinden kopma gibi bir ideal ya da düşünce bulunmamaktadır (Tanyol, 1993:44).

Cumhuriyetten sonraki yıllarda ortaya çıkan isyanlar ise hem milliyetçi hem de dini içeriklere sahiptir. Özellikle Şeyh Sait isyanında din motifi önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet döneminde çıkan bir başka Kürt isyanı ise 1929-30 yıllarında cereyan eden Ağrı Dağı isyanıdır. Ağrı Dağı

isyanı içerik ve yapı olarak daha milliyetçi bir öze ve dile sahiptir. Bu isyan, Suriye topraklarında kurulmuş olan ve uzunca yıllar Kürtçe dergiler çıkar-
mış olan Hoybun hareketi tarafından örgütlenmiştir. Son büyük kitlesel
isyan da 1937'deki Dersim isyanı olmuştur. Bu isyan özellikle bölgedeki
irili ufaklı isyanların devlet otoritesi tarafından bastırılması ve merkezi oto-
ritenin bölgede nüfusunu arttırması ile Osmanlı'dan beri bölgede görece
özerk konuma sahip feodal yapıların menfaatleri aleyhinde bir sürecin or-
taya çıkmasından duydukları huzursuzluktan kaynaklanmıştır. Seyyid Rıza
liderliğinde organize olan Haydaran, Bahtiyar, Yusufhanlı gibi aşiretlerin
desteğiyle başlatılan bu isyan da bastırılmıştır (Çay, 1993: 419). Belirli bir
tarihsel dönemde gerçekleşen bu ayaklanmalar ile birlikte bölgede uzunca
bir süre herhangi bir ayaklanmanın olmadığı bir huzur dönemi başlamıştır.
Ancak bu isyanlar sonraki nesillere sembolik anlamlar ve efsaneler şeklinde
akan söze ve yazıya dayalı bir kültürel ve ideolojik kod olarak Kürt ulusal
bilincinin yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemde devletin üniter yapı-
sında Türk kimliği vurgusu ile beraber aratan sekülerleşme eğilimi, Kürt-
lerle Türkler arasında var olan önemli bir bağın kopmasına sebep olmuş-
tur. Bu bir yalnızlık hissetme duygusudur. Dinin merkezi konumunu
kaybetmesi ile birlikte Kürtler için Türkiye'nin bir parçası olmak anlamını
önemli ölçüde yitirmiştir. Özellikle Cumhuriyetin seküler devlet ve millet
anlayışı ile jakoben modernleşme çabaları kırsal kesimlerin önemli ortak
paydası olan din konusunda Türklerin bir kısmında oluşan hayal kırıklığı-
nı doğudaki Kürtlerde de oluşturmuştur (Yayman, 2011: 41).

İsyanların dışında Kürt milliyetçiliğinde önemli role sahip olan bir un-
sur da Kürt entelijansiyası önderliğinde ortaya koyulan yazılı eserlerdir. Bu
kapsamda Kürdistan Gazetesi² ve Jîn Dergisi ilk dönem Kürt hareketlerinin
önemli yazılı yayın organlarıdır. Kürdistan gazetesi 1898 tarihinde Kürt
kimliğine ilişkin ilk yazıların yayınlandığı yayın organı olması açısından
ayrıca önemlidir. 1918-1919 arasında yayımlanan Jîn Dergisi ise temelde
Kürt ve Kürdistan kavramları etrafında bir yayın politikasıyla örgütlemiştir

2 Gazetenin ilk 5 sayısı 1898'de Kahire'de Mikdat Mithad Bedirhan tarafından, diğer sayıları ise Ce-
nevre ve Londra'da yayımlanmıştır (bknz. Erdem, T. (2020). Kürt Milliyetçiliği. *Milliyetçilik* (Ed. T.
Erdem). Otorite Kitap,368).

ve Türkçe olarak yayımlanmıştır. Derginin amacı Siverekli Hilmi'nin *Kürt Gençliğine Hitap* başlıklı yazısında şöyle özetlenmiştir; “*yüzyıllardan beri ihmal edilen Kürt halkının tarihsel yaşamına, ulusal haklarına, edebiyat ve sosyolojisine ilişkin yayında bulunmak*” (Özcan, 2007:103). 25 sayı yayınlanan dergi ciddi tartışmalara yer vermiştir. Ancak dönemin koşulları ve Kürt halkının genelinin konuya dönük ilgisindeki isteksizlik, bu derginin etkisinin oldukça sınırlı bir çevrede kalmasına neden olmuştur. Jîn dergisi bu yönüyle aslında milliyetçi ve ayrılıkçı fikirleri yaymaya uğraşan Kürt aydınlar tarafından kurulan Kürt Teali Cemiyetinin yayın organı gibi çalışmıştır (Bozarlan, 2005: 204).

1960'lı yıllara gelindiğinde Kürt milliyetçiliği sol yapılar içinde kendisine zemin bulmaya başlamıştır. Ancak ilerleyen dönemde bu zoraki evlilik zorunlu olarak sona ermiştir. Çünkü her ne kadar Kürt hareketi sosyalist bir ideolojiye sahipse de özünde her zaman etnik unsurlara dayalı milliyetçi bir anlayış olmuştur. Bu ideolojik ön kabul Kürt sol grupların, ana sol akımlardan ayrılmasına ve silahlı marjinal yapılarda güç kazanmasına sebep olmuştur. Kürtlerin sol gruplarla ilişkisi de aslında belirli bir pragmatizme denk düşmektedir. Bu dönemde özellikle bölgede açıktan bir Kürt milliyetçiliği tepki çekeceğinden, milliyetçi hedefler sol argümanlarla gölgelenmiştir (Yanmış, 2017:179). Ayrıca bu ittifakın bozulmasında Türk solunun Kürt kimliğine yönelik olumsuz tavrı da etkili olmuştur.³ Yine bu dönemde sol çevrelerde etkili olan Hecter'in iç sömürgecilik kavramlaştırması sol ile kurulan ittifakla olan çatlakları derinleştirmiştir. Sol örgütlerin anlayışında sömürü, Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı giriştikleri ekonomik bağımlılıkla ilişkiydi. Ancak Kürt sol aydınları süreç içerisinde Türklerinde ülke içerisinde Kürtleri sömürdüğünü ve Hecter'in iç sömürgecilik olarak tanımladığı sürecin gerçekleştiğini savunmaktaydı. Ancak bu görüş Türkiye'nin o günkü ekonomik verileri ve bölgelere yapılan devlet yardımı oranlarına bakıldığında pek gerçekçi gözükmemektedir. Yine ekonomist Halil Berktaş da iç sömürü iddiasına katılamamaktadır. Berktaş bu iddiaya şöyle cevap vermektedir; “*ben Kürtlerin yaşadığı bölgelerin sömürge*

3 Türkiye'de sol hareketler de kendi içerisinde milliyetçi bir söyleme sahiptir. Bu açıdan sol örgütlerin temel hedefi bağımsız Türkiye'dir ve bu bağımsızlığın önündeki engel feodal düzene yaslanmış kapitalizmdir. Bu açıdan Türk solu Kürtleri bu feodal yapının etkisini kırmakta zorlanan ve kabaca cahil olarak niteleyen aşırı modernist bir yaklaşıma sahip olmuştur.

olmadığını dün de savundum *bugün de savunmaktayım. Kürtlerin haklarını savunmak adına illa sömürge koşullarının olması gerekmemektedir*” (Berktaş, 1991: 81).

1980 sonrası dönemde ise Kürt milliyetçiliği terör örgütü PKK'nın etki ve nüfusu altına girmiştir. Özellikle bölgede propaganda araçlarına hâkim olan örgüt, devlete ve bölge halkına karşı kullandığı şiddete dayalı yöntemlerle sağladığı avantaj ile kendisini bölge halkı üzerinde bir iktidar alternatifi olarak dayatmıştır. Bu dayatmada ise güç kullanımı suretiyle Kürt milliyetçiliği radikalleştirilmiştir. Bu bağlamda Kürt milliyetçiliği tarihsel bunalımlar, ekonomik sıkıntılar ve askeri darbe dönemlerinde devletin bazı yanlış politikalarını istismar edilerek sembolleştirilmesi ile aşırı milliyetçi grupların etkisi altına girmiştir. Böylece PKK'nın işi kolaylaşmış ve milliyetçilik kanlı bir çatışmanın anahtarı olarak kullanılabilmiştir.

C. Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler

Bir milletin inşasında ve millet bilincinin aşılmasında semboller, ortak yazılar ve acılar önemli yer tutar. Özellikle modern dönemde ilk örneğini Alman milliyetçiliğinde bulan bu durum, sonraki dönemde birçok milletleşme sürecinde milliyetçiliğin başvurduğu bir araç haline gelmiştir. Alman milli uyanışına neden olan Prusya-Fransa savaşı ve bu savaşın yıkıcı etkisi ile Sanayi Devriminin ve sömürgeciliğin hızlı gelişiminin pozitivist etkisi Alman romantizmini filizlendirmiştir. Bu bakış açısı, milli uyanış ve Alman ırkının üstünlüğü bağlamında Alman birliğinin kurulması sürecine giden yolda anahtar bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan Gellner'in vurguladığı gibi milliyetçilik efsaneleri alt üst ederek bağamlarından koparmak suretiyle, yeni bir kitle kültürünün inşasında bu efsaneleri mitleştirerek kullanır (Gellner, 2013: 217). Böylece geçmişe dönük hatıralar belirli bir amaç için uyandırılır, yeniden dizayn edilir ve bireylere efsaneleştirilerek aktarılır. Kürt milliyetçiliği de bu açıdan birçok sembolleştirme ve mitleştirme sürecinin etkisinde gelişmiştir. Bu gelişme sürecinde ise çeşitli tarihsel figürler, efsaneler ve semboller referans olarak kullanılmıştır. Süreç içerisinde bayrak, marş gibi milli semboller de bu sürece dâhil edilmiştir. Ancak bu çalışmada bu somut sembollerden ziyade bir dönemsel vaka ola-

rak *Diyarbakır Cezaevi* ve terör örgütü PKK'nın lideri *Apo'nun* sembolleştirilme süreci milliyetçilik çerçevesinde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan Kürt milliyetçiliğinin inşasında efsanelerin mitleştirilmesi ile milliyetçilik arasındaki ilişkinin izleri, Demirci Kawa efsanesi ve Nevruz kutlamaları bağlamında birer milliyetçi mit olarak incelenmiştir.

1) Kürt Milliyetçiliğinde Semboller

Milliyetçilikler kendilerine anlam kazandıracak sembolere ihtiyaç duyar. Bu açıdan Kürt milliyetçiliği de bazı olayların ve kişilerin sembolleştirilmesi yoluyla kendi milliyetçiliğini inşa etmek istemiştir. Ancak bu inşa daha önce belirttiğimiz gibi Türk milliyetçiliğiyle de benzerlikler göstermektedir (örneğin Dımdım Kalesi direnişi ile Kürşad'ın Çin sarayını basması hikâyeleri benzer milliyetçi kahramanlık olaylarıdır). Kürt milliyetçiliği ile semboller arasındaki ilişki çoğu milliyetçilikte olduğu gibi geniş bir havuza sahiptir. Bu yüzden çalışmada sadece *Diyarbakır Cezaevi* ve *Apo* birer sembolleştirme nesnesi olarak milliyetçilik etrafında ele alınmıştır.

a) *Diyarbakır Cezaevi*

1980- 84 arasında yaklaşık beş bin mahkûmun kaldığı *Diyarbakır Cezaevi* askeri darbe dönemi boyunca birçok acı deneyime şahitlik etmiştir. Özellikle askeri cuntanın tüm ideolojileri büyük bir baskı altına aldığı ve sağdan sola her fikri hapsedtiği bu dönem, Kürt milliyetçisi için aksine ideolojik bir doğuşa neden olmuştur. Acılar herkes için geçerlidir ve bu dönemde Türk milliyetçileri de Mamak gibi hapislerde aşırı kötü muamelelere maruz kalmıştır. Neredeyse kötü muamele merkezi işlevi gören *Diyarbakır Cezaevinde* yaşanan deneyimler, yaşamı orada son bulanlar için de yaşamına travmalar, psikolojik ve fiziksel hasarlar ile devam edenler için de tarifi zor acıları hafızalara kazımıştır. Bu kötü hafıza uzunca sayılabilecek bir suskunluk döneminin ardından, *Diyarbakır Cezaevindeki* kötü muameleyle tanık olanların, Türkiye'de artan özgürlük ortamı ve askeri idarenin sivil otoriteye geçmesi ile yaşadıkları acı olayları anlatmaları, sadece Kürtler arasında değil, Türk kamuoyunda da derin bir etki yaratmıştır. *Diyarbakır Cezaevi* bu açıdan duvarlarının dışına akıttığı acılar ile birlikte bölge

insanın devletle olan ilişkisinde zayıf olan bağları koparma noktasına getiren sosyo-psikolojik bir sürece neden olmuştur. Birçok düşünürü göre Cezaevindeki uygulamalar, Kürtlerin PKK'ya katılımlarını arttıracak bir etki yaratmıştır.

Diyarbakır Cezaevi 1980 sonrası Kürt hareketinin, özel olarak da terör örgütü PKK'nın gelişiminde önemli unsurlardan birisi olmuştur. Özellikle cezaevindeki intihar eylemleri cezaevinde yaşananların sembolik bir anlam ile yeniden üretilmesine neden olmuştur. PKK'nın birçok itirafçısından sıklıkla duyulabileceği gibi örgüte katılımı cezaevindeki kahramanlık hikâyeleri ve kendini feda edenlerin birer sembole dönüştürülmesi önemli bir psikolojik etki sağlamıştır (Marcus, 2017: 96,97). Mazlum Doğan ve bedenlerini birbirine bağlayan dörtlerin kendilerini ateşe vermesi ile Kemal Pir ve arkadaşlarının ölüm orucuna yatması, sembolleşen direniş pratiklerinin öne çıkan önemli figürleri olmuştur. Sonraki süreçte Özgür Halk *Dergisinin* birçok sayısında Mazlum Doğan modern Demirci Kawa olarak sunulmuş ve geçmişle bugün arasında sembolik bir köprü kurulmuştur (<http://www.binboga.org/ates-icerisinde-celiklesen-irade-mazlum-dogan/>).

Kitlesel tutuklamalar ve kötü muamele dolayısıyla devlete yönelen hınç, intikam saldırıları için önemli bir zemin yaratmıştır (Marcus, 2016:12). Bu kapsamda Diyarbakır'daki uygulamaların, ulusal ayrılıkçı fikirlerin kristalize olmasında ve bu kuşak Kürt gençlerinin radikalleşmesinde, bir kısmının da bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla 1984 yılında silahlı mücadele başlatan terör örgütü PKK'ya katılmasında önemli rol oynadığı çoğunlukla ileri sürülmektedir. 1980 darbesi ve onun soğuk yüzü Kürtler arasında bir abluka algısının yaratılmasına katkıda bulunmuş ve onları geleceklerinin Türk devleti tarafından baskı altında tutulduğu ve sınırlandırıldığı düşüncesine sevk etmiştir (Yıldız, 2001:12). Darbeci yönetimin aşırı politikaları, Kürtleri bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması için ulusal silahlı mücadeleye iterek tam da engellenmek istenene katkı yapmıştır (Zeydanlıoğlu, 2009: 7).

Darbe öncesi dönemde Kürt eylemciler daha çok sol fikirlerin etkisi altında sınıf mücadeleleri üzerinden devleti algılayan, darbe sonrası özellikle Diyarbakır Cezaevi uygulamaları sonucunda Kürtler kimlik eksenli

bir anlayışa kaymıştır. Cezaevi, Kürtlerin devletle serüveninde bir kopuşa neden olmuştur. Köylerde efsaneleştirilerek anlatılan olaylar ve devletin bu efsaneleştirme ile şeytanlaştırılması süreci PKK tarafından kendi insan gücünü oluşturmada acımasız bir şekilde kullanılmıştır. Diğer bir anlamıyla Diyarbakır Cezaevinin şartları ve uygulamaları ile her birey üzerinde bıraktığı psikolojik etki süreç içerisinde bölgede yaygınlaşarak sosyolojik bir boyut kazanmıştır. Sosyolojik bir tabanda karşılık bulan bir intikam duygusunun sembolü olarak Diyarbakır Cezaevi bu açıdan Kürt toplumsal bilincini dönüşüme uğratmış, Kürt kimliğinde darbe sonrası süreçte Kürt milliyetçilerini bir araya getiren şey bu ortak acılar kullanılarak inşa edilmiştir.

b) Apo

Diyarbakır Cezaevi süreci ve bütün dünyada etkili olan ayrılıkçı hareketler zaten tohumları 1970'li yıllarda atılan silahlı mücadele arzusunu Kürt milliyetçilerinin bir kısmı üzerinde gün geçtikçe arttırmıştır. Bu dönemde darbenin etkisiyle birçok örgüt liderinin tutuklanması ile sol örgütler zayıflamış ve yine aynı dönemde birçok Kürt için önemli bir lider olan Mustafa Barzani toplum nezdinde ve siyasal alanda küçük düşmüştür.⁴ Bu süreçte tutuklanmayarak Suriye'de kalan terör örgütü lideri Öcalan ise PKK'yı intikam isteyen Kürt milliyetçileri için cazip bir liman haline dönüştürmüştür. Aslında bu dönemde aşırı Kürt milliyetçileri için dışarıda fazla bir seçenekte bulunmamaktaydı. Özellikle Kürt milliyetçilerinin bir lider arzusu; Apo'nun putlaştırılarak sembolleştirilmesi süreci ile tatmin edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Aşırı Kürt milliyetçiliği kahraman idolleştirmesini Öcalan üzerinden işleme sokmuştur. Bu durum sistemli ve organize bir sembol üretme süreci ve ideolojik bir dil ile desteklenmiştir.

Apo sembolünü oluşturan etmenler temelde birbiriyle zıt iki psikoloji ile doğrudan ilgilidir. Bunlardan ilki devlete olan hınç, ikincisi ise örgütün kendi iç hiyerarşisinde yaratılan korkudur. Bu iki psikolojiyi açacak olur-

4 1971 yılında imzalanan Otonomi Anlaşması ve devamında gelen ABD desteği Barzani'yi bölgede siyasal bir figür olarak öne çıkarmıştır. Ancak daha sonra bu desteğin geri çekilmesi ile Barzani Irak hükümetine direnemeyerek geri çekilmiş ve İran'a sığınmıştır. Bu büyük yenilgi ve geri çekilme, Barzani'nin tüm Kürtler üzerindeki liderlik iddiasını önemli ölçüde yitirmesine sebep olmuştur.

sak devlete karşı hınç tarihsel olarak yüzyıllık bir süreye tekabül etse de yukarıda Diyarbakır Cezaevi sembolünde gösterildiği üzere 1980 darbesi döneminin politikaları bu psikolojide oldukça etkili olmuştur. Ancak tek başına PKK'yı ve Apo'yu açıklamakta bu yaklaşım determinist bir çıkmaza sahiptir. Örgütün eleman bulmasında birçok farklı etmen rol oynamıştır. Bölge gençlerinin işsizlik, kan davası, zorla evlendirilme gibi sosyo-ekonomik sorunları ve tarihsel olarak biriken problemler katılımların artmasında öncelikli etkiye sahip olmuştur (Güzelgöz, 2008: 64,65). İkinci sebep ise özellikle Öcalan'ın örgüt içi infazlar ile yarattığı korku imparatorluğunun konumuna yaptığı özel atıfta saklıdır. Öcalan kendisine rakip gördüğü veya düşüncelerini ya da stratejilerini sorgulayan yol arkadaşlarını çeşitli bahanelerle infaz ettirmiştir (Marcus, 2017:197, 206). Böylece Öcalan örgüt içinde sorgulanamaz bir konum elde etmiştir. Süreç içerisinde Apo'nun bu rolü, yukarıda sayılan sebepler ve kendisinin de sahip olduğu ikna ve söylem yeteneğiyle birleşerek birçok kişi tarafından kabul edilen bir konuma evrilmiştir. HDP'li siyasetçi Ertuğrul Kürkçü'nün sözleri bu açıdan önemlidir. "...Öcalan bütün bu tezlerin kaynağıdır... Kökenini illa bir kişiye indirmemiz gerekirse bu Öcalan'dır. Bence Öcalan Türkiye devrimci hareketiyle Kürdistan devrimci hareketinin tarihsel kaderlerinin bir olduğuna inanan ve pratiğinde uygulayan bir önderdir. Bu yüzden Öcalan bileşenimizdir" (<http://www.ilkehaber.com/haber/ertugrul-kurkcü-ocalan-kurt-milliyetçiliği-ve-muhafazakarlığından-rahatsız-29545.htm>).

Örgüt üzerinde kurduğu hegemonik iktidarı kendi benliğinde de fazlasıyla içselleştiren Apo, hareketi kendinden bağımsız olamayacak bir yapıya oturtur. Apo örgütün devamlılığını kendi kişiliğinde somutlaşmış bir şekilde görür. Hasan Cemal'e verdiği bir röportajda Apo bu durumu şöyle anlatmıştır; "*Kürt halkıyla etle tırnak gibiyiz biz... Nerede bir yürüyüş varsa, Biji Apo sloganı atılıyor, PKK'lılar benden daha çok bana bağlı. Şimdi bunu nasıl inkâr edeceksin? İnkâr etsen bile kimse ciddiye almaz. Dolayısıyla bizim (aslında ben) katkımız olmadan çözüme gitmek zordur.*" (Marcus, 2017: 38). Öcalan Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni konjonktüründe PKK ideolojisinde de önemli bir değişikliğe gitmiştir. Sol görüş içerisinde önemli bir figür olan Marx'ı önemli şekilde eleştirmiş, hatta kendisini Marx'dan daha büyük bir devrimci olarak görmüştür. Dahası kendisini Marx'ın üstünde önemli bir kuramcı olarak sunmuştur. Apo dünyayı kurtaracak yeni

düzenin ideolojisinin kendisinde olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu ideolojik duruşunu İmralı sonrasında değiştiren Apo bundan sonra önemli ölçüde Bookchin'den esinlenerek oluşturduğu ekolojik ideoloji yaklaşımını kendi fikri olarak ortaya koymuştur (Bila, 2016:50). Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Apo kendisini bir eylem adamı görmekle birlikte, önemli bir düşünür olarak da görmektedir. Ancak sunulan fikirler başka düşünürlerin fikirlerinin PKK ideolojisine aktarılmasından fazlası değildir. Aslında bu çok da önemli değildir, çünkü asıl önemli olan PKK içerisinde kurulan eğitim organlarındaki endoktrinasyon süreci ve PKK'ya katılan gençlerin bu fikirleri Apo'nun kutsal metinleri olarak algılamasını sağlayan psikolojik ortamdır.

Bu psikolojinin alt okumalarında karşımıza çıkan bir başka durum da Apo ile Kürt ayrılıkçıların Türkiye devletine karşı oluşturmaya çalıştıkları ideolojik kalıplardır. Apo ile birlikte örgüt propagandacıları, PKK'yı Türkiye Devletiyle mücadele edebilen bir iktidar yapısı olarak sunmaya gayret etmişlerdir. 1937 Dersim İsyanından bu yana devlete başkaldırma ve/veya itiraz etme gücünü kendisinde bulamayan bölge halkı için PKK hareketinin önemli kayıplar verse de bu inancı ve dolayısıyla desteği arttırıcı bir unsur olmuştur. Eski bir PKK itirafçısı bu durumu şu şekilde anlatmıştır; *“devlet bizi bertaraf edemedi ve insanlar bunu gördüklerinde, çağrımıza cevap vermeye başladı.”* (Marcus, 2017:138).

PKK sol tandanslı ve kendisini zerdüştlükle ilişkilendiren bir felsefeye sahip olsa da örgütün pragmatik işlevselliği ideolojik yaklaşımında da kendini göstermiştir. Örneğin Duran Kalkan'ın Bekaa Vadisindeki eğitimlerde anlattığı bazı hikâyeler çok ilginç şekilde İslami referanslar içerir. Kalkan bir konuşmasında Apo'yu şöyle anlatır; *“arkadaşlar... Biliyorsunuz Başkan Urfalıdır... Bu çok önemlidir, biliyorsunuz peygamberler hep Urfalıdır...”*; Kalkan başka bir konuşmasında ise Apo'nun Suriye'ye gidişini hicrete benzetmiştir; *“İslam'ın peygamberi nasıl Mekke'den Medine'ye göç edip güçlendiyse başkan Apo'da öyle Suriye'ye hicret etmiştir...”* Bu ve benzeri söylemler Apo'nun kendisini seküler Mesih olarak inşa etmek ve tüm örgüt üzerinde psikolojik hegemonyasını oluşturmak için her türlü ideolojiyi ve fikri kullandığını ve aslında hiçbir fikre bağlı olmadığını ve özünde sadece kendisine bağlı olduğunu ortaya koyması açısından çarpıcı örneklerdir. Aslında

Apo'nun kendisini seküler bir Mesih olarak görmesi ve dini referanslar kullanması tesadüfî değildir. Apo'nun bir televizyon kanalında “*Kadın, Erkek ve Aşk*” üzerine söyleşisindeki sözleri kendisini nasıl gördüğü ve tanımladığına ilişkin açıklamalar sunar. Apo bu söyleşide amacını şu şekilde açıklar; “*aşkı, kadını ve erkeği yeniden yarattım... Evet erkeği öldürdüm ve yeniden yarattım... Aynı şekilde kadını da güzel insan yapan benim*”; yine aynı konuşmada Apo cümlelerini şöyle devam ettirir; “*güzel insan yaratmak benim ve devrimimin asıl amacıdır... Evet ben bu açıdan tanrıyım*”. Konuşmanın ikinci bölümünde Kürt halkıyla kendisi arasındaki ilişkiyi ise şu şekilde özetlemektedir; “*Ben kendim değilim ki... Ben bütün halkım ben devrimim...*”. Bu çerçevede Apo'nun örgüt üyeleri üzerindeki seküler Mesih etkisini *Delila* adındaki kadın örgüt elemanın günlüklerinde de görmekteyiz. *Delila* günlüğünde Apo'dan şu şekilde bahseder; “*belki sizi yani okyanusu kurutmak isterler, ama okyanus asla kurumaz, çünkü o bir kere büyümüştür*”. Apo'yu bir okyanusa benzeten *Delila* kendisi için en önemli an olarak da Apo'cu kadın diploması aldığı zamanı gösterir; “*kadın olmak... En önemlisi Apocu kadın diploması almak en büyük heyecandı...*” (Cemal, 2014).

Dönem dönem örgüt içinden Apo'ya karşı itirazlar yükselse de bu itirazlar dağda oluşturulan korku ile hemen bastırılmıştır. Kendisine yönelik eleştirilere ise Apo şu şekilde cevap vermiştir; “*Önderlik tarzım asla dayatma değildir. Büyük bir inanç ve bilgelikle beslenir... Eğer bize ilgi ve saygı varsa, gerçekten ideolojik, politik ve örgütsel bir ortak yürüyüşte iddialı, kararlı ve eylemli olmak isteniyorsa, benim onlara değil, onların bana katılımı gerekir... Bu yalnız ben değil, bende dile gelen tüm bir evren, var olan insanlık ve toplumsal gerçekliğimizdir.*” (Öcalan, 2004:325). Bu savunmadan da anlaşıldığı gibi Apo kendisi dışında bir partiyi veya Kürt mücadelesini anlamsız ve gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durum olarak görmüştür ve kendisini Kürtleri yeniden yaratan bir tanrı olarak sunup buna da içtenlikle inanmış ve kendisi gibi inanmayanları ise yok etmiştir.

2) Kürt Milliyetçiliğinde Mitler

Her milliyetçilik kurucu mitlerin üzerinde yeşerir. Mitler arkaik dönemden günümüze doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturan

ve onlara dinsel bir yaratılışla ilişkilendirerek coşkunculuk katan olgulardır. Çünkü insan miti bilmekle nesnelere kökenini (kendi kökenini de) bilir (Eliade, 2017: 32,33). Mitler geleceğe açılan kapılar olarak içinde bir hal-kın, partinin ya da sınıfın en güçlü arzusunu taşır. Bu arzu hayatın tüm zaman dilimlerine yayılan bir döngüyle bireyin bilicine yerleşir. Mitler bireylerin tutkularını ve zihinsel aktivitelerini yeniden biçimlendirir (Park ve Burgess, 2017:108). Bu açıdan mit, yaratılmış coşkunculuk duygu ile modern dönemde dinsel söylemin yerine etnik temelli söylemleri geçirmiştir. Böylece modern dönemde ölüme anlam kazandıran ve kitleleri mobilize eden söylemler, mitler üzerinden inşa edilmiştir. Kürt milliyetçi intelijansiyası da geçmişten bugüne referanslar içerme kapasitesine sahip birçok efsaneyi bu açıdan mitleştirmiştir. Bu kapsamda Kürt milliyetçiliğinde Demirci Kawa efsanesi ve Nevruz kutlamaları önemli bir yere sahiptir. Bu iki mitleştirme Kürt kimliğinin oluşumunun yanı sıra Kürt milliyetçiliğinin canlı tutulmasında da işlevsel rol oynamıştır.

a) Demirci Kawa

Kürtlerin kökenleriyle ilgili birçok efsane içinden üç tanesi genel olarak kabul görmektedir. Bunlar; Demirci Kawa, Bügdüz ve Saltukname mitleridir. Bu mitlerden Kürt milliyetçileri açısından ön plana çıkan ise Demirci Kawa efsanesidir. Tüm dünyadaki Türkler yanında Kürtlerin de milli bayram olarak kutladıkları Nevruz, genel olarak bu efsaneye dayandırılmaktadır. Efsaneler milliyetçi bir zihnin inşasında, bir milletin neden milletler dünyası içinde diğerlerinden anlamlı olduğunu ortaya koymada, kendi üyelerine ortak bir “biz” içinde olmanın duygusal coşkusunu aşılama ve canlı tutmada önemli role sahiptir. Hiçbir milliyetçilik yoktur ki bu manada geçmişte pek de bilinmeyen bir zaman diliminde yaşanmış bir destana, mite yaslanmış olmasın. Alman milliyetçiliğinden Latin Amerika milliyetçiliklerine bu durum genel geçer bir olgudur. Kürt milliyetçiliğinde de durum farklı değildir. Özellikle yıllarca egemenliği altında yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu ve İran Devletinden de eski tarihlere referans gönderen Demirci Kawa Efsanesi⁵ bu açıdan Kürt milliyetçiliği açısından olduk-

5 Efsane MÖ 612’de, Asurlu Dehak (Zuhak) isimli hükümdar ile Kawa arasındaki mücadeleyi anlatır.

ça önemlidir. Bu efsane kendilerini sakladıkları dağlardaki demiri eriterek yeniden dünyaya yayılan Türk efsaneleriyle benzerlik taşır.

Demirci Kawa, savaşçı olarak yetiştirdiği köylü çocuklar ile birlikte dağlardan inip Dehak'ın sarayını basarak zalim Kralın hükümdarlığına son vermiştir. Halkını özgürlüğe kavuşturmuş epik bir lider olan Kawa'nın cesareti ise asırlar boyu anlatılan bir hikâyeye dönüşmüştür (<http://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/aydin-engin/demirci-kawanin-newroz-ate-si-945955>). Demirci Kawa miti Kürt milliyetçiliğinin en önemli mitlelerinden biridir. Bu miti bir adım öne çıkaran unsurlar ise özellikle direniş, zalim hükümdar ve dağlarda mücadele gibi motifleriyle bugünün ayrılıkçı/terör hareketlerinin ihtiyaç duyduğu motivasyonu fazlasıyla sunmasındadır. Özellikle bu mitle PKK propagandası arasında büyük paralellikler kurulabilmektedir. PKK propagandası açısından sunulan uygun zemin ilk etapta zalim hükümdar ve onun zulmüdür. Bu zulüm PKK söyleminde karşılığını Türkiye'dir. Bu sembolleştirmenin ikinci adımı ise dağlara sığınmada kendisini gösterir. Özellikle PKK'nın gençleri iknada kullandığı dağlarda özgürlük mitosunun fikri temeli bu mitle benzerlikler taşır. Üçüncü ve son aşama ise zalim hükümdara karşı askeri eğitim ve silahlı mücadeledir. Yukarıda bahsedilen bu üçlü sıra Kawa efsanesinde ve PKK'nın eylem stratejisinde önemli benzerlikler göstermektedir.

b) Bir Milli Gün Olarak Nevruz

Nevruz, Farsça yeni (nev) ile gün (ruz) sözcüklerinden oluşmuş bir isimdir. Yılbaşı'nın ilk gününe, yeni gün anlamında Nevroz veya Nevruz denmiştir. Nevruz, toprak altındaki canlıların uykudan uyanışının günüdür. Milletlerin oluşumunda bir milletin özelliklerini niteleyen ve/veya bağımsızlık mücadelelerine eş düşen bir kurucu gün miti vardır (yoksa da kesinlikle icat edilir) ve bu kurucu gün miti Kürtlerde Nevruz'dur. Tarihsel olarak yukarıda bahsedilen Demirci Kawa efsanesine dayandırılan Nevruz⁶ yüzyıllardır bölge coğrafyasında Türkler, Kürtler ve İranlılar tarafından baharın gelişini sembolize eden bir geleneksel anlam içinde kutla-

6 Üzerinde tartışmalar olsa da. Kürt tarihçileri, Kürtlerin en eski dini olan Zerdüş'tün kitabı Zendavester'de, Firdevs'inin Şerefname'sinde, Ömer Hayyam'ın Nevruzname'sinde, Şerefxan'ın Şeref Name'sinde ve günümüzde çeşitli yazılı eserlerde Nevruz'u değişik şekillerde işlemiştir.

nıla gelmiştir. Nevruz bu açıdan her etnik kimlik için kendi yerel ortamlarında cevap oluşturan anlamları içinde barındırmıştır. Bu anlamlardan bir bölümü tarihi olaylardan, bir bölümü ise yakın dönemlerde yaşanan olaylardan üretilmiştir. Nevruz, toplumsal yaşamın canlandırıcı etkisi, geleneklerin sürdürülmesi ve ritüellerin toplumsal aktarımında aracı olması açısından bölge toplulukları için işlevsel bir araç olmuştur. Bu yüzden de Nevruz aslında hem Türkler hem de Kürtler için önemli bir bayram, şenlik olmuştur. Bu noktada bazı tarihçiler Nevruz'u Türk kültürünün bir parçası ve değeri olarak görürken; diğer bazıları bugünü Kürtlerin tarihinin bir parçası olarak tanımlamışlardır. Mitolojik değeri yüksek bu uzun geçmişe sahip bayramın birçok kültür için önemli olduğu ortadadır. Ancak Türk milliyetçiliğinin aksine bu bayram Kürt milliyetçiliği tarafından sistematik bir biçimde kullanılan bir mitolojiye dönüştürülmüştür. Bu kapsamda Türkler için gelenekten kültüre eklenen bir motif işlevini gören Nevruz, Kürtler için gelenek üzerinden tarihsel bir köken oluşturma işlevi üstlenmiştir (Tayanç,2015:3).

Milliyetçilik kuramları içinde geleneğin icat edilmesi veya milletlerin hayal edilmesi yaklaşımı Nevruz- Kürt milliyetçiliği ilişkisinde karşılığını bulmaktadır. Çünkü Nevruz, Kürt kimliğinin ana hatlarını gösteren, toplumsallaştıran ve yeniden üreten temel bir kültürel yeniden doğuş hikâyesine dayanır. Katalanlar gibi (11 Eylül milli bağımsızlık ve etnik özerklik günü), Kürtler de 21 Mart (Nevruz) gününü kendi kimlikleri ile tarih arasında derin bağlar inşa eden bir mite dönüştürmüştür. Bu noktada Nevruz icat edilmiş geleneklerin ulusla, milliyetçilikle ve ulus devlet ile ilişkisi açısından önemli bir örnektir. Bir kimlik inşası ve tarih oluşturma aracı gören Nevruz kutlamaları, Kürtlerin ulus, ulus devlet ve milliyetçilikle alakalı duygusal boyutlarıyla doğrudan ilişkili bir sosyolojiye yaslanır. Kürt kimliğinin kültürel yansıtıcısı olarak Nevruz, öncelikle kolektif bir eylemi rutinleştirmiş ve yok olmak üzere olan bir kültürün tekrar hayat bulmasını sağlamıştır. Bunun yanında Nevruz toplumsal bir etkileşim alanı sağlayarak birbirinden haberi olmayan bireylerin ortak bir hayali paylaşmasına katkıda bulunmuştur (Tayanç, 2015: 86).

Kürtlerin Nevruz ile kurduğu ilişki direniş ve başkaldırı ile ilgilidir. Kawa'nın Dehak'ı öldürmesinin Nevruz ateşi ile ilgi olduğunu savunan

Kürt milliyetçilerine göre, Nevruzun ateşi, zafer ve arınmayı simgelemektedir. Bu çerçeveden bakıldığında hikâyenin mitolojik doğası, tarihsel süreçte ideolojik bir yapının içine evrilmiş ve Nevruz tarihsel anlamından kopartılarak bir millete veya onun kültürel arzularına hizmet eden bir mite dönüşmüştür (Erdem, 2020: 360). Bu açıdan Nevruz bir yeniden diriliş tezi altında üretilerek, PKK ideolojisi için de kullanışlı bir hale gelmiştir. Bu kapsamda Nevruz o kadar anlamından koparılmıştır ki sadece bir ulus devlet kurma amacına indirgenmiştir. Tüm özgürlük, iyilik ve güzel günlerin müjdecisi olarak kutlanan Nevruz, PKK söyleminin açık hegemonyası altında 1990 öncesi kavramsal bütünlüğünden koparak paradigmatik bir değişim sürecine girmiş ve şiddetle harmanlanmış bir bağımsızlık mücadelesinin araçsal miti haline dönüşmüştür. Nevruz anlamlandırmaları; bağımsızlık, Kürt birliği, ulus ve tarihsel millet olma gibi başlıklar altında sıklıkça tekrarlanan ortak bir retoriğe sıkıştırılmıştır. Her yıl tekrarlanan bir toplumsal tapınma ritüeli olarak Nevruz, Kürt milliyetçiliğini canlı tutan bir dili inşa etmede, toplumu yeniden üretmede ve kimlikleri tahkim etmede önemli bir pratik sunmuştur. Aslında Nevruz, Kürtler için modern bir mittir ve modern mitler politik propaganda ile manipüle edilmeye açıktır. Manipüle edilmiş bir mit olarak Nevruz da bu çerçevede, toplumsal düzeni yıkma ve değiştirme hedefi ile yeniden hayal edilmiştir (Aksoy,1998:14).

Sonuç

Semboller ve mitler gündelik yaşam alanımızdan, kültürel örüntülere uzanan genişçe bir yelpazede benliklerin inşasında aktif olarak kullanılmaktadır. Modern ulus devlet döneminde ise semboller ve mitler en çok milliyetçi intelijansiya tarafından yeniden üretim süreçleriyle beraber daha seküler bir formda kullanıma sokulmuştur. Bu açıdan Kürt milliyetçiliği de sembollere ve mitlere sıklıkla başvurmuştur. Bu çalışma kapsamında belirtildiği üzere; gerçeklerin gerçekliğinden ziyade, gerçeğin sunuluşu çoğu kez gerçekten daha çok kabul görmüştür. Kürt milliyetçileri de bu bağlamda Diyarbakır Cezaevini sembolleştirmek suretiyle Kürt milliyetçiliğinin ideolojik arka planını intikam duyguları üzerinden bir eylemlilikle yeniden inşa etmiştir. Bu eylemlilik ise beraberinde bir örgütlenmeyi, bu örgütlenme de onu bir arada tutacak bir liderin üretilmesini getirmiştir. Apo figürü

bu bağlamda terör örgütü PKK içerisinde hınç ve nefreti romantikleştiren ve örgütsel birliği muhafaza eden seküler bir figür olarak konumlandırılmıştır. Bu konumlandırma süreci öncelikle korku ve şiddet ile inşa edilse de sonraki süreçte örgütün eğitim organlarında kullanılan endoktrinasyon teknikleri ile pekişerek devam etmiştir. Efsaneler, milli günler ve kahramanlık hikâyeleri, bunların hepsi veya daha fazlası, bir milli bilincin ve kimliğin oluşumunda olmazsa olmaz unsurlardır. Demirci Kawa bu noktada zulme karşı destansı direnişiyle Kürt milliyetçiliği tarafından bugün için yeniden üretilerek mitleştirilmiş ve milliyetçi dilin içine derç edilmiştir. Bu dil ötekini inşa ederken diğer taraftan kendi eylemliliğine meşruiyet kazandırmak için de kullanılmıştır. Benzer şekilde 1990 sonrası dönemde PKK'nın etkisiyle beraber Nevruz da sürekli bir ritüele dönüşerek Kürt milli bilincini canlı tutan bir mite evrilleştirilmek istenmiştir. Ancak yeniden yorumlamada ve mitler oluşturmada, Türklerle olan ortak değerlerin ve benzer hikayelerin kullanılması, ortak tarih ve kültürel birliğe vurgu yapması açısından ayrıştırıcı değil daha ziyade birleştirici olması açısından dikkat çekicidir.

Kaynakça

- Aksoy, G. (1998). *Bir Söylence Bir Tarih Newroz*. Yurt Kitap: Ankara.
- Anderson, B. (2014). *Hayali Cemaatler*. (Çev. İ. Savaşır). 7. Baskı. Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Berardi, “Bifo”. F. (2012). *Ruh İşbaşında*. (Çev. Fırat Genç). Metis Yayınevi: İstanbul.
- Berktaş, H. (1991) Söyleşi. (Ed. M. Sever). *Kürt Sorunu Aydınlarımız Ne Düşünüyor*. Cem Yayınevi: İstanbul.
- Bila, F. (2016). İdeolojik Kodlarıyla *Kâğıt Üstündeki PKK*. Doğan Kitap: İstanbul.
- Bozarsalan, H. (2002). *Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000)*. Milliyetçilik. İletişim Yayınları, 841-871: İstanbul.
- Bozarslan, H. (2005) Türkiye’de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden İsyana (1919- 1925). *Kürt Milliyetçiliğinin Kökenleri Üzerine Çalışmalar*. Avesta Yayınları: İstanbul.
- Bruinessen, M. Van. (1995). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. 3. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Cemal, H. (2014). *Delila Bir Genç Kadın Gerillanın Dağ Günlükleri*. Everest Yayınları: İstanbul.
- Çay, A. M. (1993). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*. Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi (Boğaziçi Yayınları). İstanbul.
- Douglas, M. (2018). *Doğal Semboller*. (Çev. Y. Alogan). İthaki Yayınları: İstanbul.
- Eliade, M. (2017). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. S. Rıfat). 2. Baskı. Alfa Yayınevi: İstanbul.
- Erdem, T. (2020). Kürt Milliyetçiliği. *Milliyetçilik* (Ed. T. Erdem). Otorite Kitap.
- Gellner, E. (2013). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev. B. Ersanlı ve G. G. Özdoğan). 3. Baskı. Hil Yayıncılık: İstanbul.
- Güzelgöz, O. (2008). *Kürt Meselesi ile Yüzleşmek*. Timaş Yayınları: İstanbul.

Hobsbawm, E.J. (2014). *Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. O. Akınhay). 5. Baskı. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

İnternet: <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/kurdistan/337942>

İnternet: <http://www.ilkehaber.com/haber/ertugrul-kurkcu-ocalan-kurt-milliyetçiligi9545.html>

İnternet: <http://www.binboga.org/ates-icerisinde-celiklesen-irade-mazlum-dogan/>

İnternet: <https://cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/603/509>

Korkmaz, C. H. (2008). *Kurtuluş Savaşı'nın İkinci Cephesi, İç İsyanlar*. Altın Kitaplar: İstanbul.

Leca, J. (1998). Neden Söz Ediyoruz? *Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev. S. İdemen). (Haz. Jean Leca). Metis Yayınları: İstanbul.

Marcus, A. (2017). *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*. (Çev. A. Alkan). 6. Baskı. İletişim Yayınları: İstanbul.

Morley, D. ve Robins, K. (2011). *Kimlik Mekânları*. (Çev. E. Zeybekoğlu). 2. Baskı. Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.

Oran, B. (1996). *Kürt Milliyetçiliği: Doğuşu ve Gelişmesi*. Türkiye'nin Kürt Sorunu. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı: İstanbul.

Öcalan, A. (2004). Bir Halkı Savunmak. (*AIHM Savunması*).

Öğün, S.S. (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*. Alfa Yayınevi: Bursa.

Özcan, A. (2007). İmparatorluk Çökerken Yeni Bir Ulus Tahayyülü. Ankara: Lotus Yayınları: Ankara.

Özkırımlı, U. (2005). *Milliyetçilik Kuramları*. 5. Baskı. Doğu Batı Yayınları: Ankara.

Park, E. R. ve Burgess, W. E. (2017). *Asimilasyon ve Sosyal Kontrol*. (Çev. P. S. Kızılcı). han Yayıncılık: İstanbul.

Pektezel, K. (2014). Kitle ve İktidarın İnsanı Kitlenin Diyalektiği. Kitle ve İktidar. *Doğu Batı Dergisi*. Sayı:69. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (Çev. B. Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, P. ve Riley, A. (2016). *Kültürel Kurama Giriş*. (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). Birinci Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Tanyol, C. (1993). *Türkler ile Kürtler*. İstanbul: Era Yayıncılık.

Tayanç M. (2015). Kimlik Oluşturma Aracı Olarak “Nevruz-Newroz” Şenlikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:4, 82-89.

Türkali, V. (2005). *Özgürlük İçin Kürt Yazıları*. 3. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları.

Uzun, T. (2003). Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme. *Kimlikler. Doğu Batı Düşünce Dergisi*. Sayı: 23, 131-154.

Yanmış, M. (2017). *Yakın Dönemde Kürtler Kimlik, Din, Gelenek*. Ankara: Grifon Yayınevi.

Yayman, H. (2011). *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*. İstanbul: Doğan Kitap.

Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları. 1919-1938*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zeydanlıoğlu, W. (2009). Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde İşkence ve Türkleştirme. Torture and Turkification in the Diyarbakir Military Prison. (Der. Welat Zeydanlıoğlu, John T. Parry) *Rights, Citizenship and Torture: Perspectives on Evil, Law and the State Oxford: Inter-Disciplinary Press*, 73-92.

Extended Summary

The ideology of nationalism, which opened the door to the age of nations, found a different response in every social structure. The ideology of nationalism, which had an earlier effect in some parts of the world, emerged later, especially in developing countries. In this framework, conflicts based on nationalism resulted in negotiations in some regions, while in other regions it resulted in very costly practices of thought and action. On the other hand, nationalism that massifies a similar ideological excitement in geographies whose socio-economic levels, cultural capitals or identity definitions are quite different; It maintains a secular religious function through the symbols and myths produced in the formation of the power and legitimacy of states or ethnic groups.

The ideology of nationalism builds itself on symbols and myths that operate in a historical context. For this reason, there is a story of the first birth on which every nation is based, a bundle of symbols that inspire a strong consensus about being a nation. At this point, nationalism entered into an ontological relationship with two important instrumental phenomena (symbols and myths) in order to establish a discourse unity that takes its strength from the past and extends to the future. Thus, symbols and myths have become important elements of nationalism's response in society as an idea. Because nationalism, as a concept that corresponds to the rituals that keep symbols and myths alive in collective memory, finds its response in an order in which symbols are manipulated correctly and effectively. In this sense, rituals in which symbols are mixed with enthusiasm play an important instrumental role in stabilizing national values.

Nations build themselves through symbols and myths, and what is needed first in this construction process is to name a people. With this naming, the individual internalizes why he deserves this name and why a "we" stands between him and the other. It is the nationalist intelligentsia that directs this internalization process. The nationalist intelligentsia, which creates an ideal that will add meaning to death with the symbols infiltrating the individual's world of meaning, through promised myths; It transfers a produced discourse to the society as truth by processing the meaning/meaning in the comfortable space of symbols and myths. This

production of symbols and the use of myths observed in all nationalism processes is also seen in Kurdish nationalism. In this context, the study basically examined the role of symbols and myths in the process of becoming a nation in the context of Kurdish nationalism, one of the late nationalist movements.

The relationship between nationalism and symbols and myths plays an instrumental role in embodying the feeling of nation. However, building a nation through formed/created symbols and myths also necessitates an important cultural study. For this reason, in addition to the Kurdish rebellions, the literary works of the Kurdish intelligentsia were also emphasized in the study, and the historical development of Kurdish nationalism, which was built gradually, is presented in a historical continuity from the Ottoman period to the present. In this framework, the main axis of the study is gathered at the point of the role and importance of symbols and myths in Kurdish nationalism. In this context, the process of symbolizing Abdullah Öcalan (Apo) as a leader produced/constructed by the Diyarbakır Prison, which was exploited and/or invented by the terrorist organization PKK (Kurdistan Workers' Party) in Kurdish nationalism, was examined in this context. On the other hand, the legend of Blacksmith Kawa, which is historically considered important for Kurdish nationalism, and the mythification process of the Nevruz celebration were investigated. In addition, the role played by this mythification in the discourse and ideology of the Kurdish intelligentsia and the intersecting aspects of today's Kurdish nationalism are discussed. In this respect, the aim of the study is to reveal the transformative effects of symbols and myths on the given ethnic structure in the context of Kurdish nationalism.

However, in reinterpreting and creating Kurdish myths, the use of similar stories and common values with Turks emphasis on shared history and cultural unity shows unifications and similarities with Turks rather than separation.

FAILED STATE VERSUS STRONG OR CONSOLIDATED STATE

Gülise Gökce

Abstract

According to Immanuel Wallerstein (1979; 20), all states other than the periphery states, except for strong and stable western states, are already “weak” by definition – and this is both one of the most important causes and a consequence of their underdevelopment. After the Cold War and especially after September 11, the concern that failed states pose a threat to core states, that is, strong and consolidated states, has led to an increased interest in the issue in the international arena. In terms of central states, internal conflicts in failed states create the main source of security problems by producing hunger, violence, mass migration, international terrorism and smuggling.

The number of failed states is increasing from year to year. Especially in the geography where Turkey is located, it is seen that there is an increase in the number of publications on the subject in our country due to the increasing number of unsuccessful states and this situation directly affecting Turkey. The aim of this study is to describe the meaning of the concept of failed state and the factors that lead to this process. Subsequently, it focuses on strategies to prevent the factors that lead to unsuccessful statehood.

Keywords: *Strong State, Failed State, Criteria, State Capacity.*

BAŞARISIZ DEVLET VERSUS GÜÇLÜ VEYA KONSOLİDE DEVLET

Gülise Gökçe*

Öz

Immanuel Wallerstein'a (1979; 20) göre, merkez dışındaki çevre devletler, yani güçlü ve istikrarlı batılı devletler dışındaki tüm devletler, tanımları gereği zaten "zayıftır"- ve bu az gelişmişliklerinin hem en önemli nedenlerden biridir hem de bir sonucudur. Soğuk Savaş ve özellikle de 11 Eylül sonrası, başarısız devletlerin merkez devletler, yani güçlü ve konsolide devletler için bir tehdit oluşturduğu endişesi uluslararası alanda konuya ilginin artmasına yol açmıştır. Merkez devletler açısından başarısız devletlerde yaşanan iç çatışmalar açlık, şiddet, kitlesel göç, uluslararası terör, kaçakçılık üreterek güvenlik sorununun başlıca kaynağını oluşturmaktadır.

Başarısız devlet sayısı yıldan yıla artmaktadır. Özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada başarısız devletlerin sayısının gittikçe artması ve bu durumun Türkiye'yi doğrudan etkilemesi nedeniyle ülkemizde konuya ilişkin yayınların sayısında giderek bir artış olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, başarısız devlet kavramının anlamını ve bu sürece yol açan faktörleri betimlemektir. Buna müteakip başarısız devletliliğe yol açan faktörleri engelleyici stratejiler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güçlü Devlet, Başarısız Devlet, Ölçütler, Devlet Kapasitesi.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ggokce@selcuk.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-3162-0144>.
Bu makaleye atf için: Gökçe, Gülise. (2021). Başarısız Devlet Versus Güçlü veya Konsolide Devlet, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 68-97

Giriş

Türkçe literatürde “failed state”¹ kavramının karşılığı olarak giderek daha çok başarısız devlet kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, aslında zayıf devlet, kırılğan devlet, yarı devlet, çöken devlet, çökmüş devlet gibi kavramları bünyesinde barındıran bir üst kategoridir ya da başlıktır. Bu üst başlık altında yer alan her bir kavramın her biri farklı başarısız devletlilik düzeyinin farklı aşamalarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak bu kavramların literatürde birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Bunun da temel nedeni başarısız devletlilikte nedenlerin, tetikleyici ve hızlandırıcı faktörlerin ve sonuçların birbiri ile iç içe geçmiş olmasıdır. Bu nedenle burada öncelikle başarısız devlet olgusu ve buna yol açan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Alan literatüründe başarısız devlet kavramının tanımı, sebep ve sonuçları konusunda henüz bir uzlaşma söz konusu değildir. Kavramın anlamı daha çok özellikleri üzerinden belirlenmeye çalışılmaktadır.

Başarısız devlet, güçlü veya konsolide (istikrarlı) bir devlet olgusunun karşılığı içinde tanımlandığından ve devletsellik hem bir ölçü/kıstas hem de ideal olarak alındığından burada öncelikle “güçlü veya konsolide devlet nedir ya da nasıl anlaşılmalıdır” sorusu kısaca irdelendikten sonra ana konuya geçilmektedir.

1 Literatürde her ne kadar başarısız devlet kavramı daha çok kullanılmaya başlanırsa da kırılğan devlet kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Burada başarısız devlet kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Çünkü başarısız devlet, çöküş aşamasına daha yakın olan bir durumu ifade etmektedir. Kırılğan devlet ise, başarısız devletin bir ön aşamasında olan devlettir. Bu bağlamda başarısız devlet kavramının, bir devlet içinde devlete ait kurumların (ordu, emniyet, yargı, eğitim, sağlık, alt yapı, ulaşım, maliye vb.) işlevlerini yerine getirme kapasitesini büyük ölçüde kaybetmiş olması ve bunun sonucunda kendi halkının gözünde meşruiyetlerini büyük ölçüde kaybeden devletleri nitelendirmek için kullanıldığını söylemek mümkündür. Buna göre de başarısız devletlilik çökme eğilimi gösteren devletlerdir. Ancak her başarısız devletin mutlaka çökeceğini de iddia etmek yanlış olur (Gökce, 2019). Devletlerin bu durumdan çıkmaları da mümkündür. Yani bazı devletler bu süreci iyi yöneterek, devlet kapasitesini güçlendirerek bir üst aşamaya geçerek ya da mevcut durumlarını koruyarak varlıklarını devam ettirmektedirler; bazıları ise bu süreci iyi yönetemeyerek halk nezdinde meşruiyetlerini kaybetmektedirler; ama buna rağmen uluslararası arenada devlet olma özelliklerini korumaktadırlar. Örneğin Somali, Tanzanya, Kongo Cumhuriyeti, Afganistan, Irak, Suriye vb. devletsellik özelliklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir, ama hala devletler listesindeki yerlerini almaktadırlar (bkz. Gökce ve Gökce, 2017).

1. Başarısız Devlet Kavramı

Genelde başarısız devlet kavramı, başarılı bir devlet norm olarak alınarak tanımlanmaktadır.² Burada da yukarıda belirtildiği üzere bu yaklaşım benimsenmektedir.

1.1. Güçlü veya Konsolide Devlet

Siyaset ve yönetim bilimi alanında devlet kavramının tanımlanması konusunda devletin hukuki ve ampirik boyutu arasında ayırım yapılması gerekliliğine ilk dikkati çeken düşünürler Robert Jackson ve Carl Rosberg (1982: v3vd.) olmuştur. Devletin hukuki boyutu, devletin uluslararası kuruluşlar tarafından tanınmasını ifade ederken, ampirik boyut ise bir devletin devletliliğini, yani devletin temel varlık sebebini oluşturan işlevler ve görevlerini içermektedir. *Bu anlayış çerçevesinde devletin kapasitesi ya da gücü, devletin ampirik boyutuyla ilişkilidir.* Devletin ampirik açıdan tanımının hareket noktasını ise, Weber'in devlet düşüncesi oluşturmaktadır. Weber (2012), devleti, sahip olduğu en önemli özellik olan “meşru şiddet kullanma tekeli” ile tanımlamaktadır. Meşru şiddet kullanma tekeli hem içe yönelik hem de dışa yönelik bir devletin bağımsız olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda devletin ayırıcı özelliği, “şiddet kullanma ‘hakkının’ tek kaynağı” olma statüsüdür. Buna kaynaklık sağlayan unsur ise meşruiyet'tir.

“Şiddet kullanma tekeli”, bir devletin devletliliği açısından yeterli bir özellik midir? Başarısız devlet tartışmalarında, bir devletin devletliliği için şiddet kullanma tekelinin tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Konuya ilişkin çalışmalarda Weber tarafından devletin ayırıcı özelliği olarak belirtilen “şiddet kullanma tekeli” unsurunun kapsamı, Tilly'nin (1975) çalışmalarından hareketle “vergi toplama kapasitesi” ve “kanun çıkarma ve uygulama becerisi” unsurlarını içerecek şekilde genişletilmiştir (Rotberg, 2003a; Schneckener, 2006; Lambach, 2008; Zartman, 1995; Beth-

2 Bu anlayış, Batı merkezli bir devlet anlayışını dayattığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bunun da temel nedeni, “güvenlik eşittir güçlü devlet” anlayışının benimsenmesi ve bununla ilişkili olarak bu toplumların kendine özgü yapılarını dikkate alınmadığı, kalıp politikaların uygulanmaya konduğu gerekçesidir (kapsamlı bilgi için bkz. Kaygusuz, 2014). Ancak şu da bir gerçektir ki, bir nesneyi tanımlamak ve açıklamak için bir kıstasa ihtiyaç vardır. Bu da belli özelliklere sahip olan modern devlet anlayışıdır. Burada başarısız devletlerin özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla idealleştirmeden Weberyen devlet anlayışı hareket noktası olarak alınmıştır.

ke, 2009). Bu durum, bir devletin kendi toplumunu iç ve dış tehdide karşı koruyacak güçlü bir güvenlik aygıtına (polis ve ordu) sahip olmasının, o devletin kapasitesinin gelişmiş ya da güçlü olduğu anlamına gelmediğini, bir devletin güçlülüğünün vergi toplayabilme ve bunu yeniden topluma yansıtabilme kapasitesi ile de yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle devlet, kanun çıkarma ve uygulatma becerisi, vergi toplama kapasitesi, iç ve dış güvenliği sağlama gibi görevlere sahiptir. Son yıllarda bir devletin güçlü bir idari kapasiteye sahip olabilmesi için bunların yanı sıra bir dizi daha işlevi yerine getirmesi gerekmektedir. Bu işlevin başında da işleyen bir hukuk sistemine sahip olması ve toplumun beklentilerini karşılaması (sağlık, eğitim, genel alt yapı hizmetlerini sağlaması) özellikleri gelmektedir. Bu açıdan bir devletin kapasitesi, bu unsurların analizi ve nitelik değerlendirmesi aracılığıyla belirlenmektedir. Bu bağlamda bir devletin, özünü oluşturan temel görevleri ve işlevini kaliteli, güvenilir ve şeffaf yerine getirme durumuna göre, güçlü bir kapasiteye sahip olduğundan ya da olmadığından söz edilebilir (Gökce, 2011).

Georg Jellinek, devlet olgusuna Max Weber'den biraz farklı yaklaşmaktadır. O'na göre önemli olan devletin etkinliğidir (Özalp, 2014: 352). Jellinek devleti geliştirmiş olduğu "üç unsur öğretisi" ile tanımlamaktadır: Bunlar: "devlet ülkesi", "devlet egemenliği" ve "halk"tır (1929: 394). Bu üç kriter, devlet statüsünün oluşması için olmazsa olmaz koşullardır.

Devlet ülkesi, bir devletin başka devletlere karşı egemenlik kudretinin ülkesel sınırlarını ifade etmektedir. Halk ise; ülkede yaşayan insan topluluğudur. Halk, ortak sosyo-kültürel özellikler (ortak dil, din veya kültür) ve hukuk düzeni çerçevesinde tanımlanmaktadır. Devlet egemenliği ise, iç ve dış egemenlik olarak iki anlamda kullanılmaktadır. İç egemenlikte devlet, bir siyasal düzeni kendi toprakları üzerinde vatandaşlarına karşı tesis etme gücüne sahipken; dış egemenliği ile de uluslararası hukuk çerçevesinde hür ve bağımsız olarak diğer devletlerle müzakere ve antlaşma yapma gücüne sahip olmaktadır.

Modern devletler pek çok işlevi yerine getirmektedir. Devletin temel işlevleri tartışmalı olmakla birlikte yine de devletin temel işlevleri konusunda Weber (2012) ve Jellinek'ten (1929) hareketle *toprak bütünlüğünün korunması ve güvenliğin sağlanması, yani düzen/güvenlik* üzerinde geniş bir

uzlaşa söz konusudur. Buna ek olarak *meşruiyet/hukukun üstünlüğü ve refah*, devletin temel işlevi olarak belirtilmektedir. (Schneckener, 2004: 12; Milliken ve Krause, 2002: 756). Bu bağlamda devletlerin öncelikli görevi gerek iç gerekse dış tehdit ve tehlikelere karşı ülkenin toprak bütünlüğünü ve vatandaşlarının fiziki güvenliğini, yani kamusal düzeni sağlamaktır. Refah işlevinde ise; devletin eğitim, sağlık, ekonomi, iş piyasası, kamusal altyapı yatırımları vb. gibi temel işlevlerini ve hizmetleri yerine getirme kapasitesidir. Meşruiyet/hukuk devleti işlevi ile de devletin seçimler veya siyasi partilerin oluşumunu teşvik ederek vatandaşlarının siyasi katılımını sağlama ve onların siyasi haklarını (ifade, toplanma, dernek kurma hak ve özgürlükleri vb.) güvence altına alma yükümlülüğü vardır (aynı şekilde Özalp, 2014: 353).

Devletin bu temel işlevleri yerine getirebilme düzeyi, devletin devletliliğinin ya da devlet olmanın gereklerini sağladığının bir göstergesi olarak ele alınmaktadır. *Bu işlevleri yeterince yerine getiremeyen devletler, başarısız ya da kırılğan devlet olarak nitelendirilmektedir* (Gökce, 2006a). Devletlerin başarılı ya da başarısızlığı ise devlet kapasitesi olgusu üzerinden belirlenmektedir.

Devlet kapasitesi kavramının tek cümlelik bir tanımı yoktur. Fukuyama (2005), Tilly (2003, 2011), Rotberg, (2003 ve 2004); Migdal (1988); Holsti (1996); Tilly (2011); Job (1992); Mann (1984), Schneckener (2004), Soifer ve Vom Hau (2008)'dan hareketle devlet kapasitesini; bir devletin, (i) toplumun tüm üyeleri için bağlayıcı olan politika ve kararları oluşturma ve bunları her koşulda uygulama ya da uygulatma yeteneği, (ii) toplumun gündelik yaşamına fiilen nüfuz edebilme ve yönlendirebilme yeteneği, (iii) farklı işlevlere sahip kamu kurumları arasında koordinasyon ve tutarlılığı sağlama ve kurumları kontrol etme yeteneği, (iv) kamusal nitelikli hizmetlerin sunumu için gereken kurumsal örgütlenmeyi, personeli tedarik kanallarını oluşturabilme ve tüm bu faaliyetler için gerekli olan maddi kaynağı toplama yeteneği (v) kamusal yararın toplumsal aktörlerle birlikte oluşturulabilmesine ve kamusal değerın üretilmesine rehberlik edilebilme kapasitesi, (vi) ekonomik, siyasal, toplumsal değişimi okuyabilme, hızlı/etkin çözüm üretme ve örgütlenme yeteneği, (vii) kamu hizmetlerine erişimin toplumun tüm katmanlarına eşit ve açık bir şekilde sağlama kapa-

sitesi, (viii) kamu personel sisteminin liyakat temelinde yapılandırılması, uygulanması ve uygulatılması yeteneği şeklinde betimlemek mümkündür (Gökce ve Gökce, 2015; Gökce, O. 2021).

Bu açıklamalardan da görüldüğü üzere, devlet kapasitesi, “tek başına devletin geniş bir örgütlenme yapısına, büyük mali imkanlara, personel sayısının büyüklüğüne bağlı değildir” (Alkan, 2020: 271). Önemli ve belirleyici olan devletlerin, devlet ve sivil toplum arasındaki ortak çıkarları yerine getirebilme ve toplumun gündelik yaşamına fiilen nüfuz edebilme ve yönlendirebilme yeteneğidir (Mann, 1984, 2011) ve bu amaçla kurumların, kaynakların, faaliyetlerin ve toplumun etkin bir şekilde örgütlenmesi ve kontrol edilmesidir.

Bu kısa açıklamadan sonra başarısız devlet kavramının ne anlama geldiği sorusuna geçebiliriz.

1.2. Başarısız Devletin Tanımı³

Schneckener’e göre başarısız devlet, devlet kurumlarının idare ve sevk kabiliyetlerini kaybederek yukarıda belirtilen üç temel alandaki işlevlerini yerine getirememeleri ile ortaya çıkmaktadır (2004:15).

Bu bağlamda Schneckener⁴ (2004) tarafından güvenlik, refah, meşruiyet-hukuk devletliliği olarak devletin yerine getirmesi gerektiği ve üç ana fonksiyon üzerinden, dört farklı başarısız devletsellik tipolojisi geliştirilmiştir. Bunlar: Konsolide devlet (*consolidating satate*), zayıf devlet (*weak state*), çöküş halindeki devlet (*failing state*) ve çökmüş devlet (*failed/collapsed state*).

- 1) Konsolide/güçlü devlet (conlsolidating/strong state),
- 2) Zayıf devlet (weak state),

3 Kavram, konuya ilişkin daha önceki çalışmalarımızda ortaya koyduğumuz görüşler temelinde ele alınmaktadır. Bkz. “Devlet Sınıflandırmaları ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri” (2006), Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye (2007), Critical Analysis Of Failed State Concept” (2016); “Başarısız Devletlerde Devlet ve Toplum/Millet İnşası Sorunu” (2020b).

4 Bu konudaki Almanca kaynaklardan yararlanmamı sağlayan Prof. Dr. Orhan Gökce’ye teşekkürü bir borç bilirim.

- 3) Çöküş halindeki devlet (failing state),
- 4) Çökmüş devlet (failed/collapsed state).

Devletselliğin tipleri ve kapasite düzeyleri

	Güvenlik ⁶	Refah	Meşruiyet/Hukuk devletliliği	Güçlü/Konsolide Devlet
+ veya +/-	+ veya +/-			+
Zayıf Devletler	+/-	N	N	
Çöküş sürecindeki D.	-/+	N	N	
Çökmüş Devlet	-/+	+ veya-	-/+ veya -	

Kaynak: Schneckener, State at Risk, (2004:17)

Aşağıda bu devlet tiplerinin özelliklerine kısaca değinilmektedir.⁵

Konsolide/güçlü devlet: Bu devlet tipinde devlet, milli birliğini, bütünlüğünü ve sınırlarını koruyacak güçlü bir güvenlik kapasitesine sahiptir. Bunun yanı sıra devletin çekirdek alanlardaki temel işlevleri eksiksiz yerine getirme gücü ve kapasitesi vardır. Ayrıca bu tipte devletin idari kapasitesi yüksektir ve devlet-vatandaş bütünleşmesi büyük ölçüde sağlanmıştır. Dolayısıyla da farklı etnik ve dini gruplar kendini hâkim kültüre entegre ve bağlı hissetmekte ve ayrışma arayışlarına girmemektedir (Holsti, 1996; Schneckener, 2004; Rotberg, 2004).

Zayıf devlet: Zayıf devletler, güçlü/konsolide devletlerden her şeyden önce devlet kapasitesinin yeterli düzeyde olmaması noktasında ayrılırlar. Zayıf devletlerde neopatrimonyal yönetim anlayışı hâkim olduğundan devlet kapasitesi de düşüktür (Fukuyama, 2005: 23vd.). Bu nedenle bu devletlerin örgütlenme kapasitesi ve kontrol kapasitesi de çok zayıftır (Tilly, 2003: 41).

Bu devlet tipinde güvenlik işlevi büyük ölçüde yerine getirilmektedir; ancak diğer işlevlerde ciddi aksaklıklar söz konusudur. Dolayısıyla bu devletler güvenlik işlevini kısmen de olsa başarılı bir şekilde yerine geti-

5 Devlet tiplerinin açılımları daha önceki çalışmamız temelinde gerçekleştirilmektedir. Bkz. Gökce ve Gökce, 2017.

rirlirken, işlevsel bir hukuk ve yargı sistemi hemen hemen yok denecek düzeydedir, aynı şekilde temel kamu hizmetlerin sunumunda da önemli eksikler söz konusudur. Ayrıca bu devletlerde militleşme süreci tamamlanmamıştır ve bu nedenle etnik, dini temelli ayrışmalar ve kutuplaşmalar çok yaygındır ve çoğu zamanda çatışmaya dönüşmüştür. Kısacası bu devlet tipinde devlet kapasitesi oldukça sınırlıdır (Holsti, 1996; Rotberg, 2004; Migdal, 1988; Schneckener, 2004; Seidl, 2007).

Çöküş sürecindeki devlet: Bu devlet tipinde devlet hem iç hem de dış güvenlik işlevini (sınırlarını kontrol etme ve dışarıdan ülkenin varlığına yönelik tehditleri bertaraf etme) sağlamada yetersizdir. Devlet, çoğu zaman ülke toprağının sadece belli bir alanında idare ve kontrol kapasitesine sahiptir; buna bağlı olarak da kamu düzeni ve bireysel can ve mal güvenliği yoktur. Ülke içinde terör örgütleri, suç örgütleri ve mafya tipi illegal örgütler güçlüdür ve sürekli hem devletin güvenlik birimleri ile hem de kendi aralarında çatışma halindedirler. Ekonomi ve finans sistemi ağır aksak işlemektedir, ama kayıt dışılık çok yüksektir ve kaçakçılık çok yaygındır. Elektrik, su, sağlık gibi temel hizmetler, iletişim ve ulaşım sınırlıdır. Devletler, başta güvenlik işlevleri olmak üzere diğer alanlarda da işlevlerini yerine getirmede zorlandıkları için vatandaşlar kendilerini devlete ya da topluma bağlı hissetmemektedirler ve güvenlik ve dayanışma duygusunu tarikatlar, aşiretler, etnik temelli ayrılıkçı örgütlerde aramaktadır. Bunun sonucunda da bu tip örgütler, kişileri kendi malları gibi görmekte ve onları sömürmektedir (Zartman, 1995). Tüm bu gelişmelerin sonucunda bir iç savaş söz konusu ise, son aşamaya ulaşılmış demektir, yani devletler çökmüştür. Ancak tarihte çok az devlet tamamen çökmüş ve varlığını sonlandırmıştır. Çoğu zaman devletler, dış güçlerin de yardımıyla iç çatışmayı bitirmekte ve zayıf devlet aşamasına geri dönerek varlıklarını sürdürmektedirler.

Çöküş sürecindeki devletleri zayıf devletlerden ayıran temel unsur kendi toprak parçaları üzerindeki hakimiyetlerini kısmen ya da tamamen kaybetmeleri ve meşruiyetlerinin sorgulanmasıdır (Karaçuka ve Çelik, 2017: 27).

Çökmüş devlet: Bu durum, en son aşamadır. Artık devlet, fiilen bitmiştir ve gerçek anlamda çökmüştür. Devletin yerini, devlet dışı aktörlerin oluşturduğu yapılar almaktadır. Bu yapılar, baskı ve şiddet ile düzeni sağ-

larlar. Schneckener, burada şu iki husus arasında da bir ayırım yapılması gerektiğini belirtmektedir (2004:16). Bunlardan ilki, eski Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi devletlerin çatışmasız bir şekilde kendilerini feshetme durumudur (Zartman, 1995). Diğeri de devletlerin etnik ya da dini temelli iç savaşın çok yoğun olması sonucu bölünüp parçalanması ve yerini yeni küçük ya da suni devletlere bırakmasıdır.

Bu açıklamalar ışığında tartışmaya fazla girmeden, Schneckener, 2004; Rotberg, 2003a, 2003b ve 2004; Migdal, 1988; Holsti, 1996; Tilly, 2011; Job, 1992; Buzar, 1991; Gökce, 2006, 2014, 2020a'den hareketle şayet bir devlet;

- i) Kendi toprağı üzerinde şiddet araçları üzerindeki tekeli ve otoritesini kaybederek kendi topraklarını kontrol etme kabiliyetini yitirmiş ise;
- ii) Michael Mann'ın (1984) sınıflandırması temelinde altyapısal iktidar ve hizmet odaklı güç (temel kamu hizmetlerini sunacak kurumlara, ulaşım ve iletişim altyapısı) yerine, despotik güce dayanıyor ise;
- iii) Kendi halkının can ve mal güvenliğini sağlama, farklı toplumsal kesimler arası çatışmayı engelleme kapasitesine sahip değil ise;
- iv) Etkin bir hukuk sistemine ve mali sisteme sahip değil ise;
- v) Devlet fikri oluşturamamış, yani toplumu oluşturan grupları (aşiret, kabile, tarikat vb.) ortak bir kimlik etrafında birleştirememiş, başka bir ifadeyle, bu toplumsal aktörlerde grupsal çıkar yerine toplumsal çıkar-iyi yönelimli düşünme ve davranma yetisinin geliştirilmesini sağlayamamış ise;
- vi) Patrimonyal bir yönetim anlayışı yerine liyakata dayalı bir yönetim anlayışı oluşturamamış ise, bir başka ifadeyle, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkiyi kişiselleştirmiş ise;
- vii) Toplumun tüm kesimi için eşit ve nitelikli bir eğitim imkânı sağlayamamış ise;

Bu devlet, başarısız devlet olarak nitelendirilmektedir. Buna göre başarısız devletler, kısır bir döngü halini almış yapısal sorunlarla boğuşmak-

ta, ulaşım ve iletişim alt yapı yetersizliği nedeniyle temel kamu hizmeti sunamamakta, şiddet tekeline teritorial alanı kapsayacak şekilde uygulamamakta ve böylece devlet dışı aktörleri kontrol etmekte zorlanmakta, çetelerle ve terörle mücadele edememektedir. Ayrıca içinde buldukları derin ve yıkıcı bir çatışma ortamı ile etnik, dilsel ve/veya inanç temelli parçalanmanın hat safhaya ulaşması neticesinde bu devletlerin kendi vatandaşlarının gözünde meşruluğu tartışmalı hale gelmiştir. Meşruluğun ortadan kalkması ile birlikte toplumu oluşturan insanlar ya da gruplar devlet dışındaki diğer unsurlara; aşiretlere, kabileye, etnik ya da dini gruplara yönelmektedir. Bunun sonucunda, aile, aşiret, kabile, etnik ve dini grupları devletten daha güçlü otorite merkezleri haline gelmektedir. Bu da söz konusu devletin sosyoekonomik yapısını çeşitli kriz durumlarına karşı daha da kırılgan hale getirmektedir (Hippler, 2006; Rotberg, 2003a ve 2004; Helman ve Ratner, 1992; Migdal, 1988; Job, 1992; Zartman, 1995; Schneckener, 2004; Gökce, 2007, 2016).

Devletlerin meşruiyetlerinin sağlanması ve korunması, devletlerin siyasi, iktisadi, hukuki ve toplumsal alanlardaki temel bazı görevlerini yerine getirmelerine bağlı olduğu belirtilmektedir. Bunlar (Holsti, 1996; Rotberg, 2004; Fukuyama, 2005; Tilly, 1992; Schneckener, 2004; Lambach, 2009, 2015):

- Birleştirici ve bütünleştirici bir kimliğin inşası;
- Vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin sağlanması;
- Hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi;
- Tatmin edici düzeylerde sağlık, eğitim, ulaşım ve iletişim altyapı gibi hizmetlerin tesisi;
- Şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin tamamen hayata geçirilmesi vb. varoluşsal görevlerdir.

Devletleri işlevsellikleri temelinde bu şekilde kategorileştirdikten sonra şimdi de başarısız devletselliğe ya da devlet çöküşüne yol açan ve devleti yönetilmez konuma sokan faktörlere değinilmeye çalışılmaktadır.

2. Devletin Başarısızlığına ve Çöküşüne Neden Olan Faktörler

Devletlerin başarısızlığına ve çöküşüne yol açan birçok faktörün farklı şekillerde etkili olduğunu belirten Schneckener (2004: 17), faktörlerin etkisini belirleme ve ölçme aşamasında nicel ve nitel olmak üzere iki yöntemin bulunduğuna işaret etmektedir. Nicel yönetime örnek olarak State Failure Task Force projesi'ni (1999) göstermektedir. Schneckener, bu proje kapsamında uzun yıllardır veri temelinde küresel alanda devlet çöküşleri incelenmekte olduğunu ve bunun sonucunda birçok faktörün yanı sıra öncelikle şu faktörlerin devletin çöküş sürecinde öncelikle rol oynadığına işaret etmektedir (2004: 72). Bunlar arasında vatandaşların sosyal ve ekonomik yaşam koşulları (çocuk ölümleri oranının yüksekliği vs.), hükümet şeklinin biçimlendirilişi (demokratikleşme çabalarının yetersizliği vs.), uluslararası sisteme ekonomik ve siyasal entegrasyonun olmayışı, sınır komşusu devletlerde iç savaş ve çatışmalar yaşanması gibi faktörler öne çıkmaktadır.

Bu proje kapsamında uygulanan yöntemin başarısız devletselliği açıklamak için çok uygun olmadığını belirten Schneckener (2004), bu amaç doğrultusunda en uygun yöntemin, birçok faktörü ilişkilendirmeye, bunlar arasında etkili olanları diğerlerinden ayırmaya imkân tanıyan nitel yöntem olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede Schneckener, devletin başarısızlık veya çöküş sürecini açıklamada faktörleri bir yandan “süreçsel” ve diğer yanda da “boyutsal faktörler” olmak üzere iki ana kategoriye ayırmakta; bu faktörleri de kendi içerisinde sınıflandırmaktadır. Buna göre süreçsel faktörler, “yapısal, süreçsel ve harekete geçirici/tetikleyici” olmak üzere üç gruba ve boyutsal faktörler de “uluslararası/bölgesel, ulusal ve yerel” olmak üzere üç gruba ayırmaktadır (2004:18). Bunlar:

i) Yapısal faktörler (“root causes” ya da “background factors”): Bu tip faktörler, bir ülkenin doğal yapısı ve zenginlikleri (yer altı kaynakları, petrol, maden vb.) ile o ülkeye özgü uzun süredir hâkim olan ve pek değişmeyen siyasi, kültürel ve sosyoekonomik yapısal özelliklerinden (devlet algısı ve yönetim geleneği, toplumun etnik yapısı, demografik gelişme, uluslararası güçlerin etkisi vb.) oluşan faktörlerdir.

ii) Süreçsel faktörler (“aggravating factors” ya da “accelerators”):

Bu tip faktörler belirli bir zaman dilimi içerisinde (5 - 10 yıl gibi) devletin başarısızlık ya da çöküş sürecini başlatan ve hızlandıran faktörlerdir. Yapısal faktörlere kıyasla bu tip faktörler dinamik bir niteliğe sahiptir ve burada vurgu yapıdan aktörlere (siyasi ve yönetici elitler) kaymaktadır. Burada önemli ve belirleyici olan, siyasi elitlerin ülke sorunları karşısında ortaya koydukları tutum ve davranışlarıdır. Bu elitlerin sosyal huzursuzluk, can ve mal güvenliği, etnik-kültürel farklılıkların siyasallaşması, yolsuzluk, ekonomik kriz, komşu ülkelerdeki iç savaş ya da iç çatışmalar gibi sorunların ve konuların çözümünde başarılı bir yönetim ve anlayış sergileyememeleri devletin başarısızlığı ve çöküşünde etkili olmaktadır.

iii) Harekete geçirici/tetikleyici faktörler (“triggering factors” ya da “triggering events”):

Bu tip faktörler, kısa bir süre içerisinde devletin başarısızlığına veya çöküşüne yol açan olaylardır. Bu tip olaylar uzun süreli gelişmelerin sonucu olabilirler, ancak kendine özgü, itici ve hızlandırıcı bir etki dinamiği geliştirirler. Bu tip faktörler grubuna askeri müdahaleler, darbeler ya da devrimler, açlık, mülteci akımları, sosyal ayaklanmalar, muhalefet grupları üzerinde siyasi baskı ve buna benzer olaylar girmektedir.

1) Uluslararası/bölgesel boyut (makro düzey): Burada bir devletin uluslararası ve bölgesel güçlerle ilişkileri söz konusu olmaktadır. Bir devletin varlığı ve geleceği bu ülkelerle ilişkilerinden etkilenmektedir.

2) Ulusal boyut (mezo düzey): Burada devlet ile toplum arasındaki ilişki söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede siyasi elitlerin tutum ve davranışları ön plandadır.

3) Yerel boyut (mikro düzey): Burada devlet ile yerel güçler (yerel yönetimler ya da yerel etnik ve dini gruplar) arasındaki ilişki söz konusu olmaktadır.

Bu gruplar içerisinde yer alan hangi faktörlerin hangi ölçüde devletin başarısızlığını ve çöküşünü hızlandırdığına ilişkin olarak Schneckener, süreçsel faktörler ile ulusal boyut kapsamında yer alan unsurların daha etkili olduğunu belirtmektedir (2004: 20).

Bir devletin başarısızlığının en önemli nedenlerine dair açıklamalar arasında, komşu ülkelerde devletlerin çöküş sürecinde olmalarına bağlı olarak aşırı sığınmacı akını ile karşı karşıya olma, patrimonyal yönetim anlayışı, istikrarsız bir ekonominin hâkim olması, devlet mekanizmalarına olan güvende azalma, siyasi aktörler arasında kutuplaşma ve toplumda kutuplaşma ve çatışmanın artması gibi unsurlar sayılabilir.

Komşu ülkelerde her ne sebepten olursa olsun devletlerin çökmesi, diğer komşu devletler için büyük risk teşkil etmektedir. Komşu devlette yaşanan iç savaş ya da çatışma, komşu devletin ticaretini ve ekonomisini olumsuz etkilemekte, kitlesel göç/sığınmacı sorunu ile karşı karşıya kalmasına yol açmakta, sermayenin kaçmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu, bir devletin siyasi istikrarı erozyona uğramakta, ekonomik ve sosyal yapısı bozulmakta ve devlet çöküş sürecine girmektedir.

Başarısız devletler toplumda hem kamu hizmetinin sunumunda hem de her türlü kamu kaynaklarına erişimde tarafsız, adil, eşit ve şeffaf bir yönetim anlayışını kurumsallaştırmakta yetersiz kalmaktadırlar. Böyle ortamlarda toplumlarda kamu hizmetlerine ve kaynaklarına erişemeyen bireyler ve gruplar, kendilerinin bilinçli olarak dezavantajlı duruma düşürüldüklerini düşünerek devlet mekanizmaları ya da siyasi iktidar tarafından bizzat sübvasyonlarla, ihalelerle, istihdam imkanlarıyla avantajlı duruma getirildiğini düşündükleri bireylere ve gruplara karşı düşmanca tavırlar geliştirmektedirler. Bunun bir sonucu olarak devlete güven azalmakta ve toplum kutuplaşmaktadır. Devlete güvenleri azalan dezavantajlı gruplar, iş yaptırabilmek, kamu kaynaklarına ulaşabilmek için devlet dışındaki dini, etnik, kültürel gruplara veya yapılanmalara yönelmekte ve böylece de devlet hızla çöküş sürecine girmektedir (Kasfir 2004: 57; Gökce, O. 2020). Bir başka husus da, kamu yönetimi alanında ilişkiler liyakata değil sadakate dayandığından, başka bir ifadeyle nepotizm etkin ve yönlendirici olduğundan devlet ile toplum (siyasi iktidar taraftarları dışındaki kesim) arasındaki bağ zayıftır ve kurumlar arasında da tutarlılık yok denecek kadar azdır. Böyle durumlarda kurumlar, toplumsal sorunları algılama ve çözüm üretme yerine kendi konumlarını koruma peşindedir. Bu durum devletin koordinasyon ve kontrol gücünü de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla da boşluklar oluşmaktadır. Oluşan bu boşlukları dini, etnik, kültürel yapı-

lar doldurmaya başlarlar. Ayrıca böyle ortamlarda mafya vari yapılanmalar oluşmakta ve yaygınlaşmaktadır (Rotberg, 2003b:7). Dini, etnik, siyasi, kültürel gruplar seçkinleri tarafından siyasi amaçlı araçsallaştırıldığı için kutuplaşmalar, bölünmeler oluşmakta ve bu da çoğu zaman çatışmaları ve devletlerin çöküşlerini beraberinde getirmektedir (Seidl, 2007:38). Aynı şekilde feodal ya da imparatorluk mirası da, yeni bir devlet fikrinin oluşumunu, kurumsallaşmasını, milli kimlik ekseninde yeni bir toplum inşasını olumsuz yönde etkilemektedir (Englebert, 1997; Buzan, 1991; Lambach ve Bethke, 2012). Toplam nüfus içerisinde genç nüfus oranının yüksek olması ve aşırı nüfus yoğunluğu da iç huzursuzluğu ve böylece bir devletin zayıflaması arttırıcı bir etki görmektedir (Goldstone et al., 2000). Göz ardı edilmemesi gereken bir husus da, patrimoyal sistemde zaten kıt olan siyasi ve ekonomik kaynakların daha da kıtlaşması ve bu nedenle kendi yandaşlarına dağıtımın yapılmasının zorlaşması, daha önce sorunsuz kaynaktan paylarını alan bu grupların kendi aralarında rekabet ve çatışmalarına yol açacağıdır (Kasfır, 2004: 63).

Genelde patrimonyal yönetim anlayışının, devlet kurumlarının içini boşalttığı ve devletsellik üzerinde yıkıcı bir etki yarattığı tezi üzerinde bir uzlaşma mevcuttur (bkz. Rotberg, 2004; Schneckener, 2004). Bu tür yönetimlerin bilinçli olarak kurumları erozyona uğrattıkları da bazı yazılarda savunulan görüşler arasındadır (Howard, 2008; Kraxberger, 2007). Dolayısıyla iktidar sahiplerinin ve/veya siyasi elitlerin kayırmacı bir tutum ve davranış içinde olmaları devletlerin zayıflama ve çöküş süreçlerinde etkin rol oynamaktadır (Schneckener, 2004:18). Bu bağlamda başarısız devletin aslında bireysel, kişiselleşmiş ve kurumsallaşamamış iktidarın bir sonucu olduğu ya da başka bir ifadeyle başarısız devletin büyük ölçüde patrimonyal bir yönetim anlayışının sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Bir devletin meşru şiddet kullanma tekeline haiz olması, zaman zaman o devletin güçlü/konsolide devlet olduğunun göstergesi olarak kullanılmaktadır. Ancak bir devletin “güçlü” devletsellik düzeyini tek başına bu faktörle belirlemek mümkün değildir. Bir devletin güçlülük düzeyi, şiddet tekelinin yanı sıra Hippler’in, Asseburg’dan (2002) hareketle belirttiği üzere, nüfuz, kimlik, meşruiyet, katılım, dağıtım gibi asli unsurlar aracılığıyla belirlenmektedir (2005:172). Bu açıdan şiddet tekeli tek başına

bir devletin güçlü/konsolide devlet olarak gösterilmesi için yeterli değildir. Zira bir devletin asli görevi, sosyal ilişkileri düzenlemek ve dış düşmanla ilgilenmekten önce kamu düzenini sağlamaktır (Fukuyama, 2005:21). Bunun yanı sıra bir devletin öncelikli görevleri arasında da toplumun tüm kesimine ücretsiz ve nitelikli eğitim vermek, bireylerin yaşamlarını sağlık ve emeklilik sigortası ile güvence altına almak, adalet dağıtan bir yargı hizmeti sunmak ve adil bir gelir dağılımını kurumsallaştırmak gibi hizmetler yer almaktadır. Ayrıca kamu hizmeti amacıyla toplanan vergilerin nereye nasıl harcılandığı, ihalelerin nasıl verildiği, atamaların nasıl yapıldığı noktasında şeffaflık bir devletten beklenen öncelikli görevler arasındadır. Bu görevleri yerine getirmeyen devlete güven azalmakta ve devletin meşruiyeti zayıflamaktadır. Ayrıca seçilmiş hükümetlerin seçim vaatlerini yerine getirmemeleri, seçilmiş hükümete güven ve desteğin azalmasına ve bu da uzun vadede demokratik rejime olan inancın erozyona uğramasına yol açmaktadır. Bu tür gelişmeler, başarısız devletlerde demokrasinin gelişmesinin ve yerleşmesinin önünde bir engeldir. Ayrıca sıklıkla başvurulana ama sonuçsuz kalan demokratikleşme girişimleri de yıkıcı sonuçlar doğuracağından çok tehlikelidir. Bu nedenle bazen hiç olmaması olmasından daha hayırlıdır, çünkü ilki daima şiddet potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır (Wildenauer, 2006: 130).

Holsti'ye göre bir devletin kaderi, temel olarak halkın devletin meşruluğuna olan inancı ile yakından ilişkilidir. Bu çerçevede Holsti açısından devletin gücüyle ilgili olarak kritik boyut, bir fikir ya da his olan meşruiyettir (1996:82). Meşruiyet ise, vatandaşların devlete karşı olan davranışlarının ölçüsüdür. Başka bir deyişle, meşruiyet, devletin haklılığına duyulan tam ve kesin inanç anlamında kullanılmaktadır (Holsti, 1996:84). Holsti, meşruiyetten yoksun olan ve iktidarın kişiselleştiği bir devletin, başarısız devlet olmasının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Zira bu devlette etkin bir otorite mevcut değildir, etnik ve dini grup ya da topluluklara ayrılmış bir toplum söz konusudur. Holsti'nin "yatay" ve "dikey meşruiyet" ayrımı, çökme sürecine girmiş devletlerin durumunu açıklamak için çok daha yararlı gibi görünmektedir.

Genel bir değerlendirme

Başarısız devletsellik, devletin güvenlik, eğitim, sağlık, adâlet ve refah gibi temel kamu hizmetleri sunumunda acziyet içine düşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Devletin devletliliğini belirleyen hizmetler en iyi şekilde planlanmış olabilir, ama bu hizmetleri sunan personel bu konuda yeterli ya da istekli değilse, hizmetin kalitesi düşük olacaktır. Bu da toplumun devletle olan ilişkisine olumsuz yansiyacaktır. Çünkü toplumun devlet algısı büyük ölçüde devlet kapasitesinin boyutlarından olan siyasi, idari, ekonomik ve güvenlik kapasitesi üzerinden biçimlenmektedir.

Yapılan açıklamalar temelinde ülkemizde devletin devletlilik düzeyi ile ilgili çok genel ve kısa bir değerlendirme yapmak istersek; ortaya çıkan tablonun çok da iç açıcı olmadığı, tablonun olumsuzla doğru bir gelişme eğilimi içerisinde olduğu söylenebilir.

Türkiye’de devleti ve toplumu zorlayan en önemli faktörlerden biri hiç kuşkusuz sınır komşularımızda devletlerin çökmesi sonucu yaşanan gelişmelerdir. Komşu ülkelerde devletlerin çökmesi, diğer komşu devletler için büyük risk teşkil etmektedir. Çöken devletlerde devlet, şiddet kullanma araçları üzerindeki tekeli, dolayısıyla da kontrol, idare ve eylem yeteneğini kaybetmiştir. Bunun yanı sıra bu devletlerde ekonomik sistem de çökmüştür. Ekonomik sistemin çöküşü, artan işsizliği, devalüasyonu, durgunluğu, gelir kaybını, kısaca yoksulluğu ve açlığı beraberinde getirmektedir. Bu gelişmenin doğal bir sonucu olarak başta Suriye olmak üzere Irak’ta, Afganistan’da, Libya’da halk ülkelerini terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır. Şu anda Türkiye’de bulunan Afganlıların, Suriyelilerin ve Iraklıların sayısı 5 milyonun üzerindedir. Yeni gelen Afganlılar ile birlikte bu sayının ciddi biçimde artacağı konuşulmaktadır. Orhan Gökce’nin (2021) belirttiği gibi, kontrolsüz sığınmacı akını ülkemiz açısından hem güvenlik tehdidi oluşturmakta hem de demografik yapısını bozmaktadır. Özellikle, Afrika ve Asya’nın birçok ülkesinden ve Orta Doğu’dan milyonlarca sığınmacı (Afganlar, Iraklılar, Suriyeliler, Yemenler, Sudanlılar vs.) Avrupa’nın merkez ülkelerine gitmek için Türkiye’ye girmişler ve hala girmektedirler. Bu da Türkiye’nin başka ülkelere gitmek isteyen yabancı ülke vatandaşları için geçiş yapabilecekleri bir “göç geçiş ülkesi” konumuna geldiğini göstermektedir. Türkiye’nin, özellikle coğrafi konumuyla Asya ve Afrika’dan ve

özellikle Orta Doğu'dan Avrupa'ya yönelen göçün en önemli kavşağında bulunması, Türkiye'nin adeta kavimler göçüne benzer bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Avrupa'nın sınırlarını kapatması nedeniyle sığınmacıların gözünde Türkiye doğrudan hedef ülke konumuna gelmiş ve bunun sonucunda çoğu sınır illerimizin demografik yapısı değişmiş ve buralarda sosyal uyum bozulmuştur. Ayrıca Suriye ve Irak, Türkiye'nin varlığını ve geleceğini doğrudan tehdit eden terör örgütleri için elverişli bir ortam sunmaktadır. Terör, devletin güvenlik kapasitesinin ön plana çıkmasını ve artırmasını sağlamakta, ama diğer çekirdek alanlara dair kapasitele- rin arka plana düşmesine yol açmaktadır. Nitekim devletin güvenlik kapasitesi diğer alanlara ilişkin kapasitesi ile kıyaslandığında oldukça yüksektir. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi, bir devletin güvenlik kapasitesinin yeterli olması devletin güçlü olduğu anlamına gelmez. Güvenlik alanı yanında refah ve meşruiyet/hukuk alanında da devlet kapasitesinin yeterli olması gereklidir. Eğer bir devletin sadece güvenlik kapasitesi gelişmiş ise, o devlet otoriter nitelik göstermeye başlar. Michael Mann'ın (2008) de belirttiği gibi, böyle bir devlette, devlet toplumdan uzaklaşmaya başladığı için devlet ile toplum arasındaki bağ zayıflamakta ve sonuçta devlet topluma nüfuz edebilme ve yönlendirme yeteneğini kaybetmektedir. Bu da devletin çökmeye başladığının işaretidir.

Bir devletin devletlilik düzeyinin belirlenmesinde önemli bir diğer faktör, hâkim olan yönetim anlayışı, kamu hizmeti sunumu ve aynı zamanda buna erişim imkânıdır. Son yıllarda yapılan yapısal düzenlemeler sonucunda birçok alanda kamu hizmeti kalitesinin (sağlık, iletişim, ulaşım, nüfus, maliye, sosyal sigorta ve emeklilik sistemi) çok ileri düzeyde olmasa da önemli ölçüde arttığı gözlemlenmektedir. Buna karşılık hukukun üstünlüğü konusunda Türkiye'nin çok iyi bir performans sergilemediği de bir gerçektir. Ayrıca yönetimin neopatrimonyal bir sisteme evrilmeye başlaması ve bu çerçevede nepotizmin giderek belirleyici hale gelmesi, devlete güveni olumsuz etkilediği gibi devletin devletlilik düzeyini de aşağı çekmektedir. Çünkü bu yönetim anlayışında makam ve mevkiler bilgi ve liyakattan ziyade siyasi yandaşlık üzerinden elde edilmektedir. Bu şekilde elde edilen makam ve mevkiler de genelde kişisel nüfuz ve kazanç amacıyla kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak da kanunlar, kurallar ve kurumlar ile yönetim arka plana düşmekte, usulsüzlükler artmaktadır. Usulsüzlükler ile devlet-

lerin devletlilik düzeyi arasında doğrudan bir bağ mevcuttur. Yaygınlaşan usulsüzlük devletin devletlilik düzeyini zayıflatmakta, diğer yandan zayıflayan devletlilik düzeyi de yolsuzluk, rüşvet gibi usulsüzlüklerin artmasına neden olmaktadır. Bu kısır döngü toplumda birlikte yaşama anlayışını tehdit etmektedir. Orhan Gökce'nin (2020) işaret ettiği gibi birlikte yaşam anlayışının zayıflaması, devletlerin çökme sürecine girmesine yol açmaktadır. Bu durum, toplumumuz için de söz konusu olmaya başlamıştır. Zira toplumumuzda “biz duygusu”, “ortak gelecek tahayyülü” zayıflamakta, “biz-onlar” ayırımındaki karşıtlık ilişkisi bir düşmanlık ilişkisine dönüşmekte ve ötekinin varlığı bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum, toplumda çatışmayı körükleyerek müzakere ve işbirliği kapasitesini zayıflatmakta ve devletin toplum ile bağını koparmaktadır. Michael Mann'ın (2008) ifadesiyle, bir toplumda birlikte yaşama anlayışı ne kadar gelişmiş ve toplumsal gruplar arasında kutuplaşma zayıf ise, o toplumda devletlerin toplum ile işbirliği kapasitesi de o derece yüksek düzeydedir. Bunu başarmış devlet ve toplumlar da Ulrich Schneckener'in (2004) deyiimiyle, güçlü veya konsolide devletlerdir.

Kamu hizmetine erişim, son yıllarda giderek yukarı doğru bir ivme sergilemektedir. Ancak bu durum sosyal yaşamın tüm alanları için sözkonusu değildir. Örneğin eğitim hizmeti kitleleştirilmiştir; bu modern devletin asli görevlerinden de biridir. Ancak toplumun tüm kesimlerinin nitelikli bir eğitim alma imkânı olduğunu söylemek mümkün değildir. Aynı durum ististihdama, ithalata/ihracata, ihalelere yönelik de söz konusudur. İktidarda olanların ya da onlara yakın olanların bu hizmetlere erişimleri daha kolaydır. Bu ise, toplumlarda memnuniyetsizliklerin oluşmasına sebep olmakta, oluşan bu memnuniyetsizlikler de kutuplaşmaya yol açıp, devlete güveni erozyona uğratmakta ve sonuçta devletin zayıflamasına neden olmaktadır.

Ülkemizde bireylerin hizmet üretim ve sunum sürecine dâhil edilmesi, şikâyetlerinin ciddiye alınarak yansıtılması konusunda henüz tam tatmin edici olmasa da ciddi adımlar atılmıştır. Fiziki koşullar açısından değerlendirildiğinde, hizmet binaları ulaşım açısından sıkıntılıdır. Çoğu hizmet binalarının park yerleri yoktur; yaşlı ve dezavantajlı grupların kolay ulaşımına elverişli değildir. Buna karşılık hizmet binalarında rehberlik ve danış-

manlık hizmetleri sunulmakta; randevu sistemi uygulanmaktadır, birçok hizmet e-devlet üzerinden de yürütülmeye başlamıştır (TİAV, 2013). Covid-19 salgın süreci de birçok hizmetin online olarak sunulmasını sağlamış ve gelecekte de bu hizmetlerin internet üzerinden erişiminin altyapısını oluşturmuştur. Bunlar hizmete ulaşımı kolaylaştıran ve devletin kapasitesini artıran unsurlardır.

Tartışmalarda başarısız devletin mutlaka çöken devlete evrileceği gibi bir anlayış vardır. Oysa her iki aşamayı birbirinden ayırt etmek gerekir. Başarısız devletlerde yaşam güllük gülistanlık değildir, ama herkesin herkesle savaş halinde bulunduğu bir ortam da söz konusu değildir. Başarısız devletsellik, devletin bazı alanlarda işlevlerini yeterli düzeyde yerine getirmemesini, ama meşruiyetini sürdürmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla birçok başarısız devlet, konumunu düzelterek bir üst kategoriye geçmiş ya da en azından konumunu korumuştur. Buna karşılık başarısızlığa yol açan faktörler ile etkin mücadele edemeyen ya da mücadeleyi öteleyen ve bu süreçte devletin kapasitesini artırıcı önlem alamayan devletler, yönetebilirlik sorunu ile karşı karşıya kalmakta ve bunun sonucunda da zayıflayarak çökme sürecine girmektedirler.

Türkiye'nin yeni dünya düzeninin merkezi ve kalbi konumunda olan bu coğrafyada varlığını sürdürebilmesi için kendisine yönelen dış ve iç tehditleri zamanında algılaması, doğru okuması ve proaktif güvenlik önlemleri devreye sokabilmesi için her alanda devlet kapasitesini artırması gerekmektedir. Devlet kapasitesi düşük olan devletlerin küresel dünyada diğer devletlerle rekabet etmesi mümkün olmadığı gibi toplumun taleplerini etkin bir şekilde karşılaması da mümkün değildir. Devlet başarısızlığı, devlet-toplum ayrışmasına, toplumun bölünüp parçalanmasına, iç ve dış tehditlerin artmasına, terörün artmasına elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Bu nedenle siyasi iktidarın devlet başarısızlığı olgusuyla ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan mücadele etmesi, etkin politika ve stratejiler devreye sokması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin kapasitesi yüksek bir güvenlik, liyakata dayalı kamu yönetimi, etkin ekonomi (maliye, finans) sistemi, nitelik üreten bir eğitim sistemi ve bağımsız bir hukuk düzeni inşa etmesi gerekir. Her alanda güçlü veya konsolide bir devletlilik düzeyine ulaşmak da ancak bu şekilde mümkün olabilir.

Kaynakça

Alkan, Haluk (2020). "COVID-19 Sonrasında Yönetmel Kapasite: Demokrasle Bağlamında Devletlerin Geleceği". **Küresel Salgın Anatomisi, İnsan ve Toplumun Geleceği**. Ed. M. Şeker vd., TÜBA: Ankara.

Bates, Robert H. et al., (2003). **Political Instability Task Force Report: Phase IV Findings**, McLean: Science Applications International Corporation.

Büttner, Annette (2004). **Staatszerfall als neues Phänomen der internationalen Politik. Theoretische Kategorisierung und empirische Überprüfung**: Marburg.

Buzan, Barry (1991). **People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, 2. Basım, Boulder: Lynne Rienner.

Englehart, Neil A. (2007). "Governments Against States: The Logic of Self Destructive Despotism", **International Political Science Review**, 28 (2), pp. 133-153.

Englehart, Neil A. (2009). "State Capacity, State Failure, and Human Rights", **Journal of Peace Research**, 46 (2), pp. 163-180.

Englehart, Neil A./Simon, Marc V. (2009). "Failing States and Failing Regimes: The Prediction and Simulation of State Failure", H. Starr (ed.), **Dealing with Failed States: Crossing Analytic Boundaries**, London: Routledge, pp. 108-127.

Erdmann, Gero (2003). "Apokalyptische Trias: Staatsversagen, Staatsverfall und Staatszerfall- strukturelle Probleme der Demokratie in Afrika", P. Bendel/A. Croissant/F. W. Rüb (eds.): **Demokratie und Staatlichkeit: Systemwechsel zwischen Staatsreform und Staatskollaps**, Opladen: Leske + Budrich, pp. 267-292.

Fukuyama, Francis (2005). **Devlet İnşası. 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim**, Çev. D. Çetinkasap, Remzi Kitabevi: İstanbul.

Fukuyama, Francis (2018). **Siyasi Düzen ve Siyasi Çürüme, Sanayi Devriminden Demokrasinin Küreselleşmesine**, Ç. M. M. Özeren, Profilkitap: İstanbul.

Goldstone, Jack A., Ted Robert Gurr, Barbara Harff, Marc A. Levy, Monty G. Marshall, Robert H. Bates, David L. Epstein, Colin H. Kahl, Pamela T. Surko, John C. Ulfelder, Jr., and Alan N. Unger, in consultation with Matthew Christenson, Geoffrey D. Dabelko, Daniel C. Esty, and Thomas M. Parris (2000). **State Failure Task Force Report: Phase III Findings**. McLean, VA: Science Applications International Corporation. Goldstone, Jack A. et al. 2005: **A Global Forecasting Model of Political Instability**. Papier vorgetragen beim Annual Meeting der American Political Science Association, Washington D.C., 1.-5. September 2005.

Gökce, Gülise (2007). **Güçlü ve Zayıf Devlet Tartışmaları Bağlamında Türkiye**, Konya, Çizgi Kitabevi: Konya.

Gökce, Gülise (2006a). “Devlet Sınıflandırmaları ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S. 11, Y. 6 (2006), pp. 343- 359.

Gökce, Gülise (2006b). “Devleti Yeniden Keşfetmek: Devlet Gücünün Göstergesi Olarak İdari Kapasite”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 3 (2006), pp.203-230.

Gökce, Gülise ve Gökce, Orhan (2012). “Suriye Sorunu: ‘Başarısız veya Çöken Devlet’ Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir mi?”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 23 (2012), pp. 179 – 200.

Gökce, Gülise (2016). “Critical Analysis Of Failed State Concept”, **The 2nd. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR’2016) Conference Proceeding Book**, Barcelona, Spain.

Gökce, Gülise ve Gökce, Orhan (2017). “Başarısız Devlet Konsepti ve Yönetebilirlik Sorunu: Ortadoğu’da Devletlerin Başarısızlığı ve Türkiye’ye Etkileri”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl: 89, Sayı 484 (2017), pp. 155-175.

Gökce, Gülise (2017). “Phenomenon of Failed State and Refugee/ Immigration Problem: Analysis on Syria Example”, **Inquiry** 3/1/2017, s. 9-18.

Gökce, Gülise (2019). “Good Governance and Fragile State: Possible Function of Good Governance in Reconstruction of State”, **Sixth International Mediterranean Social Sciences Congress Milan**, Italy, September 3-5, 2019 (MECAS VI), Congress Proceedings Series 2019, s. 189-198.

Gökce, Gülise (2020a). “Toplumsal Birlikteliğin İnşasında ve Sürdürülmesinde Güvenin Rolü”. O. Gökce (ed.), **Birlikte Yaşama Pratiği, Toplumsal Birlikteliğimizin Temel Taşları Sorunlar ve Öneriler**, Konya: Çizgi, s. 107-158.

Gökce, Gülise (2020b). “Başarısız Devletlerde Devlet ve Toplum/Millet İnşası Sorunu”, T. Erdem (Ed.). **Milliyetçilik**. Antalya; Ototrite, s. 68-82.

Gökce Gülise ve Gökce Orhan (2015). “Devlet Kapasitesi: Kavramın Kuramsal Çerçevesi, Bileşenleri ve Türkiye'nin Görünümü”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. 17, s. 2, s. 1-34.

Gökce, Orhan (2020). “Türk Toplumunda Sosyal Uyum: Mevcut Durum ve Sorunların Tespitine Yönelik Bir Araştırma”. O. Gökce (ed.), **Birlikte Yaşama Pratiği, Toplumsal Birlikteliğimizin Temel Taşları Sorunlar ve Öneriler**, Konya: Çizgi, s. 19-106.

Gökce, Orhan (2021). “21. Yüzyılda Türkiye'nin Karşı Karşıya Olduğu Tehditler – Bir Analiz Denemesi”, **Küreselden Yerele Güvenlik, İdarecinin Sesi Dergisi** 201.sayı Mayıs/Haziran 2021, ss. 16-31.

Helman, Gerald B./Ratner, Steven B. (1992). “Saving Failed States”, **Foreign Policy**, 1992 (89), pp. 3-20.

Holsti, Kalevi J. (1996). *The State, War and the State of War*, Cambridge University Press (Cambridge **Studies in International Relations**, 51), Cambridge/New York/Melbourne.

Howard, Tiffany O. (2008). “Revisiting State Failure: Developing a Causal Model of State Failure Based upon Theoretical Insight”, **Civil Wars** 10, No. 2 (2008), ss. 125-146.

Jellinek, Georg (1929). **Allgemeine Staatslehre**. (Orjinali için bkz. <https://archive.org/details/allgemeinestaat00jellgoog>).

Job, Brain L. (ed.), (1992). **The Insecurity Dilemma: National Security in the Third World States**, Bouldner: L. Reinner Publishers.

Karaçuka, Mehmet ve Çelik, Necmettin (2017). “Kırılğan-Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 19/1 (2017), ss. 20-41.

Kasfir, Nelson (2004). “Domestic Anarchy, Security Dilemmas, and Violent Predation. Causes of Failure”. Rotberg, Robert I. (Hg.) (2004): **When States Fail. Causes and Consequences**. s. 53-76.

Kaygusuz, Özlem (2014). “Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 10, s. 39, ss.27-61.

Koçak, Konur Alp (2014). “Türkiye Ne Kadar Kırılğan?”, **2023 Dergisi** 160 (2014), ss. 59-64

Kraxberger, Brennan M. (2007). “Failed States: Temporary Obstacles to Democratic Diffusion or Fumdamental Holes in the World Political Map?”, **Third World Quarterly**, Vol. 28, N. 6 (2007), ss.1055-1071.

Lambach, Daniel and Bethke, Felix (2012). **Ursachen von Staatskollaps und fragiler Staatlichkeit, Eine Übersicht über den Forschungsstand**, INEF-Report, 106/2012, Universitaet Duisburg-Esen.

Lambach, Daniel (2009). “Warum kollabieren Staaten?”, M. Bussmann/A. Hasenclever/G. Schneider (eds.): **Identität, Institutionen und Ökonomie: Ursachen innenpolitischer Gewalt, Sonderheft der Politischen Vierteljahresschrift**, 43/2009, Wiesbaden: VS, pp. 235-257.

Lambach, Daniel (2015). “Fragile Staaten in der Vergleichenden Politikwissenschaft”, **Handbuch Vergleichende Politikwissenschaft**, pp. 1-10.

Mann, Michael (1984). **The autonomous power of the state**. Blackwell: Oxford, UK.

Mann, Michael (2011). **Devletler, Savaş ve Kapitalizm, Politik Sosyoloji İncelemeleri**, Çev. Semih Türkoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları: İstanbul.

Mann, Michael (2012a). *İktidarın Tarihi, Başlangıcından MS 1760'a kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları*, Çev. Esin Saraçoğku-Soner Torlak-Emre Kolay-Olcay Sevimli, Phoenix Yayınevi: Ankara.

Mann, Michael (2012b). *İktidarın Tarihi, Sınıflar ve Ulus Devletlerin Yükselişi, 1760-1914*, Çev. Ali R. Gungen- Gülben Şaş-Elçin D. Ela-Hüseyin A. Sözen, Phoenix Yayınevi: Ankara.

Migdal, Joel S. (1988). **Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World**, Princeton.

Migdal, Joel S. (2001). **State in society: studying how states and societies transform and constitute one another**. Cambridge University Press: Cambridge, UK.

Miliken, Jennifer – Karuse, Keith (2002). “State Failure, State Collaps, and State Reconstruction: Concepts, Lessons and Strategies”, **Development and Change**, Vol. 33 (5), ss.753-774.

Özalp, Osman N. (2014). “Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri”, *İUHFM C. LXXII*, s. 1, ss. 349-362.

Rotberg, Robert I. (ed.) (2004). **When States Fail: Causes and Consequences**. Princeton: Princeton University Press, pp. 1-45.

Rotberg, Robert I. (ed.) (2003a). **State Failure and State Weakness in a Time of Terror**, Washington, DC: Brookings Institution Press.

Rotberg, Robert I. (2003b). **Nation-State Failure: A Recurring Phenomenon? Central Intelligence Agency**. Discussion Paper.

Schneckener, Ulrich (2003). “Staatszerfall als Bedrohung-Fragile Staaten und transnationaler Terrosimus”, **Internationale Politik**, H. 11, pp. 11-19.

Schneckener, Ulrich (2004a). **State at Risk. Fragile Staaten als Sicherheits- und Entwicklungsproblem**, SWP-Studie 43: Berlin.

Schneckener, Ulrich (2004b). **Transnationale Terroristen als Profiteure fragiler Staatlichkeit**. SWP-Studien: Berlin.

Schneckener, Ulrich (2005). "Staatlichkeit als Globales Sicherheitsrisiko", **APuZ**, Nr. 28-29, pp. 26-31.

Schneckener, Ulrich (2006). "States at Risk, Zur Analyse fragiler Staatlichkeit", Schneckener, U. (Hrsg.), **Fragile Staatlichkeit "Staat at Risk", Zwischen Stabilität und Scheitern**, Baden-Baden, pp. 9-40.

Seidl, Bernhard (2007). "Failing States, Der Kollaps staatlicher Institutionen und sozialer Regelsysteme", Strassener, Alexander and Klein, Margrete (Hrsg.), **Wenn Staaten scheitern**, Weisbaden, pp. 31-50.

TİAV (2013). **Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı, Rapor I: Vatandaş Algısı**, Yayına Hazırlayan, Orhan Gökce, Türk İdare Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara.

Tetzlaff, Rainer (2002). "Die Staaten Afrikas zwischen demokratischer Konsolidierung und Staatszerfall", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, 13-14/2002.

Tilly, Charles (1985). "War making and state making as organized crime", P. B. Evans, D. Rueschemeyer and T. Skocpol (Eds.), **Bringing the state back in** (ss. 169-191). Cambridge University Press: Cambridge, UK.

Tilly, Charles (1992). **Coercion, capital, and European states, AD 990-1992**: Blackwell: Oxford, UK.

Tilly, Charles (2003). **The Politics of Collective Violence**. Cambridge University Press: Cambridge.

Van de Walle, Nicolas (2004). "The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, and Policies", R. I. Rotberg (ed.): **When States Fail: Causes and Consequences**, Princeton: Princeton University Press, pp. 94-115.

Wallerstein, Immanuel (1979). **The Capitalist World Economy**: Cambridge.

Weber, Max (2012). **Ekonomi ve Toplum** (2 Cilt). Yarın yayınları: İstanbul.

Wildenauer, Fabian (2006). **Staatsbildung, Souveränität, Staatszerfall: schwache Staaten in den aktuellen internationalen Beziehungen im Lichte europäischer Staatsbildungsprozesse.** University of Zurich (Doktora tezi).

Zartman, I. William (Ed.) (1995). **Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority.** Boulder: Lynne Rienner.

Extended Summary

Numerous studies written on the failed state in recent years. One of the main reasons for this interest is the concern that failed states also pose a threat to stable-strong states. Turkey directly experiences treat of failed states. For this reason, this study aimed to address the following research questions: What is the meaning of failed state? What are the determining factors of failed statehood? What risks, dangers, and threats arise from a failed state to neighboring countries? What are the strategies-methods for the affected neighboring countries to protect themselves?

Facing great migrant waves due to failure of neighboring countries, patrimonial administration, unstable economy, declining trust in state mechanisms, polarization in society and among political actors are listed among the factors that affects a state's failure.

One of the most challenging factors for society and state in Turkey is the developments in failed neighboring states. Neighboring states of Turkey fail one by one. This significantly affects Turkey in every aspect. In failed states, monopoly control of the means of violence collapses, and therefore state loses its' control, administration, action capacity. Thus, civil war, chaos and anarchy become ordinary, then determinant and effective. Because this process brings about the violation of human rights, spread of criminal cases, collapse of basic public services, collapse of economy, people face situations like hunger, violence, rape, civil war, genocide and are eventually forced to leave their homes, country -namely migration-. This is exactly what is happening in Turkey's close neighbors. This process triggers migrant waves to Turkey and about 5 million migrants arrived from neighboring countries in short time. Due to the recent events in Afghanistan, an increase in this number is stated in public opinion. This uncontrolled migrant wave both poses a security threat and disrupts demographics. Millions of asylum seekers especially from certain countries in Africa and Asia (Afghans, Iraqis, Syrians, Yemenis, Sudanese, etc.) entered Turkey and still do. Turkey become a transit migration country for foreign country citizens who want to go certain countries. Due to the closure of European bor-

ders, Turkey become a host country for asylum seekers, and demographic structure of our border provinces changes and social cohesion deteriorates. Besides, Syria and Iraq provide favorable place for terrorist organizations that directly threaten Turkey's existence and future. Terrorism makes state's security capacity improve, become prominent but causes the capacity of other core fields fall behind. The security capacity of the state is considerably high compared to the capacity of other fields. But adequacy of a state's security capacity doesn't mean to the strength of state. Besides security, sufficient state capacity in the fields of welfare and legitimacy/law needed.

Failed states fail to institutionalize an impartial, fair, equal, transparent understanding of governance in society, both in public services provision and in access to public resources. In such places, individuals and communities who are unable to access services and resources consider that they are consciously disadvantaged and develop hostile attitudes towards individuals and communities that they believe protected and supported by state mechanism or political power. Consequently, trust in state declines and society polarizes.

Another reason that triggers the failure of state is the dependance of relation in public administration on loyalty, not merit. In other words, because of effective and directive nepotism, the tie between state and society (people except for supporters of political power) deteriorates, and consistency between institutions declines. This negatively affects the state's control and coordination power. Therefore, gaps emerge. Religious, ethnic, cultural structures start to fill gaps. Besides, mafia-like organizations emerge and become widespread in such states. Religious, ethnic, political, cultural groups are instrumentalized by their elites for political purposes, therefore polarizations, separations emerge and cause the conflicts and states' failure. Consensus exists about that patrimonialism plays an active role in state's weakening and failure processes. The way of preventing this is the institutionalization of the merit system.

Failure of state emerges as a result of a process. This process necessarily doesn't always result in failure. Getting out of this situation for states

is possible. For this purpose, the tie between state and society should be strengthened, effective policies and strategies should be developed and implemented against the political, economic, and social factors that lead to state failure.

INTELLIGENCE EDUCATION AT GRADUATE AND POSTGRADUATE LEVEL: COMPARİSON OF TURKEY AND USA SAMPLES

**Doç. Dr. Namık Çencen - Serkan Kocamanoğlu
Mehmet Burak Berk**

Abstract

The aim of this research is to compare the intelligence training programs of Turkey and the United States at the undergraduate and graduate levels. This study was designed in a qualitative research pattern and used document review and descriptive content analysis. Document analysis is a systematic method of evaluating and examining both written and electronic materials. In this research, the undergraduate and graduate level intelligence education programs of Turkey's; National Defense University, Gendarmerie and Coast Guard Academy, Police Academy, Istanbul Aydın University, and in United States; Citadel Military Collage of South Carolina, American Military University, The Institute of World Politics, and Mercyhurst University's programs are studied. The findings obtained as a result of the study are as follows: While there are many specific universities in the United States that mainly focused on providing intelligence education including the undergraduate level, there are no specific universities in Turkey that mainly focused on providing intelligence education directly at the undergraduate level, and intelligence education at the undergraduate level is provided within the University. On the graduate level, universities that provides intelligence education is umpteen in the United States however, in Turkey, only four universities provide intelligence education on the graduate level. Apart from that United States' undergraduate and graduate level intelligence education focuses on United States' world politics and homeland security, in case of Turkey, undergraduate and graduate level intelligence education predominantly focused on homeland security threats.

Keywords: Postgraduate Education, Intelligence Education, Security, Policy.

LİSANS VE LİSANSÜSTÜ DÜZEYDE İSTİHBARAT EĞİTİMİ: TÜRKİYE VE ABD ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Doç. Dr. Namık Çencen* - Serkan Kocamanoğlu
Mehmet Burak Berk*****

Öz

Bu araştırmanın amacı lisans ve lisansüstü düzeyde Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin istihbarat eğitim programlarını karşılaştırılmasıdır. Çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış olup doküman incelemesi ve betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Doküman analizi hem yazılı hem de elektronik materyalleri değerlendiren ve inceleyen sistematik bir yöntemdir. Araştırmada, lisans ve lisansüstü düzeyde Türkiye'de Milli Savunma Üniversitesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Polis Akademisi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve ABD'de Citadel Military Collage of South Carolina, American Military University, The Institute of World Politics, Mercyhurst University'nin istihbarat eğitim programları incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular şunlardır: ABD'de lisans düzeyinde sadece istihbarat eğitimi veren birçok spesifik üniversite mevcut iken, Türkiye'de ise doğrudan lisans düzeyinde istihbarat eğitimi veren spesifik bir üniversite bulunmamakta ve lisans düzeyinde istihbarat eğitimi bir üniversitenin bünyesinde verilmektedir. İstihbarat eğitimi lisansüstü düzeyde karşılaştırıldığında ABD'de birçok üniversitede verilirken, Türkiye'de ise sadece dört üniversitede verildiği görülmektedir. ABD'de lisans ve lisansüstü programlarda istihbarat eğitimi, ABD'nin dünya politikaları ve iç güvenlik tehditleri ile şekillenirken Türkiye'de ise lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi Türkiye'nin iç güvenlik tehditleri doğrultusunda şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü Eğitim, İstihbarat Eğitimi, Güvenlik, Politika.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Yönetimi (İstihbarat), ncencen23@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-8962-4124>.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Yönetimi (İstihbarat), s.kocamanoglu19@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-5314-4620>.

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Mehmetburakberk@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-9215-213X>.

Bu makaleye atıf için: Çencen, Namık. & Kocamanoğlu, Serkan. & Berk, Mehmet. Burak. (2021). Lisans ve Lisansüstü Düzeyde İstihbarat Eğitimi: Türkiye ve ABD Örneklerinin Karşılaştırılması, SDE Akademik Dergisi, 1(3), 98-133

Giriş

İstihbarat günümüzde yalnızca bir meslek olmanın dışında, diğer meslekler gibi bir disiplin özelliği taşımaktadır. İstihbarat, görece yeni bir akademik disiplin olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda hem diğer disiplinlerle yakından ilişkili hem de diğer disiplinlerden doğrudan yararlanarak fonksiyonunu yerine getirmektedir. Dünyadaki askeri ve siyasi gelişmeler, istihbaratın bir akademik disiplin olarak kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır. İstihbaratın sadece bir meslek olarak kabul edilmesinin dışında zamanla disiplin özelliğini kazanmasıyla istihbarat alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. İstihbarat eğitimine henüz ülkemizdeki üniversitelerde yeterince ağırlık verilmediği söylenebilir. Dünyada istihbaratın bir disiplin olarak kabul görmesinin ardından istihbarat eğitimine ağırlık verilerek akademik düzeyde istihbarat personelinin yetiştirilmesi için yükseköğretim kurumları oluşturulmuş ve eğitim programları düzenlenmiştir. Gelişmeler, istihbarat disiplini alanında akademik düzeyde çalışmaların yapılmasını ve istihbarat personelinin eğitimsel sürecinin de planlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu planlama ile eğitim-öğretim faaliyetlerinin sistematik olarak dizayn edilmesinin zorunluluk haline geldiği söylenebilir.

Akademik varoluş prensibi, bir fikri bilgiye dönüştürmek ve o fikri nedensellik ve etki bakımından incelemek olarak görülmektedir. Fakat aynı şey istihbarat organizasyonları için söylenemez; çünkü istihbarat organizasyonları bilginin fonksiyonel olarak kullanılması ve faydalı fikirleri üretmek için çaba sarf etmektedirler. İstihbarat organizasyonları, gerçekleşen vakaları nedensellik yönünden incelemeye ihtiyaç duyarlar fakat vakanın önemi konusunda nedensel modeller kurgulamaya fazla vakit ve enerji harcamamayı tercih ederler (Marrin, 2011:1). İstihbarat disiplini, doğasına uygun bir yöntembilim geliştirilmesinin dâhilinde kendine ait sözcük hazinesi, kendine ait bir teori yapısı, doktrini, kendine özgü rafine edilmiş ve kapsamlı tekniklere sahiptir. İstihbarat günümüzde yaygın bir şekilde mesleki bir alan olmasına rağmen literatürü eksiklik arz etmektedir. Eksik bir literatür de sonucunda bu disiplinin yöntembilimi, sözcük hazinesi, doktrini ve hatta temel teorisi tam olgunluğuna erişememe riskini ortaya çıkarmaktadır (Kent, 1955:35). Siyaset bilimi veya uluslararası ilişkiler gibi daha köklü akademik disiplinlerin aksine istihbarat disiplini

uygulama ile oldukça yakından ilgilidir (Marrin, 2011:1). İstihbarat çalışmaları disiplininin eğitiminin verildiği üniversitelerde, muhtelif konularda uzmanlaşarak istihbarat teşkilatları tarafından uzmanlıkları baz alınarak işe alınan kişilerden ziyade, işlevsel bilgiye sahip her konuda bilgi sahibi kişilerin istihbarat analizinin metotları ve işleyişinin öğretilerek teşkilatlar için yetiştirildiği gözlemlenmektedir (Landon-Murray, 2013:746).

Pearl Harbor Saldırısı'nın, istihbarat disiplininin olgunlaşması ve akademik anlamda çalışmaların önünü açması nedeniyle istihbarat eğitiminin şekillenmesinde örnek alınan önemli olayların başında geldiği söylenebilir. 1946 yılında yayımlanan Pearl Harbor ile ilgili Amerika Birleşik Devletleri kongre raporu ile birlikte akademik istihbarat çalışmalarının doğmuş olduğu kabul edilmektedir. 1949 yılında Sherman Kent'in "Amerikan Dünya Politikası için Stratejik İstihbarat" adlı eserinin istihbarat uygulayıcıları ve eğitimcilerinin yetiştirilmesinin önemini ortaya koyarak, istihbarat eğitiminin sistemli hale gelmesinde öncül adımların ilki atılmış sayılabilir (Scott ve Jackson, 2004:140).

Soğuk Savaş yıllarında akademisyenler, ABD'nin ulusal güvenliği konusunda kararlar alınmasında hayati bir rol oynayarak, ABD'nin George Washington'ın kurduğu ilk istihbarat yapılanmasının ardından mirası olarak değerlendirilebilen, ABD'nin Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın (CIA) yeni kurumsal yapısı ve bu yapıyı oluşturacak fikirler bu akademisyenlerin katkılarıyla ortaya çıkmıştır. ABD'de Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın ilk analizcileri başta gelen üniversitelerden ayrılan profesörler olmuştur (Zegart, 2007:30). Günümüz istihbarat topluluğunun bu sayede büyüyerek profesyonelleşmiş ve sistematik bir düzen içerisinde kurularak faaliyetlerini devam ettirdiği değerlendirilmektedir (Gearon, 2015: 266).

1974 yılına kadar akademik anlamda istihbarat üzerine gerçekleşmiş olan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar arasında istihbarat teorisini içeren veya istihbaratın siyasal anlamda etkisi üzerine güvenilir veya saygıdeğer çalışmalar nadir kabul edilmektedir. Bunlara örnek olarak Sherman Kent'in Amerikan Dünya Politikası İçin Stratejik İstihbarat (1949), Roger Hilsman'ın Stratejik İstihbarat ve Ulusal Kararlar (1956), Harry Howe Ransom'un Merkezi İstihbarat ve Ulusal Güvenlik (1958), Lyman Kirkpatrick'in Gerçek CIA (1958) ve ABD İstihbarat Topluluğu

(1973), Allen Dulles'in İstihbarat Zanaatı (1963), David Wise ve Thomas B. Ross'un Görünmez Hükümet (1964) gibi eserleri gösterilebilir. Bu eserleri ortaya koymuş kişiler ise genellikle akademisyenler veya profesyonel istihbarat elemanları olduğu kadar Kent, Hilsman, Kirkpatrick ve Dulles gibi hem akademisyen olup hem de istihbarat faaliyetleri yürütmüş kişiler de olabilmektedir (Lowenthal, 1987:368).

Belirli bir noktaya kadar istihbarat öğretimi nispeten yeni bir akademik disiplin olması sebebiyle dönemselsel olarak duraksamaları içerisinde barındırmıştır. Dolayısıyla 1970'lerin ortasına kadar bu alanda akademik bir eğitimin gerçekleştirilebilmesi için bir alan yazını oldukça kısıtlı miktarda bulunmaktadır (Lowenthal, 1999:8-9). İstihbarat çalışmalarına olan ilgi 1974 yılında Seymour M. Hersh'in New York Times gazetesinde yayımladığı Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın Nixon yönetimi süresince savaş karşıtı gruplar ile Nixon hükümetine muhalif gruplara yönelik devasa çapta yasadışı iç istihbarat faaliyetleri düzenlediği yönündeki makalesi ile hızla arttığı değerlendirilebilmektedir (Nolan, 1999:18). Buradan hareketle istihbaratın akademik anlamda şekillenmesinde, istihbarat disiplininde ortaya konan çalışmaların büyük önem arz ettiği söylenebilir.

Soğuk Savaş döneminin ardından 11 Eylül Saldırıları, istihbarat eğitimine verilen önemin hızlı bir şekilde artmasına sebep olmuştur. İstihbarat topluluğunun 11 Eylül Saldırılarını engelleyememesi, Saddam Hüseyin'in Kitle İmha Silahları gibi başarısızlıklar karar alıcılar ile istihbarat topluluğu arasındaki gerilimi artması istihbarat eğitiminin ön plana çıkmasına sebep teşkil ettiği söylenebilir (Campbell, 2011:309). Bu dönemde istihbarat eğitiminde sivilleşmeye gidilmesi hız kazanmıştır. Sivillerin almış oldukları lisans eğitimleri ile mesleki eğitimlerin harmanlanmasının sonucunda her konuda temel seviyede bilgi sahibi istihbarat elemanları yetiştirilmeye başlanmıştır. Mercyhurst Üniversitesinde istihbarat topluluğu için bir insan kaynakları havuzunun açılması ve ihtiyaç durumunda ilgili konuda bilgi sahibi kişilerin istihdam edilmesi sürecinin başlanması istihbarat eğitiminde de önemli değişimleri beraberinde getirdiği şekilde değerlendirilebilir (Spracher, 2009:138).

Amerika Birleşik Devletleri'nde akademik gelişmelerin hız kazandığı dönem 2005 yılında ABD İstihbarat Topluluğu'nun (U.S.A. Intelligence

Community) “Akademik Mükemmeliyet Merkezini” (Center for Academic Excellence) kurması ile başlamıştır. Bu merkezin amacı üniversiteler ile iletişime geçerek istihbarat teşkilatlarınca ihtiyaç duyulacak olan insan kaynağının üniversitelerden sağlanmasıdır. Bu dönemde istihbarat topluluklarında istihdam edilmesi düşünülen adaylar için temel hazırlık eğitimi verilmesi üzerine planlamalar gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada bu merkezin dört üniversitede Clark Atlanta Üniversitesi, Florida Uluslararası Üniversitesi, Tennessee Devlet Üniversitesi ve Trinity Devlet Üniversitesinde kurulması kararlaştırılmıştır. Fakat sonrasında California Devlet Üniversitesi, Norfolk Devlet Üniversitesi, El Paso Texas Üniversitesi, Texas Pan American Üniversitesi, Washington Üniversitesi ve Wayne Devlet Üniversitesi’nde de bu merkezin kurulması için gerekli fonlamalar gerçekleştirilmiştir (Rudner, 2008:114).

Geleneksel olarak faaliyetlerini yürüten üniversiteler ve istihbarat teşkilatları arasındaki iş bölümü neticesinde teşkilatlar, üniversitelerin hangi alanlarda analizcilerini geliştirebileceğini belirlemeye başlamıştır. Üniversiteler ise geleneksel olarak başlangıç seviyesinde istihbarat elemanlarına sağladıkları faydaları lisansüstü eğitimde de sağlayabileceklerini görmeye başlamışlardır (Corvaja, Jeraj ve Borghoff, 2016:81). İstihbarat teşkilatları üniversiteler ile birlikte geliştirecekleri eğitim programlarında, kurumsal önyargılar ve kişisel önyargılarından arındırılarak eğitim öğretim faaliyetlerini planlayabilirler. Mevcut aldıkları eğitimin dışında istihbarat personeli, farklı alanlara yönelerek genel bilgi kapasitelerini artırabilir, bu sayede bakış açılarında genişlemeler ile daha nitelikli istihbarat personelinin yetişmesine fayda sağlayabilir.

İstihbarat eğitim programlarının oluşturulmasında, istihbarat teşkilatlarının istediği yeterlilikteki personelin yetiştirilmesinde, uluslararası ilişkilerin temel teorilerinden olan realizm, liberalizm gibi yaklaşımlardan istifade edilmesi, güncel teori ve modellerin istihbarat faaliyetlerine uygun biçimde istihbarat personeli tarafından kullanılabilmesi amaçlanmıştır (Collier, 2005. Aktaran Landon-Murray, 2011:500). Bu teorilerin istihbarat faaliyetleri içerisinde kullanılabilmesi için istihbarat eğitiminin bu tür teori ve görüşleri içerisinde barındırması ve lisans ve lisansüstü eğitimde benimsenmesi gerekmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri içerisinde, istihbarat çalışmalarında günümüzde dört temel teori bulunmaktadır. Tarihsel teori; tecrübeler ve kişilik özelliklerine ağırlık vermekte, İşlevsel teori; operasyonel faaliyetlere ve süreçlere odaklanmakta, Yapısal teori; istihbaratın rolünün ve güvenlik kurumlarının uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisini incelemekte, Siyasal teori; kanun koyma ve yönetim konuları ile ilgilenmektedir (Thomas, 1988:236-238).

Günümüzde lisans ve lisansüstü düzeydeki istihbarat eğitimi, ilgili faaliyetleri gerçekleştiren istihbarat uzmanlarının yanı sıra akademik olarak güvenlik ve istihbarat alanında çalışan kişilerce de genişleme ve derinleşme üzerine kuruludur. Özellikle askeri alanın bir alt kolu olarak görülen istihbarat çalışmalarının daha geniş kapsamlı kabul edilebilecek güvenlik çalışmaları kapsamında değerlendirilmesi ve askeri bir alanın dışında genel bir konsept içinde olması gerektiği düşünülmektedir (Buzan, Weaver ve Wilde, 1998:2). Bu düşüncenin ortaya çıkardığı sonuç ise istihbaratın akademikleşmesi olarak nitelendirilebilmektedir (Michael ve Kornbluth, 2019:118). Fakat bazı akademisyenler, istihbarat alanında çalışmayı genellikle zor bulmaktadırlar. Bunun sebepleri ise istihbaratın doğası gereği gizliliği barındırması ve gizlilik derecesi kaldırılmış belgelerin bile dışarıdan ulaşılmasının oldukça zor olması olarak kabul edilmektedir (Zegart, 2007:26-27).

İstihbarat eğitiminin sivilleşme sürecinde belirli sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar, istihbarat disiplinine yeni bir ivme kazandırmıştır. Sosyal bilimlerin; uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, hukuk, tarih bölümü mezunlarının istihbarat disipliniinde belirli alanlara odaklanarak yaptıkları çalışmalarla bu sivilleşmede önemli rol oynadığı kabul edilebilir. Uluslararası ilişkiler mezunlarının genellikle tam kaynaklı istihbarata yönelmesinin ise birden çok akademik disiplini içinde barındıran bir alan olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Siyaset bilimi ve hukuk lisans mezunları, istihbarat sürecinin başarılı veya başarısızlık sebeplerini araştırarak kişisel, politik, kurumsal önyargıları, sürprizlerin engellenmesi, istihbaratın siyasallaşması ve hukuksal boyutları gibi durumları kavramsallaştırarak konunun anlaşılmasına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar (Scott ve Jackson, 2004:143). Tarih bölümü lisans mezunları ise istihbaratın savaş ve barış

ortamlarında karar alıcılar tarafından verilmiş spesifik kararların nüfuzu üzerine çalışmalar yürütmektedirler (Campbell, 2011:316). Buradan hareketle istihbarat eğitimi sürecinde üniversitelerin sosyal bilimler bölümlerinin içerikleri doğrultusunda istifade edilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Literatür incelendiğinde, istihbarat eğitiminin lisans ve lisansüstü düzeylerde ülkeler arası karşılaştırılmasına dair alan yazında çalışmalar yer almamaktadır. Alan yazında ülkelerin lisans ve lisansüstü eğitim programlarında istihbarat eğitimlerine ilişkin çalışma ise Corvaja ve diğerlerinin, ABD ve İngiltere örneklerini içerisinde barındıran ve Almanya'da istihbarat alanında lisans ve lisansüstü düzeyde eğitimin nasıl oluşturulduğunu içeren çalışmasıdır. Bu çalışmada, İngiltere ve ABD'nin örnek alınarak Alman üniversitelerinde lisans ve lisansüstü eğitim programlarında bir müfredat örneği çıkarmak amaçlanmaktadır (Corvaja, Jeraj ve Borghoff, 2016:79). Türkiye'de lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitim programlarının ilişkin bir çalışma yerli literatürde yer almamaktadır. Ayrıca ilgili alan yazın incelendiğinde, Türkiye ve ABD'nin lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitim programlarının karşılaştırılmasına ilişkin bir çalışma literatürde yer almamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal anlamda Türkiye ve ABD'deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim programlarını ortaya koyması açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Araştırma ile Türkiye ve ABD'deki lisans ve lisansüstü düzeydeki istihbarat eğitim programlarının kuramsal temelleri ele alınarak alan yazına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Araştırma, güncel veriler sunması nedeniyle gelecek araştırmalara konu belirleme açısından da örnek teşkil edebilir. Bu çalışmada lisans ve lisansüstü Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin istihbarat eğitim programlarının karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Türkiye'de lisans ve lisansüstü istihbarat eğitimi nasıl ve hangi sınıf düzeylerinde verilmektedir?
- 2) ABD'de lisans ve lisansüstü istihbarat eğitimi nasıl ve hangi sınıf düzeylerinde verilmektedir?
- 3) Türkiye'deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim-öğretim programlarının içerikleri nelerdir?

- 4) ABD'deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim-öğretim programlarının içerikleri nelerdir?
- 5) Türkiye'deki lisans ve lisansüstü istihbarat programları ile ABD'deki lisans ve lisansüstü istihbarat programlarının benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

Yöntem

Çalışma nitel araştırma deseninde tasarlanmış olup, doküman incelemesi ve betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Doküman analizi hem yazılı hem de elektronik materyalleri değerlendiren ve inceleyen sistematik bir yöntemdir. Nitel araştırmalardaki diğer analitik metotlar gibi doküman analizi, anlam çıkarmak, anlayış kazandırmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesi ve değerlendirilmesini gerektirir. Dokümanlar, bir çalışmanın parçası olarak çeşitli formları sistematik değerlendirme için kullanılabilirler (Bowen, 2009:27). Eğitim ile ilgili araştırmada ders kitapları, program, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, ders ve ünite planları gibi materyallerin doküman olarak kullanılabilmesine imkân vermesi nedeniyle çalışmada doküman analizi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek: 190). Çalışmanın amaçları doğrultusunda Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki istihbarat eğitim programlarının ders içerikleri; amaç ve öğrenme çıktıları doğrultusunda incelenerek veriler betimsel analizle yorumlanmıştır.

Araştırmada incelenen üniversiteler grubunun belirlenmesinde, seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı vererek seçilen birimlerin örnekleme alınmasından dolayı bu çalışmada basit seçkisiz örnekleme yöntemine (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016: 85) göre Milli Savunma Üniversitesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Polis Akademisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Citadel Military Collage of South Carolina, American Military University, The Institute of World Politics, Mercyhurst University seçilmiştir.

Bulgular

Türkiye ve ABD'deki lisans ve lisansüstü düzeydeki istihbarat eğitim programlarının karşılaştırılmasını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada her iki ülkenin istihbarat eğitim programları incelenmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt probleminin analizinde Türkiye'de lisans ve lisansüstü istihbarat eğitiminin nasıl ve hangi düzeylerde verildiği incelenmiştir.

Türkiye'de lisans düzeyinde istihbarat eğitimi, Milli Savunma Üniversitesinde Savunma Yönetimi Anabilim dalı altında Bilgi Yönetimi ve İstihbarat Çalışmaları programında verilmekte olup örgün eğitim ile dersler verilmektedir (www.kho.edu.tr: Bilgi Yönetimi ve İstihbarat Lisans Programı, 2019-2020). Lisansüstü eğitim düzeyinde ise istihbarat eğitimi Türkiye'de Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde İstihbarat Çalışmaları Anabilim Dalında, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde Güvenlik Yönetimi (İstihbarat) Anabilim dalında, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde İstihbarat Araştırmaları ve İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri programlarında örgün ve online eğitimle verilmektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminin analizinde ABD'de lisans ve lisansüstü istihbarat eğitiminin nasıl ve hangi düzeylerde verildiği incelenmiştir.

ABD'de lisans düzeyinde istihbarat eğitimi ilk olarak Mercyhurst Üniversitesi 1992 yılında istihbarat alanında lisans programı açılmasıyla başlamıştır. Sonrasında 2000 yılında açılan ve Merkezi İstihbarat Teşkilatı bünyesinde bulunan Sherman Kent İstihbarat Analizi Okulu istihbarat eğitimini çeşitlendirmiştir (Campbell, 2011: 318-319).

Sivil üniversitelerde istihbarat programları incelendiğinde ise, 2001 yılında; Henley Putnam Üniversitesi, Dünya Siyaset Enstitüsü, 2003 yılın-

da Embry-Riddle Üniversitesi, 2005 yılında; Johns Hopkins Üniversitesi, Point Park Üniversitesi, 2006 yılında; Detroit Mercy Üniversitesi, 2007 yılında James Madison Üniversitesi, 2008 yılında; Texas El Paso Üniversitesi, 2010 yılında Bellevue Üniversitesi, Notre Dame Üniversitesi, 2011 yılında; Kaliforniya Bakersfield Devlet Üniversitesi, Güney Arizona Üniversitesi ve 2012 yılında Angelo Devlet Üniversitesi, Fayetteville Devlet Üniversitesi ve Coastal Carolina Üniversitesi istihbarat alanında eğitim lisans ve yüksek lisans eğitimleri vermeye başlamışlardır (Coulthart ve Crosston, 2015: 68).

Ulusal İstihbarat Üniversitesi sadece istihbarat alanında lisans ve lisansüstü eğitim veren bir üniversite olması neticesinde bu çalışmanın içerisine dâhil edilmiştir.

Dönemin ABD Başkanı Dwight Eisenhower'ın askeri istihbarat içerisindeki koordinasyonun sağlanması için ön çalışmasını oluşturması neticesinde 1961 yılında DIA adı verilen Savunma İstihbarat Teşkilatı altında kurulması planlanan üniversite Savunma İstihbarat Okulu adı altında 1962 yılında faaliyete geçmiştir.¹

Günümüzde Ulusal İstihbarat Üniversitesi adı verilen kurum lisans ve lisansüstü eğitimde sırasıyla İstihbarat Fen Fakültesi² adı altında lisans, *Fen Bilimleri Alanında Stratejik İstihbarat*³ ve *Fen Bilimleri Alanında Teknoloji İstihbaratı*⁴ yüksek lisans programlarını sunmaktadır.

ABD'de sosyal bilimler ve fen bilimleri programlarında lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat programı olan üniversiteler aşağıdaki tablo 1, tablo 2, tablo 3 ve tablo 4 de yer almaktadır.

1 <https://ni-u.edu/wp/about-niu/niu-history/>

2 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-strategic-intelligence/bachelor-of-science-in-intelligence-bsi/>

3 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-strategic-intelligence/master-of-science-of-strategic-intelligence/>

4 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-science-and-technology-intelligence/master-of-science-and-technology-intelligence/>

Tablo 1: Sosyal Bilimler Lisans Düzeyinde İstihbarat Programı Olan Üniversiteler

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Eğitim Kampüsü
York College of Pennsylvania	İstihbarat Analizi	York, Pennsylvania
Fayetteville State University	İstihbarat Çalışmaları	Fayetteville, Arkansas
Liberty University	Uluslararası İlişkiler (Stratejik İstihbarat)	Lynchburg, Virginia
Fairmont State University	Ulusal Güvenlik ve İstihbarat	Fairmont, Minnesota
The Citadel - The Military College of South Carolina	İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları	Charleston, Illinois
Coastal Carolina University	İstihbarat ve Ulusal Güvenlik Çalışmaları	Conway, South Carolina
Mercyhurst University	İstihbarat Çalışmaları	Erie, Pennsylvania
University of Mount Union	Ulusal Güvenlik ve Yabancı Ülkeler İstihbarat Analizi	Alliance, Ohio

Tablo 1’de de görüldüğü üzere ABD’de de sosyal bilimler lisans düzeyinde istihbarat eğitimi; York College of Pennsylvania, Fayetteville State University, Liberty University, Fairmont State University, The Citadel - The Military College of South Carolina, Coastal Carolina University, Mercyhurst University, University of Mount Union üniversitelerinde verilmektedir. Buralarda istihbarat eğitiminin; İstihbarat Analizi, Ulusal Güvenlik ve İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları gibi bölümlerde verildiği görülmektedir. Eğitimler örgün ve online eğitimle verilmektedir.

Tablo 2: Fen Bilimleri Lisans Düzeyinde İstihbarat Programı Olan Üniversiteler

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Eğitim Kampüsü
Liberty University	Suç İstihbaratı (Stratejik İstihbarat Çalışmaları)	Lynchburg, Virginia
James Madison University	İstihbarat Analizi	Harrisonburg, Virginia
Florida State University	Kolluk İstihbaratı	Florida City, Florida
Point Park University	İstihbarat ve Ulusal Güvenlik	Pittsburgh, Pennsylvania
Northern Arizona University	Disiplinler Arası Çalışmalar-İstihbarat Çalışmaları 90-30	Yuma, Arizona
Embry-Riddle Aeronautical University	Küresel Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları	Daytona Beach, Florida
Ferris State University	Bilgi Güvenliği ve İstihbarat	Big Rapids, Michigan
University of Arizona	Uygulamalı Bilimler: İstihbarat Çalışmaları Ağırlıklı	Tucson, Arizona
Johnson & Wales University	Siber Tehdit İstihbaratı ve Savunma	Birden Fazla Kampüs Bulunmaktadır.

Tablo 2’de ise ABD’de Fen bilimleri lisans düzeyinde istihbarat eğitimi; Liberty Üniversitesi, James Madison Üniversitesi, Florida Devlet Üniversitesi, Point Park Üniversitesi, Kuzey Arizona Üniversitesi, Embry-Riddle Aeronautical Üniversitesi, Ferris Devlet Üniversitesi, Arizona Üniversitesi ve Johnson & Wales üniversitelerinde verilmektedir. Buralarda istihbarat eğitimi, istihbaratın diğer disiplinlerle ilişkisi ve istihbaratın spesifik alanlardaki çalışmalara yönelik bölümlerde verildiği görülmektedir. Eğitimler örgün ve online olarak verilmektedir.

Tablo 3: Sosyal Bilimler Lisansüstü Düzeyde İstihbarat Programı Olan Üniversiteler

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Eğitim Kampüsü
Point Park University	İstihbarat ve Küresel Güvenlik	Pittsburgh, Pennsylvania
Marymount University	İstihbarat Çalışmaları	Arlington, Texas
Georgetown University	Güvenlik Çalışmaları	Washington, D. C.
University of Denver	Uluslararası Güvenlik	Denver, Colorado
Rider University	Ulusal Güvenlik	Princeton, New Jersey

Tablo 3'te ABD'de Sosyal Bilimler Lisansüstü istihbarat eğitimi; Point Park Üniversitesi, Marymount Üniversitesi, Georgetown Üniversitesi, Denver Üniversitesi ve Rider üniversitelerinde verilmektedir. Buralarda istihbarat eğitiminin, İstihbarat ve Küresel Güvenlik, İstihbarat Çalışmaları, Güvenlik Çalışmaları, Uluslararası Güvenlik ve Ulusal Güvenlik bölümlerinde verildiği görülmektedir. Eğitimler örgün ve online şekilde verilmektedir.

Tablo 4: Fen Bilimleri Lisansüstü Düzeyde İstihbarat Programı Olan Üniversiteler

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Eğitim Kampüsü
University of Texas El Paso	İstihbarat ve Ulusal Güvenlik Çalışmaları	El Paso, Texas
Johns Hopkins University	Coğrafi İstihbarat	Online
Saint Louis University	Stratejik İstihbarat	Saint Louis, Missouri
University of Maryland	Yönetim: İstihbarat Yönetimi	Online
University of South Florida	İstihbarat Çalışmaları	Online
University of Maryland	Coğrafi İstihbarat	College Park, Maryland
Ferris State University	Bilgi Güvenliği ve İstihbarat	Big Rapids, Michigan
Bellevue University	İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları	Online
University of Detroit Mercy	İstihbarat Analizi	Highland Park, Michigan
Michigan State University	Kolluk İstihbaratı ve İstihbarat Analizi	Online
George Mason University	Coğrafi Bilim ve Coğrafi İstihbarat	Fairfax, Virginia
University of Southern California	İnsan Güvenliği ve Coğrafi İstihbarat	Online
Saint Mary's University of Minnesota	Veri İstihbaratı ve Coğrafi Analiz	Winona, Mississippi

Tablo 4'te görüldüğü şekilde ABD'de Fen Bilimleri Lisansüstü istihbarat eğitimi; Texas El Paso Üniversitesi, Johns Hopkins Üniversitesi, Saint Louis Üniversitesi, Saint Louis Üniversitesi, Maryland Üniversitesi, Güney Florida Üniversitesi, Ferris Devlet Üniversitesi, Bellevue Üniversitesi, Detroit Mercy Üniversitesi, Michigan Devlet Üniversitesi, George Mason Üniversitesi, California Üniversitesi, Saint Mary's Minnesota Üniversitele- rinde verilmektedir. Buralarda istihbarat eğitiminin, İstihbarat ve Küresel Güvenlik, İstihbarat Çalışmaları, Güvenlik Çalışmaları, Uluslararası Güvenlik ve Ulusal Güvenlik bölümlerinde verildiği görülmektedir. Eğitimler örgün ve online olarak verilmektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminin analizinde Türkiye'deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim programlarının amaçları, ders içerikleri ve öğrenme çıktıları incelenmiştir.

Lisans düzeyinde istihbarat eğitimi; Milli Savunma Üniversitesinde Savunma Yönetimi Anabilim dalı 4 yıllık Bilgi Yönetimi ve İstihbarat Çalışmaları⁵ programında verilmektedir. Bu programın amaçları: Görev yapacak subayların; karşılaştığı olayları ve içinde bulunduğu ortamı sorgulayan, düşünen ve araştıran, hızla gelişen teknolojik yeniliklerin sağladığı imkânları da kullanarak bilgiden güç üretebilen, istihbaratın önemini kavrayıp istihbarat çarkında belirtilen sıra doğrultusunda süreci yönetebilen liderler ve komutanlar olarak yetişmelerini sağlamak şeklinde eğitim programında yer almaktadır.⁶

2019-2020 eğitim öğretim yılında Milli Savunma Üniversitesi Savunma Yönetimi anabilim dalında, lisans düzeyinde; üçüncü yarıyılta istihbarat teorisi ve istihbarata karşı koyma, istihbarat disiplinleri ve istihbarata karşı koyma ve koruyucu güvenlik faaliyetleri dersleri öğretilirken, dördüncü yarıyılta; bilgi güvenliği, siber savaş ve bilişim sistemleri güvenliği ve stratejik iletişim ve müzakere teknikleri dersleri yer almakta, beşinci yarıyılta ise karar analizi, sosyal iletişim ağları ve istihbarat yöntemleri,

5 http://www.kho.edu.tr/akademik/dekanlik/savunma_yonetimi_bolumu/bilgi_yonetimi.html#

6 http://www.kho.edu.tr/akademik/dekanlik/savunma_yonetimi_bolumu/bilgi_yon_abd.html

istihbarat tarihi ve istihbarat süreç yönetimi dersleri yer almaktadır. Altıncı yarıyılıda; stratejik istihbarat analizi, yedinci yarıyılıda muharebe sahası istihbarat hazırlığı sayısal uygulamaları, muharebe sahası görüntü ve hedef istihbaratı uygulamaları, istihbarat vaka analizi ve açık kaynak istihbaratı ve uygulamaları dersleri yer almaktadır.⁷ Lisans düzeyinde Bilgi Yönetimi ve İstihbarat Çalışmaları programının öğrenme çıktıları değerlendirilecek olursa, “istihbarat teorisi ve yaklaşımlarını kavrayan, istihbarata karşı koruma ve koruyucu güvenlik faaliyetlerini öğrenir, siber dünyayı ve bilişim sistemlerini analiz eder, sosyal iletişim ağları ve istihbarat yöntemleri arasındaki ilişkiyi kavrar, kişisel güvenlik önlemlerini uygular, bilgi güvenliği konusunda öngörü sahibi olur.”⁸ Hedeflerinin bulunduğu görülür.

Lisansüstü eğitim düzeyinde ise Türkiye’de Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsünde İstihbarat Çalışmaları Anabilim Dalı programının amaçları; istihbarat kurumları arasında koordinasyon ve uyum ihtiyacı, insan istihbaratı, bilgi güvenliği, yönetimi ve analizi, istihbarat felsefesi, ulusal güvenlik politikalarının incelenmesi istihbarat oluşturma ve üretim sürecinin yöntemlerinin analizinin öğretilmesi şeklindedir. Bu programın müfredatı incelendiğinde; bilimsel araştırma teknikleri ve yayın etiği, istihbarat teşkilatlarının yapısı ve işleyişi, milli güvenlik ve istihbarat sistemi, seminer ve karar verme tekniklerinden oluşan 12 kredilik beş dersten oluşan zorunlu dersler ile rekabet istihbaratı, istihbarat üretim süreci, istihbarat analizi, kamu politikası kapsamında güvenlik politikası analizi, bilgi güvenliği, büyük veri analizi, bilgi yönetimi ve analizi, insan istihbaratı, stratejik istihbarat olmak üzere 27 kredilik dokuz seçmeli dersten oluşmaktadır. Ders içerikleri ve dersin öğrenme çıktılarına yer verilmemektedir.⁹

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde, Güvenlik Yönetimi (İstihbarat) Anabilim dalı programının amaçları

7 2020-2021 eğitim öğretim yılında, Milli Savunma Üniversitesi Savunma Yönetimi Anabilim Dalı’nda değişikliklere gidilmiştir, lisans düzeyinde istihbarat eğitimi savunma yönetimi ve karar verme ağırlıklı bir içerik oluşturulduğu şeklinde değerlendirilebilir. Üniversitenin eğitim öğretim programlarındaki değişikliklerden dolayı bahsedilen anabilim dalının birinci ve ikinci yarıyıl programının bulunduğu web sitesinde bilgiler yer almaktadır.

8 http://www.kho.edu.tr/akademik/dekanlik/savunma_yonetimi_bolumu/bilgi_yonetimi.html#

9 https://msu.edu.tr/enstituler/atasaren/Ana%20Bilim%20Dallari/ABD_Istihbarat_Calismalari_ABD.pdf

spesifik olarak verilmemiş derslerin içeriklerine göre yer verilmiştir. İstihbarat teorileri, istihbaratın diğer disiplinler ile ilişkisi, bilgi güvenliği ve siber güvenlik ilişkisi, Türk istihbarat tarihinin tarihsel gelişim aşamaları, stratejik istihbaratın kapsamı ve uygulamaları, antropolojik istihbarat uygulamaları, kritik altyapıları koruma stratejilerinde tehdit değerlendirmesi yapılması konusunda becerileri geliştirmek, istihbarat bilişim sistemleri ve siber istihbarat analiz yöntemlerini öğrenme ve kavratmak amaçlanmaktadır. Programda 12 kredilik beş zorunlu ders bulunmaktadır. Zorunlu dersler; Araştırma yöntem ve teknikleri, stratejik istihbarat, güvenliğin teorik temelleri ve seminer derslerinden oluşmaktadır. Ayrıca programda 12 kredilik 4 adet seçmeli ders vardır. Seçmeli dersler; İstihbarat teorileri, yapılandırılmış istihbarat analiz teknikleri, istihbarat örgütlerinde liderlik ve yöneticilik, siber istihbarat gibi derslerden oluşmaktadır. Güvenlik Yönetimi (İstihbarat) programının öğrenme çıktıları ise; Güvenlik Yönetimi alanında hedefler ise istihbarat temel kavramlarını ve teorisini öğrenir, araştırma konusunun oluşturur, araştırma becerisinin artırır, araştırma etiği ilkelerini öğrenir, istihbarat, güvenlik, bilgi güvenliği, siber güvenlik ilişki ağını kavrayabilir, stratejik istihbarata yönelik istihbarat analiz ve yöntemlerini bilir, istihbarat teşkilatları ve karar alıcılar arasındaki iletişim bağını kavrar, yapılandırılmış istihbarat analiz tekniklerini öğrenir, Türk istihbarat teşkilatlarının tarihsel gelişimini öğrenir, siber güvenliğin temel bileşenlerini bilir, siber istihbarata karşı koyma teknik ve metodolojilerini tanıy ve uygular şeklinde belirlenmiştir.

İstihbarat eğitimi, lisansüstü düzeyde Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri enstitüsünde istihbarat araştırmaları programında, Türkçe ve İngilizce olarak verilmektedir. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde İstihbarat Araştırmaları¹⁰ programının amaçları doğrultusunda, demokratik normlar çerçevesinde istihbarat çalışmalarının daha ileri düzeye çıkarılabilmesi, istihbarat araştırmaları çalışmalarının bilimsel çerçevede tartışılması ve dünyadaki gelişmeler göz önünde bulundurularak değerlendirilmelerinin yapılması, karar alma sürecine katkı sağlanması, hukukun üstünlüğü ve demokratik değerler ile insan haklarına saygı çerçevesinde tesis edilecek uygulamalara destek olmaları hedeflenmektedir.

¹⁰ <https://gbe.pa.edu.tr/anabilim-dallari.html>

Programın müfredatı araştırma yöntemleri 1-2, istihbarat çalışmalarına giriş, iç güvenlik yönetimi ve istihbarat, psikolojik harekât ve propaganda, mali istihbarat, algı yönetimi, güvenlik paradigmasında değişim ve ekonomi, analitik düşünme ve akıl yürütme gibi zorunlu seçmeli derslerden oluşmaktadır. İstihbarat Araştırmaları anabilim dalı yüksek lisans programı öğrenme çıktıları ise; Sosyal araştırmanın esaslarını öğrenir, istihbaratın temel kavramlarını tanımlar, istihbaratın temel fonksiyonlarını anlayabilir, önleyici istihbarat çalışmaları ve fırsat istihbaratı hakkında bilgi edinir, psikolojik harekât ve propaganda yaklaşımı konusunda yeterli bilgi donanımına sahip olur, aklama ve terörizmin finansmanı suçu ile etkin mücadele edilmesini öğrenir, algı yönetiminin kavramsal çerçevesini öğrenir ve algı yönetimini küreselleşme ekseninde değerlendirir şeklinde yer almaktadır.¹¹

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri¹² programında ise uluslararası ilişkilerde istihbaratın rolüne odaklanarak ülke güvenlikleri bağlamında istihbarat yaklaşımlarını değerlendirmek amaçlanmaktadır. Program, bilimsel araştırma yöntemleri, güvenlik çalışmalarına teorik yaklaşımlar, teze giriş ve seminer dersi, uluslararası ilişkiler ve diplomasi zorunlu dersleri ile uluslararası güvenlik ve terörizm, istihbarat ve güvenlik, bilgi ve iletişim güvenliği, Türkiye’de güvenlik sistemi, Türk siyasi hayatı ve siyasal kurumlar, uluslararası örgütlerin analizi ve istihbarat analizi seçmeli derslerinden oluşmaktadır.¹³ Programda 12 Kredilik yedi zorunlu ve 21 kredilik yedi seçmeli ders vardır. Programın öğrenme çıktıları; bu programdan mezun olanlar sosyal bilimlerde kendi alanları ile ilgili konuları araştırabilecek donanımı kazanır, güvenlik çalışmaları alanına ilişkin temel kavram ve kuramları bilir, istihbarat içerisinde teknoloji kullanımını kavrar ve stratejik istihbaratın analizini yapar,¹⁴ stratejik istihbaratın tanımını ve önemini kavrar, stratejik istihbaratın dış politikadaki etkisini anlamlandırır ve istihbarat analizinde belirsizlik ile mücadele yöntemlerini öğrenir¹⁵ şeklinde belirlenmiştir.

11 <https://gbe.pa.edu.tr/ders-icerikleri.html>

12 <https://ebs.aydin.edu.tr/tr/index.iau?Page=BolumGenelBilgiler&BK=365>

13 <https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=BolumDersleri&BK=365&DersTuru=0&ln=tr>

14 https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=DersTanitimFormu2&Action=DersTanitimFormuView&bolum_kodu=365&DersID=76769&innerPage=tumu&ln=tr

15 https://ebs.aydin.edu.tr/index.iau?Page=DersTanitimFormu2&Action=DersTanitimFormuView&bolum_kodu=365&DersID=69821&innerPage=tumu&ln=tr

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminin analizinde ABD'deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim programlarının amaçları, ders içerikleri ve öğrenme çıktıları incelenmiştir.

ABD'deki istihbarat eğitim programı veren lisans ve lisansüstü üniversitelerin örneklem seçilmesinde istihbarat eğitimlerindeki tarihsel süreçleri, köklü üniversiteler olmaları, ulusal güvenlik alanında faaliyet gösteren istihbarat kurumlarına katkı sağlamaları ve Türkiye'de lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi veren üniversitelere benzer özellikler göstermesi gibi nedenler göz önünde bulundurulmuştur.

Ulusal İstihbarat Üniversitesi İstihbarat Fen Fakültesi mezunlarının araştırmacı ve öğrenmeye meraklı, kendilerini ulusal İstihbarat Topluluğuna katkı sağlamaya adayacak kişiler olması amaçlanmaktadır. İstihbarat Fen Fakültesi izlencesi 11 temel ders ve 6 seçmeli dersten oluşmakta, temel dersler küresel bir perspektif üzerinden istihbarat kavramına odaklanmaktadır. Bu dersler arasında küresel güvenlik ortamı, istihbarat analizi, varlık toplama ve kapasitesi, istihbarat ve ulusal güvenlik stratejisi, analiz metotları, bilim teknoloji ve istihbarat, uluslararası siyaset ekonomisi, analizi ve istihbarat toplayıcısı entegrasyonu gibi dersler bulunurken, karşı istihbarat, istihbarat ve özel operasyonlar, çatışmaların doğası, Asya, Avrupa, Avrasya, Latin Amerika, Orta Doğu gibi bölgesel istihbarat dersleri ve siber güvenlik, kitle imha silahsızlanması, bilgi operasyonları, terörizm, ulus ötesi tehditler anavatan güvenliği gibi dersler gibi seçmeli dersler de bulunmaktadır. Derslerin bu şekilde dizayn edilmesinin temel prensibi olarak ise disiplinlerin çeşitliliğini artırarak küresel ve jeostratejik kapsamda değerlendirebilmesini sağlamak olarak belirtilmiştir. Programda öğrencilerin fikirlerini etkili bir biçimde sunabilmesi, bağımsız bir şekilde öğrenebilmesi, teknolojik ekipmanları kullanabilmesi, kaynak elde edebilmesi ve bu kaynakları değerlendirebilmesi, eleştirel, bağımsız ve yaratıcı düşünce kapasitesine sahip olması, karmaşık ve belirsizliklere müsamaha edebilmesi amaçlanmaktadır.¹⁶ İstihbarat Fen Fakültesi'nin öğrenme çıktılarına bakıldığında kişilerin küresel ortamdaki unsurları güvenlik ve istihbarat

¹⁶ <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-strategic-intelligence/bachelor-of-science-in-intelligence-bsi/>

kapsamında analiz edebileceği, süreçleri ayırt edebileceği, ABD'nin ulusal güvenlik ve istihbarat girişimlerinin sınırlılıklarını kavrayacağı, strateji ve politika üretim sürecinde istihbari destek sağlayabileceği, bireysel veya toplu bir biçimde analitik çıktılar yaratabileceği öngörülmektedir.¹⁷

Citadel Military Collage of South Carolina, askeri bir okul olmasının yanı sıra “İstihbarat ve Güvenlik Çalışmaları” lisans diploması veren bir üniversitedir. Bu üniversite, ordunun ulusal güvenlik ve istihbarat alanında, federe devlet ve bölgesel hükümet kurumlarının, özel şirketlerin istihbarat ve güvenlik alanındaki ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur.¹⁸ Lisans derecesi elde etmek için öncelikle 45 kredilik 15 dersten oluşmuş olan sosyal bilimler eğitiminin tamamlanmasının ardından alan derslerinin eğitimleri verilmektedir. Bu alan derslerinin amacı öğrencilerin eleştirel düşünce ve sistematik analiz kabiliyetini artırmak olarak belirlenmiştir. Bu sayede öğrencilerin ulusal güvenlik konusunda etkili liderlik vasfına sahip olması amaçlanmaktadır. İstihbarat alanındaki temel dersler; istihbarat çalışmalarına giriş, ulusal güvenlik, gelişmiş analiz-1, istihbarat toplama sistemleri ve programları, askeri faaliyetlere destek için istihbarat, istihbarat bitirme ve siber güvenliğe giriştir. Ayrıca lisans derecesini tamamlayabilmek için öğrencilerin seçmeli alan derslerini de almaları gerekmektedir. Seçmeli alanlar; genel istihbarat, askeri istihbarat, Çin bölgesi çalışmaları, terörle mücadele ve iş istihbaratı alanlarını barındırmakta ve bu alanlara uygun dersleri içermektedir.

Citadel Military Collage of South Carolina'nın genel bir öğrenim çıktısı bulunmaması ile birlikte, öğrencilerin seçeceği alanlar doğrultusunda öğrenme çıktılarının kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Genel İstihbarat alanından mezun olan öğrencilerin istihbarat çalışmaları üzerine kapsamlı ve disiplinler arası bir eğitim alarak kendisinin ve danışmanın kararlaştırması sonucunda genel bir uzmanlık sahibi olacağı öğrenme çıktılarında öngörülmektedir.¹⁹ Askeri İstihbarat alanından mezun olan öğrencilerin ABD ordusu tarafından uygulanan istihbarat faaliyetleri

17 <https://ni-u.edu/wp/wp-content/uploads/2021/06/NIU-Catalog-2021-2022-Final.pdf>

18 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts>

19 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts/340-academics/schools/shss/intelligence-security-studies/24716-general-intelligence>

ve işlevi konusunda güçlü bir arka plan kazanacakları varsayılmaktadır.²⁰ Çin Bölgesi Çalışmaları alanından mezun olan öğrencilerin ABD ulusal çıkarları bağlamında Çin'in dili, kültürü ve tarihi hakkında fikir edinecekleri değerlendirilmektedir.²¹ Terörle Mücadele alanından mezun olan öğrencilerin terörizmin teorisi, tarihi, tehdidi, önlenmesi ve alınabilecek tedbirler hakkında bilgi sahibi olacakları düşünülmektedir.²² İş İstihbaratı alanından mezun olan öğrencilerin istihbaratın modern iş dünyasında oynadığı rolü öğrenecekleri belirtilmektedir. Programda ayrıca daha rekabetçi bir girişimcilik ortamı ile uğraşmak zorunda olan iş liderlerine karar avantajı sağlamaya vurgu yapılmaktadır.²³

American Military University İstihbarat Çalışmaları lisans programının amacı; kişilerin araştırma, analiz, veriyi tutarlı bir istihbarat verisine çevirme becerisini artırmak olarak belirlenmiştir. Online eğitim veren bu lisans programı ulusal ve uluslararası istihbarat faaliyetlerine, analizine, etiğine, toplama metotlarına, araştırmasına ve karşı istihbaratına yönelik bir eğitim sunmaktadır. Bu üniversitede Genel Eğitim dersleri geniş bir bilgi birikimi ve analitik yeteneğin geliştirilmesi için tasarlanmıştır. Genel Eğitim dersleri incelendiğinde beşeri ilimlerden, yurttaşlık ve siyasal ve sosyal bilimlerden ikişer ders alınması zorunluymken; tarih, matematik ve uygulamalı akıl yürütme ve fen bilimlerinden derslerinden birer ders olarak toplamda 30 kredinin tamamlanması gerekmektedir. Zorunlu alan dersleri; İstihbarat Çalışmalarına Giriş, ABD İstihbarat Topluluğu, Uluslararası İlişkiler, Araştırma Dizaynı ve Metotları, İstihbarat Toplama, İstihbaratta Kanun ve Etik, Eleştirel Analiz, Tehdit Analizi ve Yabancı İstihbarat Teşkilatları derslerinden oluşmaktadır. Genel Eğitim dersleri ve zorunlu derslerin alınmasından sonra öğrencinin bilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda Asya Çalışmaları, İstihbarata Karşı Koyma, Suç İstihbaratı, Siber Güvenlik, Coğrafi İstihbarat, İstihbarat Analizi, İstihbarat Toplama, İstihbarat

20 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts/340-academics/schools/shss/intelligence-security-studies/24717-military-intelligence>

21 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts/340-academics/schools/shss/intelligence-security-studies/24718-chinese-area-studies>

22 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts/340-academics/schools/shss/intelligence-security-studies/24719-counterterrorism>

23 <https://www.citadel.edu/root/intelligence-and-security-studies-undergraduate-programs/bachelor-of-arts/340-academics/schools/shss/intelligence-security-studies/24720-business-intelligence>

Faaliyetleri, Latin Amerika Çalışmaları, Orta Doğu Çalışmaları ve Terörizm Çalışmaları alanlarına yönlendirilmektedirler.²⁴

American Military University İstihbarat Çalışmaları lisans programının eğitim çıktıları incelendiğinde; ABD istihbarat topluluğunun evrimi, yapısı, fonksiyonu, kabiliyeti ve aktivitelerinin tanımlanması birincil hedef olarak gösterilmektedir. İstihbarat çarkının işleyişi ve aşamaları, istihbaratın bileşenleri, istihbaratın hukuki yapısı ve temel araştırma tekniklerinin profesyonel ve akademik analizler ile birleştirilerek istihbarat tüketicisine nasıl iletilmesi gerektiği konusunda öğrencilerin bilgi sahibi olması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin farklı alanlara yönlendirilmesinin neticesinde belirli bir bölge veya ABD'nin bölgesel olarak etkileri konusunda değerlendirme yapabilir hale gelmeleri, istihbarata karşı koyma faaliyetleri neticesinde analizler yürüterek bu alandaki metodolojiye hâkim olmaları amaçlanmaktadır. Ayrıca istihbarat boşluklarını doldurabilecek şekilde toplama sistemleri ve yöntemleri hakkında detaylı bilgiye sahip olmaları, coğrafi istihbaratı etkili bir şekilde işleyebilmeleri, vaka ve sonuçları tahmin etmekte yüksek derecede yetkinlik sahibi olmaları, istihbarat operasyonlarının yönetimi konusunda planlama ve yönetme alanlarında bilinçli olmaları sağlamak²⁵ hedeflenmektedir.

Ulusal İstihbarat Üniversitesi Fen Bilimleri Alanında Stratejik İstihbarat lisan üstü programı, ABD'nin İstihbarat Topluluğu ve görevleri, hangi alanlarda faaliyet gösterdiği, mevcut ve potansiyel rakipler ile şimdi veya gelecekte nasıl mücadele edebileceği yönünde öğrencileri bilgilendirmeyi amaçlayan bir program olarak nitelendirilebilir. Ulusal güvenlik strateji ve bu stratejilerin unsurlarını desteklemek adına yetiştirilecek olan öğrencilerin istihbarat topluluğu içerisinde seçilmesi ile birlikte bu öğrencilerin küresel konularda, bölgesel çalışmalarda, istihbarat uygulamalarında ve kabiliyetlerinde yeterlilik kazanması, istihbarat topluluğunun karşılaşılabileceği zorluklar ve ulusal güvenlik stratejilerini desteklemek için eğitilmesi amaçlanmaktadır.²⁶ Fen Bilimleri Alanında, Stratejik İstihbarat lisan üstü

24 Programın detayları için https://catalog.apus.edu/undergraduate/academic-programs/bachelors/bachelor-arts-intelligence-studies/bachelor-arts-intelligence-studies.pdf?_ga=2.145588732.972596961.1618248888-94952149.1618248888

25 a.g.e.

26 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-strategic-intelligence/master-of-science-of-strategic-intelligence/>

öğrencilerinin orijinal araştırma yapma, eleştirel ve yaratıcı düşünce, sözlü ve yazılı olarak fikirlerini etkili bir şekilde sunabilmesi amaçlanmakta, bu amaca hizmet etmek için oluşturulan izlencede istihbarat muhakemesi ve analiz, istihbarat topluluğunda liderlik ve yönetim, istihbarat toplama, istihbarat ve ulusal güvenlik politikası ve küresel stratejik ortamın analizi olmak üzere 5 zorunlu ders bulunmaktadır. Bu derslerin başarı ile sonlandırılmasının ardından öğrenciler; toplama ve analiz alanı, karşı istihbarat alanı, özel operasyonlarda stratejik istihbarat alanı, istihbarat topluluğu liderliği ve yönetimi alanı, geniş Orta Doğu alanı, Çin alanı, Avrasya alanı, terörizm alanı gibi alanlardan birini seçerek bu alanlardan birindeki 4 dersi tamamlamasının ardından mezun olmaktadır.²⁷

Ulusal İstihbarat Üniversitesi Fen Bilimleri Alanında Stratejik İstihbarat lisan üstü programının öğrenme çıktılarına değerlendirildiğinde, öğrencilerin belirsizlik içerisindeki dünyada ABD'nin ulusal güvenliğinin güçler ve gelişmeler doğrultusunda nasıl şekillendiğini değerlendirebileceği, istihbarat topluluğunun ABD ulusal güvenlik politikalarında ve strateji topluluklarında karar alma mekanizmasındaki rolünü analiz edebileceği, tehditler-kapasiteler veya ulusal güvenlik girişimleri konusunda uzmanlık gösterebileceği, istihbarat topluluğunun tam kaynaklı istihbarat kaynakları konusunda ve ilgilendiği konular üzerine titiz analitik çalışmalar gerçekleştirebileceği, bütünlük veya teşkilatlar arası alanda etkili iletişim kurma ve iş birliği gösterme yetisi elde edebileceği öngörülmektedir.²⁸

Ulusal İstihbarat Üniversitesinin diğer bir lisan üstü programı da Fen Bilimleri Alanında Teknoloji İstihbaratıdır. Teknik istihbarat programı, istihbarat dünyasının bilim ve teknoloji ile entegrasyonunun sağlanması için dizayn edilmiş bir istihbarat yüksek lisans programıdır. Diğer istihbarat programlarının aksine ileri düzeyde politika, siyasi ve askeri stratejik istihbarat alanına yönelmeyen bir program olması neticesinde öğrencilere bilim temelli araştırma, belirli bir alanda uzmanlaşma ve bilimsel düzeyde eğitim sağlanması bilinciyle kurulmuştur.²⁹ Fen Bilimleri Alanında Teknoloji İstihbaratı yüksek lisans programının izlencesi; Ulusal İstihbarat

27 <https://ni-u.edu/wp-content/uploads/2021/06/NIU-Catalog-2021-2022-Final.pdf>

28 <https://ni-u.edu/wp-content/uploads/2021/06/NIU-Catalog-2021-2022-Final.pdf>

29 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-science-and-technology-intelligence/master-of-science-and-technology-intelligence/>

Direktörlüğü Ofisi'nin yetkinliği, bilgisi, yeteneği ve kabiliyeti ile entegre edilebilecek şekilde kurgulanmış ve zorunlu derslerin ardından alan uzmanlık derslerine yoğunlaşmıştır.³⁰ Bu kapsamda kitle imha silahları, si-ber istihbarat, istihbarat içerisinde veri bilimi, bilgi ve nüfuz istihbaratı ve büyüyen teknolojiler ve jeostratejik kaynaklar gibi alanlardan birine yönelen öğrencilerin kendi alanları içerisinde uzman kişiler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Fen Bilimleri Alanında Teknoloji İstihbaratı lisans üstü programının öğrenme çıktılarına bakıldığında, öğrencilerin küresel meseleleri ve ABD'nin ulusal güvenlik topluluğunun bilim ve teknolojiye nasıl etki-lendiğini anlayabileceği, belirli bilimsel ve teknolojik alanlarda ilgili teh-ditleri veya potansiyel iyileştirmeleri tespit ederek, ABD'nin istihbarat kapasitesini artırma konusunda analizler yürütebileceği, istihbarat toplu-luğunu ilgilendiren bilim ve teknoloji alanlarında titiz bir şekilde analizler gerçekleştirerek çıktıları istihbarat tüketicilerine iletebileceği ve ABD ulu-sal güvenlik ve istihbarat topluluklarını bilimsel ve teknolojik alanlardaki değişikliklerden haberdar edebileceği öngörülmektedir.³¹

Ulusal İstihbarat Üniversitesinin, Fen Bilimleri Alanında Stratejik İs-tihbarat lisans üstü programı ile Fen Bilimleri Alanında Teknoloji İstihba-ratı lisans üstü programlarının ortak dersleri olarak; istihbarat muhakemesi ve analiz, istihbarat topluluğunda liderlik ve yönetim, istihbarat toplama, istihbarat ve ulusal güvenlik politikası dersleri gözlemlenirken farklı olarak zorunlu dersler arasında bilim ve teknoloji dersi bulunmaktadır.³² Program sonunda uzmanlaşılacak alanlarda 4 alan dersi alan öğrenciler mezun olma hakkı kazanmaktadır.

The Institute of World Politics'in³³ Stratejik İstihbarat Çalışmaları li-sansüstü eğitim programının incelenmesinin sebepleri ise okulun ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik temaları altında stratejik istihbarat çalış-maları eğitimi veren kurum olması ve bu anlamda çeşitli sertifika program-

30 <https://ni-u.edu/wp/academics/schools/college-of-science-and-technology-intelligence/master-of-science-and-technology-intelligence/>

31 <https://ni-u.edu/wp/wp-content/uploads/2021/06/NIU-Catalog-2021-2022-Final.pdf>

32 <https://ni-u.edu/wp/wp-content/uploads/2021/06/NIU-Catalog-2021-2022-Final.pdf>

33 <https://www.iwp.edu> (1990 yılında kurulan bu okul, istihbarat ve siyaset bilimi alanı üzerine lisansüstü eğitim vermekte olup istihbarat lisansüstü eğitimine 2001 yılında başlamıştır.)

ları üzerine uzmanlaşmış olmasıdır. Stratejik İstihbarat Çalışmaları Yüksek Lisans programı 52 krediden oluşmaktadır. Programın amaçları spesifik olarak verilmemiş, üniversitenin web sitesinde istihbarat kariyeri yapmak isteyen kişiler için önemli bir basamak olduğu vurgulanmıştır³⁴. Program; istihbarat toplama, analiz, epistemoloji, istihbarata karşı koyma, aldatma ve örtülü operasyonlar etrafında şekillenmektedir.

Programın içeriği değerlendirildiğinde temel dersler olarak; Uluslararası Politikada Değerler ve Fikirler, Amerikan Siyasi Düşüncesinin Kaynakları, Batı Ahlakı ve Politik Düşüncesi, Uluslararası İlişkiler, Devlet Yönetimi ve Bütünleşik Strateji, Coğrafya ve Strateji, Dış Politika Yapıcıları İçin İktisat ve Bitirme Tezi yer almaktadır.³⁵ Temel derslerin bitiminden sonra İstihbarat ve Devlet Yönetimi alanını tercih edenler için; İstihbarat ve Politika, Demokratik Toplumlarda İstihbarata Karşı Koyma, Tahmin Üzerine İstihbarat Analizi ve Epistemoloji, İstihbarat Toplama, İnsan İstihbaratının Rolü ve Önemi, Yabancı Propaganda, Politika ve Algı, İstihbarat ve Hukuk dersleri verilmektedir.³⁶

İstihbarat Bilim Dalı alanında uzmanlaşmak isteyenler için de; ABD Nükleer Silahsızlandırma ve Nükleer Politikası, Amerikan İstihbaratı ve Koruyucu Güvenlik İleri Seviye Semineri, Soğuk Savaş Sırasında ve Sonrasında ABD İstihbaratı, Strateji ve Analiz için Kültürel İstihbarat, Modern Harpta Askeri İstihbarat, Ulusal Güvenlik Profesyonelleri için Yazı Yazma, Teknoloji- İstihbarat, Güvenlik ve Devlet Yönetimi, Sürpriz-Uyarı ve Aldatma, Ulusal Güvenliğin Temelleri, Tahmin ve Siyasi Risk Analizi, İstihbarata Karşı Koyma Sorunsalı: Sırlar ve İkili Ajanların Avantajları, Örtülü Operasyon ve Ulusal Güvenlik, Günümüz Güvenlik Ortamında Şiddeti Kullanan Devlet Dışı Aktörler, Nükleer Caydırıcılık ve Silah Kontrolü gibi dersler verilmektedir.³⁷

İstihbarata Karşı Koyma ve Yabancı İstihbarat alanında uzmanlaşmak isteyenler için; Karşılaştırmalı İstihbarat Sistemleri: Yabancı İstihbarat ve Güvenlik Kültürü, Terörizm, Casuslar-Yıkım-Terörizm ve Nüfuz Operasyonları, İstihbarata Karşı Koyma Operasyonlarında Vaka Çalışmaları,

34 <https://www.iwp.edu/degrees/master-of-arts-in-strategic-intelligence-studies/>

35 a.g.e.

36 a.g.e.

37 a.g.e.

FBI İstihbarata Karşı Koyma Tarihi, Küresel Cihatçılığın Düşman Tehdit Doktrini, Siber Devlet İradesi, Anavatan Güvenliğinin Temelleri, Terörizmle Mücadele ve Demokrasiler, Günümüz Güvenlik Ortamında Şiddet Kullanan Devlet Dışı Aktörler, Nükleer Caydırıcılık ve Silah Kontrolü, Terörist Savunuculuğu ve Propaganda, Siber Strateji Geliştirme, Siber Terörizm ve İstihbarat gibi dersler verilmektedir.³⁸

The Institute of World Politics'in lisansüstü eğitim programının çıktıları incelendiğinde; stratejik istihbarat ile ilgili tarihi bilgiler, coğrafi bilgiler, konsept ve teoriler üzerinde öğrencilerin bilgi sahibi olması beklenmektedir. Ayrıca istihbaratın, istihbarata karşı koymanın, koruyucu güvenlik ve nüfuz operasyonlarını birbirine entegre edebilecek düzeyde öğrenilmesi ve yabancı ülkelerin istihbarat teşkilatları ile dış politikadaki rollerini analiz edebilmesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra yazılı ve sözlü olarak etkili ve ikna edici bir biçimde iletişim kurmayı, güçlü argümanlar sunmayı, mantıksal hataları tespit etmeyi ve destekleyici ve düzeltici bilgi vermesi beklenmektedir.³⁹

Mercyhurst Üniversitesi'nin⁴⁰ Uygulamalı İstihbarat lisansüstü eğitim programının incelenmesinin sebepleri; bu alanda eğitim veren ve diploma olanağı sunan ilk üniversite olması, 1992'den itibaren Uygulamalı İstihbarat programı yürütmesi, sunduğu uygulamalı istihbarat programında, istihbarat kurumlarına eleman yetiştirmesidir. Mercyhurst'ü ABD'deki diğer lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi veren üniversitelerden farklı kılan eğitimlerinin uzun süreden beri online lisansüstü eğitim olarak sunuyor olmasıdır. Lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi almak isteyen öğrenciler tercihlerine göre örgün öğretim veya online öğretim ile derslerine devam edebilmektedirler.

Ayrıca bu üniversitenin lisans ve lisansüstü düzeyde uzun yıllara (25 yıl) dayanan istihbarat eğitim programı sayesinde ABD'nin istihbarat kurumlarının ihtiyacı olan analizcilerini yetiştirmesi de onu farklı kılan özellikleri arasında yer aldığı değerlendirilmektedir. Verilen lisansüstü

38 a.g.e.

39 <https://www.iwp.edu/degrees/master-of-arts-in-strategic-intelligence-studies/>

40 <https://mercyhurst.edu>

eğitimin içeriği değerlendirildiğinde; iletişim, araştırma metotları, teori ve uygulamaları gibi alanların ön plana çıktığı görülmektedir.

Mercyhurst Üniversitesinin Uygulamalı İstihbarat programının amaçları incelendiğinde; istihbarat analizini uygulayabilen, ulusal güvenlik teşkilatları, özel savunma şirketleri, emniyet teşkilatları, işletmeler ve hükümet dışı organizasyonlara yönelik istihbarat elemanları ve yöneticilerin yetiştirilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca program, istihbarat disiplininin tarihini ve teorisinin anlaşılması, eleştirel düşünce tekniklerinin gerçek dünya meselelerinde kullanılması, veri toplama teknikleri ve analiz teknikleri ve metotlarını kullanabilmesi konusunda yetiştirilmesi, istihbarat sürecinin yönetimi ve istihbarat alanında araştırmanın nasıl yapılacağı konusunda öğrencileri yetkin kılma amacı gütmektedir.⁴¹

Programın içeriği değerlendirildiğinde temel dersler kategorisinde; İstihbaratta Araştırma Metotları, İstihbarat Teorileri ve Uygulamaları, Reket Üzerine Kurulu İstihbarat, Suç İstihbaratı, İstihbarat İletişimi, Günümüzde İstihbarat Liderliği ve Stratejik İstihbarat Analiz Yönetimi dersleri yer aldığı görülmektedir.⁴²

Programda temel dersler ile birlikte öğrencinin yönelmek istediği alana göre seçmeli dersleri tercih ettiği de gözlemlenmektedir. Bu dersler; İleri Seviye Analiz Teknikleri, Büyük Strateji: Stratejik Planlama ve İstihbarat, Piyasa Araştırması ve Birincil İstihbarat, Siber Tehdit Analizi, İşletmelerde Yazışmalar ve Görsel Sunum, Hedef Seçmek İçin İstihbarat Desteği, Coğrafi İstihbarat, Özel Sektör İçin Veri Analizi, Sosyal Medya Analizi, Silahsızlandırma Analizi, İstihbarat ve İş Stratejisi, Finansal İstihbarat Analizi, Seminer (Ulusal Güvenlik), Terörizm Çalışmaları, İstihbarat, Ordu ve Harp, İstihbarata Karşı Koyma Politikası ve Uygulaması, İstihbarat Konuları ve Staj gibi derslerden oluşmaktadır.⁴³

Lisansüstü istihbarat eğitim programını lisansüstü tez çalışması yaparak bitirmek isteyen öğrenciler yukarıda bahsedilen üç seçmeli dersi tamamlaması, araştırma temelli projeler yapmak isteyen öğrenciler ise dört seçmeli dersi almaları gerekmektedir.

41 <https://www.mercyhurst.edu/academics/grad/applied-intelligence>

42 <https://www.course-catalog.com/mercyhurst/g/2020-2021/degree/4>

43 a.g.e.

Mercyhurst Üniversitesi Uygulamalı İstihbarat öğretim programının tercihe göre 36 veya 34 kredilik⁴⁴ olan bu programın öğrenme çıktıları; bu programdan mezun olan kişiler istihbarat disiplini ve tarihi hakkında bilgi edinir, gerçek dünya vakalarına karşı eleştirel düşünceyi uygulayabilir, toplanan veri ve bilgileri çeşitli analiz teknikleri ve metodolojiler kullanarak değerlendirebilir, sözlü, görsel veya yazılı olarak analiz ürünleri hazırlayabilir, açık kaynak araştırmalarını ve toplama faaliyetlerini tasarlayabilir, istihbarat süreç ve uygulamalarını başlatıp yönetebilir ve istihbarat alanında çeşitli araştırmalar üretebilecek şekilde donanım sahibi olacağı belirtilmiştir.⁴⁵

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminin analizinde Türkiye'deki lisans ve lisansüstü istihbarat programları ile ABD'deki lisans ve lisansüstü istihbarat programlarının benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir.

İstihbarat eğitim programları niceliksel olarak karşılaştırıldığında, ABD'de lisans düzeyinde sadece istihbarat eğitimi veren birçok spesifik üniversite mevcut iken, Türkiye'de ise doğrudan lisans düzeyinde istihbarat eğitimi veren spesifik bir üniversite bulunmamakta ve lisans düzeyinde istihbarat eğitimi bir üniversitenin bünyesinde (MSÜ) verilmektedir. İstihbarat eğitimi lisansüstü düzeyde karşılaştırıldığında ABD'de birçok üniversitede verilirken, ülkemizde ise sadece dört üniversitede verildiği görülmektedir.

Lisans düzeyinde Türkiye'de ve ABD'deki istihbarat eğitim programlarının amaçları incelendiğinde; her iki ülkede de ulusal güvenlik ve istihbarat sürecini doğru yönetebilme yeteneğini geliştirme ve eleştirel düşünme becerisi ile liderlik vasfına sahip öğrencilerin yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Lisans düzeyinde her iki ülkenin istihbarat eğitiminin çıktıları incelendiğinde ise; üniversitelerin lisans düzeyinde verdikleri ders içeriklerindeki farklılıklar nedeniyle bu farklılıkların doğrudan öğrenme çıktılarına yansı-

44 a.g.e.

45 a.g.e.

dığı söylenebilir. Türkiye'deki lisans düzeyindeki öğrenme çıktıları istihbaratın genel çerçevesi ve temel paradigmaları doğrultusunda şekillenirken, ABD'deki programların geniş, disiplinlerarası ve uzmanlaşma alanlarına yönelik olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca öğrencilerin, ABD istihbarat programlarının bölgesel ve küresel ihtiyaçları ve gereksinimler doğrultusunda becerileri ve kazanımları elde etmelerinin hedeflendiği söylenebilir. Türkiye ve ABD'deki lisans programlarının öğrenme çıktılarında da benzer şekilde istihbaratın doğası, işleyişi ve istihbaratın bileşenlerinin öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

Lisansüstü düzeyde Türkiye ve ABD'deki programların amaçları incelendiğinde; ABD'deki üniversitelerde istihbarat analizi gerçekleştiren, ulusal güvenlik teşkilatları, özel savunma şirketleri, emniyet teşkilatları, işletmeler ve hükümet dışı organizasyonlara yönelik istihbarat elemanları ve yöneticilerin yetiştirilmesi amaçladığı tespit edilmiştir. Türkiye'de ise lisansüstü programlarda istihbarat teorileri ve istihbaratın diğer disiplinler ile olan ilişkisi, istihbarat kurumları arasında koordinasyon, bilgi güvenliği yönetimi ve analiz kapasitesine sahip öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Lisansüstü düzeyde Türkiye ve ABD'deki programların amaçlarındaki benzerlikler değerlendirildiğinde; her iki ülkede de istihbarat alanında araştırmanın nasıl yapılacağı, istihbaratın temel paradigmaları, istihbarat disiplininin tarihi ve teorisi dersleri verilerek, istihbarat sürecini doğru yönetebilme yeteneğine sahip öğrencilerin yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmüştür.

Lisansüstü düzeyde her iki ülkenin eğitim çıktılarının belirgin farklılığı, ABD'deki istihbarat programları Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler disiplinlerine yönelik şekillenirken, Türkiye'deki programlar ise Sosyal Bilimler çerçevesinde şekillenmektedir. ABD'deki lisansüstü istihbarat eğitim programlarında ülkenin ihtiyaçları öncelikliken küresel gelişmelere bağlı olarak daha uzmanlık gerektiren alanlara yönelik öğrenme çıktıları hedeflenmiştir. ABD'deki lisansüstü sosyal bilimler programlarında; sosyal bilimlerde araştırma yapabilme yetisi, stratejik istihbarat analizini yapabilme, istihbarat üretiminin planlanmasının kazandırılması hedeflenmektedir. Türkiye'deki lisansüstü sosyal bilimler programlarında ise; istihbarat teorisi ve yaklaşımlarının analizini yapabilme, bilgi güvenliği ve istihbarat toplama yöntemleri arasındaki ilişkinin kazandırılması hedeflenmektedir.

Sonuç

ABD’de lisans ve lisansüstü programlarda istihbarat eğitimi, ABD’nin dünya politikaları ve iç güvenlik tehditleri ile şekillenirken, Türkiye’de ise lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi, Türkiye’nin iç güvenlik tehditleri doğrultusunda şekillendiği değerlendirilebilir. Yine bu doğrultuda ABD’nin küresel ölçekteki hedefleri doğrultusunda istihbarat eğitimi veren lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim kurumlarının kamu ve özel kuruluşlar ile koordinasyon ve işbirliği içerisinde olduğu ifade edilebilir. ABD’deki lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim programlarında, istihbaratın diğer disiplinlerle ilişkisi ve istihbaratın alt dallarına yönelik daha özel alanlarda ülkenin ihtiyacı olan istihbarat personelinin yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Eğitim içeriklerinin temel kapsamda birbirine yakın olduğu değerlendirilebilirken istihbarat alanında uzmanlaşma durumu ABD’de lisans düzeyinde başlamaktadır. Türkiye’de ise lisans düzeyinde eğitim durumu göz önünde bulundurularak bu ihtiyacın mesleki gereksinimler neticesinde, meslek içi eğitimler kapsamında spesifik bir alana yönelik uzmanlaşmaya gidilmek suretiyle çözüldüğü söylenebilir.

Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde çalışmanın Türkiye’de lisans ve lisansüstü istihbarat eğitim programlarının oluşturulmasına, güncellenmesine, eğitim programlarının yapılandırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bulgularına dayalı olarak gelecek araştırmalara da yönelik olarak;

- Türkiye’deki istihbarat eğitiminin lisans düzeyinde birden çok üniversitede programlarının oluşturulması,
- Doğrudan istihbarat eğitimi veren lisans ve lisansüstü düzeyde birden çok üniversitenin kurulması,
- Lisans ve lisansüstü düzeyde sosyal bilimler ve fen bilimleri bazlı ihtiyaçlar doğrultusunda istihbaratın alt disiplinlerine yönelik bölümlerin açılması,
- İç tehdit unsurları, komşu devletler ve Ortadoğu’ya ve diğer ilgi alanlarına yönelik küresel ölçekte eğitim programlarında derslerin konulması ve sayılarının artırılması,

- Türk Milli İstihbarat Teşkilatının bünyesinde lise, lisans ve lisans üstü düzeyde eğitim ve öğretim programları veren birimlerin oluşturulması önerilebilir.

Bunun dışında çalışmanın bulgularına göz önünde bulundurularak, ABD lisans ve lisansüstü programlarının yapılandırılmasında istihbaratta tematik (siber istihbarat, salgın hastalıklar, göç, küresel ısınma, uzay, yapay zekâ) üniversitelerin kurulması da gerekli olan bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Bowen, G. (2009). **“Document Analysis as a Qualitative Research Method”**. *Qualitative Research Journal*, vol. 9, no. 2. <https://www.researchgate.net/publication/240807798>, doi.10.3316/QRJ0902027.

Buzan, B., Weaver, O., & Wilde, J. (1998). **Security: New Framework for Analysis**. Lynne Rienner Publishers: London.

Campbell, S. H. (2011). **A Survey of the U.S. Market for Intelligence Education**. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 307-337.

Corvaja, A. S., Jeraj, B., & Borghoff, U. M. (2016). **The Rise of Intelligence Studies: A Model for Germany?** *Connections: The Quarterly Journal*, 79-106.

Coulthart, S., & Crosston, M. (2015). **Terra Incognita: Mapping American Intelligence Education Curriculum**. *Journal of Strategic Security*, 46-68.

Gearon, L. (2015, Eylül). **Education, Security and Intelligence Studies**. *British Journal of Educational Studies*, s. 263-279.

Landon-Murray, M. (2011). **Social Science and Intelligence Analysis: The Role of Intelligence Education**. *Journal of Applied Security Research*, 491-528.

Landon-Murray, M. (2013). **Moving U.S. Academic Intelligence Education Forward: A Literature Inventory and Agenda**. *International Journal of Intelligence*, 744-776.

Lowenthal, Mark M. (1987) **The Intelligence Library: Quantity vs. Quality**, *Intelligence and National Security*, 2:2, 368-373.

Lowenthal, Mark M. Executive Director, IAFIE, **“Teaching Intelligence: The Intellectual Challenges,”** JMIC Occasional Paper No. 5, *A Flourishing Craft: Teaching Intelligence Studies*, June 1999).

Marrin, S. (2011). **Improving Intelligence Analysis: Bridging the gap between scholarship and practice**. Routledge: London.

Michael, K., & Kornbluth, A. (2019). **The Academization of Intelligence: A Comparative Overview of Intelligence Studies in the West**.

Cyber, Intelligence, and Security, 117-140.

Nolan, Cynthia M. (1999). **Seymour Hersh's Impact On The CIA**, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 12:1, 18-34.

Phythian, M. (2017). **Intelligence Analysis and Social Science Methods: Exploring the Potential for and Possible Limits of Mutual Learning**. *Intelligence and National Security*, 600-612.

Rudner, M. (2008). **Intelligence Studies in Higher Education: Capacity-Building to Meet Societal Demand**. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 110-130.

Scott, L., & Jackson, P. (2004). **The Study of Intelligence in Theory and Practice**. *Intelligence and National Security*, 139-169.

Spracher, W. C. (2009). **National Security Intelligence Professional Education: A Map of U.S. Civilian University Programs and Competencies**. The Faculty of The Graduate School of Education and Human Development of The George Washington University (Doktora Tezi).

Thomas, S. T. (1988). **Assessing current intelligence studies**. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 214-244.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara, Seçkin Yayınları 10. Baskı.

Zegart, A. B. (2007). **Cloaks, Daggers, and Ivory Towers: Why Academics Don't Study U.S. Intelligence**. L. K. Johnson içinde, *Strategic Intelligence 1: Understanding The Hidden Side of Government* (s. 21-35). Praeger Security International: London.

Extended Summary

With the acceptance of intelligence as a discipline in the world, emphasis on the intelligence education increased. Furthermore, higher education institutions have been established and educational programs have been organized to train intelligence personnel at an academic level. After the Cold War, the September 11 attacks caused a rapid growth on the importance given to intelligence training. To train qualified personnel it is aimed to use approaches such as realism and liberalism which are the basic theories of international relations, and to use current theories and models by intelligence staff in accordance with intelligence activities in the creation of intelligence training programs are required by intelligence agencies.

In a theoretical sense, this study aims to reveal the structure of undergraduate and graduate intelligence training programs in Turkey and the United States, as well as it scopes the theoretical foundations of them. The study was designed within a qualitative research pattern, and used document review and descriptive content analysis. Document analysis is a systematic method of evaluating and examining both written and electronic materials. Like other analytical methods in qualitative research, document analysis a study, evaluation of data to infer meaning, gaining understanding, and developing empirical knowledge. Documents can be used for systematic evaluation of various forms as part of a study. In educational research, document analysis was used in this study since it allows materials such as textbooks, programs, internal and external correspondences, student records, meeting minutes, lesson and unit plans to be used as documents. In determining the group of universities studied in the study, “simple random sampling” method was used from “random sampling methods”. Each sampling unit from the sampling units are chosen equally to give the possibility to each sample to be elected due to the sampling method that this study’s simple non-selective receipt. For this study, Milli Savunma Üniversitesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Polis Akademisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Citadel Military Collage of South Carolina, American Military University, The Institute of World Politics, Mercyhurst University were selected.

It is observed that there are many specific universities in the United States that provide intelligence education at the undergraduate level, whereas in Turkey there is only one specific university that provides intelligence education directly at the undergraduate level and intelligence education at the undergraduate level is provided within the University. Considering both levels, intelligence education is available at only four universities in Turkey compared to many more universities in the United States.

The objectives of the intelligence training programs in Turkey and the United States are examined at the undergraduate level; it is aimed to educate students who have the ability to manage the national security and intelligence process correctly, as well as who have critical thinking and leadership qualities in both countries. When the learning outcomes of intelligence education in both countries are examined at the undergraduate level, it can be said that these differences are directly reflected in the learning outcomes due to the differences in the course content that universities give at the undergraduate level. Undergraduate learning outcomes in Turkey are shaped according to the general framework and basic paradigms of intelligence while programs in the United States are considered to be aimed at broad, interdisciplinary and specialized areas. It can also be said that students are aimed at gaining skills and achievements in line with regional and global needs and requirements of U.S. intelligence programs. Similarly, the learning outcomes of undergraduate programs in Turkey and the United States are aimed to provide students with the nature, functioning and components of intelligence.

Of course, there are some similarities and differences between Turkey and the U.S. about how things are done in at the graduate level. It is aimed to train intelligence officers and managers for national security agencies, private defense companies, law enforcement agencies, businesses and non-government organizations who perform intelligence analysis at universities in the United States. However, in Turkey, the graduate programs mostly aim to educate students with intelligence theories and the relationship of intelligence with other disciplines, coordination between intelligence agencies, information security management, and analysis capacity. At the

graduate level, the significant difference in the educational outcomes of both countries is that intelligence programs in the United States are shaped in the disciplines of science and social sciences while programs in Turkey are shaped in the framework of social sciences. In graduate intelligence training programs in the United States, priority can be considered as targeting learning outcomes for areas that require more expertise, depending on global developments. Graduate social science programs in the United States are aimed at conducting research in the social sciences, conducting strategic intelligence analysis, and planning intelligence production. Graduate social science programs in Turkey aim to analyze intelligence theory and approaches to gain the relationship between information security and intelligence collection methods. In the United States, intelligence education in undergraduate and graduate programs is shaped by the world policies of the United States and the threats to internal security, while in Turkey, it can be said that intelligence education at the undergraduate and graduate levels is shaped by the threats to internal security of Turkey. Eventually in this study, the similarities in the objectives of the program are evaluated; how to research in both countries in the field of intelligence, what are the intelligence of the basic paradigms in the discipline of history and theory of intelligence, how intelligence is the purpose of the growing acceptance of students with the ability to manage the process.

It can be estimated that the educational content is close to each other in the basic context while the state of specialization in the field of intelligence begins at the undergraduate level in the United States, and in Turkey. When the state of education at the undergraduate level is estimated, need can be fulfilled by going to specialization in a specific field within the framework of professional training as a result of professional requirements. Based on the findings of the study, it is believed that it will contribute to the creation, updating and structuring of undergraduate and graduate intelligence training programs in Turkey. As a result of the study, the importance of creating programs of intelligence education in Turkey at multiple universities at the undergraduate level was demonstrated for future research. Conversely, the establishment of universities at the undergraduate and graduate level, directly for multiple intelligence, social

sciences at undergraduate and postgraduate level, in line with the needs of intelligence, based in the sub-discipline issues such as the importance of the opening of the section is evaluated

Finally, it is proposed to introduce courses and increase their number in global educational programs aimed at domestic threat elements, neighboring states and the Middle East. The findings of the study suggest the establishment of thematic (cyber intelligence, epidemics, migration, global warming, space, artificial intelligence) universities in intelligence in the configuration of U.S. undergraduate and graduate programs.

THE IMPORTANCE OF UNITED STATES INFORMATION AGENCY (USIA) IN PUBLIC DIPLOMACY

Erkan Aydınlı

Abstract

The United States has long sought to influence the peoples of foreign countries through public diplomacy. In this study, the mission, structure, activities of the United States Information Agency (USIA), which carries out the public diplomacy activities of the United States, and its effect on the Cold War process were examined. While the Second World War revealed the failure of the practices of the old diplomacy, it required the creation of a new concept of diplomacy for a world divided into ideological and military blocs of nations. Because the wounds and traumatic experiences inflicted by the Second World War throughout the world, the bipolar conflict between the United States and the Soviet Union was replaced by non-military war instruments. Established for this purpose, USIA carried out a number of activities such as overt/covert propaganda operations, international broadcasting, influencing local media abroad, promoting personal contacts and cultural exchanges in order to protect American national interests and win the “heart and mind war” against the Soviet Union. USIA, which has the widest local mission network and authority that the American government organs in abroad, has been at the center of American public diplomacy for many years as a powerful propaganda tool against both communism and the Soviets with these activities.

Keywords: *US Information Agency, USIA, American Public Diplomacy, American Propaganda, Cold War.*

UNITED STATES INFORMATION AGENCY'NİN (USIA) AMERİKAN KAMU DİPLOMASİSİNDEKİ ÖNEMİ

Erkan Aydınli*

Öz

Amerika Birleşik Devletleri uzun zamandır yabancı ülkelerin halklarını kamu diplomasisi yoluyla etkilemeye çalışmaktadır. Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüten United States Information Agency'nin (USIA), misyonu, yapısı, faaliyetleri ve Soğuk Savaş sürecine etkisi incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı, eski diplomasinin uygulamalarının başarısızlığını ortaya koyarken ulusların ideolojik ve askeri bloklara bölünmüş bir dünya için yeni bir diplomasi yaratılmasını gerektirmişti. Çünkü II. Dünya Savaşı'nın dünyada açtığı yaralar ve dramatik deneyimler Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasındaki iki kutuplu çatışmanın yerini askeri olmayan savaş araçlarına yönlendirmişti. Bu amaçla kurulan USIA, Amerikan ulusal çıkarlarını korumak ve Sovyetler Birliği'ne karşı "kalp ve zihin savaşını" kazanmak için açık/örtülü propaganda operasyonları, uluslararası yayıncılık, yurtdışındaki yerel medyayı etkileme, kişisel temasları ve kültürel alışverişleri teşvik etmek gibi birtakım faaliyetler yürütmüştür. Amerikan Hükümet organlarının yurtdışında sahip olduğu en geniş yerel görev ağına ve yetkisine sahip olan USIA, yürüttüğü faaliyetlerle hem komünizme hem de Sovyetlere karşı güçlü bir propaganda aracı olarak uzun yıllar Amerikan kamu diplomasisinin merkezinde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: *US Information Agency, USIA, Amerikan Kamu Diplomasisi, Amerikan Propagandası, Soğuk Savaş.*

* Dr., erkanaydinli67@icloud.com, <https://orcid.org/0000-0001-6940-6090>.

Bu makaleye atf için: Aydınli, Erkan. (2021). United States Information Agency'nin (USIA) Amerikan Kamu Diplomasisindeki Önemi, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 136-177

Giriş

Diplomasi bir ulusun fikirlerini, ideallerini, kurumlarını, kültürlerini, ulusal hedef ve mevcut politikalarını anlamak amacıyla yabancı halklarla iletişim kurma süreçlerinin tamamını ifade etmektedir. Devletlerin uluslararası ilişkileri kendi çıkarlarına uygun bir şekilde yürütme aracı olarak ifade edilen (Dağ, 2004: 146) ve kökeni milattan önceye dayanan diplomasi, toplumlararası barışı sağlamak, korumak ve ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla yüzyıllardır başvurulan bir yöntem olmuştur.

Diplomasinin amacı hizmet ettiği devleti ya da ulusun çıkarlarını ilerleterek diğer uluslarla olan ilişkileri güçlendirmektir. Bu amaçla yürütülen diplomatik faaliyetler, güç kullanma ve çatışma ortamı yaratmadan bir ulusun çıkarlarını korumayı hedeflemektedir. Böylelikle diplomasi uluslararası sorunları çözmek ve temsil ettiği ulusun çıkarlarını sağlamak amacıyla müzakere yöntemine eğilimli bir dış politika aracıdır. Bu anlamda diplomasi dış politika hedeflerini uygularken aynı zamanda dış politika karar alma süreçlerini yönetmeye çalıştığı için hedef ulus devlete karşı olumlu bir dünya görüşü geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Kamu diplomasisi ise bir ulusun düşüncelerini, ideallerini, hedeflerini, politikalarını, kurumlarını ve kültürlerini yabancı ülkelerin kamuoylarına anlatmak amacıyla uyguladığı bir dış politika yöntemidir. Bir ulusun yabancı bir halkla bağlantı yoluyla uluslararası ortamı yönetme girişimi olarak da tanımlanan kamu diplomasisi kavramı (Cull, 2009: 12), köklerini propagandadan aldığı için içerik olarak yeni bir kavram değildir. Geleneksel diplomasinin doğrudan ulaşmayı hedeflediği etkiyi dolaylı yoldan amaçlayan bir propaganda türüdür (Berridge, 2015: 198, 200). Böylelikle kamu diplomasisi, toplumların nasıl düşündüğünü şekillendirmeyi amaçlarken aynı zamanda ulusların; kültürlerini, tutumlarını ve davranışlarını anlamanın yollarını ve araçlarını tanımlayan bir araç olmuştur.

Kamu diplomasisinin yükselişi ise endüstri çağıyla birlikte gelişen teknoloji aracılığıyla meydana gelmiş, 20.yüzyıla birlikte hükümetler hem kendi vatandaşlarını hem de yabancı ulusları etkilemek için kamu diplomasisi faaliyetlerine önem vermişlerdir. Çünkü siyasi liderlerin “büyük fikirleri” için telgraf ve radyo gibi teknolojik araçlar diğer ülkelerdeki insan-

larla doğrudan iletişim kurma konusunda önemli bir işleve sahip olmuştur. Böylelikle tüm insanlığın aynı fikir ve düşünce etrafında toplanmasının önu açılmış (Gregory, 2008: 277), bu da kamu diplomasinin devletler tarafından stratejik bir gereklilikten çok zorunlu bir diplomatik faaliyet olarak görülmesine neden olmuştur (Hemery, 2005: 196). Bununla birlikte büyük devletler dünya politikasında etkin olabilmenin yolunun yalnız savaş kazanmaktan ya da ekonomik büyük bir güce ulaşmaktan geçmediğini anlarken, uluslararası kamuoyunu etkilemenin önemli bir araç olduğunu fark etmeleri kamu diplomasisine olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Böylelikle 20.yüzyılın başlarına kadar sert güç ve geleneksel diplomasi ile çözülen meseleler, yerini yumuşak güç olarak tasvir edilen kamu diplomasisine bırakmıştır.

Modern savaşların dehşeti ve gelecekteki savaşları önlemeye yönelik derin bir arzu ise, kamu diplomasisi faaliyetlerinin dünyada yaygın olarak kullanılmasına neden olmuştur. Çünkü geleneksel güç araçlarının sorunları çözümedeki başarısızlığı savaştan güçlü bir şekilde çıkan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni dış politikada kamu diplomasisine yönlendirmişti. Bu anlamda Soğuk Savaş'ın diplomasiye getirdiği en büyük yenilik ise "bilinçlerin ve kalplerin kazanılması" olmuştur. Bu amaca giden yolda kamu diplomasinin önemli bir dış politika enstrümanı olduğunu keşfeden Amerika ve Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısında, diğer uluslar ile ittifak kurmak ya da mücadele etmek için dış politikada geleneksel güç araçlarından kamu diplomasisine geçişi başlatmışlardır.

Kamu diplomasisi terimi ilk kez Amerika Tufts Üniversitesi dekanlarından Edmund Gullion tarafından 1965'te kullanılmasına rağmen¹, Amerika, kamu diplomasisi faaliyetlerine henüz Birinci Dünya Savaşı yıllarında Kamu Bilgilendirme Komitesi'ni (Creel Komitesi) kurarak başlamıştı. Bu

¹ Gullion terimi; hükümetlerin ulusal çıkarlarına ve hedeflerine ulaşabilmek için doğru bilgiyi yayarak yabancı kamuoyunu etkilemek şeklinde açıklarken, bu noktada karşı kültürün tarihinin, psikolojisinin ve kültürünün iyi bilinmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Yılmaz, 2014: 214). Gullion'un bu kavram açıklamalarından diplomaside yumuşak güce vurgu yaptığı görülürken, kamu diplomasisi kavramı; yumuşak gücün uygulamadaki hali olarak ifade edilebilmektedir. Yumuşak güç, bir ülkenin dünya siyasetinde istediği sonuçlara, onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen ülkelerin kendisini izlemesiyle ulaşmasıdır. Nye'ye göre Kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynakları olan kültür ve değerler, değişim programları, kültürel ve enformasyonel faaliyetler düzenlenerek politikaya dönüştürülmesi ve yürütülmesidir (Nye, 2004: 107).

yüzden kamu diplomasisi kavramının tarihini Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar götürmek mümkündür. Amerikan Hükümeti'nin yurtdışındaki ilk büyük ölçekli bilgi faaliyetlerine girişini temsil eden Creel Komitesi, Başkan Wilson tarafından Birinci Dünya Savaşı yıllarında başlangıçta Alman propagandasına karşı koymak için kurulmuştur. Fakat komite “hakikatin çarpıtılmasını engelleme” sloganıyla bilgi alma ve dağıtma faaliyetlerine girişerek propagandasını geniş kitlelere ulaştırmaya çalışmıştır (Nakamura, Weed: 2009: 9). Ancak savaşla bağlantılı olarak kurulan Creel Komitesi Birinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla dağıtılmış, fakat Amerika'nın diğer uluslara karşı kamu diplomasisi faaliyetleri devam etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Creel Komitesi'nin dağıtılmasıyla Amerikan Hükümeti tarafından desteklenen bilgi faaliyetleri Bakanlıklar Arası Bilimsel İşbirliği Komitesi adı altında yeni bir oluşum tarafından yürütülmüştür. Özellikle Latin Amerika'yı hedef alan Alman ve İtalyan propagandasına yanıt olarak kurulan bu komiteye, 1940 yılında Nelson Rockefeller, Amerika ve Diğer Amerikan Cumhuriyetleri Arasındaki Ticari ve Kültürel İlişkiler Koordinatörü olarak atanmıştır. Rockefeller, bu komitede kişi değişimi, kütüphane ve iki uluslu merkezlerin kurulması gibi programlar oluşturarak komitenin politika uygulayıcılarından biri olmuştur. 1942 yılının şubat ayında ise, Bakanlıklar Arası Bilimsel İşbirliği Komitesi'yle birlikte çalışan Amerika'nın Sesi Radyosu (VOA) olumsuz yabancı propagandaya karşı koymak için kurulmuş (Nakamura, Weed: 2009: 9) ve uzun yıllar boyunca Amerikan kamu diplomasisine hizmet etmiştir.

Tarihsel olarak Amerika'da savaş zamanlarında ulusal güvenliğe yönelik algılanan tehditler arttıkça hükümetin yabancı halklarla iletişim kurma çabaları artmıştır. İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte 1942'de Amerikan Başkanı Roosevelt, yurtdışında ve yurtdışında, savaş çabalarının anlaşılmasını teşvik etmekle görevli Savaş Enformasyon Bürosu'nu (OWI) kurmuştur (D'Agati, 2015: 14). OWI, Amerikan ulusal çıkarlarını korumak amacıyla Amerikalı ve yabancı kitlelere savaş haberlerini sunarken, dünyanın dört bir yanında etkin bir ofis ağına sahip olmuştur (Nakamura, Weed: 2009: 9). Böylelikle OWI, İkinci Dünya Savaşı hakkında enformasyonun tek elden yapılandırılıp yönlendirilmesi noktasında önemli görevler üstlenmiştir (Güneş, 2018: 56). OWI'nin Creel Komitesi'nden farkı ise Birleşik Dev-

letler Bilgi Hizmetleri (USIS) olarak bilinen denizaşırı ofislerini kurarak dünya üzerine yayılması ve yalnızca Amerikan toprakları dışında faaliyet göstermesi olmuştur.

Savaş boyunca OWI Atlantik Bildirgesini teşvik etmekten, Avrupa ve Japonya'nın işgaline doğrudan yardım etmeyi amaçlayan psikolojik savaş operasyonlarını yürütmeye başlamıştı. (Dizard 2004, 31). OWI'nin en önemli psikolojik savaş kampanyası ise kara propaganda radyo yayınlarıydı. Alman istasyonlarından geliyormuş gibi görünen yayınlar, yabancı askeri ve sivil nüfusun kafasını karıştırmak için askeri istihbarat bilgileri kullanılarak yayınlanıyordu (Dizard 2004, 31). Ancak OWI'nin psikolojik savaş taktikleri konusundaki faaliyetleri Başkan Truman'ın 1945'teki savaş sonrası OWI'nin operasyonlarını yavaşlatmak için Yürütme Kararını imzalamasında önemli bir faktör olmuştu. Çünkü OWI, bir propaganda gücü olarak görülüyordu (Dizard, 2004: 23) ve bu kurumun kontrolden çıkarak Amerika toprakları içerisinde faaliyetlerini yürütmesi ve siyasete müdahil olması, Truman için büyük bir tehditti. Buna ek olarak, Japonların teslim olmasının ardından, OWI'nin artık somut bir görevi de kalmamıştı. Bu nedenle OWI, İkinci Dünya Savaşı sonlandıktan sonra resmi olarak ortadan kaldırılmıştır.

OWI'nin kapatılmasından sonra Başkan Truman, 1945 yılının ağustos ayında OWI'nin uluslararası bilgilendirme işlevlerini Dışişleri Bakanlığına devretmiştir (Report To The Congress, 1974: 39). Dışişleri Bakanlığı kendisine devredilen Amerika'nın bilgi ve kültürel programları için kendi bünyesinde Uluslararası Bilgi ve Kültürel İşler Ofisi'ni (OIC) oluşturmuştur (Dizard 2004, 27). Böylece OWI'nin kapatılmasıyla ona bağlı olan USIS ve Amerika'nın Sesi Radyosu artık Dışişleri Bakanlığı'nın yetkisi altına girmişti (D'Agati, 2015: 14-15). OIC İtalya komünizm tehdidi altında olan Avrupa ülkelerinde Amerikan Enformasyon Programının güçlendirilmesi “komünist yayılmayı” önlemek için mutlak bir öncelik olarak görülüyordu. Ancak Başkan Harry Truman “Amerika'yı dünyaya açıklamak” için OIC'in yetersiz olduğuna kanaat getiriyor, bu nedenle de bir propaganda aygıtının gerekliliğine vurgu yapıyordu. Amerikan Kongresi ise Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın ideolojiler savaş alanı haline gelmesiyle daha sistematik Amerikan bilgi alma faaliyetlerine ve denizaşırı

kültürel programlara olan ihtiyacı kabul etmişti (Nakamura, Weed: 2009: 9-10). Çünkü Sovyetlerin Doğu Avrupa ülkelerinden başlayarak dünyada sosyalist ideolojiyi genişletmek için barış içerisinde bir arada yaşama ve dünya devrimine dayanan bir programı vardı. Bu programa göre Sovyetler doğrudan veya dolaylı olarak tüm ülkelerin iç siyasetine müdahil olmak anlamına gelen bir komünist devrim fikrine sahipti. Bu amaçla Sovyetler kendi ulusal çıkarlarını diğer uluslara kabul ettirmek için komünist propaganda faaliyetleri yürütmekteydi. Böylece Sovyet politikasının amacı faşizmin kökünü kazıyarak demokrasiyi güçlendirmek şeklinde ifade edilirken, “kahraman Kızıl Ordu’nun” tüm insanlığı faşizmin ve kapitalizmin pençesinden kurtaracağına dikkat çekiliyordu (CIA, 1946: 10-12). Amerika ise bu süreçte sadece Sovyet propagandasına karşı bir savunma stratejisi yürütüyordu ve Sovyet yayımlarına karşı herhangi bir sistematik programa sahip değildi. Bu yüzden Amerika, Sovyet etkisine karşı koymak ve bir kez daha “gönül ve akıl savaşında” rekabet etmek için 1946 tarihli orijinal Fulbright Yasası’nı², yürürlüğe koydu. Barış zamanı uluslararası değişim programlarını zorunlu kılmak için yürürlüğe giren bu yasa sonrası Truman ve Marshall Yardım Planları hazırlandı. Böylelikle Amerika “Sovyet ve komünizm tehdidine” karşı programlı bir çalışma içerisine girmişti.

Truman ve Marshall Yardımları uygulamaya başlandığında New Jersey Senatörü Alexander Smith ve Güney Dakota Temsilcisi Karl Mundt, Amerikan bilgi programlarını araştırmak için Avrupa’yı ziyaret ettiler. Bu ziyaret sonrası kongreye dönen Smith ve Mundt hazırladıkları raporlarda Avrupa’nın savaş sonrasında silahların yerini büyük ölçüde kelimelerin yer aldığı ideolojik bir savaş alanına dönüştüğüne dikkat çekiyordu. Smith ve Mundt’a göre komünist partiler bu söz savaşında önemli roller üstlenirken, Avrupa’da Amerika’ya karşı geniş bir iftira ve yanlış beyan kampanyaları yürütülüyordu. Bu nedenle Amerikan Hükümeti’nin bu durumu düzeltmesi için bir bilgi programına ihtiyacı olduğuna dikkat çekiliyordu. Smith ve Mundt’un raporları referans alınarak gerekli hazırlıklar yapıldı

2 Fulbright Programı 1946 yılında savaş sonrası Amerikan Senatör J. William Fulbright’in Amerika ile diğer uluslar arasında ortak bir anlayış ve kültürel bağları geliştirmek için Kongreye sunduğu bir kanun teklifiyle başlayan bir burs programıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fulbright Association, Vol XVII, No: 3, Washington. https://fulbright.org/wp-content/uploads/2020/02/FA-NEWSLETTER_Memorialof-Fulbright-web.pdf

ve Başkan Truman tarafından Smith-Mundt Yasası³ 27 Ocak 1948 tarihinde imzalandı (Catherini, 1977: 25). Böylelikle Amerikan tarihinde ilk kez uzun vadeli bir süreçte barış zamanı uluslararası bilgi ve eğitim değişim programı yürürlüğe konuldu.

Soğuk Savaş'ın şiddeti arttıkça Amerikan kamu diplomasi modelinin yapısı yeni uluslararası siyasi iklime uyum sağlamak için değişmişti. Truman, propagandanın aldatma, yalan ve çarpıtmalarla komünistlerin en güçlü silahlarından biri olduğunu vurgularken, bu propagandanın hakikatle aşılabileceğine inanıyordu. Truman "harika olmalıyız" derken, Amerika'nın tüm dünyada kendi adını duyuracak çalışmalara imza atmasının gerekliliğini vurguluyor, bunun da "sade, cilalanmamış ve basit gerçeğin tüm dünyaya anlatılmasıyla gerçekleştirileceğine" dikkat çekiyordu (Henderson, 1969: 44-45). Bu amaçla 1950 ile 1952 arasında, Truman "Sovyet yalanlarına" karşı koymak ve Amerika'nın yurtdışındaki "tam ve adil bir resmini" sunmak için başlattığı "Hakikat Kampanyasıyla" birlikte dünyanın birçok bölgesinde yeni USIS ofisleri açılmıştı (Tobia, 2009: 54). Çünkü Marshall Planı kapsamında dünyaya yatırılan milyonlarca doların herkes için bir refah ve bolluk getireceği vaatleri insanları "komünizm bü-yüsünden" uzaklaştırma konusunda tam olarak başarılı olamamış ve bu yüzden yeni daha sofistike bir stratejiye ihtiyaç vardı.

Bu amaçla Eisenhower başkanlığı döneminde propagandayı diplomasi- den ayırmak ve böylece departmanı operasyonel sorumluluklardan kurtararak yalnızca dış politika diplomasisi üzerine yoğunlaştırmak amacıyla dört farklı komite Amerika Birleşik Devletler Bilgilendirme Programını incelemeye başladı (Catherini, 1977: 28). Bunun üzerine 1 Ağustos 1953'te, birkaç komisyonun tavsiyelerini takiben Başkan Eisenhower, Amerikan dış politikasını desteklemek için Amerikan Hükümeti Uluslararası Bilgi-Değişim Programlarını düzenlemek ve uygulamak için bağımsız Birleşik Devletler Bilgi Ajansı'nı (USIA) başkanlık ofisinin bağımsız bürokratik kanadı olarak oluşturdu (Smith, 2012: 21).

3 Smith- Mundt Yasası olarak bilinen 1948 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Bilgi ve Eğitim ve Değişim Yasası, Amerika'nın diğer ülkelerde daha iyi anlaşılmasını teşvik etmesini sağlamak ve Amerikan halkı ile diğer ülkelerdeki insanlar arasında karşılıklı anlayışı artırmak için çıkarılmıştır. Bu yasa Dışişleri Bakanına "basın, yayınlar, radyo, sinema filmleri ve diğer bilgi medyaları aracılığıyla ve yurtdışındaki bilgi merkezleri ve eğitmenler aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri, halkı ve politikaları hakkında bilgi hazırlama ve yayma yetkisi vermektedir (Nakamura, Weed: 2009: 4).

USIA'nın Misyonu

Gelişmekte olan toplumlar, etkili iletişim kanalları geliştirmek için kamu bilgilendirme hizmetlerinde ve psikolojik operasyonlarında profesyonel tavsiye ve yardıma ihtiyaç duymuşlardır. Bu amaçla kurulan USIA Amerikan imajını, kültürünü ve politikasını bilgilendirici, eğitimsel ve kültürel araçlarla Amerikan sınırları ötesine taşımayı amaçlamıştır (Catherini, 1977: 42). USIA'nın kurulmasıyla yeni bir misyon beyanı oluşturan Eisenhower ajansın amacını; Amerikan ulusal çıkarlarını desteklemek için Amerikan politikalarını yabancı kültürlerde hem inanılır hem de anlamlı olarak açıklamak ve savunmak şeklinde ifade etmiştir. Böylelikle bilgi alma servisi olarak görev yapan USIA, Amerikan politikasına yabancı ulusların tutumları hakkında bilgi sağlayarak tavsiyelerde bulunacaktı. Kuruluş misyonuna göre hükümet için danışmanlık görevi yürütecek olan USIA; Amerikan politikalarını ve eylemlerini yabancı kitlelere yorumlarken, temelde barışçıl niyeti yansıtan bir Amerika imajını yansıtmalıydı. Bu noktada USIA'nın misyonu Amerikan yaşamının, kültürünün ve kurumlarının önemli yönlerini betimlemek, komünist hedefleri ortaya çıkarmak, Sovyet ve komünist propagandaya karşı koymak olarak belirlendi (Dizard, 2006).

USIA çıktısının genel üslubunun objektif, sakin ve kendinden emin olması gerektiğini savunan Başkan Eisenhower; “özgürlük meyvelerinin insanlık için komünizmden daha çekici ve arzu edilir olduğunun kanıtlayıcı bir dille ifade edilmesinin” altını çiziyordu. Başkan, bu bağlamda dünyaya sunulmak istenen Amerikan imajının; “Özgür Dünyayı” inşa eden, şiddet, savaş değil caydırmayı amaçlayan, imzaladığı anlaşmalarla ülkelerin geleceğini taahhüt altına alan, dünya düzeninde tarafsız olup özgür ulusların bağımsızlığını sürdürmesine yardımcı olan, bir Amerikan imajı yaratılmasının önemine vurgu yapıyordu (FRUS, 1955-1957: Document 197). “Özgür Dünya” uluslarına nüfuz etme ve onları yıkma amacıyla hareket eden uluslararası komünizme savaş açan Başkan'ın bu ifadeleri, USIA'dan beklenenin, Amerika'nın “dünyayı savunabilecek ücretsiz bir güç olduğunu” vurgulaması ve güçlü bir Amerikan propagandası yürütmesiydi. Böylece dünyada kendini kurtarıcı güç olarak gören “Kızıl Ordu” ya karşı Amerikan yönetimi güçlü bir “Amerikan gücü ve imajı” yaratmayı amaçlıyordu.

Amerikan Ulusal Güvenlik Kurulu (NSC) tarafından yayınlanan raporda ise USIA'nın amacı yabancı halkları Amerikan ulusal hedefleriyle tutarlı eylemlerde bulunmanın kendi çıkarlarına olduğuna ikna etmektir. Bu raporda amacın mümkün olduğunca yabancıların kişisel ve ulusal çıkarlarını Amerika'nın ulusal hedefleriyle uygun hale getirmek olması gerektiği tavsiye ediliyordu (FRUS, 1952-1954: Document: 345). Bu noktadan bakıldığında ajans yurt dışındaki yabancı vatandaşlar ve kurumlarla ilişkiler kurarken Amerikan yönetimine danışmanlık hizmeti sunacak (Smith, 2012: 21), aynı zamanda da Amerikan yönetimine diğer uluslar hakkında istihbarat sağlayacaktı. Böylece USIA'nın bilgi toplama ve yayma gücüne oldukça önem verildi.

USIA'nın misyonu çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler Smith-Mundt Yasasında "Amerika Birleşik Devletleri hakkında bilgi yaymak" olarak tanımlanırken, ajansın bu faaliyetleri Fulbright-Hays Yasası kapsamında kültürel ve eğitici araçlarla yürütülüyor, "kültürel bilgilendirme" programları kullanılıyordu (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 57.) Dışişleri Bakanlığı'nın denizaşırı kültür ve eğitim programlarını yürütmekle görevlendirilen ajans bu yasalar kapsamında mevcut olan öğrenci, lider, uzman değişimi ve Fulbright bursiyerleri gibi kültürel ve eğitim programlarını yürütmüş, aynı zamanda kütüphaneler, kitap programları, iki uluslu merkezler, İngilizce öğretimi, Amerikan çalışmaları, müzik programları, ticaret fuarları ve sergiler gibi birçok kültürel faaliyetlerin ana yürütücüsü konuma ulaşmıştı. USIA'nın Amerikan Hükümeti kontrolündeki yayınlarda değişiklik yapma ve düzenleme gibi görevleri de bulunmaktaydı. Buna istinaden ajans radyo ve televizyon istasyonlarında ulusal çıkarlara uygun olduğunu düşündüğü özel programlar için uygun prosedürleri belirliyordu (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 128). Ajansın etkin bir şekilde çalışması için görev ve yetkileri genişletilirken, yürütülecek olan Amerikan propagandası ve psikolojik operasyonlarının her alanda uygulanacağını sinyalleri veriliyordu.

USIA'nın yürüttüğü birleşik psikolojik operasyonlara göre her yabancı ülkede uygun bir programla komünizmin yanılığarı ve tehlikeleri ortaya çıkarılarak yabancı uluslara sunulacaktı. USIA, bu operasyonlarını genellikle komünist destekli isyanların yoğun olduğu ülkelerde yoğunlaştırı-

çaktı. Böylelikle USIA tarafından yürütülen bilgilendirme programları insanları tehlikeler konusunda uarmaya yardımcı olabilecek, ulusların bağımsızlıklarını sürdürme çabalarını destekleyebilecekti (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 140). Bu hedefler doğrultusunda 1953 yazından itibaren USIA personeline Amerika'nın bölgesel varlığını daha fazla gizleme ve komünizmi daha sert bir şekilde kınama talimatı verildi. Bu talimatla birlikte USIA personeline verilen anti-komünist propaganda için hazırlanan kılavuzlar anti-komünist retoriği daha düşmanca yaymak için geniş bir alan seçeneği sunuyordu (Sykes, 2019: 47-48). Böylelikle ajans yürüttüğü tüm faaliyetlerde bilinçli olarak mesajlarını anti-komünizm üzerinden vermeye başlıyor, bu durum ise ajansın bir Soğuk Savaş kurumu olarak görev yaptığını ve anti-komünist bir misyon üstlendiğini gösteriyordu. USIA'ya biçilen anti-komünist retorikle birlikte ajansın hedefi anti-komünist propaganda olmuş ve anti-komünist bilgi akışları USIA medyası tarafından tüm dünyada yayınlanmaya başlamıştı.

USIA'ya Ulusal Güvenlik Konseyi'nde verilen anti-komünist misyon; “komünist tehdidi” savaş olmaksızın azaltmak için “özgür dünyayı birleştirmek”, “kızıl sömürgeciliği” ve “komünist komplolarını” ifşa etmek olarak ifade edilmişti. Bu ifşa şekli ise tüm iletişim araçları aracılığıyla yurtdışında bilgi ve kültür programları şeklinde gerçekleştiriliyordu. Ajans aynı zamanda başkana, onun denizaşırı temsilcilerine ve yürütme organı departmanlarına yurtdışındaki kamuoyunun etkileri hakkında tavsiyelerde bulunuyordu (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 93). Çok yönlü bir görev ağı alan ajans böylelikle Amerikan kamu diplomasisinin vazgeçilmez bir parçasıydı.

USIA'nın anti-komünizm misyonunda bilgi sağlama görevinin yanında (FRUS, 1961-1963, Volume VII, VIII, IX: Document: 279) özellikle komünist girişimler için de; isyan durumlarında psikolojik operasyonlarda görevlileri eğitmek, isyanlarla ilgili istihbarat toplama, yerel bir psikolojik operasyon rolüne sahip yerli örgütleri güçlendirmek ve dünya çapındaki isyan durumlarıyla ilgili genel Amerikan politikalarını ve operasyonlarını destekleme kabiliyetini geliştirmek gibi görevleri bulunmaktaydı (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 94). Böylelikle ajans yıkıcı propaganda olarak adlandırılan komünist propagandalara karşı da uluslara si-

yasi, sosyal ve ekonomik destekler sağlayacaktı (FRUS, 1961-1963, Volume VII, VIII, IX: Document: 279). Bu durum ajansın bir psikolojik savaş makinası gibi çalışmasına neden olmuştu. Çünkü psikolojik savaşta temel amaç, düşman yabancı grupların fikirlerini, duygularını, tutumlarını ve davranışlarını ulusal hedeflere ulaşmayı destekleyecek şekilde etkilemek olan propaganda ve diğer psikolojik eylemlerin planlı kullanımıydı. USIA'nın bir psikolojik savaş makinası gibi çalışması ise misyonunda açıkça yer alıyor, karşı uluslarda meydana gelecek olan isyan vb. gibi durumlarda ajansın psikolojik operasyonlarla bu isyanların bastırılmasında o ülkeye yardımcı olunması işaret ediliyordu. Bu amaçla yabancı uluslarda yıkıcı propagandaya karşı kamuoyunu etkilemek için film, broşür ve radyo gibi materyaller sağlanıyordu.

Ajansın psikolojik savaş makinası gibi çalışmasının yanında yabancı uluslara bilgi alma faaliyetleri ve psikolojik harp teknikleri konusunda eğitim sağlama görevi yine USIA'nın çalışma misyonu çerçevesindeydi (FRUS, 1961-1963, Volume VII, VIII, IX: Document: 279). Ajansa sağlanan bu güç ise; yabancı topraklarda birlikte çalıştığı CIA ile destekleniyordu. USIA'nın paramiliter operasyonlardaki sorumluluğu için Ulusal Güvenlik Konseyi'nde alınan karar Amerika'ya dost olan bir hükümeti devirmek isteyen isyancı grubu desteklemek için yapılan büyük paramiliter operasyonların CIA ve USIA gibi teşkilatlar tarafından icra edilecek olmasıydı (FRUS, 1961-1963, National Security Policy, Volume VII, Document: 34).

Böylelikle USIA ile CIA hem gizli operasyonlar gerçekleştiriyor hem de istihbarat alışverişinde bulunuyordu. Zaten Başkan Kennedy yurt dışındaki USIA gibi Amerikan kurumlarına personel sağlanırken teçhizatına ve askeri eğitime dikkat edilmesi gerektiğinin altını çiziyor, ajansı askeri güce kavuşturmak istiyordu (FRUS, 1961-1963: Document: 68). Ayrıca Kennedy dönemiyle birlikte artık Güvenlik Konseylerinde; Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanları gibi üst düzey görevlilerinin yanında USIA direktörü de yer alıyordu. Devletin güvenlik politikalarına USIA'nın dahil edilmesi ve USIA Direktörü'nün Amerika Operasyon Koordinasyon Kurulu'na danışmanlık yapması (FRUS, 1952-1954: Document: 345) gibi gelişmeler ajansın yalnızca bir bilgi ajansı değil aynı

zamanda operasyonel bir özelliğe sahip olduğunu göstermekteydi. USIA tarafından yurt dışına gönderilen USIS görevlilerine “İsyarla Mücadele Programı” adı altında bir eğitim verilmesi ise ajansa yüklenen operasyonel sorumluluğu gösteriyordu. Bu eğitim programının içeriği komünist isyan tehdidine karşı derhal harekete geçilmesini sağlamaktı. Bu program özellikle komünist isyanlara karşı düzensiz kuvvetlere verilen Kontur-Gerilla eğitim programını içeriyordu. (FRUS, 1961-1963: Document: 128). Kontur-Gerilla Harp Kuvvetleri raporuna göre komünist yıkıcı şiddetin gücünü önlemek ve aktif komünist gerillaları bastırmak için elde bulunan kaynaklarla ihtiyaca uygun programlar geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanıyordu. Bu programın aktif gücü ise CIA ve USIA olarak belirlendi. Bu anlamda komünist tehdidi altındaki ülkelerin yeteneklerini geliştirmek için gerekli fon, askeri teçhizat ve ekipmanlar sağlanarak kontur-gerilla eğitimine önem verilecekti. Aynı zamanda komünist ülkelerde de oluşturulan bu kontur-gerilla faaliyetleri, düşman topraklarında sabotaj ve şiddet destekleyen eylemlerin içerisinde olacaktı (FRUS, 1961-1963, Volume VII, VIII, IX: Document: 249). Böylelikle tüm dünyada ofisler açan USIA aracılığıyla Amerika, diğer ulusları Amerikan ulusal çıkarları düzlemine getirme konusunda hem ideolojik hem de askeri yöntemlere başvuruyordu.

USIA bilgi alma yöntemleriyle Amerika'nın uygulayacağı politikalar karşısında alabileceği yurtdışı tepkilerini daha önceden bilmeyi sağlamak ve ürettiği politikaları uluslararası kamuoyuna uygun bir hale getirerek sunmayı hedeflemişti (Report To The Congress, 1974: 66) USIA bir dış politika üretici ya da uygulayıcı değildi. Ancak diğer ulusları Amerikan dış politikası eksenine getirerek Sovyet ve komünizm etkisini çevreleme siyasetine hizmet ediyordu. Beyaz Saray ve Dışişleri Bakanlığı politika yaparken, USIA bu politikaların iletişim uzmanlığıyla diğer uluslar tarafından kabul görmesini sağlıyordu. Böylelikle USIA iletişimsel süreç yoluyla Amerika'nın dış politika hedefleri doğrultusunda diğer ulusları hazırlayarak Amerikan dış politikasına hizmet ediyordu. Ancak ajansa biçilen anti-komünist misyon ve paramiliter operasyonlardaki sorumluluk USIA'nın yalnızca bir bilgi alma ajansı olmadığını aynı zamanda yabancı ulusların üzerinde psikolojik ve askeri operasyonları yürütme yetkisi veriyordu. Ajansın Amerika sınırları dışında yaptığı bilgi alma çalışmaları ise dış politika karar vericilerine ilham olurken Amerikan politikacılarını karar alma süreçlerinde yönlendiriyordu.

USIA'nın Yapısı

1953'te kurulan ajans, kırk yıldan fazla bir süredir Amerikan kamu diplomasisi çabalarının merkezinde yer almıştır. Ancak, ajansın yapısı ve genel niteliği, bu yarım yüzyıl boyunca durgun kalmamış, ajansın zaman içinde organizasyonunda ve işlevselliğinde değişiklikler meydana gelmiş, dünya olayları, ajansın diğer hükümet organlarıyla ilişkileri ve iktidarda olanların tutumları, USIA'nın biçiminde ve değişiminde önemli rol oynamıştır. Bu yüzden USIA kendi merkezileştirilmiş politikasını yaratarak kendisini hükümetin yapısına angaje edecek bir şekilde yapılanmıştır.

USIA, Dışişleri Bakanlığı ile uyum sağlamak için yapısını ve iç operasyonlarını uyarlarken, savaş sonrası tüm bilgi ve kültürel operasyonlar Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kalmıştı. Ancak sonraki süreçte bu operasyonların tamamı USIA'ya devredildi (Dizard 2004, 149). Özellikle Kennedy dönemiyle birlikte ajans bağımsız bir yapıya kavuşurken, ulusal güvenlik konularında sürekli olarak bir kamu diplomasisi danışmanı konumunu sürdürdü (Dizard 2004, 68). Bu süreçte USIA'nın operasyonlarını doğrudan etkileyen üç kurum ise Savunma Bakanlığı, Merkezi İstihbarat Teşkilatı ve Dışişleri Bakanlığı oldu.

USIA'nın merkezi yapısının en üst basamağında bir Direktör bulunmaktaydı. Ajansın Genel Merkezi ise denizaşırı görevler için politika rehberliği ve destek sağlarken, kültür, eğitim ve bilgi alışverişi programlarına katılan özel sektör gruplarıyla iletişimini sürdürüyordu. Amerika Başkanı, ajansa Direktör, Müdür Yardımcısı, Genel Müfettiş ve Yayın, Eğitim ve Kültür İşleri Büroları için dört Direktör Yardımcısı atama yetkisine sahipti. Amerikan Senatosu tarafından onaylanan bu görevliler USIA'nın Genel Merkez yönetimini oluşturmaktaydı. Merkez yönetim ise kendi arasında Politika ve Planlama Ofisi, Araştırma ve Değerlendirme Ofisi ve Kamu Bilgilendirme Ofisi gibi birimlere ayrılırken, bu birimler USIA'nın yayın, bilgi merkezi, sinema, televizyon, basın-yayın ve radyo program hizmetlerini yönetmekle sorumluydu. USIA'nın merkez teşkilatı kamu diplomasisi ve politika rehberliği sağlarken, aynı zamanda USIA'nın yürüttüğü tüm faaliyetleri geliştirmek için bütçe, güvenlik ve personel desteği sağlıyordu (Nakamura, Weed: 2009: 10-11).

USIA'nın yabancı ülkelerdeki örgütlenmesi olan USIS coğrafi ofislerinde ise bir müdür yardımcısı bulunmaktaydı. USIA'nın denizaşırı kolu olan USIS'in bölgeleri Afrika, Avrupa, Latin Amerika, Batı Asya ve Pasifik, Yakın Doğu ve Güney Asya, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa şeklinde örgütlenmişti (Report To The Congress, 1974: 9). USIS görevlileri özenle seçiliyor, yerli halkla kaynaşmak ve iletişim kanalı kurmak amacıyla sahaya gitmeden önce altı aylık dil eğitim alıyorlardı. (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Birçok ülkede ise operasyonlar ağırlıklı olarak yerel halk tarafından yürütülüyordu (Report To The Congress, 1974: 17) Ajans, 1961 baharından bu yana, azınlık personelinin daha kapsamlı bir şekilde kullanılmasını geliştirme konusunda adımlar artarken (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156) yerel gruplardan oluşan bu personellerinin sayısı ajansın tarihi boyunca Amerikalı personel sayısından fazla olmuştur.⁴ Çünkü Amerika bulunduğu her ülkede giriştiği propaganda faaliyetleriyle yerli halkla bir bağ kuruyor ve bu durum da Amerika'nın diğer uluslarla kaynaşmasını sağlıyordu.

Yıllık olarak, her USIS gönderisi tarafından bir "Ülke Programı Memorandumu" hazırlanıyor, inceleme ve onay için merkeze gönderiliyordu. Program ülke için USIA hedefleri kesin terimlerle ortaya koyulurken belirlenen her hedef için bir öncelik sıralaması yapılıyordu (Report To The Congress, 1974: 29). Her ülkeye ait stratejilerin belirlenmesinde ise ülke Büyükelçisi'nin etkin bir rolü bulunmaktaydı. Çünkü yabancı ülkelerdeki Büyükelçiler ülkede yürütülen tüm USIS programlarının yürütülmesinden sorumluydu (FRUS, 1952-1954: Document 294). Ancak USIA'nın yabancı ülkelerdeki sorumluluğu Büyükelçilere ait olsa da, USIA Direktörü resmi olarak coğrafi ofislerden sorumluydu. (Nakamura, Weed, 2009: 23-24). USIA doğrudan Amerikan Başkanı'na rapor veren bağımsız bir kurum⁵ olmasına rağmen (FRUS, 1961-1963, Volume XXV, Document: 120) USIS ofislerinin doğrudan dünyanın dört bir yanındaki Amerikan

4 USIS'in yerli-yabancı personel dağılımına örnek vermek gerekirse; USIS'in 1954 yılı itibari ile 1028 Amerikalı personeli varken yerel gruplardan oluşan USIS personel sayısı 6304'tü (FRUS, 1952-1954: Document: 366).

5 ABD Bilgi Danışma Komisyonu'nun On Beşinci Raporu (1960) şöyle diyor: "Geleceğin rekabete dayalı ideolojik ve propaganda sorununu karşılamak için ABD'nin tüm yabancı kültür, eğitim ve enformasyon programlarını tek bir kurumda birleştirme zamanı gelmiştir." Bundaki amaç ise Amerikan iletişim çabalarının maksimum koordinasyonunu ve birleşik yönünü sağlamaktır. (FRUS, 1961-1963, Volume VI: Document: 2).

büyükelçiliklerine bağlı olması ise ajansın daha geniş diplomatik misyona tam olarak entegre olmasını sağlamıştı.

Başkan Eisenhower USIA'yı kurarken USIA Direktörüne doğrudan kendisine rapor vermesini ve Beyaz Saray'a kolayca erişebileceğini garantilerken, USIA Direktörü'nün Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi toplantılarına katılmasını sağladı. Ayrıca Eisenhower'ın USIA için düzenli bir büyüme elde etmesi amacıyla gerekli olan yüksek bütçelere sahip olmasını sağlaması (FRUS, 1961-1963, Volume VI: Document: 2), yönetimi boyunca psikolojik programlara karşı kişisel ilgisini gösteriyordu. Onun bu ilgisi ajansı çok kısa bir sürede Amerikan bürokrasisi içerisinde yükselmesini sağlamıştı.

Başkan Kennedy döneminde ise ajans oldukça aktif bir şekilde çalışırken üstlendiği görevler resmîlik kazanmaya başladı. Bu dönemde USIA, Amerikan dış politikasının hedef ve çıkarlarına ulaşması için diğer ülkelerdeki kamusal tavırları etkilerken Başkana, yurtdışı temsilciliklerine ve devlet departmanlarına tavsiyelerde bulunacaktı (Report To The Congress, 1974: 17). Ayrıca USIA direktörü uluslararası sorunların psikolojik yönleri hakkında Başkan ve Kabine üyeleri için Baş Danışman olarak atanmıştı (FRUS, 1961-1963: Document: 153). Bununla birlikte USIA direktörü Edward D. Murrow'un Başkan Kennedy döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi'nde yer alması (Catherini, 1977: 72) ve Kennedy'nin başdanışmanlarından biri olması (FRUS, 1961-1963, Volume XXV, Document: 120), USIA'ya devlet kurumları katında verilen önemi gösteriyordu.

USIA'nın faaliyetlerinde Dışişleri Bakanlığı'nın konumu ise USIA'ya politika rehberliği sağlamakla sorumlu olmasıydı. Yurt dışındaki operasyonlarının birçoğu Misyon Şefi'nin yani Büyükelçilerin gözetiminde yürütülüyordu. Ajansın geniş bir ağa sahip olmasıyla Savunma Bakanlığı'nın psikolojik operasyonlara katılımı önemli ölçüde azaldı. USIA'nın Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) ile de karmaşık bir ilişkisi vardı. Çünkü CIA USIA tarafından uygulananlara benzer denizaşırı bilgi ve kültür programları yürütürken USIA'nın istihbarat faaliyetlerini yürüten bir organı bulunmaktaydı (CIA, 1954b, 1-2) ve ajans CIA'ya istihbarat sağlıyordu (CIA, 1954: 1-3). Bununla birlikte CIA'nın istihbarat bilgilerine erişmesi için de bir plan hazırlanmış, karşılıklı istihbarat paylaşımı özellikle USIA'nın

komünizme karşı yürüttüğü psikolojik savaşta ajansa destek sağlamıştır (CIA, 1954, 1-3). USIA'nın operasyonel anlamda CIA ile birlikte sahadaki çalışmaları ise ajansı sadece bir bilgi alma ajansı olmaktan çıkarmış, operasyonel bir özellik kazandırmıştı.

USIA'nın Faaliyetleri

Amerikan kamu diplomasisi USIA'nın ayrı ve bağımsız bir kamu diplomasisi kurumu olmasıyla birlikte uluslararası yayıncılık, eğitim ve değişim programları, kültür diplomasisi, insani yardım ve yatırımlar alanının bütününde etkili olmaya çalışan geniş, kapsamlı agresif bir yapıya sahip olmuştur. Ajans dünyanın birçok bölgesinde “Amerikan Rüyasını” anlatıyordu. Böylelikle kamusal ve özel hayatta Amerikan eylem ve politikalarını destekleyen bir taban oluşturulurken, Sovyetler ve komünizme karşı güçlü bir propaganda savaşı yürütülüyordu.

Ajans öncelikle bilgi alma faaliyetlerine yoğunlaşarak yabancı uluslar hakkında geniş bir bilgiye sahip olmayı amaçlamıştır. Çünkü kamu diplomasisinde yabancı kamuoyunu dinlemeyi bilmek esastır. Bu yüzden USIA'nın deniz aşırı ofisleri uygulanacak olan Amerikan propagandasının temellerini daha sağlam bir zemine oturtmak için karşı ulusların yapısını, kültürünü ve diğer özelliklerini anlamaya yönelik çabalara girişerek yabancı toplumlar hakkında ayrıntılı raporlar düzenliyordu. Bu raporlar doğrultusunda her ülkede yapılacak olan Amerikan propagandası USIA yönetimi ve coğrafi USIS ofisleriyle belirlenerek “Telling America's Story To The World (Amerikan Hikayesini Dünyaya Anlatma)” politikası başlatıldı.

USIA “Amerika'nın Hikayesi'ni” tüm dünyada anlatırken bu hikâyede bir “düşman imgesi” yaratmalıydı. Çünkü düşman sahibi olmak kendi değer sistemimizi ölçebilmek için engel edinmek ve o engelle yüzleşirken kendi değerlerimizi sergilemek açısından oldukça önem arz etmektedir (Aydın, 2021: 46). Bununla birlikte “düşman imgeleri” anlatılacak olan hikâyeyi daha etkili kılarken, uluslar arasında tutkal görevi görmekteydi. “Düşman yaratma” konusunda zorlanmayan Amerikan yönetimi savaş sonrası en büyük rakip olarak gördüğü Sovyetleri komünizm ideolojisi üzerinden bir düşman imgesi olarak meydana getirdi. Böylelikle anti-ko-

münizm siyasetini kamu diplomasisi yoluyla USIA üzerinden yürüten Amerika, güçlü bir “Amerikan imajı” yaratmak amacıyla kamu diplomasisi faaliyetlerinin temelini anti-komünist politikalarla inşa ederek yabancı uluslarla güçlü bağlar oluşturmayı hedefledi. USIA'nın bilgi alma faaliyetleriyle birlikte Amerika ile yabancı uluslar arasında güçlü bir Amerikan propagandası yapılması için karşılıklı kültür bağları oluşturulmaya çalışıldı. Bu noktada USIA'nın yürüttüğü eğitim ve kültür faaliyetleriyle yabancı ülkelerle kurulacak olan ilişkilerin temelleri atılırken, dünyada komünizmin yayılması engellenmeye çalışılıyordu.

Bu amaçla öncelikle diğer uluslarla kültürel bağları güçlendirmek için USIA, Kültür Görevlisi veya Halkla İlişkiler Görevlisi Danışmanı olarak görev yapmak üzere seçkin Amerikalı bilim adamlarını çeşitli görevlere atayarak yurtdışındaki kültürel temsilin kalitesini artırmak için özel bir çaba gösterdi (FRUS, 1955-1957: Document 190). USIA'nın bu çabaları Smith-Mundt Yasası'ndan aldığı sorumluluğa dayanıyordu. Bu yasa Fulbright-Hays Yasası ile desteklenirken, Amerikan halkı ile diğer uluslar arasında eğitim ve kültür alışverişi yoluyla karşılıklı anlayışın artırılması amaçlanmıştı (Nakamura, Weed: 2009: 6). Ancak gösterilen bu çabalar yabancı uluslarla ortak kültürel bağ oluşturmaktan ziyade güçlü bir Amerikan propagandasına ve “kültürel saldırıya” dönüşmüştür. Her ne kadar kültürel saldırı ifadesi USIA eski Direktörü Straibert tarafından Sovyetlere atfedilse de (FRUS, 1952-1954: Document: 363), aslında Amerika; yürüttüğü faaliyetlerle dünyadaki en üstün kültür ve yaşamının Amerikan kültürü olduğunu kanıtlama ve yayma fikrindeydi.

USIA'nın kültür faaliyetlerinin temeli Fulbright Yasası kapsamında yürütülürken birçok yabancı devletle Uluslararası Öğretmen-Öğrenci Değişim Programları anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalara göre yabancı ülkelerdeki okullarla anlaşmalar yapılarak öğrenci ve öğretmen değişimi uygulamaları başlatıldı. Böylelikle Amerikalı öğrenci ve öğretmenler yurt dışında, diğer uluslara mensup öğretmen ve öğrenciler ise belirli bir süre Amerika'da kalıyor, ihtiyaçları ise burs adı altında ödenen hibelerden oluşuyordu. Aynı uygulama genç liderler programı altında da yürütülürken, birçok yabancı genç lider Amerika'yı ziyaret etmek için çeşitli Amerikan fonlarından hibeler aldılar. Bu genç liderler hükümet, medya, sanat, eği-

tim ve bilim alanında uzman kişilerden oluşmaktaydı. Amerika'ya gelen bu misafirler birçok Amerikan kurum, kuruluş ve yöntemlerini gözlemlerken birçok projede yer almışlardır. Bu faaliyetlerin yürütülmesi için USIA birçok Amerikan kurumuyla iş birliği yapıyordu (Advisory Commission Report, 1985: 32-33). Bu genç liderler diğer uluslar içerisinde gelecekte kamuoyuna ve tutumlarına yön verecek kişiler olduğu için bu programla birlikte Amerikan ulusal çıkarlarının geleceği taahhüt altına alınıyor, Amerika'nın gelecek yüzyılını etkileyecek adımlar atılıyordu.

USIA, Amerika ile diğer uluslar arasında kültür bağları oluşturmaya çalışırken bu noktada en önemli hedefi gençlerdi. Ancak bu konuda uluslar arasındaki dil farkı nedeniyle iletişimsel problemlerle karşılaşılıyordu. Bu problemi aşmak için ajans yabancı ülkelerde İngilizce öğretimine önem vererek birçok ülkeye İngilizce öğretmeni ve materyali sağladı. Ajans iki uluslu merkezler ve dünyanın diğer bölgelerindeki düzenli kurslar aracılığıyla İngilizce öğretimini teşvik ediyordu. Latin Amerika'daki iki uluslu merkezler gerçekten küçük üniversiteler haline gelmişti (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 106). Ajans sadece 1953'ten 1963 yılına kadar yaklaşık 1 milyondan fazla öğrenciyi cezbeden İngilizce öğretim kurslarına sponsor olmuştu (USIA, 1964: 4). Ancak yabancı ülkelerdeki İngilizce öğretmeni eksikliği ve mevcut profesyonel olarak eğitilmiş dilbilimcilerin sınırlı sayıda olması, ajansın İngilizce öğretimi konularında özel çalışmalar yapmak üzere üniversitelerde İngilizce dil eğitim bölümleri açmasına neden olmuştu (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Böylelikle USIA İngilizceyi diğer uluslara öğretirken Amerikan propagandasının hitap edeceği yeni kitleler oluşturuyordu. Çünkü bir kişi İngilizce dilini öğrendiğinde; USIA yayınlarını okuyabilir, filmlerini anlayabilir, VOA'yı dinleyebilirdi. Bu amaçla İngilizce öğrenme programları USIA tarafından yürütülen Amerikan propagandasının mihenk taşıydı.

Amerikan yaşamı ve kültürünün diğer uluslar tarafından daha iyi anlaşılması için tasarlanan İngilizce öğretim dersleri, medya araçlarının gelişmesiyle birlikte özel radyo dizisi ve TV programları şeklinde de yürütülmeye başlandı. Örneğin İngilizce Eğitim Programı olan *Bob y Maria* o kadar popüler oldu ki, İspanyol radyo yetkilileri programların başka bir yayın dizisi için devam etmesini istedi (FRUS, 1955-1957: Document

185). “Amerika'nın Hikayesi'nin” anlatılması için yürütülen bu dil öğretim programları Amerikan propagandası kendisi için yeni kitleler yaratıyor, Amerikan yaşamına ve kültürüne ilginin arttırılması sağlıyordu.

Kennedy döneminde USIA Direktörü olan Streibert, tüm birimlere kültürün ve kültürel ilişkilerin önemine değinirken ajansın kültürel programlarının güçlendirilmesine vurgu yapıyordu (FRUS, 1952-1954: Document: 363). Bu amaçla Amerikan kültür ve sanat gruplarının yurtdışına daha fazla seyahat etmesi için Kongre tarafından onaylanan milyon dolarlık fonlar USIA tarafından yönetiliyordu. Örneğin *Arts America*, Amerika'nın en iyi güzel ve sahne sanatlarını denizaşırı ülkelerde sunmak için çalışıyordu. Bu program kapsamında performans sanatçıları ve grupları için turlar düzenliyor ve denizaşırı gezen Amerikan sanatçılara kolaylaştırıcı yardımlar sağlanıyordu (USIA, 1993: 24). Bununla birlikte birçok akademisyen tarafından dünyanın dört bir yanında Amerikan tarihi ve medeniyeti üzerine kurslar ve seminerler düzenleniyor, birçok ülke üniversitelerinde Amerikan tarihi kürsüleri açılıyordu (FRUS, 1955-1957: Document 185). Bu amaçla 1955 yılında İtalya'da dört Amerikan çalışmaları kürsüsü yer alırken, Fransa Üniversitelerinde açılan Amerikan kürsülerinin sayısı 1950'li yıllarda 17'ye ulaşmıştı (D'Agati, 2015: 290). Türkiye'de ise Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde Amerikan tarihi ve edebiyatı üzerine müfredatlar oluşturulması için destekler veriliyordu (FRUS, 1958-1960, Document: 322). Böylelikle Amerikan deneyimi ve kültürü yurt dışındaki insanlarla paylaşılırken, aynı zamanda “Özgür Dünya'daki” fikir liderleriyle iyi ilişkiler geliştirebilecekleri değerli araçlar sağlanıyordu. Ajansın bu faaliyetleriyle Amerikan propagandası kültür ve eğitim yoluyla tüm dünya uluslarına yayılıyordu.

USIA kültürel operasyonlarında önem verdiği bir diğer alan ise dünyada kütüphanelerin açılması olmuştur. Bu kütüphaneler üzerinden Amerikan siyasetini, tarihini ve kültürünü yansıtan kitaplar dünyanın dört bir tarafına ulaştırılıyordu (Sussman, 1973: 8). Bu kütüphaneler Amerikan ulusal çıkarlarına uygun olarak USIS saha görevlileri tarafından seçilmekteydi. USIS görevlileri tarafından talep edilen kitapların uygunluğu ise USIA Genel Merkezi tarafından kontrol ediliyordu (Sussman, 1973: 9). USIA'nın kütüphane programı Amerikan kitap ve dergileri yabancı ülke-

lerde rekabetçi fiyatlarla dağıtılması, yabancı eğitim kurumlarında İngilizce öğretimini için programlar geliştirmesi, komünist hareketleri önceden tahmin etmek ve bunlarla başa çıkmak için önceden özel ve koordineli programlar geliştirme gibi misyonlara sahipti (FRUS, 1961-1963 Volume VI: Document: 5). Yönetilen Denizaşırı Kütüphaneler birimi dünya çapında yaklaşık 90 ülkede kütüphane hizmeti veriyordu. USIA kütüphaneleri yılda otuz milyona varan ziyaretçi ağırlarken, kütüphanelerin toplam koleksiyonları bir milyondan fazla kitap ve 21.000'in üzerinde süreli yayın aboneliği idi (USIA, 1993: 23). Bu eğitim hizmetlerinin içeriğinde İngilizce Öğretme programları da yer alıyor, böylelikle yabancı uluslara sağlanan kütüphane hizmetlerinde dil engeli aşılmış oluyordu. USIA yurtdışında 223 kütüphane (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 106), 70 okuma odası ve 154 iki uluslu bilgi toplama ofisi işletmekteydi. Bu merkezler yılda 30 milyon ziyaretçi çekerken, 115 tane iki uluslu bilgi toplama merkezleri ev sahibi ülke ile iş birliği içerisinde iki yönlü iletişim kanalı olarak işletiliyordu. USIS kütüphanelerinde ideolojik rafa oldukça önem verilirken, bu kütüphanelerde yer alacak kitapların tümü USIA'nın genel merkezi tarafından onaylanan kitaplardan oluşmaktaydı. Böylelikle tüm dünyada yürütülecek olan kültürel propagandanın belirleyicisi USIA olmuştur.

USIA'nın kütüphane programına kitap temini sağlanması için ise Enformasyonel Medya Garantisi Programı (IMG) yürürlüğe konulmuştu. Bu programa göre diğer ülkelerde kitap ve süreli yayın satan Amerikalı yayıncılara geri ödeme sağlanacaktı. Geri ödeme almak için yayıncılar kitap ve dergilerini yayınlamadan önce sertifika başvurusunda bulunacaktı. Sertifikanın alınmasıyla yayıncılar yayınlarını USIS ofisine teslim ederek ödemelerini alacaktı (Sussman, 1973: 11). Bu verilen sertifika basılacak yayın içeriğinin Amerikan ulusal çıkarlarına hizmet edeceğinin bir vesikasıydı. Yürütülen bu programın amacı ise dünyada Amerikan propagandası yapılması için materyal hazırlanmasını desteklemektir. Böylece Amerikan propagandasını içeren binlerce eserin oluşturulması teşvik ediliyordu. Amerikan dış politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi için kurulan kütüphaneler, ülkelerin büyük şehirlerinde yer alırken, özellikle okumuş kesimlerin Amerikan kültürüyle kaynaşacakları birer sosyal mekân olarak tasarlanmıştı. Çünkü okumuş kesim ve entelektüel seçkinler propaganda için

hedef alınan ulusu etkileyebilecek en önemli kitlesel gruplardı. Bu gruplara karşı yapılacak olan propagandanın başarısı ise toplumun tüm kesimini etkileyeceği için bu gruplar USIA'nın her faaliyetinde ana hedef olmuştur.

Amerikan ulusal çıkarlarını desteklemek için olumlu katkılar sağlayan ve Amerikan imajını olumlu şekilde yansıtan materyallerin çeşitliliği, USIA'nın yürüttüğü bağımsız ve sistematik programlarla birlikte gittikçe çeşitlilik kazanıyordu (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Bu noktada düzenlenen sergiler ise Amerikan dış politika hedeflerini desteklemek için güçlü, yaratıcı ve dikkatlice planlanmış bir programdı. Başkan Kennedy, Amerikan sergilerinden söz ederken sergilerin, uluslararası iletişimde önemli bir rol olduğuna vurgu yapıyor, bir bilgi aracı olarak sergilerin ulusal politikanın tüm yönlerini desteklemek için kullanılabilceğine dikkat çekiyordu. Başkan'ın USIA'dan beklentisi yurtdışı sergi etkinliklerinde Amerikan başarılarını ön plana çıkartarak psikolojik etkililiği sağlamaktı. (FRUS, 1961-1963, Volume VI: Document:45). Çünkü ulusal sergiler, önemli bir siyasi propaganda silahıydı ve ajans tarafından düzenlenen bu sergilerde Amerika'nın zenginliği yansıtılırken komünizmin yoksulluğuna dikkat çekiliyordu (FRUS, 1961-1963: Document: 153). Bu amaçla Amerikan sergileri yabancı uluslara öncelikle Amerikan kültür, değer ve başarılarını yansıtmak amacıyla kullanıldı. Böylelikle sergilerde Amerika'nın zenginliği vurgusu yapılıyor, sergilerde sunulan materyallere istinaden güçlü Amerika imajı diğer uluslara empoze edilmeye çalışılıyordu.

Sergilerin propaganda dışında bir diğer etkisi ise ticariydi. Çünkü sergilerde sunulan ürünlerin satışları için çeşitli anlaşmalar yapılıyordu. Bu amaçla Ticaret Fuarı programını da yürüten USIA, öncelikle Amerikan ihracatını teşvik etmek için Amerikan mallarını sergiliyordu. (FRUS, 1961-1963, Volume VI: Document: 145) Plastics USA, Transportation USA, Medicine USA, U.S Astronaut Orbits the Earth gibi sergiler kısa süre içerisinde milyonlara ulaşıyordu. Sergilere öyle önem veriliyordu ki, John Glenn'in yörünge uçuşu yaptığı kapsül Hava Kuvvetleri tarafından 23 ülkeye getirilip sergileniyordu. (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156).

Uluslararası komünizmin “komplocu doğasını, yaygın yıkıcı ağını ve Özgür Dünya örgütlerine sinsi nüfuzunu” ifşa etme fikrinde olan Amerikan

Hükümeti (FRUS, 1955-1957: Document 197), “komünistlerin dünyayı yıkıma ve isyana götüreceği” gerekçesiyle bilgi akışını sağlama misyonunu kendine görev edinmişti. “Amerikan Hikayesi” ve “Özgür Dünya” temaları üzerinden hareketle ajans, komünizmin olumsuz yanlarına vurgu yaparak Soğuk Savaş’ta rakibi olan Sovyetlere karşı hem siyasi hem de ideolojik bir psikolojik savaş yürütüyordu. USIA bilgilendirme programlarında bu enformasyon diğer bir deyişle; “öykü”, çıplak gerçekler ve ikna etme şeklinde yansıtılıyordu. Başkan veya önde gelen görevlilerinden herhangi biri Amerikan programlarıyla bağlantılı olarak bir açıklama yaptığında, USIA bu ifadeyi tüm ajanslara yayıyordu. Bu bağlantı USIA’nın Bilgi Görevlisi tarafından kablosuz dosya⁶ materyalini kendi ülkesinin dilinde veya daha kullanışlı olabilecek bir biçimde yeniden yazması ve ardından dağıtım için editörlere, radyo istasyonlarına ve televizyon istasyonlarına götürmesiyle sağlanırdı (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 106). USIA’nın yürüttüğü psikolojik savaşta bilgi politikası görevlileri ve muhabirleri Avrupa’dan haberleri topluyor, Amerikan kitle iletişim araçlarıyla tüm dünyaya yaymaya çalışıyorlardı (FRUS, 1955-1957: Document 185). Komünist propaganda raporlaması ve analizleri de artık günlük olarak ele alınıyordu. Komünist Moskova ve Havana’dan gelen dış ve iç çıktıkları özetleyen günlük raporlar, komünist ülkelerden gelen mülteciler ve gezginlerle yapılan görüşmeler de kablosuz dosyalar aracılığıyla tüm ofislerle paylaşılıyordu. Yurtdışındaki Amerikan iş adamları ise Amerikan dış politikasının kritik konuları hakkında yine servis sayesinde bilgilendirilirken, yerel USIS ofislerinden brifing malzemesi alıyorlar (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156) ve USIA materyallerinin yurt dışındaki temsilciliklere dağıtılmasını sağlıyorlardı (FRUS, 1961-1963, Volume XXV, Document: 143). Böylelikle USIA birçok farklı kaynaktan destek alırken bu durum ajansın yurt dışında yalnız çalışmadığını, ajans görevlileri dışında Amerikan propagandasına hizmet eden sivillerden destek aldığını ve uygulanan Amerikan propagandasının örgütlü bir hal aldığını göstermekteydi.

6 USIA her gün Amerikan Büyükelçiliklerine en az 10.000 kelime ve bazı durumlarda Amerika’da operasyonlarını etkileyen olaylarla ilgili 15.000 kelime gönderiyordu. Latin Amerika, Uzak Doğu, Afrika ve dünyanın diğer bölgelerine ayrı raporlar gönderilirken, bu raporlar kablosuz dosya olarak adlandırılırdı. Yurt dışı USIS ofislerinin bilgilendirilmesinde önemli bir unsur olan bu kablosuz dosyalar, Amerikan yönetimi ve elçilikler arasında da güvenilir bir bağlantıydı (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 106).

New York City'de açılan bir Yabancı Basın Merkezi ise USIA tarafından sağlanan materyal ve haberlerin tüm dünya ajanslarına dağıtılmasında önemli bir rol oynuyordu. Bu merkez, Beyaz Saray'ın daha önce görmezden geldiği yabancı muhabirleri barındırıyordu (Dizard 2004, 93). USIA haber ajansının yabancı ülke muhabirlerine sunduğu haberleri vermede önemli bir rol üstlenen bu merkez sayesinde ajans, tüm dünyada Amerikan propagandasını etkili bir şekilde yönetiyordu. (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Böylelikle dünyanın dört bir yanına spot haber sağlayan ajans, aynı zamanda dünya basınının bilgi akışını yönlendiriyordu (FRUS, 1955-1957: Document 207). USIS ofisleri ise Amerikan hedeflerine uygun materyallerin diğer ulusların medyalarında yer almasını sağlamak amacıyla yerel medya temsilcileriyle ilişkilerini geliştiriyordu (FRUS, 1958-1960, Document: 322, 241). Bu amaçla USIS görevlilerinin evlerinde yabancı ülke gazetecileri için düzenli basın öğle yemekleri, kayıt dışı brifing ve akşam oturumları düzenleniyordu. Örneğin Türkiye'de Türklere komünizmin devam eden tehlikelerini anlatmak amacıyla medya temsilcileriyle ilişkiler geliştiriyordu (Feyzulloğlu, 2014: 20-21). Böylelikle ajans diğer uluslarda istediği materyali medya aracılığıyla sunarken, Amerikan ulusal çıkarları doğrultusunda güçlü bir kamuoyu oluşturuyordu.

USIA, komünist propagandanın kötülüğünü ve yanlışlığını göstermek için yalnız kültürel, bilimsel ve sanatsal alanlarda değil aynı zamanda atletizmden politik hitabetlere kadar geniş bir alanda sistematik bir bilgi servisi programı uyguluyordu. Bu amaçla ajans dünyada yaptığı yardımları güçlü bir propaganda silahı olarak kullanıyordu. Örneğin Hindistan'da meydana gelen doğal afetler nedeniyle bölgeye yapılan yardım programlarının "Özgür Dünya" gücü felsefesi adına yapıldığını kanıtlayıcı kampanyalar yürütülürken, Bengal ve Punjab'da meydana gelen sel felaketi sonrası Amerika'nın bölgeye yardımını USIA tarafından hazırlanan materyallerle basında yerini almıştı (FRUS, 1955-1957: Document 207). Yeni Guatemala Hükümeti'ne karşı devam eden liberal ve solcu propagandayla mücadele etmek için ise önceki komünist yanlısı rejimin orada yaptığı zararı hatırlamak için bahane olarak o ülkeyle bağlantılı haber değeri taşıyan tüm olaylardan yararlanılmıştı (FRUS, 1952-1954: Document: 366).

USIA'nın medyası komünist çabalarının en başarılı görüldüğü yerlerde kullanılıyordu. (FRUS, 1955-1957: Document 185) USIS personeline Amerikan ekonomik yardımlarının “tüm halk için istikrar ve refaha yönelik” olduğu algısının yaratılması talimatı verilmesiyle birlikte (Sykes, 2019: 22-24) birçok ülkede Amerikan yardımlarının gerekliliği ve Amerikan varlığının kabul edilmesi amacıyla bilgilendirme faaliyetleri yürütülüyordu. Örneğin Truman Yardımlarının yapıldığı Türkiye ve Yunanistan'da Amerikan askeri personelinin ve tesislerinin Türk ve Yunan kamuoyu tarafından kabul edilmesini sağlamayı amaçlayan bilgilendirme faaliyetlerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştı (FRUS, 1958-1960, Document: 241, 322). Kore Cumhuriyeti'nde ise USIS, ABD'nin ekonomik ve askeri yardımlarının artan başarılarını duyurmaya odaklanmıştı (FRUS, 1955-1957: Document 207). Kamboçya'da, bölgedeki Amerikan personelinin varlığı popülerleştirilmeye ve Çin Komünist saldırganlığına karşı bir direniş ruhu teşvik edilmeye çalışılırken, Japonya'da komünist tehdit açığa çıkarılmaya devam etti (FRUS, 1955-1957: Document 207). Bu ve buna benzer olaylar USIA medyası tarafından tüm dünyaya servis edilirken “dünya sorunlarıyla ilgilenen yardımsever Amerika” imajı yaratılmaya çalışılıyor, aynı zamanda komünizme karşı sistematik bir propaganda çalışması yürütülüyordu.

Kennedy'nin ölümü USIA medyası için geniş bir propaganda ürünü olurken,⁷ Vietnam Savaşı ise ajansın en önemli sınavlarından biri olmuştu. Çünkü Amerika Vietnam'da bulunmasının haklılığı konusunda dünyayı ikna etmesi gerekiyordu. Bu amaçla faaliyetlere girişen USIA medyası, Vietnam Savaşı'nı dünyaya farklı yönlerle servis etmek için “öteki savaş” temasını geliştirdi. Amaç, Amerika'nın Vietnam'daki varlığının askeri olmasından ziyade Güney'deki kırsal kalkınma, eğitim ve sosyal ilerleme gibi alanlarda yapıcı çabalarını vurgulamaktı. Bu amaçla USIA medyasının Vietnam'da ABD'nin yardımıyla sağlanan ekonomik ve sosyal ilerlemeyi anlatan ‘Krizin Ardında’ konferansı için yurtdışına 180 slayt dağıtması ve George K. Tanham'ın *Silabsız Savaş* kitabının da yurtdışındaki USIS görevlilerine gönderilmesi (D'Agati, 2015: 284-285) gibi faaliyetler, Ame-

7 Kennedy'nin ölümünü izleyen haftada, USIA'nın basın servisi, dünya çapındaki yayınlarına anlayış ve güvence sağlamak için tasarlanmış eşi benzeri görülmemiş bir hikâye, fotoğraf ve brifing akışı göndermiştir. Ayrıca ajans Johnson'ın açılış konuşmasını 38 dilde dünya çapında televizyon kanallarına aktarmıştır. (D'Agati, 2015: 73).

rika'nın Vietnam'da bulunmasının haklılığını dünyaya duyurma amacı taşıyan önemli bir propaganda malzemesiydi. Böylelikle ajans Vietnam'da Amerika'yı tüm dünyaya aklama görevi görüyordu.

USIA faaliyetlerinin önemli bölümlerinden biri de dünyanın kültürel açıdan farklı nüfusunun seçkin üyelerini hedef alan birçok süreli yayının üretilmesine destek olmasıydı. Bu yayınların açık ara en büyüğü *Özgür Dünya'ydı* (*The-Goi Tu-Do*). Vietnamca, Çince ve İngilizce olarak yayınlanan derginin tirajı 90.000 idi (Wright, 2009: 26-28). *Komünizmin Sorunları* ise iki ayda bir yayınlanan ve önde gelen Amerikalı uzmanların komünist kültür ve toplumlar üzerine yazdığı makaleleri içeren bir dergiydi (D'Agati, 2015: 125) USIA'nın bir diğer etkili yayını *Diyalog* ise; Amerikan toplumunun, siyaseti ve sanatındaki eğilimleri yansıtıyordu Dergi, 10 dilde yayınlanmaktaydı ve 145.000'den fazla kopya dünya çapında dağıtılmaktaydı. Fransızca ve İngilizce olarak üç ayda bir yayınlanan *Topic* ise; Amerika'nın Afrika demokrasisine, ekonomik ve sosyal kalkınmasına olan bağlılığını vurgulayan ve Afrika'da 40'tan fazla ülkede dağıtılan bir dergiydi. *Al-Majal* ise Amerikan politika ve kültürünün anlaşılmasını teşvik etmekte ve Amerika'nın Arap dünyası ile bağlarını vurgulamaktaydı (USIA, 1993: 14). *News Review* ise Beyrut'ta basılırken 24 ülkede İngilizce ve Arapça olarak 58 bin kopya dağıtılıyordu (USIA, 1964: 3). USIA tarafından yayınlanan her bir dergi için hedef kitle oluşturulmuştu ve dergiler o hedef kitlenin kendi dilinde yayınlanıyordu. Böylelikle yürütülen Amerikan propagandasında dil engeli aşılmış oluyor, böylelikle hedef uluslarla güçlü bir iletişim kanalı kurulmuş oluyordu.

USIA yaklaşık olarak 25 dilde 81 dergi ve 60 yayın üretmekteydi (USIA, 1964: 3) ve birçok dünya ülkesinde yayınladığı dergilerin yanında ayda ortalama 62 bin kopya halinde Sovyet topraklarında da yayınladığı dört adet dergi bulunmaktaydı. Bunlardan en önemlisi ise Rusça yayınlanan *Illustrated* dergisiydi (FRUS, 1955-1957: Document 207). Amerikan yaşamını, kültürünü ve başarılarının komünist topraklarda tanınması amacıyla yayınlanan bu dergi ajansın VOA ile birlikte Sovyet topraklarında uyguladığı en önemli propaganda araçlarından biri olmuştur. Bu dergilerin Sovyet topraklarına ulaşır ulaşmaz anında tükenmesi ise Amerikan yaşamı ve kültürüne Sovyet gençliğinin ilgisini göstermekteydi. Ajans süre-

li yayınlar dışında yaklaşık 140 dile broşür ve kitapçık da yayımlamıştır. Bu yayınlar Amerikan yaşamı ve kurumlarını öne çıkarmayı hedeflerken bu yayınların büyük bir bölümü anti-komünist fikre dayanmıştır. Hem metin hem de resimlerle desteklenen bu yayınlarda Sovyet komünist rejiminin en önemli unsurlarından biri olan işçiler hedef alınırken, Amerikan kapitalist modeli ve sendika sisteminin yararlarına dikkat çekilmiştir.⁸ Bu yayınlarda komünizme sıkı sıkıya bağlı olan Sovyet işçisinin dikkati çekilmeye çalışılırken, Amerikan kapitalist sisteminin yararları propaganda yöntemiyle resmedilmeye çalışılıyordu.

Televizyonun tüm dünyada kitle iletişim aracı olarak yerini almasıyla birlikte Amerikan propagandasının en güçlü araçlarından biri filmler ve belgeseller olmuştur. Televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte yeni televizyon stüdyoları kurulurken USIA, dil uyarlamaları, dublaj ve programlama gibi teknolojik materyaller satın almıştı. 1961 yılından itibaren bu yeni satın alımlar 40 tan fazla yeni istasyona yerleştirildi. Ajans, yerel izleyicilere gösterilmek üzere Amerikan yaşamını ve ilginç yönlerini yansıtan filmler yapıyor, birçok coğrafyada bu filmlerin gösterilmesi için faaliyetler yürütüyordu (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Amerika'nın siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal gücünü yansıtan bu filmler ajansın Amerikan Bilim Filmleri Derneği ile iş birliği yapmasıyla büyük bir artış ve içerik çeşitliliği göstermiştir (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). 1960'lı yıllarda televizyon izleyicisinin kısıtlı olmasına rağmen USIA 120'den fazla ülkede 2 binden fazla ağa ve istasyona görüntü sağlamak için video kasetlerini hava yoluyla ulaştırıyordu. (USIA, 1964: 6-7) USIS mobil birimleri ise illere ve köylere giderek filmler çekiyordu (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 21.) Ajans hem yapımcı hem de yurtdışındaki Hollywood filmlerinin dağıtımıcısı görevini üstlenmekteydi. Her USIS ofisinde Amerikan filmlerini göstermek için bir tiyatro odası, hatta projektörlerle donatılmış özel odalar bulunmaktaydı (D'Agati, 2015: 126). USIS ofislerinin bu faaliyetleriyle birlikte Hollywood filmleri,

8 Örneğin bir broşürde bir fabrika otoparkının resmi ve "Amerika'daki işçilerin her gün kendi arabaları ile çalışmaya gittiğini" belirten bir başlık yer almaktadır. Bu broşürde Sovyet işçisine her Amerikan işçisinin bir arabasının olduğu mesajı verilirken, Amerika'daki zenginlik tasvir ediliyordu. Bir başka örnekte ise Amerikan sendikaları tarafından düzenlenen eğlence etkinliklerinde tenis raketleri tutan, aileleriyle havuz başında uzanan veya tiyatrodaki bir gösteriye katılan işçilerin bir dizi fotoğraf yer almaktaydı (D'Agati, 2015: 124-125).

Amerikan belgeselleri ve Amerikan sahne oyunları yıllık ortalama 750 milyon kişi tarafından izleniyordu (USIA, 1964: 5-6).

Filmlerin diğer USIA faaliyetlerden farkı ise okuryazarlık engelini aşmakta yardımcı olmasıydı. Çünkü ajansın yürüttüğü kitap, dergi, broşür ve kişi değişim programları gibi faaliyetler komünizmin yayılma riski altında olan az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkelerde okur-yazarlığın düşük olması sebebiyle istenilen sonuca ulaşamıyordu. Ancak filmler her kitleye hitap edebilirken Amerikan yaşamını görsel olarak da sunması bakımından ajans için oldukça önemli bir propaganda aracıydı. Böylelikle filmlerde hem komünizmin kötü yönlerini yansıtmak hem de Amerikan yaşamını görsel kanıtlarla sunmak izleyici açısından güvenilirliği sağlıyordu. Bu yüzden Hollywood sineması birçok filmde dünyayı bir Amerikalının kurtardığı film senaryolarını hazırladı. Bununla birlikte Amerika'nın bilimden sanayiye her alanda geliştiğine dikkat çeken bu filmler geniş ölçüde Amerikan propagandasını yansıtmaktaydı. Bu filmlerde dikkat çeken bir diğer detay ise düşman olarak görülen karakterlerin genellikle "Rus" milletinden olması ve Sovyet topraklarında kötü bir yaşam sürdüğüne dair izlenimler sunulması, bu filmleri büyük ölçüde USIA'nın politikaları etkisinde kalmasından kaynaklanmaktadır.

Medya yelpazesini etkin bir şekilde kullanan USIA için Amerika'nın Sesi Radyosu (Voice Of America) ise ajansın kamu diplomasisi faaliyetlerini yürüttüğü en etkin enstrümanlarından biri olmuştur. VOA Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmesiyle kamu diplomasisi faaliyetlerinin dış politikada kilit bir strateji haline gelmesiyle kurulmuştur. Savaş yıllarında Hitler'in propagandasına karşı çözüm yolları arayan Amerikan Hükümeti, Alman ve Sovyet radyolarına karşı kendi radyosunu kurarak etkili bir propaganda yöntemine başvurmuştur.

1948'de, Smith-Mundt Yasası olarak anılan Birleşik Devletler Bilgi ve Eğitim Değişimi Yasası, VOA'nın yayın faaliyetlerine yasal bir dayanak oluşturma yolunda önemli bir adım olmuştur. Bu kanunla birlikte Amerika hakkında bilgi yaymak için radyo kullanımına izin verilmiştir (Knapp, 1972: 25). VOA, Truman yönetiminin "Hakikat Kampanyası'nın" ardından 1950'lerin başlarında psikolojik savaşın yeniden canlanması için vazgeçilmez bir araç haline gelmişti (Hixson, 1998: 14). Çünkü VOA Rus

komünizminin tehditkâr propagandalarıyla savaşmak için önemli bir cephaneydi (Uttaro, 1982: 103). İki süper güç arasında ortaya çıkan ideolojik ve askeri gerilimlerin yanı sıra, VOA'nın bilgi yaymak için kullandığı mecraanın avantajları da VOA'nın Soğuk Savaş'ta güçlü bir cephane olduğunu gösteriyordu. Çünkü Radyo, "Demir Perde'yi" silahlı kuvvet kullanmaksızın delerek Sovyet topraklarında yayınlara başlamıştı.

Soğuk Savaş'ta Amerika'nın resmi sözcüsü olan VOA, Sovyetler Birliği'nde yaşayan insanları tanımlamak için "Demir Perde, tutsaklar ve köleler" gibi güçlü imajları çağrıştıran terimler üreterek Sovyetler Birliği'nin halkın esir tutulduğu kapalı bir sistem olarak algılanmasını sağlıyordu. Böylece VOA programları sürekli olarak komünizmin amacına, ideolojisine saldırırken Sovyet topraklarındaki yaşam standartlarına yönelik sert propaganda uyguluyordu (Hixson, 1998, 40). VOA'nın bu tek taraflı sunumu sayesinde Amerika "özgür dünyanın" meşru lideri olarak algılanıyordu. VOA'nın amaçları, Sovyet imparatorluğundaki komünist rejimlerin, ekonomilerin ve hatta kültürel, sosyal ve manevi yaşamların algılanan doğal ve genel zayıflıklarını ve korkularını ortaya çıkarmaya odaklanmıştı. "Demir Perde'nin" arkasındaki yaşamın tasvirinin tam tersine, Amerikan yaşam tarzının tasviri ve temsili de vardı (Hixson, 1998, 38- 41). Böylelikle VOA dünya çapında özgürlük ve komünizm arasındaki basit anlatıyı şekillendiren ve yayan uluslararası yayınlarında karşılaştırmalı yöntemler uyguluyordu. VOA'nın "komünist tehditten" korunması gereken "özgür dünya" hakkında anlattığı hikâye ise Amerika'nın neden Soğuk Savaş politikaları izlediğini dünyanın geri kalanına açıklamak için önemli bir anlatı işlevi görüyordu. Bu yüzden VOA üzerinden gerçekleştirmeye çalışılan hedefler radyonun dünyada Amerikan kamu diplomasisinin en önemli sözcüsü konumuna ulaşmasına neden olmuştur.

Özgürlük ve komünizm arasındaki farkları doğrulamanın yanı sıra VOA, Amerika'nın daha somut bir savaş çabasını haklı çıkarmak için anti-komünizm retoriğini daha güçlü bir şekilde kullanmaya başladı. Çünkü Kore Savaşı ile birlikte radyo yayıncılarına Moskova'yı suçlayan resmi olmayan yorumların yapılabileceği emri verilmişti. Böylece savaş pozisyonu alan VOA komünist propagandaları çürüterek Amerika'nın bir barış elçisi olduğunu dinleyicilere inandıracaktı (Gedizşener, 2003: 136). Böylelikle

VOA, dünyanın her yerinde ama özellikle de komünist ülkelerde yoğun Amerikan propaganda faaliyetlerine girişerek diğer ulusların sadakatini kazanmaktan sorumluydu. (Uttaro, 1982: 114).

VOA Amerikan propagandasının önünde engel teşkil eden yüksek bir okuma yazma bilmeme engelini aşan önemli bir enstrümandı ve bu nedenle radyoya biçilen misyon oldukça büyüktü. Çünkü VOA Üçüncü Dünya ülkelerindeki ortalama bir dinleyici için daha erişilebilir ve kullanılabilir bir propaganda aracıydı. Hem özel hem de devlete ait olan yaklaşık 5500 radyo istasyonu VOA bantlı programlar taşımaktaydı (FRUS, 1961-1963, Volume XXV: Document: 156). Ayrıca VOA genellikle yayının yapıldığı farklı ülkelerden vatandaşları istihdam ediyor, bu yabancı personelleri, esas olarak dil bölümünde çalışıyordu (Smith, 2012: 41-42). VOA muhabirleri ise geleneksel olarak büyükelçiliklerde görev yapıyor, diplomatik vizelerle seyahat ediyor ve gizli belgelere erişim sağlıyordu (Uttaro, 1982: 116). Böylelikle VOA çalışanlarına ayrıcalıklı bir statü verilirken bu durum Amerika'nın VOA'ya biçtiği rolün önemine dikkat çekiyordu.

VOA, dünyaya Amerika hakkında bilgi vermeyi ve dinleyicilerine objektif haber raporları vermeyi iddia ediyordu (Uttaro, 1982: 114-115). Ancak VOA'nın 50'li ve 60'lı yıllardaki propaganda programı, VOA'nın nesnel bir kaynak olmadığı ve dolayısıyla Amerika'nın adil, dengeli ve doğru bir görüntüsünü sağlayan güvenilir bir yayın ağı olmadığını gösteriyordu. Çünkü radyo Afrika ve Güney Amerika gibi komünizm tehdidi olmayan bölgelerde daha az yayın yaparken Sovyetler Birliği, Asya, Doğu Avrupa gibi komünist tehdide açık bölgelere odaklanmıştı (Uttaro, 1982: 114-115). Bu durum bu bölgelerin daha az bilgiye ihtiyaç duyduğundan değil, komünist tehditleri engellemek için Amerikan propagandasının bu bölgelere daha çok ihtiyacı olduğundan kaynaklanmaktaydı. Bu perspektiften bakıldığında radyonun bir bilgi alma servisinden çok Amerikan propagandasının önemli araçlarından biri olduğu görülmektedir.

VOA Amerikan yönetimi tarafından bir eğitim hizmeti ve bilgi sağlama aracı olarak meşrulaştırılmasına rağmen radyo hiçbir zaman USIA'nın hedeflerinden tamamen uzak durmadı ve uzun yıllar boyunca ajansın kamu diplomasisi faaliyetlerine katkıda bulundu. Soğuk Savaş sürecinde anti-komünist bir gündemle bilgi kaynağı olarak Amerikan yönetimine

hizmet eden radyo, aynı USIA gibi Sovyetleri ve komünizmi her fırsatta itibarsızlaştırmaya çalışmasıyla komünizm karşıtı idealler için önemli bir araç oldu.

USIA'nın Kapatılması

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, USIA Amerikan dış politikasında yerini bulmakta zorlandı. Çünkü ajans, komünizmin demokratik dünyaya sunduğu ideolojik zorluklara tepki olarak oluşturulmuştu. Bu yüzden komünist bir tehdidin sona ermesi, USIA'nın varlığıyla ilgili temel bir soruyu gündeme getirdi: Yeni dünya düzenindeki yeri neredeydi? (Dizard 2004, 212). Bu sebeple USIA, Berlin Duvarı'nın yıkılmasını izleyen yıllarda bir dizi bürokratik değişiklik geçirdi ve Soğuk Savaş'tan sonra, kendisini yeni uluslararası siyasi yapı içinde bulmaya çalıştı (Blackburn 1992, 193).

Soğuk Savaş sona erdiğinde ve Amerika ile Sovyetler arasındaki rekabet ortadan kalktığında USIA, Amerikan dış politikasında kendini yeniden konumlanmak için *USIA World* dergisini yayınlamaya başladı.⁹ Bu derginin Amerika toprakları içerisinde yayınlanmasının en büyük nedeni ise bu sürece kadar ajansın tüm dünyada Amerikan kamu diplomasisi adına elde ettiği başarıları Amerikan halkına sunmak, böylelikle ajansın kapatılmaması için arkasına kamuoyu desteği almaktı. Ancak ajansın kamuoyu desteğini arkasına alma çabaları sonuçsuz kaldı ve bütçesini, çalışanlarını azaltmayı savunan fikirler kongrede etkin bir görünüm sergiledi.

USIA'nın düşüşünü ve nihayetinde ortadan kaldırılmasını tetikleyen Soğuk Savaş'ın sonuydu (Dizard 2004, 214). 1995 yılında, ajansı ortadan kaldıran ilk yasa kongrede tanıtıldı. Yasanın destekçileri, Soğuk Savaş'ın bittiğini ve artık USIA'ya ihtiyaç duyulmadığını savunurken ajans, Clin-

9 USIA kurulduğu yıllardan Soğuk Savaş'ın sonlarına kadar Amerika topraklarında herhangi bir faaliyet yürütmemişti. Hatta ajansın çalışma şekli ve faaliyetleri ne kamuoyunda ne de siyaset içerisinde pek bilinmiyor, USIA'nın hiçbir materyali Amerika toprakları içerisinde yer almıyordu. Bunun nedeni ise Kongre 1972'de Smith- Mundt Yasasında bir değişiklik teklifiydi. Böylelikle Amerika içerisinde tüm USIA materyallerine Kongre Üyeleri, ilgili birim devlet görevlileri ve araştırma öğrencileri haricinde erişimi yasaklandı. (Catherini, 1977: 86). Ancak USIA yeni dünya düzeninde kendini konumlandırmak için arkasına kamuoyu desteği sağlamak için Amerika topraklarında *USIA World* adında bir dergi çıkardı. Onlarca cilt halinde hazırlanan bu dergilerde USIA'nın tüm dünyada yapmış olduğu faaliyetler yer alırken, ajans bir nevi kendi reklamını artık Amerikan halkına yapmaya başlamıştı.

ton Yönetimi'nin sonunda Dışişleri Bakanlığı'na konsolide edilmeye karar verildi. Fakat bu süreçte de ajans kendini koruyamadı ve 1999'da kapılarını kapattı (Reynolds, 2011: 25). USIA'nın yerine ise Dışişleri Bakanlığı Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler Müsteşarlığı başkanlığında yeni bir departman kuruldu. Ajansın coğrafi USIS görevlileri ise yavaş yavaş tasfiye edilirken ve denizaşırı kamu diplomasisi büroları büyükelçiliklere entegre edildi. Bu yeniden yapılanma planı Amerika'nın Sesi dışındaki tüm USIA operasyonlarını Dışişleri Bakanlığı'na devrediyordu (Sustaric, 2008: 37).

USIA'nın kapatılmasıyla Dışişleri Bakanlığı'nda Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler Müsteşarlığı bünyesinde Uluslararası Bilgi Programları ve Eğitim ve Kültür İşleri bürosu kuruldu. Buna ek olarak, çeşitli bölgesel bürolarda, departmanlarda ve Amerika Büyükelçiliklerinde kamu diplomasisi çalışanları görevlendirildi. Ancak Kamu Diplomasisi ve Halkla İlişkiler Müsteşarının eylemler üzerinde bir yetkisi yoktu. Ayrıca kültürel programlama ve bazı bilgilendirici programlar Dışişleri Bakanlığı'na devredilirken, uluslararası yayıncılık yeni kurulan Yöneticiler Yayın Kurulu'nun yetki alanına girdi. (Reynolds, 2011:26-28). Bu durum da Amerikan kamu diplomasisinin sistematik ve programlı yapısını bozmuş, kurumlar arasında koordinasyon problemi meydana getirmişti.

USIA'nın dağılması ve programlarının işlediği kurumsal yapı Amerikan kamu diplomasisinin Dışişleri Bakanlığı'na devredilmesi nedeniyle büyük ölçüde değişmiştir. Kamu diplomasisi her ne kadar Dışişleri Bakanlığı'na katılarak diğer dış ilişkiler çabalarıyla pekiştirilmiş olsa da Amerikan diplomasisinin ayrı birimler tarafından yönetimi yürütülecek olan programların kesintiye uğramasına neden olmuştu. Çünkü USIA Amerikan dış politikasından bağımsız bir kurumdu ve bu nedenle oldukça fonksiyonel çalışıyordu. Ayrıca ajansın odaklandığı en önemli işlev "Amerika'nın Hikayesi'ni" dünyaya anlatmak ve güçlü bir Amerika imajı çizerek Amerikan kamu diplomasisini başarıya götürmekti. Ancak ajansın kapatılıp görevlerini Dışişleri'ne devretmesi Amerikan kamu diplomasi faaliyetlerinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Böylece yıllarca bağımsız bir şekilde yürütülen Amerikan kamu diplomasisi bürokrasiye entegre olarak siyasetin etkisinde kalmıştır.

Sonuç

Amerikan kamu diplomasinin en başarılı dönemi kuşkusuz Sovyetler Birliği ve onun etkisinde kalan tutumları etkilemeye çalıştığı Soğuk Savaş dönemidir. Özellikle USIA'nın kurulup kamu diplomasisi çalışmalarının tek bir organa bağlanması, Amerikan kamu diplomasinin sistematik ve programlı bir şekilde tüm dünyada faaliyet göstermesine zemin hazırlamıştır.

USIA, Amerika'nın yaşam tarzını, barışa olan bağlılığını ve bunu sürdürmek için gücünün daha iyi anlaşılması için "Özgür Dünya" kavramıyla kültürel bir kampanya başlatmıştı. Bu amaçla USIA; dergiler, filmler ve basın bültenlerinin yanı sıra VOA üzerinden kısa dalga yayınları aracılığıyla dünyayı Amerikan yaşam tarzı ve vatandaşları hakkında olumlu bir şekilde bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Amerika'nın yalnızca komünizme karşı olmadığı, onun yerine insanlığın değer verdiği şeyleri temsil ettiğini vurgulamaya çalışan ajans, yürüttüğü kültürel politikalarla tüm coğrafi alanlarda tesislerini kurarak yayıldı. Çünkü Amerikan kültürü ve halkının başarılarının dış dünyaya iletilmesi diğer ulusların siyasi tutum ve eylemlerinin Amerika'ya karşı olumlu bir izlenim yaratmasında önemli bir etkendi (FRUS, 1952-1954: Document: 363). Bu amaçla dış dünyada "Amerika'nın sesi" olan ajans Amerika'nın gücünü yansıtmak için her istatistiksel veri basın, radyo ve diğer medya araçlarını kullanırken hem bir propaganda ajansı hem de bir "imaj danışmanı" görevi görmekteydi.

Ajans Amerikan kültüründen beslenerek tüm dünyaya Amerika'nın büyüklüğünü kanıtlamaya çalışırken bu gücü Sovyetlere karşı yürüttüğü propagandadan devşirmiştir. Bu amaçla Sovyetlerin din karşıtı eylemleri dünyaya duyurulmaya çalışırken Amerika'nın derin ahlaki yapısına, yaşam ve yaşama özgürlüklerine vurgular yapılıyordu. USIA'nın komünizm ve Sovyet karşıtı bir kurum olduğu ise ajansın genel merkezinden diğer ülkelerdeki ofislerine gönderilen genel direktiflerden anlaşılmaktaydı. Çünkü mevcut durum hakkında bilgiler verilirken genel olarak konu başlıkları Sovyet amaçları, komünist taktikleri ve Sovyet imajı gibi başlıklardan oluşmaktaydı. Amerika'nın bu ajans üzerinden yürüttüğü politika ise uluslararası komünizmi yok etmektir. Bu perspektifte Amerikan dış politika hedefleri; uluslararası komünizmin amaçlarını açığa çıkarmak, etkisini azaltmak

ve yok etmekte (FRUS, 1958-1960, Document: 241). Bu amaçla USIA kütüphane hizmetleri, değişim programları, bilgi servisi, film, radyo gibi tüm araçlarla komünizmle mücadele etti.

USIA yıllar boyunca bilgi alma yöntemleriyle Amerika'nın uygulayacağı politikalar karşısında alabileceği yurtdışı tepkilerini daha önceden bilmeyi sağlamak ve ürettiği politikaları uluslararası kamuoyuna uygun bir hale getirmek için çalıştı (Report To The Congress, 1974: 66). Ancak USIA'nın tarihi boyunca bakış açıları, bilgi programının etkili olması için kitlesele izleyicilere mi yoksa elit gruplara mı yönelik olması gerektiği konusunda farklılaştı. Ajans, programın etkilemeye çalıştığı kamuoyunu kimin oluşturduğuna dair hiçbir zaman kesin bir açıklama yapmadı. Ancak Amerikan yönetimi entelektüel seçkinler, yazarlar, yaratıcı sanatçılar ve akademisyenlerle iletişimde dikkatli bir denge kurması gerektiğinin farkındaydı (FRUS, 1964-1968 Volume VII: Document: 21). Bununla birlikte belirli USIA medya ürünleri, kitlelere ve diğerlerine elit veya hedef gruplara hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. Her ülkedeki hedef grupların belirlenmesi, "Hakikat Kampanyası'nın" bir sonucu olarak başlamıştı ve hedef grup, Amerika hakkında bilgi almak isteyen herhangi bir gruptu.

USIA Amerika ile diğer uluslar arasında Amerikan politikalarını ve eylemlerini faydalı olarak görmek ve Amerikan hükümetinin girişimleriyle işbirliği yapmak için yabancı ulusları etkileyebilecek ilişkiler kurmuştu. Ancak ajansın bu ilişki ağı Soğuk Savaş yıllarında gerçekleşmesi nedeniyle USIA bir Soğuk Savaş kurumu olarak görülmekteydi. Ancak ajansın bir Soğuk Savaş kurumu olduğu hem USIA hem de Amerikalı yetkililer tarafından inkâr edilmekteydi. Bu ifadeyi reddedenler ise Amerika'nın sadece komünist tehdidin bir sonucu olarak bilgi alma işi içerisinde olmadığına dikkat çekerken, gerekçe olarak da Amerika'nın dünya sorunlarıyla ilgilendiği ifade ediliyordu. Ancak Soğuk Savaş sırasında USIA Sovyet propagandası ve komünizmin yayılmasıyla mücadele misyonuyla Amerikan kamu diplomasisi çabalarına öncülük etmiştir.

USIA'nın hedefleri Amerikan yönetimine göre "agresif hedefler değil, Amerikan halkının çıkarına, ama aynı zamanda dünyanın her yerindeki halkların da çıkarınaydı". USIA'yı; "diğer ülkeler üzerinde askeri egemenlik kurmaya çalışmıyoruz ya da yaşam modelimizi onlara dayatmak için komplö

kurmuyoruz” şeklinde savunan Amerikalı siyasiler, Amerika’nın dünyaya getirmeye çalıştığı barış, ilerleme, özgürlük ve refaha dikkat çekiyorlardı (FRUS, 1958-1960, Document: 241). Oysa Amerikan kamu diplomasisinin hedefi Soğuk Savaş yılları boyunca Sovyetlere karşı üstünlük sağlayıp dünya lideri olmaktı. USIA tarafından yürütülen faaliyetler her ne kadar Amerikan politikasını, kültürünü, sosyal hayatını vb. tüm özelliklerini anlaşılır hale getirmek olsa da USIA, hem güçlü bir Amerikan imajı çizmek hem de diğer ulusların Amerika çizgisinde bir siyaset takip etmesinde yol gösterici bir propaganda kurumu olmuştur.¹⁰ Bunun sonucunda Amerika dış dünyada güçlü, yardımsever ve olumlu imajını kullanarak yabancı uluslarda kabul görürlüğünü arttırmıştı.

Amerikan kamu diplomasisi USIA ile birlikte uluslararası yayıncılık, eğitim-değişim programları, kültür diplomasisi ve insani yardım alanlarının bütününde etkili olmaya çalışan geniş, kapsamlı ve agresif bir yapıya kavuşmuştu. Çünkü ajans daha fazla kaynağa ve etkili projeleri tamamlamak için yeterince bağımsızlığa sahip olmuş, birçok programı tek çatı altında topladığı için de programlı bir şekilde çalışıyordu. Ancak kırk yıldan fazla süren Soğuk Savaş’ın sonunda Sovyetler Birliği dağılmıştı. Soğuk Savaş’ın sona ermesi, güçlü bir kamu diplomasisi mekanizmasının temel gerekçesinin, yani Sovyetler Birliği’ne karşı ideolojik mücadelenin artık mevcut olmadığı anlamına geliyordu. Böylelikle Amerika hem ekonomik hem askeri hem de siyasi olarak Soğuk Savaş’ın galibi olurken, dünyada komünizm ideolojisini de yıkarak Sovyetlere karşı ideolojik üstünlüğü elde etmiştir.

¹⁰ USIA’nın her ne kadar bir propaganda ajansı olmadığı kabul edilse de ajansın bir propaganda kurumu olduğu resmi ağızlardan sıklıkla dile getirilmiştir (Report To The Congress, 1974: 17).

Kaynakça

Aydın, Erkan. (2021). *Türkiye'de Rus Düşmanlığının Amerika Ekse-
ninin Anti-Komünizme Evrimi ve Komünizmle Mücadele Dernekleri* (Doktora
Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berridge, Geoff R. (2015). *Diplomacy: Theory and Practice*, Palgrave
Macmillan, New York.

Caterini, Dino. (1973). *After The Cold War, Center for Advanced Rese-
arch Naval War College*, Newport.

Central Intelligence Agency, General CIA Records, RDP-
61S00750A000100150008-5, 27.10.1954.

Central Intelligence Agency, General CIA Records, RDP-
61S00750A00150033-7, 06.07.1954.

Central Intelligence Agency, General CIA Records, RDP78-
01617A002800040002-5, 23.07.1946.

Cull, J. Nye. (2009). *Public Diplomacy Before Gullion: The Evolution of
a Phrase, Routledge Handbook Of Public Diplomacy*, Routledge, New York.

Cull, J. Nye. (2009). *Public Diplomacy: Lessons From The Past*, CPD
Perspectives on Public Diplomacy, Figueroa Press, Los Angeles.

D'Agati, Sara. (2015). *The United States Information Agency and Italy
During The Johnson Presidency 1963-1969*, (Doktora Tezi), Cambridge:
Cambridge University.

Dağ, Ahmet Emin. (2004). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*,
İstanbul, Anka Yayınları, İstanbul.

Dizard, Wilson. (2003). "Remembering USIA", *Foreign Service Jour-
nal*, July- August, s. 57-61.

Dizard, Wilson. (2004). *Inventing Public Diplomacy: The Story of the
U.S.Information Agency*, Lynne Rienner Publishers.

Feyzulloğlu, Burcu. (2014). *Ufuk: How The U.S Information Agency
Molded Turkish Elite Opinion, 1960-1980*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara:
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.

Foreign Relations Of The United States (FRUS), 1952-1954, National Security Affairs, Volume II, Part 2.

FRUS, 1955-1957, Foreign Economic Policy, Foreign Information Program, Volume IX.

FRUS, 1958-1960, Eastern Europe; Finland, Greece, Turkey, Volume X, Part 2.

FRUS, 1958-1960, National Security Policy; Arms Control and Disarmament, Volume III.

FRUS, 1961-1963, National Security Policy, Volume VIII

FRUS, 1961-1963, Volumes VII, VIII, IX, Arms Control; National Security Policy; Microfiche Supplement.

FRUS, 1961-1963, Volume XXV, organization of Foreign Policy; Information Policy; United Nations; Scientific Matters.

FRUS, 1961-1963, Public Diplomacy, Volume VI.

FRUS, 1964-19668, Volume VII, Public Diplomacy.

Gedizşener, Şifa Nermin. (2003). *Haberlerin Propagandadaki Yeri ve Propaganda Radyoları*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.

Gregory, Bruce. (2008). "Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, s. 274-290.

Gönlübol, Mehmet. (1975). *Uluslararası Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.

Günek, Abdulsamet. (2018). "Amerikan Kamu Diplomasisinin Üç Evresi: Propaganda, Geleneksel Kamu Diplomasisi ve Stratejik İletişim", *The Journal Of Social Science*, 2/3, s. 54-72.

Hemery, John. (2005). "Training for Public Diplomacy: an Evolutionary Perspective", Ed. By J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, s.196-209.

Henderson, John W. (1969). *The United States Information Agency*, Frederick A Praeger, New York.

Hixson, Walter. (1998). *Parting The Curtain. Propaganda, Culture and The Cold War 1945-1961*, Palgrave Macmillan, London.

Knapp, Manfred. (1972). *Die Stimme Amerikas, Auslandspropaganda der USA unter der Regierung John F. Kennedys*, Vs Verlag Für Sozialwissenschaften, Opladen.

Nakamura, Weed C. (2009). *U.S Public Diplomacy: Background and Current Issues*, Congressional Research Service.

Nye, Joseph S. (2004). *Soft Power: The Means To Success In World Politics*, Public Affairs, New York.

Report To The Congress. (1974). *Telling America's Story To The World Problems And Issues*, United States Information Agency, By The Comptroller General Of The United States, 25 March 1974.

Reynolds, Carrie. (2011). *Public Diplomacy Institutional Structure: A Review And Recommendation For The United States*, University Honors.

Smith, Howard C. (2012). *Public Diplomacy: The United States Information Agency (USIA) Utilizing The Voice Of America As Foreign Policy In Ethiopia (1971-1991)*, (Doktora Tezi), Atlanta: Atlanta University.

Snyder, David. (1994). *Bethany Relay Station, Voice Of America 50 Years Of Broadcasting To The World*, Washington, s. 1-25.

Sussman, Jody. (1973). *United States Information Service Libraries*, Illinois, University of Illinois Graduate School of Library Science.

Sustaric, Tanja. (2008). *Public Diplomacy By United States Information Agency (USIA) And The State Department*, (Master Thesis), Universe V Ljubljana Fakulteta Za Druzbene Vede, Ljubljana.

Sykes, Ian A. (2019). *How To Try To Mask Colonolism And Fail Anyway: American Propaganda In Non-Communist Asia During The Early Cold War*, (Master Thesis), Temple University, Philadelphia.

Tobia, Simona. (2009). *Advertising America, The United State Information Service in Italy (1945- 1956)*, Led- Edizioni Universitarie Di Lettere Economic Di Lettere Economia E Diritto, Milano.

United States Information Agency. (1964). *Facts About USIA, Audience: The World*, Washington, 1964.

United States Advisory Commission On Public Diplomacy. (1985). Washington.

United States Information Agency.(1993). *Telling America's Story To The World*, The Office of Public Liaison USIA, Washington.

Uttaro, Ralph A. (1982). "The Voices Of America In International Radio *Propaganda*", *Law and Contemporary Problems*, Vol:45, No:4, New York.

Wright, Brendan D'Archy. (2009). *Selling America, Ignoring Vietnam: The United States Information Agency in South Vietnam, 1954-1960*, (Master Thesis) The University of British Columbia, Vancouver.

Yılmaz, Betül. (2014). "Rhetoric And Public Diplomacy: Analysis Of A Double Dimensional Link", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 16/3, s. 209-225.

Extended Summary

Public diplomacy; with the Cold War, it has been the most important foreign policy tool used by the American government for international information, cultural relations and broadcasting activities as an alternative to propaganda, which has negative connotations. In this study, the American information agency USIA, one of the most important practitioners of public diplomacy in the world; Its foundation, mission, activities and its impact on American public diplomacy are discussed.

Historically, as perceived threats to national security in the United States during wartime increased, government efforts to communicate with foreign populations increased. The interest relationship between America and the Soviet Union after the Second World War was perceived as a national security threat for the United States and caused the government to communicate with other peoples. In particular, the Soviets had a program based on peaceful coexistence and world revolution to expand the socialist ideology in the world at the end of the war. It mobilized America, which did not want to lose world leadership to the Soviets. For this purpose, the American administration has made USIA the most important executive of American public diplomacy activities in order to oppose the Soviet influence and once again compete in the “war of hearts and minds”.

Thus, USIA opened new offices in many parts of the world with the “Truth Campaign” it launched to counter the “Soviet lies” and to present a “complete and fair picture” of America in the world. Because the American administration aimed to create a strong “American power and image” against the “Red Army”, which saw itself as the savior power in the world. USIA which established with this purpose aimed to carry the American image, culture and policy beyond American borders with informative, educational and cultural tools.

The USIA served as the information service and would advise American policy by providing information on the attitudes of foreign nations. USIA, which will act as an advisor to the government according to its founding mission; In interpreting American policies and actions to foreign audiences, he had to project an image of America that reflected basically

peaceful intent. At this point, the mission of USIA was determined as depicting important aspects of American life, culture and institutions, revealing communist goals, and countering Soviet and communist propaganda.

The agency has been tasked with running the Department of State's overseas cultural and educational programs and has run cultural and educational programs such as student, leader, expert exchange Fulbright scholars. At the same time, the agency had become the main driver of many cultural activities such as libraries, book programs, binational centers, English language teaching, American studies, music programs, trade fairs and exhibitions. Along with these activities, USIA has exposed the fallacies and dangers of communism in every foreign country with an appropriate program and has carried out its work to expose "red colonialism" and "communist conspiracies". This form of disclosure was carried out in the form of information and cultural programs abroad through all means of communication.

USIA was not a foreign policy maker or enforcer. However, it served the policy of containing the Soviet and communist influence by bringing other nations into the axis of American foreign policy. While the White House and State Department made policy, the USIA with its communications expertise ensured that these policies were accepted by other nations. Thus, USIA was serving American foreign policy by preparing other nations in line with America's foreign policy goals through the communicative process. However, the anti-communist mission assigned to the agency and the responsibility for paramilitary operations showed that USIA was not just an information agency. It also gave authority to conduct psychological and military operations on foreign nations. Annually, a "Country Program Memorandum" was prepared by each USIS submission and sent to headquarters for review and approval. The program lays out the USIA targets for the country in precise terms, with a priority ranking for each target set.

American public diplomacy carried out by the USIA is an act of controlling Soviet hegemony using all available means that do not require the deployment of military resources to weaken Soviet power. USIA launched a cultural campaign with the concept of "Free World" to better understand

America's way of life, its commitment to peace and its power to maintain it. For this purpose, USIA, aimed to positively inform the world about the American lifestyle and citizens through shortwave broadcasts on VOA as well as magazines, films and press releases. Because communicating the achievements of American culture and people to the outside world was an important factor in the political attitudes and actions of other nations creating a positive impression on America. For this purpose, the agency, which was the "voice of America" in the outside world, was both a propaganda agency and an "image consultant" while using every statistical data press, radio and other media tools to reflect the power of America. While trying to prove America's greatness to the whole world by feeding on American culture, the agency gathered this power from the propaganda it carried out against the Soviets. For this purpose, while trying to announce the anti-religious actions of the Soviets to the world, America's deep moral structure and freedom of life were emphasized.

Over the years, USIA has worked to ensure that the foreign reactions of the USA against the policies to be implemented by the methods of obtaining information and to make the policies it produces suitable for the international public opinion. They drew attention to the peace, progress, freedom and prosperity that America was trying to bring to the world. However, the goal of American public diplomacy was to gain the upper hand against the Soviets and become a world leader during the Cold War years. Although the activities conducted by the USIA do not reflect American politics, culture, social life etc. Although it is to make all its features understandable, USIA has been a guiding propaganda institution both for drawing a strong American image and for other nations to follow a policy in line with America. As a result, America increased its acceptance in foreign nations by using its strong, helpful and positive image in the outside world.

THE CONTINUATION OF THE COLONIALIST PROJECT FROM THE CRUSADES TO ZIONISM

Doç. Dr. Khalid El-Awaisi

Abstract

The zeal for the Crusader started in Europe at the end of the eleventh century, a spirit that continued for centuries to mobilise millions of Europeans to take the Holy Land from Muslim hands. Over thirty crusades were launched with the aim of capturing Bayt al-Maqdis and “liberating” its churches and Christians, however mostly failing to achieve their said aims. The first crusade was successful in creating the first European colonial society, being brought to an end within a century by Salah al-Din and the complete eradication of their presence by the Mamluk a century later. The last attempt of a crusade was that of Christopher Columbus, who with the gold from the America wanted to launch a new crusade from Spain. Following the first success of the idea of the crusade, the idea was expanded beyond the Holy Land and was used for campaigns blessed by the Pope. Later the concept was to lose ground, and zeal for the crusade was dying out by the sixteenth century. With the threat of the Ottomans into Europe, no longer were crusading to take Jerusalem feasible. Apocalyptic scenarios and the idea of restoring the Jews to Palestine marked a major shift for the prospects of the Holy Land. Napoleon issued the first official call to establish a Jewish colony, although never materialising, the British took it upon themselves to see this project through. Over a century of failed schemes, the British managed to occupy Palestine and proclaim the “End of the Crusades”. Yet, plans for a new colonial settler state were already in motion and after thirty years of British occupation, the reigns were handed over to Zionist as the heirs of the Crusades.

Keywords: *Crusades, Colonialism, Zionism.*

HAÇLI SEFERLERİNDEN SİYONİZM'E SÖMÜRGEÇİ PROJELERİN DEVAM ETTİRİLMESİ

Doç. Dr. Khalid El-Awaisi*

Öz

Avrupa'da on birinci yüzyılın sonlarında başlayan Haçlı coşkusu, yüzyıllar boyunca milyonlarca Avrupalıyı Kutsal Toprakları Müslümanların elinden almak için seferber etmeye devam eden bir ruhtu. Beytü'l-Makdis'i ele geçirmek ve kiliselerini ve Hristiyanları "özgürleştirmek" amacıyla otuzun üzerinde haçlı seferi başlatıldı, ancak çoğu zaman bunlar amaçlarına ulaşamadı. İlk Haçlı seferi, bir asır içinde Selahaddin tarafından sona erdirilen ve bir asır sonra Memlükler tarafından varlıklarının tamamen ortadan kaldırıldığı ilk Avrupa sömürge toplumunun yaratılmasında başarılı oldu. Bir haçlı seferinin son girişimi, Amerika'dan gelen altınla İspanya'dan yeni bir haçlı seferi başlatmak isteyen Kristof Kolomb'unkeydi. Haçlı seferi fikrinin ilk başarısının ardından, fikir Kutsal Toprakların ötesine genişletildi ve Papa tarafından kutlanan kampanyalar için kullanıldı. Daha sonra kavram zeminini kaybetmek oldu ve haçlı seferi coşkusu on altıncı yüzyılda öldü. Osmanlıların Avrupa'yı tehdit etmesiyle, artık Kudüs'ü mümkün kılmak için haçlı seferi yapmıyorlardı. Kıyamet senaryoları ve Yahudileri Filistin'e geri getirme fikri, Kutsal Toprakların beklentileri için büyük bir değişime işaret ediyordu. Napolyon, bir Yahudi kolonisi kurmak için ilk resmi çağrıyı yaptı, ancak hiçbir zaman gerçekleşme de, İngilizler bu projeyi gerçekleştirmeyi üstlendiler. Yüzyılı aşkın süredir başarısız olan planlar, İngilizler Filistin'i işgal etmesi ile "Haçlı Seferlerinin Sonu"nu ilan etmeyi başardılar. Ancak, yeni bir sömürge de yerleşimci devleti için planlar çoktan harekete geçmişti ve otuz yıllık İngiliz işgalinden sonra saltanat, Haçlı Seferlerinin mirasçıları olarak Siyonistlere devredildi.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Sömürgecilik, Siyonizm.

* Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Üyesi, halid.uveysi@asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9994-3305>.

Introduction

Both the Crusades and the Zionist projects although with numerous centuries apart resemble one another in more than one aspect with remarkable historical resonances. It may even be argued that Zionism is the continuation of the crusades or a new form of it and that Zionism is the heir of the Crusade. Many authors have looked at the parallels between these two historical movements, both foreign invaders coming from the west committing heinous crimes, establishing a colony in the heart of the Muslim World surviving for a period of time before their inevitable fall. This article will not set out to compare and contrast the Crusader and Zionists movements; rather it will deal with the continuation of the crusading legacy and campaigns through to the establishment of the Zionist state.

Since the liberation of Bayt al-Maqdis by Sultan Salah al-Din in 1187, numerous campaigns to reoccupy the Holy Land were initiated. These campaigns seem to have persisted throughout the centuries although mostly failing, with numerous attempts or suggestions in every century continuing until a shift took place with the introduction of Jews into the equation. Napoleon's official call to the Jews to come under his command so that he would establish a state for them in Palestine in 1799, created a radical shift in the schemes of occupying the Holy Land. Although Napoleon failed in his campaign and in mobilising the Jews, he ignited this idea in western thought and eventually leading to the occupation of the Holy Land by Britain and proclaiming the end of the Crusades as General Allenby declared in his victory address in December 1917 from inside the Holy City. This ceremony symbolised the change of command or the handing over of the reigns to the newly formed Zionist Movement. Britain to consolidate this matter announced that the post of the first High Commissioner for Palestine be given to Herbert Samuel, a British Jewish Zionist. Over the thirty years of its occupation or so-called mandate over Palestine, Britain laid the foundations for the establishment of the Zionist state. A state that would serve western interests in the region and as many Zionists proclaimed that Israel is an outpost of Western influence in Southwest Asia. Indeed, in the last war on Gaza in May 2021, Netanyahu

addressing ambassadors and diplomats said if Hamas gains victory, then “that is the defeat for all of us”, reiterating that this state does not represent only its interests but that of other powers. This paper would thus deal with the idea of occupying the Holy Land from the crusades until the establishment of the Zionist state and its implication as well as future prospects.

The Initial Crusades

The crusader movement set out to occupy the Holy Land from the Muslim in 1095 with the first crusade reaching and occupying the Holy Land in July 1099. The idea of the Crusade dominated western European thought from the eleventh to the fifteenth century, with most contemporary authors making reference to it. Although loosing appeal over time, they continued to have some appeal into the late nineteenth century with a new dimension. While in modern times the French saw themselves as the first of their nation’s colonial enterprises, the British and Zionist in Palestine “felt themselves to be the inheritors of their traditions” (Riley-Smith, 2009: 1). Not all the crusades were large in numbers, well organised or achieved their goals, many even falling short of their set-out objectives, also the idea of the crusade evolved beyond Muslims in the Holy Land to include crusades against Muslims and others in Europe and beyond. In addition, there is an established numbering of major crusades to take Jerusalem from Muslims; however, there are many that have been included in these sequences due to their small numbers or impact.

The First Crusade set out for the ‘liberation’ of the Holy Land, its holy sites and its Christians from the tyranny of the “infidel” Muslims. Due to the fragmentation of the Muslim World between two Caliphates in Baghdad and Cairo and the further disintegration into city states made it easier for the first crusade to take large parts of the Bilad al-Sham (Historical Syria). Indeed, the alleged support of the Shiite Fatimids in trying to forge an alliance with the crusades against the Sunni Seljuks accelerated the process of the occupation of the Holy City (Abu-Munshar, 2010; Runciman, 1995, vol.1: 229). As the Fatimids attacked the Holy City one year before the arrival of the Crusades in 1098 and forced the Artuqids/ Seljuk

forces out of the city. The Fatimids were then forced to defend the city, as their supposed alliance with the crusades did not materialise. The Crusades succeeded in occupying the Holy Land and took the holy city on 15 July 1099, through massacring tens of thousands of Muslims in the holy site of al-Aqsa Mosque, and the burning of Jews in their synagogue, with the Fatimid garrison being spared as they were fortified in the citadel and were allowed to leave the city unharmed (Runciman, 1995, vol.1: 286-287). After the carnage caused and the clearing of the corpses and burning them, and the declaration of the *liberation of the Holy Sepulchre from the Domination of Islam*, the appointment of a king for the newly established Latin Kingdom of Jerusalem was taken and further expansion of territory was to follow. This kingdom lasting for nearly 200 years until 1291 continued even after the holy city was recaptured by Salah al-Din in 1187.

After the success of the first crusade in taking the holy city and land, many of the participants put down their arms and returned to Europe carrying palm branches signifying the completion of their mission and pilgrimage (Riley-Smith, 2009: 7). This created a problem for the newly established kingdom and their appeal for further reinforcements resonated with the new pope who called for a new crusade to consolidate the newly formed kingdom. Although the enthusiasm the First Crusade aroused had started quietened down, large reinforcements were ready to set out (Runciman, 1995, vol.2: 248-249). Four separate expeditions left Europe at the turn of the century, in what became known as the *Crusade of 1101*. It is not generally recognised as a fully-fledged crusade, rather as a reinforcement to the first crusade. On reaching Anatolia, they were defeated by the Seljuks, and this brought the crusade of 1101 to a disastrous finish. Some of those who survived managed to regroup and reach Jerusalem the following year together with those who travelled by sea (Mulinder, 2006: 304-307). Moreover, the newly formed crusader state had to resort to relying on the local population, mainly Christian Arabs to repopulate the city and region, as crusaders and pilgrims were coming in dribbles and for short times before heading back home. Those who settled in the region amongst the crusaders started adapting to the regions' culture and learning the native way; *“Frankish colonists had inevitably to try to fit into their new*

environment, and they could not escape contact with their subjects and their neighbours” (Runciman, 1995, vol.2: 318).

The colonisation project of Europeans had thus started outside the boundaries of Europe and “*only since the Crusades is there continuity and filiation between colonial movements. Ever since, colonialism has remained a major factor in European and non-European history. In this sense it is justified to regard the Crusader kingdom as the first European colonial society.*” (Praver, 1972: ix). Expansionist policies of the crusaders and the creations of new colonies meant the need for more territorial expansions to consolidate their gains in the region together with external support. Indeed, the crusaders in their early years could not establish themselves in the region without continuous reinforcements from the west. Bohemund I of Antioch, who was a leader in the first crusade and was captured in 1100 and upon his release for a ransom he fought the Muslims again and was defeated by Balak Gazi near Harran in 1104. Upon which he went to Europe for reinforcement and to raise a new Crusade, he travelled to Rome, France and Normandy. Due to a conflict with Byzantium over his Principality of Antioch, he sought to attack them in Constantinople and led his army against the Byzantine city of Dyrrachion in 1107 and eventually had to surrender in 1108 (Edgington, 2006: 175-176). Thus, this crusade had diverted its aim from fighting the Muslims in Bilad al-Sham to fighting the Byzantine who were aiming to occupy Antioch. Yet another crusade came all the way from northern Europe and aided the Kingdom of Jerusalem against the Muslims. The *Crusade of Sigurd Jorsalfar*, King of Norway, consisted of around sixty ships and reached the Holy Land by 1110. They assisted the King of Jerusalem in taking more Muslim cities in the region as well as providing a naval blockade during the besiegement of Saydal Sidon (Murray, 2006: 1112).

Following the Artuqid victory at the Field of Blood Battle (Sahat al-Dam) in 1119, the King of Jerusalem sent an urgent appeal to the Pope for help who managed to mobilise a *Venetian major naval crusade* that set of 1122 that was successful in taking the city of Tyre in 1124 (Madden, 2006: 308). Another campaign was launched known as *the Crusade of 1129* to take the stronghold of Damascus, but it was not to be successful

without further help from Europe, thus attempts to secure papal endorsement and the support of other nobles was sought. Large numbers similar to that of the first crusade came from Western Europe, encamped a few miles from Damascus, however weather conditions; mud, dense fog and a massive thunderstorm led to the retreat of the crusades (Runciman, 1995, vol.2: 178-180; Phillips, 2006: 308-309).

The second crusade was initiated fifty years after the first crusade (1147-50), particularly after the fall of al-Ruha/ Edessa (Urfa) in 1144 to Imad al-Din Zengi, who halted their expansion to the eastern Muslim hinterlands. Soon after the news of the fall of one of four crusading states, al-Ruha, reached other crusader they sought help from Western Europe, provoking the largest expedition since the first crusade. With the west being rouse again, preparations were underway, although slow but they were well planned. The Pope issued a call-in order to consolidate what had been achieved by the first crusade. Kings of France and Germany adhered to the call and started preparing for the long overland journey, at the same time a smaller number of Englishmen set forth via sea in 1147 (Runciman, 1995, vol.2: 258). The second crusade although initiated to recapture al-Ruha, had to divert course. The English fleet was invited to take part in the siege of Lisbon in al-Andalus and after its capitulation, some decided to stay there while some continued to the Holy Land. As for the French and German, they suffered many defeats en route by the Seljuks to their armies and headed to Antioch. Suggestions to attack Nur al-Din in Aleppo were abandoned as the armies continued south to Jerusalem, where a new destination was selected, Damascus, the stronghold of Muslims. If this city was to be acquired, it would cut off the Muslims of Egypt and Africa from Muslims in northern Syria and the East. Their siege of Damascus in 1148 concluded the failure of the second crusade. This was due to the resistance of the city and the continuous reinforcement that were pouring into the city, besides news of the army of Nur al-Din Zengi approaching and the disputes that broke out amongst the crusader for who will control Damascus after it's taken (Runciman, 1995, vol.2: 281-284). Thus, the demoralised crusading army was forced to retreat and saw the return of what was left from the German and French armies back to Europe (Phillips, 2006: 1084-1090), without any glory to recount. The fall of al-Ruha and

the retreat at Damascus was a turning point in the history of the Crusade in the region, the tides were to change with the rise of Nur al-Din and his efforts bearing fruits a few decades later.

Following these failed crusades, the spirit of the crusade faded out for around thirty years and no new large crusades were launched until Muslims were able to liberate Jerusalem and the Holy Land. As the spirit of the Crusade was deflating after the failure of the second crusade, one more campaign was to take place with no remarkable outcome on the ground. The *Crusade of Rognvald Kali Kolsson*, Earl of Orkney (northern Scotland) in 1150, was launched as part of an effort to halt the advances of Nur al-Din Zengi in the region. Crusaders from Orkney and Norway set sail in 1151 and reached the Holy Land in 1152 and capturing en route a Muslim ship. After visiting Jerusalem and holy sites they returned home (Murray, 2006: 1047), turning this crusade into a pilgrimage rather than an actual confrontation with Muslims.

As the spirit of the Crusade was diminishing, the spirit of Jihad was on the rise. Although the Muslim's initial response to the crusade was rather weak, this started to gain momentum following the endeavours of scholars/ulama to revive the spirit of Bayt al-Maqdis and Jihad amongst the Muslims. What was started by Imad al-Din and his son Nur al-Din in their strategy to unite the Muslims on the road to liberate the Holy Land was crowned by the victory of Salah al-Din. On the other hand, before Salah al-Din's decisive assault on the crusaders at the horns of Hittin numerous appeals had come over the years from the Kingdom of Jerusalem to Europe, no one in the west realised the urgency of the danger the kingdom was to face, with the exception of the Papal Court. This was to change after hearing that the Christian army had been destroyed, the Holy Cross had been captured and Jerusalem had been lost. Survivors would try to regroup in Tyre, but knew without assistance from the West, their chance of holding their last stronghold or recovering lost land was null; thus, timely assistance from the King of Sicily aided in keeping the city in crusader hand. Appealing to their brethren in Europe, they sent envoys and letters to the Pope and Kings of Europe pleading for help (Runciman, 1995, vol.3: 3-4). As the news of the defeat of the crusades in the Holy Land

resonated through Europe, the spirit of the crusade that had died out was revived once more with the Pope calling for a new crusade, exclaiming all Christians to take arms and “liberate” the Holy Land.

Crusades for recapturing the Holy Land

The Third Crusade or the Kings' Crusade was thus directly prompted by the triumph of Salah al-Din at Hittin and the liberation of much of the Holy Land and Bayt al-Maqdis in 1187. Salah al-Din with the King of Jerusalem his prisoner managed to secure the fall of most of the crusader strongholds with the exception of Sur/Tyre, thus in effect ending the Latin Kingdom of Jerusalem, at least briefly. Salah al-Din released the King of Jerusalem, Guy of Lusignan, after giving an oath to never take arms against Muslims and he would return to Europe (Runciman, 1995, vol.3: 19). The King not keeping to his oath, regrouped with other crusaders in Antioch and prepared an army to regain what he had lost. A siege on the port city of Acre was laid in the autumn of 1189 awaiting much needed reinforcement coming the west. It took three years for the armies of the third crusade to arrive and change the tide in favour of the crusades.

This crusade was led by the monarchs of Europe, namely King of England Richard the Lionheart, King of France Philip Augustus, and Holy Roman Emperor Frederick Barbarossa. Frederick's army was the largest in numbers with some estimates putting the numbers in their hundreds of thousands' and was expected to be meticulously planned and organised. The army crossed by land through Anatolia with a number of victories against the Seljuk en route and captured the capital of the Seljuk Sultanate. However, in June 1190 the German king drowned in the Göksu/ Saleph River near Silifke/Mersin while bathing causing the disbursement of his army with a small remnant reaching the Holy Land later with his bones (Runciman, 1995, vol.3: 14-16). Both Kings Philip II and Richard I set out in July 1190 sailing through the Mediterranean Sea reaching Acre a year later in April and June 1191 respectively.

The city of Acre was finally captured in July 1191 after a 3-year long siege by the crusaders and Richard beheaded 2700 Muslims in full view

of Salah al-Din's army. Following which some dispute between the French and English King led to the departure of the French King back to France on the ground of poor health, though leaving much of his army behind (Runciman, 1995, vol.3: 50-53). Richard was in sole command of the army and with his eyes on Jerusalem; he managed to defeat Salah al-Din in Arsuf and to bring Ascalon under his control. Negotiations between Salah al-Din and Richard continued for some time, as Richard marched towards Jerusalem and reached Bayt Nuba (20 Km from the holy city). However, this crusade did not succeed in taking the city due to Salah al-Din's strategy in cutting water supplies, for this, Richard wished to retreat and attack Egypt instead and eventually retreated to Ascalon (Nicholson, 2006: 1174-1181). With this the army disintegrated with many returning home and Richard desperate to return home, pleading to Salah al-Din for any symbolic concession; "were you to give me a very small village, I would accept it", this comes after the initial stance of returning all lands taken by the Muslims to the crusades (Abu-Munshar, 2005: 93-94). The third crusade which lasted for five years ended with the signing of al-Ramlah peace treaty in September 1192 between Sultan Salah al-Din and King Richard stipulating a truce for three years and eight months. It also successfully re-established the Kingdom of Jerusalem with its capital being Acre, although small it managed to survive for another century. Never again, would Europe be able to assemble the same number of monarchs and princes for another crusade and little western knights would willingly come to the Holy Land (Runciman, 1995, vol.3: 76, 104).

Following the passing of Salah al-Din and the end of the truce period, another crusade was to be launched, *the Crusade of Emperor Henry VI*, also known as *the German Crusade of 1197-1198*. Although there was no direct reason for this crusade in terms of the situation in the Holy Land, it came to strengthen the re-establish the reduced Kingdom of Jerusalem and securing the coast of Palestine as well for the personal stature of Holy Roman Emperor and king of Sicily, Henry VI. The bulk of the army set out on their journey in May 1197 after many delays reaching the Holy Land and heading towards Beirut and Sayda/ Sidon and capturing them. The forces of al-Adil, Salah al-Din's brother, halted further gains and together with news of the death of the emperor reaching, and rivalry break-

ing out between the crusaders much of the army headed back to Europe. A new truce in June 1198 was endorsed for a period of five years and eight months (Murray, 2006: 315-317).

The Fourth Crusade launched after the call of the Pope Innocent III in 1198 to recapture Jerusalem from the Muslims, was initially aimed at taking Egypt, the strong hold of the Ayyubids, this shift was an important shift in the crusade, as Egypt became the focus of much subsequent crusades. This idea of shifting the route of the crusade to the Holy Land first through Egypt was the brainchild of Richard the lion heart, who on leaving the Holy Land gave the opinion that “Egypt was the vulnerable point in the Saracen Empire”. It was thus decided eventually that it would be the crusaders’ objective as if they would drive the Muslims out of the Nile valley; they would lose their richest province and be unable to hold Jerusalem and would be unable to have a fleet in the Eastern Mediterranean (Runciman, 1995, vol.3: 76, 110-111, 150).

However, the Fourth Crusade diverted course and failed to reach the Holy Land or Egypt, due to large debts owned to the Venetians, the crusaders agreed to help recapture the Latin Christian port city of Zara/ Zadar for Venice. Upon hearing of the sack of the city (1202), the Pope excommunicated the participants and ordered them to head for the Holy Land and return to their vows and swear never to attack Christians again. He rescinded the excommunications of the crusader in 1203, yet due to power struggles in the Constantinople and the offer to pay all the debts of the fourth crusade in return for aiding Prince Alexios gain the throne. They succeeded in overthrowing the Byzantine Empire and culminated with sack Constantinople and the establishment of the Latin Empire in its place for a few decades. Only a small number defected and continued to the Holy Land (Andrea and Madden, 2006: 449-456). The crusaders in the Holy Land lost hope of the arrival of this crusade and in 1204 they signed a truce with Salah al-Din’s brother al-Adil. Rather than reinforcement arriving, the opposite happened with many of the crusader knights in the Holy Land leaving for Constantinople to claim territory and fiefs and further it deprived the Kingdom of Jerusalem of potential helpers (Runciman, 1995, vol.3: 129-130).

Amidst these failures, a popular movement amongst the poor started in Europe in what became known as the *Children's Crusade*, which presumably set out in summer of 1212 from France and Germany with the aim of returning the Holy Cross lost at the battle of Hittin. This disputed crusade failed; however, it seems to have continued the spirit of the crusade amongst the public with the failure of the elites. It is suggested that it may have helped in initiating the Fifth Crusade a few years later, as Pope Innocent III would have seen that enthusiasm amongst the public for crusading was still alive (Dickson, 2006: 242-244). With no prospect of western reinforcement to the crusaders in the Holy Land, a new truce was signed with al-Adil in July 1212 for five years. At the same time asking for the preparation of a new crusade, once the truce had expired (Runciman, 1995, vol.3: 133).

Pope Innocent III after the Fourth Crusade went out of his hands started in 1213 discussions of another crusade with reforms to the church and raising sufficient funds for this endeavour. He died in 1216 and his successor Honorius III continued the preparation for the *Fifth Crusade*. Following long and slow preparations the first group arrived in Acre in September 1217 and others arriving six months later. Their objective was to take back Jerusalem through attacking Egypt and correct the failings of the fourth crusade. After small gains in the Holy Land, they indeed preceded to Egypt and landed in Damietta in May 1218 and with the passing of Sultan al-Adil, his son al-Kamil of Egypt offered the crusaders Jerusalem in return for their withdrawal from Damietta, an offer they refused, and they managed to occupy the port city in November 1219. Excepting arrival of reinforcement as promised by the Pope they proceeded to Cairo in July 1221; however, the flooding of the Nile and the resistance of the Ayyubid forced them to negotiate for a safe withdrawal and the surrendering of Damietta together with an eight-year truce. The armies of the fifth Crusades sailed back to their countries without anything to show for (Runciman, 1995, vol.3: 132-1170; Powell, 2006: 427-431).

Crusades through diplomacy

The sixth crusade, or the Crusade of Emperor Frederick II, Holy Roman Emperor and king of Sicily, went through numerous difficulties and delays. However, he succeeded in taking Jerusalem through diplomatic routes and signed a ten-year deal with Sultan al-Kamil in 1229. He was the first Christian monarch to re-establish Christian rule in the holy city after Salah al-Din liberated. He initially was to set sail in 1220 and after being postponed to 1221 and then 1225 and 1227 was facing the threat of being excommunicated. He set out on the crusade in 1227 but fell ill and was excommunicated by the new Pope, yet he continued on his crusade and reached Acre in September 1228. This was after communications with Sultan al-Kamil in 1226 who sought his help against his brother al-Mu'azzam Isa of Damascus in return for giving him parts of the Holy Land in Muslim control. Yet the death of al-Mu'azzam in November 1227 meant that this deal was no longer on the table. Through diplomacy and threat of war, al-Kamil agreed to a ten-year truce in February 1229, giving up Jerusalem and other sites in the Holy Land to the crusades, however allowing the retaining of al-Aqsa Mosque in Muslim hands and the aiding of Frederick to al-Kamil against all his enemies including Christians. Frederick entered the holy city in March 1229 and crowned himself King of Jerusalem (Runciman, 1995, vol.3: 184-190; Weiler, 2006: 313-315). The Pope condemned this agreement and wrote in 1234 encouraging the launch of a new crusade once the truce expires. French and English nobles heeded to his call, yet their departure was delayed, as the truce had not passed.

Crusader set sail to the Holy Land and arrived in Acre in September 1239 in what became known as the *Barons' Crusade, or the Crusade of 1239–1241*. This came after the death of al-Kamil in 1238 and quarrels amongst his heirs over the Ayyubid throne. Crusaders deliberated on whether to attack Egypt or Damascus and decided to first attack Ascalon and Gaza and then turn to Damascus. Taking the chance of Muslim division, they mounted an attack in November 1239 and were defeated in Gaza, with their leaders either captured or killed, while some managed to escape. Al-Nasir Dawud son of al-Mu'azzam marched from Kerek and

took back Jerusalem in November/December 1239 without much difficulty as the city was largely undefended. Internal struggles over the Ayyubid throne brought the crusaders back in the picture to make a bargain for themselves. They managed to regain most of the land they lost to Salah al-Din including Jerusalem through diplomacy and playing between Ayyubid factions in 1241 (Runciman, 1995, vol.3: 211-219; Burgtorf, 2006: 309-311). Al-Aqsa Mosque enclave was back in Christian hands unlike the earlier arrangement with Fredrick II, and the holy city stayed in crusader hands for another few years before being taken back by al-Salih Ayyub of Egypt with the help of the Khawarizmis in July/ August 1244 (Runciman, 1995, vol.3: 223-225). This time it was to stay and continued to be in Muslim hands for another seven centuries to come until European forces led by the British occupied the holy city in December 1917.

The Crusaders were soon gathering in Acre for another assault on Egypt, this time with the support of the Ayyubid of Damascus. They fought the Ayyubid of Egypt outside Gaza and were completely destroyed by the army of al-Salih Ayyub and the Khawarizmies with most of them killed or captured in the greatest loss of the crusaders since Hittin (Runciman, 1995, vol.3: 225-227). With matters in the house of Ayyub resolved more land was to be regained from the crusades. Help was sought from the west warning them if reinforcements were not sent the whole kingdom would perish.

Further Crusades

The defeat of the crusade and the loss of Jerusalem meant that the situation was ripe for a new crusade and the Pope calling for it in July 1245. King Louise IX was already planning for it taking three years from 1245 to prepare setting sail in August 1248, he became the sole leader of the *Seventh Crusade* as other European rulers failed to join preoccupied with internal conflicts and by another crusade into al-Andalus. Discussing the objective of this crusade, it was agreed that Egypt should be the target, as the richest and most venerable province of the Ayyubid. Louise arrived on the shores of Egypt in June 1249 and managed to capture the unde-

fended city of Damietta soon after. Again, Jerusalem was to be traded for Damietta, an offer the crusaders refused. With reinforcements arriving, Louise advanced to Cairo, and with the death of the Sultan things were going in favour of the crusades. The wife of the Sultan, Shajarat al-Durr, took matters into her hand and held the defences against the crusades until the arrival of Turanshah the son of al-Salih. Louise offered to give back Damietta in return for Jerusalem, but Turanshah, now the Sultan, refused. Then King Louise IX was defeated outside Mansurah and captured by the Ayyubids. With Damietta back to the Muslims and after paying a ransom, Louise was released and retreated to Acre. Although he had problems at home with an imminent English invasion, he decided to stay and begged for reinforcement for his crusade in a letter to the baroness of France (Runciman, 1995, vol.3: 256-274; Goldsmith, 2006: 321-324). However, no help was imminent as Louise's brothers refused to send any help from France, although King Henry III of England was preparing with his subjects a crusade in 1250, he asked the Pope to postpone his expedition. As no official reinforcements were set out to leave from Europe, the public particularly in France in hearing of their king's capture and predicaments launched what become known as *the Shepherds' Crusade*. It was an unofficial crusade of poor shepherds and peasants with the aim of aiding their king. Commencing in spring 1251, armed shepherds travelling in bands gathering recruits, led by their charismatic leader "Master of Hungary" met with the king's mother to express their intent to come to the aid of her son. They held meetings across the country denouncing the Pope and clergy for not doing enough and preaching a crusade against other Christians, namely against King Conrad in 1251. Thus, they became involved in anticlerical violence, killing priests turning the crusade into a rebellious mob, before being clamped down with their leader and many of his followers executed or hanged (Runciman, 1995, vol.3: 279; Dickson, 2006: 1093-1094).

Louise with no support coming from the west turned to the east, and with the power struggle between the new emerging power in Cairo, the Mamluks, and the Ayyubids in Damascus, he tried to gain Jerusalem back through aligning himself with one against the other. However, the interception of the Caliph in Baghdad brought an end to such plans. Thus,

Louise turned to the Assassins, struck an alliance with them, and tried to do the same with the Mongols where he was unsuccessful. His mother's death and unrest in France forced him to return home in 1254 after concluding a truce with the Ayyubid for two years and a half (Runciman, 1995, vol.3: 275-281).

With the rise of the Mamluks in the region, a small crusade set forth from Europe, known as the *Crusade of Odo of Burgundy*. The count of Nevers in France took a group of fifty knights to the Holy Land in the autumn of 1265. He assisted in defending the city of Acre against the Mamluk Sultan Baybars in June 1266 and died soon after (Paviot, 2006: 897). Again, to aid against the Mamluk Sultanate, the *Crusade of 1267* was launched upon the appeals of the Pope to support the Kingdom of Jerusalem. Response to this crusade was poor across Germany, however in the Upper Rhine region of France it had considerable success with hundreds heeding to the call and departing in spring 1267 and reaching Acre soon after. However, they mostly returned within the course of a couple of years (1269–1270). This was followed by the *Crusade of James I of Aragon*, King of Aragon, Mallorca, Valencia and count of Barcelona, in 1269. Although he attempted to launch a crusade in 1245/1246 and in 1260 but only in September 1269 his campaign was undertaken. He had close to a thousand knights and thousands of soldiers and mercenaries to travel in a large fleet. Only part of the campaign was able to reach Acre, as bad weather was to blame for the return of the king. Those who reached the Holy Land on hearing of the king's return went back home, while others stayed to defend Acre against the Mamluk before returning home in early 1270 (Runciman, 1995, vol.3: 330-331; Jaspert, 2006: 651).

With the Mamluk Sultanate growing stronger and attempting to eradicate crusader presence in the East, as Sultan Baybars was capturing crusader towns and fortification, and threatening the capital of the Kingdom of Jerusalem, Acre, a new crusade was launched through North Africa. *The Crusade of Louis IX of France to Tunis* in 1270 was his second crusade following the failure of his previous crusade; he continued his connection with the Holy Land through sending money to support a small number of troops he left behind (Runciman, 1995, vol.3: 290). This crusade came after the plea of

the Pope Clement IV for a new crusade in 1266; Louise informed the Pope secretly that he would undertake the crusade. Nearly 10,000 people would take this expedition, and with financial support of the church, the ships set sail in July 1270. To the surprise of most, they sailed to North Africa, landed unopposed, seized the city of Carthage within a week, and waited to attack the city of Tunis. However due to illnesses that struck the army and the death of the king, this episode was doomed to fail. It is said that the last words of Louise on his deathbed were “Jerusalem, Jerusalem”, the city he never saw (Runciman, 1995, vol.3: 290-292). Even after the arrival of the king’s brother, who took the reins of this crusade, there were little chance that the crusade can continue through North Africa to the Holy Land. He was forced to withdraw as his army was weakened by the diseases and reached an agreement with the Muslims in October 1270. Ten day later Lord Edward of England, who was to join this crusade arrived in Tunisia late and left together to Sicily where plans to take the fleet to Syria in the coming spring. However, a storm destroyed the fleet and killed a thousand men. Only Lord Edward was able to continue to the Holy Land (Runciman, 1995, vol.3: 290-292; Goldsmith, 2006: 318-321).

The *Crusade of the Lord Edward*, later King Edward I, continued after wintering in Sicily following the failure of the expedition into North Africa. He reached Acre in May 1271, followed by reinforced led by a few French lords, and also his brother Edmond joined him a few months later. Edwards stayed in the Holy Land for a year with around 1000 of his men, attempting to coordinate with the Mongols action against the Mamluks. He participated in repelling an attack by Sultan Baybars on Acre in December 1271 and following an assassination attempt against him, he returned to England in September 1272 as his father was also ill (Runciman, 1995, vol.3: 335-338; Tyerman, 2006: 317-318). This was the last crusade to reach the Holy Land and ended with a ten-year treaty with the Mamluks in May 1272. The new Pope Gregory X, who had accompanied Edward to the Holy Land, attempted to revive the crusading spirit amongst Europeans. His appeal to everyone across Europe was circulated as far as Finland and Iceland and possibly Greenland but fell on deaf ears. No response to the plea of the Pope showed that the public saw the crusade itself to have become debased. In addition, the papacy was giving the same rewards for

crusades closer to home besides corruptions that created a distrust between them and the people. It seemed clear to the crusaders in the east, that no new campaigns were going to come from Europe anytime soon but were hoping instead that the Mongols would destroy the Muslims. The crusaders in Acre wrote to King Edward in 1273 asking him when his next crusade would take place as he had promised to prepare a larger crusade, he responded that neither he nor the Pope have deceived plans on this. The Pope however summoned a council in 1274 and the pressing invitations sent to the monarch of Europe were largely ignored or declined. Thus, only discussions about a new crusade took place, two years later King Philip III of France and Rudolph of Hapsburg prepared for a crusade, however it did not materialise and with the death of the Pope in 1276, no crusade was likely to leave (Runciman, 1995, vol.3: 338-341, 346).

The Mamluk Sultanate now with the aggressions of the crusaders and with no western intervention were able to pursue their goal to clear out the crusader's outposts from the region and regain much of Muslim lands and have been successful in that. Alone in the reign of Sultan Baybars, before which the crusader dominion extended along the Syrian coastline from Gaza to Cilicia, was now reduced only to a few cities, upon his death in 1277 the crusaders rejoiced. The Frankish colonies in the Holy Land and Syria however were falling one by one (Runciman, 1995, vol.3: 347-348, 351, 387). There were attempts in early 1280 to ally with the Mongols who promised to send an army of 100,000 the following year to Syria and plea to King Edward to send his crusade. With no response and no imminent arrival of the Mongols, a new ten-year truce was signed with Sultan Qalawun in May/July 1281. This gave Qalawun the chance to continue his campaigns against the Mongols. With the conversion of the Mongol leader Tekuder first to Christianity and then to Islam in 1282 and signing a treaty with the Sultan, the Mongol threat was at bay, at least for the moment. Changes in the Mongol leadership and through Christian lobbying, the idea of urging a new crusade was brought back to the forefront. The Ilkhan sent an embassy in 1285 and 1287 to the west and although well received there was no solid promise or definite date given by the Pope or the monarchs, as the spirit of the crusade was clearly declining. Another attempt in 1289 with an envoy carrying letters to the Pope and kings of

France and England urging joint action, and suggesting the arrival of the Europeans in early 1291 to Damascus and if so Jerusalem will be captured by the Mongols and given to them. The Pope recommended and encouraged this venture, while the kings congratulating the Ilkhanate on their Christian enterprise but without making any solid promises. Another envoy was sent again in early 1291 with two Christian Mongols and met the Pope and the King of England, and with the king immersed in internal affairs, they returned discontent. Only in northern Italy, the appeal of the Pope met with any response, from a group of peasants arriving in Acre in August 1290 upon their arrival causing havoc and riots massacring Muslim merchants in the city (Runciman, 1995, vol.3: 390, 398-402, 409-410).

Following the massacre of Muslim at the hands of the *Italian Crusade*, several embassies were exchanged with the Sultan requesting the handing over the culprits for justice. With the crusaders refusing, Sultan Qalawun took this opportunity to work on eradicating the crusaders once and for all, yet during the preparations he passed away. However, on his deathbed he entrusted his son, Al-Ashraf Khalil, to continue his campaigns. Having to delay the campaign initially as there were plots to overthrow him, he set out in March 1291 for Acre arriving a month later with a well-equipped army to lay the siege on the port city. The crusaders had sent numerous appeals to Europe that went unnoticed, with only a small number of knights arriving sent by the King of England, King of Cyprus amongst others. A month into the siege King Henry of Cyprus arrived with his army via sea to assist against the Muslims in defending the city. The Muslim however managed to break the defences of the city and the king with others fled back to Cyprus. Most of the city was in Muslim hands by 18 May 1291. With the capital of the kingdom falling, the remaining cities of Tyre, Sidon, Beirut, Haifa and Tartus followed suit and fell with its defenders abandoning them to Cyprus (Runciman, 1995, vol.3: 411-423). The Mamluk Sultanate thus brought an end to the Latin Kingdom of Jerusalem and conquered their bases, ending their presence in the region completely. Now any new invasions would not have a base in the Holy Land, they can operate from.

Desperation for new Crusades

The spirit of the crusades was nearly “extinct” in Europe and no more crusades were successful in reaching the Holy Land. Many authors have tried to arouse western feeling for a new crusade; Thaddeus of Naples published an account of the fall of Acre in 1292, pleading to the Pope and monarchs to rescue the Holy Land. Another preacher, Raymond Lull, presented the pope in 1295 with a memorandum of how to combat Islam and published a book in 1305 of his strategy; suggesting that the crusade should first expel Muslims from al-Andalus, then cross to North Africa and move along the coastal area to Tunis and then Egypt. Although King Philip of France had announced that he would launch a crusade, it was never to materialise, as his true motives were other than that. This is besides other preparations by the Templers for a crusade and King of Cyprus, all of which never materialised (Runciman, 1995, vol.3: 431-433).

It took another twenty years after the fall of Acre for a new crusade to actually commence. The *Crusade of 1309*, or the Crusade of the Poor, was a popular movement that kindled the crusading spirit in France and Germany. Pope Clement V, wanted to start a crusade with the Hospitaller Order in 1308, however masses of people came to combine their forces with the Hospitallers to regain the Holy Land, some even setting forth to the Holy Land. They could not proceed due to lack of ships and funds, and many had to return home. In 1310, the Hospitaller fleet sailed however only reaching Rhodes and consolidating their power over the Island (Dickson, 2006: 311-313). As an official crusade was being planned in 1318 was still being discussed in 1320, *The Second Shepherds' Crusade*, in 1320 commenced. People of all ages participated in what became the latest episode of an unofficial crusade, unauthorised by the Pope. They wanted to fight the “infidels” and regaining the Holy Land from them. Starting from France, the masses headed to Paris hoping that the King Philip V would lead them. They continued without official support over a period of four months, involved in anticlerical violence and civic disorder. As it turned to be the most violent of the shepherds' crusade, the Pope ordered their dispersal in June 1320 before their arrival in Avignon in southern France (Dickson, 2006: 1094-1095). With no base in the Holy Land,

the following crusader destinations were to cripple rising Muslim powers. Two crusades were sent to Smyrna, Izmir, the Smyrna Crusade in 1344 and the Crusade of Humbert II of Viennois to aid Smyrna in 1346. Both were preached by the Pope Clement VI, against the Turcoman ruler of the Aydin emirate. (Savvides, 2006: 1116-1118; Paviot, 2006: 612).

The crusaders seemed to have lost focus of the initial meaning of the crusade and no longer had the Holy Land as their direct objective; this was the case with many crusades within Europe, and also against Muslims in al-Andalus. The crusade thus became a wide concept beyond the “liberation” of the Holy Land. Although many discussions of a new crusade to take the Holy Land continued in European circles, such as Philip VI of France who rekindled the idea of the crusade around 1330 with encouragement of the Pope. A memorandum was submitted to the Papal and royal courts that detailed strategies for the new crusade; however, the initiation of a war with England meant the idea of the crusade was put on hold.

However, the titular king of Jerusalem, King of Cyprus, Peter I, took the issue to a practical level. Since young age, he has been urging a war for the Holy Land, and after being crowned he occupied Anatolian ports to safeguard shipping lanes linking Cyprus to the West from the Turks and set off for the West to instigate a crusade. One of his objectives was to raise sufficient support for the new crusade, he was successful in swaying King John II of France to his campaign. While at the same time, the Pope preached for Holy War. Peter was able also to secure financial support from King Edward III of England. The death of the French King left Peter as the leader of the expedition. Although the destination was kept secret, at the risk of tipping off the Muslims, preparations were underway with 165 ships setting sail in October 1365. Since the Third Crusade, a fleet like this had not been raised, once en route the destination was announced Alexandria in Egypt. Within days, they had occupied, sacked the city and massacred its inhabitants. The crusaders gathering the booty returned to ship ready to depart and were unwilling to face the army coming from Cairo. With only a few Cypriote troops left to defend the looted city, Peter ordered for evacuation. He was hoping once back to Cyprus they would regroup and set forth again on this quest, however, most of the crusaders

had other plans to return home. With disappointment the Pope received the news, while the King of France promising to send him an army. Peter raided the Syrian coast later and entered into negotiations with the Mamluk for the cession of the Holy Land. Travelling to the west again in 1368, on his return he was killed by his own men in early 1369. Peace was concluded with the Mamluk in 1370. This campaign concluded the last of the crusades directed for the recovery of the Holy Land (Runciman, 1995, vol.3: 441-448; Edbury, 2006: 942-943). Another crusade was born out of this same crusade, *The Crusade of Amadeus VI of Savoy* in 1366 was led against the Ottoman Turks who were threatening Eastern Europe.

Direct crusades into the Holy Land and Egypt were no longer viable, as the threat of the Ottomans further to the north had to be faced (Runciman, 1995 vol.3: 449, 452). While towards the south, threats of Muslims from North Africa to Christian maritime saw the launch of the *Mahdia or Barbary Crusade* in 1390. The Franco-Genoese crusade attacked and besieged the port city of al-Mahdia in Tunisia for nine weeks, it was abandoned after a siege of some nine weeks. This campaign managed to revive the spirit of crusade amongst the French but did not do much for advancing the crusader movement. Many of those who participated in the Mahdia crusade were known to have fought in the Nikopolis Crusade in 1396. Philippe de Mézières, an ex-chancellor of King Peter of Cyprus living in Paris, had made the driving ambition of his life to be the launch of a new crusade and sent a plea to Richard II of England for an Anglo-French crusade in 1395. He reminded the king of his ancestor's legacy and the current situation of Jerusalem and the east as well as the need to make peace with France to confront the Ottoman armies coming into Europe. His efforts failed with the King of England with only forces from France heading to join the Battle of Nicopolis (Saul, 1997).

Crusades changing course

The following crusades were aimed at the Ottomans who were gaining more land across Eastern Europe. One of the last large-scale Crusades with recruits from Western Europe and Hungary the *Nikopolis Crusade*

was defeated by the Ottoman Turks near Nikopolis in Bulgaria in 1396. In 1439 during the Council of Florence the pope received booklets on the Ottomans and the recovery of the Holy Land (Tyerman, 2019: 422-423). The *Varna Crusade* followed in 1444, to confront Ottoman expansion into Central Europe. The victory of the Ottomans ensued more victories and the eventual fall of Constantinople in 1453, with Pope Nicholas V immediately calling for a new crusade to recapture Istanbul Europeans were not that enthusiastic even with realisation now they would first need to conquer Constantinople if they were to ever take back Jerusalem. Europeans were already exhausted from internal fighting and although the situation existentially threatened them, with Pope Pius II describing the situation as “the loss of one of the two eyes of the church” (Delaney, 2011: 1, 9). Lack of enthusiasm for a new crusade showed the futility of the Christian World at the time as such calls never materialised into action.

This does not mean that the spirit or the idea had died out completely, rather nothing practicable was done, and they turned into nostalgic fancies of recovering the Holy Land (Tyerman, 2019: 424). When the Pope’s representative came to Portugal in 1457 to preach for the crusade, Affonso V. promised to maintain a twelve thousand men army for war against the Ottomans and was constantly launching crusades into North Africa and eager to send his men and spend his treasure in a crusade to the Holy Land. However, Portugal on its own could not take back Jerusalem or Istanbul, as other western powers refused to move, he was content with his crusades in Africa (Beazley, 1911: 299-300). Indeed, Prince Henry the Navigator partially financed Portuguese sailors through the funds for the Order of Christ. Eager to take back Jerusalem into Christian hands and being motivated by his “zeal for God, by the desire for alliance with the Eastern Christians, by an eagerness to know how far the power of the ‘infidel’ existed, by the wish to convert people to Christianity, and by the desire to fight the Moors.” (Delaney, 2011: 34).

Within the centuries after Salah al-Din liberated the Holy Land, close to thirty crusades were launched with some achieving their goal partially, while others failing completely. The focus clearly shifted from directly taking the Holy Land to Egypt and North Africa and even closer to home,

al-Andalus and Eastern Europe. In 1482 Pope Sixtus IV explicitly equated the Granada campaign in al-Andalus with the crusades in the Holy Land (Tyerman, 2019: 430). The spirit of the crusade might have seemed to have become extinct but its flame was being reignited at a slower pace in later centuries.

Columbus's Crusade through the Americas

The idea of crusading and taking the Holy land was still somewhat alive in western imagination particularly following the success of the Reconquista in al-Andalus and the ending of Muslim presence there with the fall of Granada in 1492 (Hamdani, 1979: 39). This crusade was to be promoted by Christopher Columbus, who set out to the Americas to gather gold to sponsor a new crusade for taking the Holy Land. This might seem bizarre at first as it is known that Columbus discovered America by coincidence, however his personal memoirs show that his expeditions were to finance a new crusade to Jerusalem. He was determined to “save” and deliver Jerusalem from the Muslims, as a precondition to the “Second Coming” of Christ after the conversion of all peoples to Christianity and the re-conquest of Jerusalem. He was aware of Prince Henry's endeavours and about the desire to conquer the Holy Land, and this became entwined with his personal life (Delaney, 2011: 34). He had a strategy for his endeavours: 1) contacting the pro-Christian Mongol Grand Khan in the East to bring Christians of the east and west for the common goal of recovering Jerusalem. 2) Using resources from the discovered lands to finance the expedition. 3) Capitalising on the force of his messianic personality as prophesied by St. Jerome and Abbot Joachim. Through which Jerusalem will be liberated and opening the region again to the crusades and colonisation (Hamdani, 1979: 40). Through finding a new route to the East, and to join forces with the pro-Christian Grand Khan against the Muslims was the purpose of the journey westwards. He arrived in another continent where the Khan was not present, thus he could not forge the joint strategy for taking back Jerusalem, now it could be taken through direct attacks with the resources and gold from the new lands (Hamdani, 1979: 43).

Columbus was rather clear on the subject, he wrote in his journal entry on December 1492, during his first voyage whilst in the Caribbean, that his men “*would have found the gold mine and the spicery, and those things in such quantity that the sovereigns, before three years [are over], will undertake and prepare to go conquer the Holy Sepulchre; for thus I urged Your Highnesses to spend all the profits of this my enterprise on the conquest of Jerusalem*” (Delaney, 2006: 261; Delaney, 2011: 109). It seems to him initially that he needed three years to achieve his goal, however, in a later letter to King Ferdinand and Queen Isabela dated 4 March 1493 he modified the time needed: “*within seven years I shall give Your Highnesses enough money to pay for 5,000 knights and 50,000-foot soldiers for the conquest of Jerusalem—the ultimate goal behind your decision to undertake this enterprise.*” (Delaney, 2011: 115). This leaves no doubt that as he clearly states that his main objective from these expeditions was to find enough gold for a crusade to the Holy Land, with evidence that the Catholic Sovereigns sharing the same aim. There are proofs that this was the objective prior to the departure of Columbus on his expedition and also afterwards (Hamdani, 1979: 44).

Columbus never stopped trying to persuade European actors to take action, ten years later, capitalising on the Papacy who had kept on promoting a crusade for the Holy Land. Pope Alexander VI had asked European countries to unite for a new crusade in March 1500, Columbus wrote to him in February 1502. In his letter, he reiterated that his voyage was undertaken to obtain gold to restore the Holy Sepulchre to the Holy Church. He adds that he had already sent 120 quintals (about 100 pounds) of gold to the sovereigns and was certain that he would find at least that much in the next five years. With this gold an army amounting of “100,000-foot soldiers and 10,000 cavalries” would be assembled (Delaney, 2011: 197). This, if it were to materialise would constitute a large army, similar or superseding early crusades, and would be able to threaten the declining Mamluk Sultanate in the Holy Land. In another letter, written on 7 July 1503 addressed to the Sovereigns, Columbus mentions the reconquest of Jerusalem: “Jerusalem and Mount Sion are to be rebuilt by the hand of a Christian.” (Delaney, 2006: 266).

Columbus wrote a “Book of Prophecies”, which was a collection of earlier prophecies about the coming of a Spanish Messianic figure who would

accomplish the conquest of Jerusalem and the conversion of the world to Christianity (Hamdani, 1979: 44). In the *Libro*, “Prophecies of the Future, The Last Days”, he tells of prophecies on the restoration of God’s Holy city and Mount Zion, in it are the most explicit expression of quest of Columbus to liberate the Holy Land. In its last chapter he starts with a letter from Genoese ambassadors to Queen Isabella and King Ferdinand, in which it was written “we did read that Joachim the Abbot of Southern Italy has foretold that he is to come from Spain who is to recover again the fortunes of Zion” (Delaney, 2011: 190, 199). He sees himself fulfilling this prophecy. He prefaced his book with a letter to the Spanish sovereigns stating, “the reason which I have for the restitution of the Holy Sepulchre to the Holy Church militant”, explaining why this project was of utmost importance and this was a “calling” from God. With his tone becoming urgent, he warns the Spanish sovereigns about the end of the world approaching in only 155 years before which Jerusalem needs to be in Christian control, the temple be rebuilt before Jesus Christ would come back with the “restorer of the House of Mt. Zion would come out of Spain”. At that time there was belief that this would be King Ferdinand, who inherited the title “King of Jerusalem” (Delaney, 2011: 199-201). King Ferdinand did not seem to share the same zeal for Jerusalem as Columbus and Queen Isabella and rather than commencing a crusade, he sent an envoy to the Mamluk Sultan to lobby him to protect the holy places.

Columbus felling despair and cheated after all he had done. He then amended his will in 1506 for his inheritors specifying a fund for the Jerusalem crusade. His passion for the conquest of Jerusalem never left him; the trust he established in the bank of St. George in Genoa he hoped would inspire future sovereigns, to undertake the crusade. Even without royal support, and once the money had multiplied and was sufficient for the purpose, he instructed his son and inheritors to gather a great force and go forth in the crusade (Delaney, 2011: 180, 230, 234; Delaney, 2006: 266).

Columbus and Isabella died before this was to ever take place and as Ferdinand was approaching the end of his reign, he supposedly submitted numerous schemes to the Cortes (parliament), for the conquest of Jerusalem, but without being executed (Delaney, 2011: 248).

Decline of the Crusading spirit

The crusading desire declined after Columbus despite a few subsequent attempts. The world was indeed changing with the Ottomans continuing their successful advance into Europe on one side, they had taken Jerusalem from the Mamluk in 1517. The crusades in a sense become a more defensive crusade against the Ottomans. With Emperor Charles V invoking the crusading spirit once again during the siege of Vienna by the Ottomans in 1529. This shift in the discourse of the crusade had to shift to the threats closer to home; the crusade had already been preached against fellow Christians. The crusade for some centuries had now transformed many times with it being defined as a holy war preached against Christendom's enemies by the pope, and those enemies being both internal and external. This was particularly the case as the aim of recovering the Holy Land was becoming less possible and impractical.

Christian-Jewish Crusade

A joint Christian-Jewish initiative for the occupation of the Holy Land was presented by David Reubeni to Pope Clement VII in the early sixteenth century in March 1524 (Mustafa, 2021). The Pope who saw this as an opportunity to mobilise Jews who were in need for arms to occupy the Holy Land under European auspices wrote letters to some European monarchs to support such an endeavour, such as the King of Portugal (Mustafa, 2021: 105-106). This maybe the first time such an initiative was put forward for a colonialist settler Jewish state through relocating Jews to settle with European support. Although this did not materialise, it was the template that was followed a few centuries later by Theodore Herzl and succeeded with European support (Mustafa, 2021).

Crusades changing tides

It was becoming more obvious that the idea of crusading had practically run its course, people were growing more distrustful of the church and calls for crusades were viewed as both being manipulative and a method

for raising crusade taxes for the church and state. Crusading also being associated with Catholicism, and with challenges to the Catholic establishment and the rise of Protestantism, crusading lost its appeal, yet another colonialist project was on the rise. With the English association in endorsing the crusades ending during the reign of Henry VIII. The crusading spirit survived only as part of the ideals of the elites and some monarchs (Saul, 1997).

Reformist Christian rejected the ideology of the crusade and its practices, yet they condoned it to fight the Ottomans, celebrating the crusading victory at Lepanto in 1571. Protestant had succeeded in diminishing the wide acceptance of the religious structures of traditional crusading, but not the emotional attachment (Tyerman, 2019: 422, 433, 440). Crusading ethos transferred into national holy war, meant the nationalisation of crusading. New holy landscapes within Europe were created so was a New Jerusalem (Tyerman, 2019: 436-438). Puritans on the other hand, who had crossed the ocean to the new world, to establish a “new Jerusalem” in New England to serve as a godly city. With that “Jerusalem” turn into a metaphor. With New Jerusalem, no longer was it necessary to capture the holy Jerusalem nor to launch a new crusade. Rather building a better and a New Jerusalem for Christ’s return (Delaney, 2011: 240). Yet, these religionists were to give later the issue another dimension and shift the idea into new spheres. The Holy land previously considered as the Christian Holy Land lost to the Muslims, now deemed the land where the Jews need to return to, based on prophecies of the Old Testament, and inevitable for the second coming of Christ. This had become widely accepted in England by the mid-seventeenth century particularly propagated by the Puritans, even calls and pleas to the government were presented for the shipping of Jews to the Promised Land (Sharif, 1985: 54-55).

The dynamics of the crusade faded away in Christian societies at different paces with it being retained only through literature, preaching, communal memory and visible iconography. No longer did the discourse of the crusade dominate wars with the Ottoman or intra-Christian conflict. Yet remnants of the crusaders, the Hospitallers, maintained a presence and continued to control Malta in the Mediterranean until the late eighteenth

century and individual crusaders fought under this banner for some time to come. However, generally by the seventeenth century crusading became a matter of historical curiosity and became on the margin of the European experience (Tyerman, 2019: 439-441). What it seems to have been slowly replaced by is the calls for Jews to be taken to the Holy Land.

With the retreat of the Ottomans by the end of the seventeenth century, European imperialist colonial activities on the other hand were at the rise with different powers competing to make more territorial gains further afield. The French Revolution followed by Napoleon Bonaparte's campaign into Egypt and the Holy Land in 1798–1799 led to enthusiasm of reviving the crusade and renewing interest in the crusading past (Tyerman, 2019: 447). As Napoleon was secular in his endeavours, he expelled the last remnants of the Hospitaller crusaders from Malta in 1798, but his campaign was to ignite matters into a new direction for the Holy Land.

Napoleon's Jewish colony

Napoleon was the first European monarch to occupy Egypt and reach the Holy Land after many centuries of attempts to do so. The idea of making Egypt a colony for France had been under discussion for a few decades before Napoleon occupied it, where François Baron de Tott went in 1777 on a secret mission to Syria to determine the feasibility of this endeavour (James, 2003: 151). Keeping the destination, a secret, Napoleon sailed with a large fleet with tens of thousands of soldiers. The proclaimed aim was defending French interests and establish scientific enterprise in the east and end British monopoly in the Indian subcontinent. After capturing Malta, he set forth to Egypt and arrived in Alexandria in 1 July 1798. He wanted that his capture of Egypt to be different from the crusades and proclaimed that he had not come to destroy Islam, rather he came to liberate them from the Mamluk tyrants, he emphasised that he respects Islam, the Quran, and the prophet besides being a friend with the Ottoman Sultan (Zouberi, 2015: 47-49). A proclamation published in Arabic on 7 July 1798, detailed the reasons for the invasion and what is expected from the Egyptians was circulated, within the text it claims that the French were

actually “Muslims” and unlike Christians, the French believe in only one God rather than in a Trinity! (Cole, 2007: 30-31). After taking Alexandria he marched to Cairo immediately and managed to defeat the Egyptian armies at a number of battles before taking Cairo within the month of July and taking control of Egypt. Napoleon, played the role of a Muslim sultan, order a parade for the Mawlid (Birthday of the Prophet), at which “The French artillery saluted Muhammad”, he dressed in Arab clothing and declared himself the protector of all the religions. He was granted the title “Ali-Bonaparte”, after the fourth Caliph of Islam, Ali ibn Abi Talib (Cole, 2007: 125-126). However, Napoleon was afraid that the general feeling amongst the people, that his campaign was another crusade and was adamant to distance himself from this and not to fall into the same mistake of the ninth crusade. Thus, he tried to persuade Imams to mention his name in the Friday Khutbah (sermon) to grant him legitimacy as their “*Muslim*” ruler and requesting the imams instruct people to obey the state. However, Napoleon had not announced his Islam outright, he claimed that what he and his soldiers believed was close to Islam and cannot become fully Muslim due to circumcision and wine (Cole, 2007: 127-128). He continued to use as part of his strategy Islamic rhetoric for his propaganda, and in search for legitimacy wrote to the Sharif of Makkah of the measures taken to preserve the mosques of Makkah and Madinah and parading the Hajj caravans (Cole, 2007: 130-132). However, this deception did not last long, with the Egyptians mounting their first revolt in October which was violently crushed.

Napoleon then organised an offensive against the Ottomans in the Holy Land, although no crusader rhetoric was used, he brought about a new dimension to exploit the Jewish minority for his own gains. As he set off, he was hoping for quick victory that by the time his letter had reached France he would have already conquered Jerusalem; an hour before setting off on 10 February 1799 he wrote: “*When you read this letter, it is possible that I might be on the ruins of the city of Solomon*” (Hertz, 2018: 8). On route from Egypt, he occupied El-Arish then laid siege onto Jaffa in early March 1799 which fell only days later after heavy bombardment, where besides the thousands killed, the French executed of prisoners and much of the inhabitants, including Palestinian Muslims, Christians and Jews.

Moving further north, he laid siege onto Acre for two months from March 1799 before his planned march onto Jerusalem.

The idea of bringing the Jews to the Holy Land and establishing an entity for them emerged officially in the form of a call while Napoleon was encamped at the shores of Acre. He called Jews to come and reclaim Palestine to re-establish ancient Jerusalem, as the “*Rightful heirs of Palestine*” (Ould-Mey, 2003: 597, 601; Dowty, 2014: 4; Strathern, 2009: 353). This proclamation was clearly part of Napoleon’s propaganda to win over Jews on his side, particularly those defending the city with the Ottomans. Moreover, the idea of a pro-French Jewish “colony” in “Jerusalem” was published in spring 1799 by Laus de Boissy in the *Decade Philosophique* (Philosophical Weekly), stating:

“...to receive and welcome the Jews at Jerusalem would perhaps be a means to make them more useful and happier. The Jews, dispersed in three parts of the world, could, in forming a flourishing colony there, also powerfully aid the colonization of Egypt by the French... Rich in capital, they can offer it to those who restore to them their original territory... The conqueror of Egypt knows so well how to evaluate men that he will never mistake the advantage that he can draw from this people, in the execution of his vast designs” (Cole, 2007: 220).

On the other hand, the declaration of Napoleon was published in some newspapers such as the *Paris Montour Universel*, on 22 May 1799, asserting:

“Bonaparte has published a proclamation in which he invites all the Jews of Asia and Africa to gather under his flag in order to re-establish the ancient Jerusalem. He has already given arms to a great number, and their battalions threaten Aleppo.”

A year earlier, an article was published in *Ami des Lois*, a leading French pro-government newspaper in Paris, on 8 June 1798 covering the entire front page of the newspaper, it urged Jews of the world to cooperate with the French government to “re-establish the empire of Jerusalem”. It suggested that the French state would assist in reinstating the Jews as a nation.

It is argued that this was likely part of the French propaganda linked to the expedition into Egypt which sailed only a couple of weeks earlier. However earlier articles published in France carry most of the elements of this article, in a sense the idea of creating a Jewish client state in Palestine under French auspices (Popkin, 1981: 113-116).

Some researchers cast doubt on the authenticity or the seriousness of these assertions, however a few letters were found about such discussion; some being dated to February 1799 before Napoleon set forth on his military of the Holy Land. One letter was written by Thomas Corbet, an Irishman and a devout protestant who was serving in the French army. The letter was addressed to Napoleon's patron Paul Barras and the leader of the French Directory (government). The letter proposed calling a few Jewish delegates who are respected within the Jewish community and address them: *"You are scattered over all the surface of die earth, nowhere as a nation, vilified, degraded by bigoted governments and insulted by die populaces ..."*. Coupled with their interest in being a nation again, they would show interest to *"see their land freed from the Turks, just as Egypt had been liberated from the Turks"* and invite them to join the French army (Schwarzfuchs, 1979: 24-25). The letter now housed in the National Library in Jerusalem, makes a clear recommendation to Napoleon on the matter; *"I recommend you, Napoleon, to call on the Jewish people to join your conquest in the East, to your mission to conquer the land of Israel"*. A subsequent letter, although contested, from Napoleon to the Jews dating 20 April 1799 proclaiming that the Jews: *"Israelites, France offers you at this very time, and contrary to all expectations, Israel's patrimony... to take over that which has been conquered, and with that nation's [France's] warranty and support, to remain master of it to maintain it against all comers... Hasten!, Now is the moment"* (Schwarzfuchs, 1979: 24-25; Kobler, 1976: 55-57). Although this letter already makes the assumption that Jerusalem was taken and the French army would march to Damascus, it could have been part of the propaganda that Napoleon was infamous for.

With all that is said about the genuineness of such a promise, the idea of it was in circulation around the time Napoleon invaded the Holy Land. This information seems to have already been acquired by the Ottomans

even before Napoleon had set foot in Palestine. Ahmet Cevdet Pasha in his History mentions the matter; that during the year 1212AH/1798 it was heard “from the mouth of a Jew, it was understood from printed and published official declaration that Jews from all over had been invited to agree on establishing a Jewish government in Kudüs-ü Şerif/ Jerusalem.” (Cevdet Paşa, 1892, vol.6: 282; Hertz, 2018).¹ This is confirmed from the Russian Archive, where the Russian Emperor Paul I. writes a letter after receiving news from his Ambassador in Istanbul of the French occupation of Alexandria. The letter written dated 18 August 1798 is rather fascinating as it clearly mentions Napoleon intending to create a “Jewish Republic” in the Holy Land.

“I have today received news of the conquest of Alexandria by the French and the intentions of their commander Bonaparte to expand his actions in the regions subordinate to the Sublime Porte, including Mecca, Medina and Jerusalem. In this last place, he intends to restore the Jewish Republic.” (Hertz, 2021).

Many newspapers across Europe covered this news, and such propaganda of endorsing the establishment of a Jewish state by non-Jews would have instigated, one would assume, Jewish nationalism at a large scale, but it took another century before this was to materialise. There was no substantial response from the Jewish community to his call. Napoleon was unable to rally Jews nor Muslim support for his schemes against the Ottomans. However, the idea of “restoring” the Jews into Palestine, was much better rallied around only a few decades later, as the situation became much more viable for such a vision to become a reality (Dowty, 2014:4; El-Awaisi, 2019: 13). The reason for Napoleon being unable to rally sufficient Jewish support, maybe either due to their satisfaction of their situation under the Ottomans or fear of a backlash if Napoleon fails. Anyhow, Jews were seen as a pawn that the French imperialist can control

1 “Fransız İhtilali'nin âsar-ı garibesinden biri dahi budur ki, bu esnada bir Yahudi ağzından bir beyanname kaleme alınarak tabı ve neşir ile Kudüs-ü Şerifte bir Yahudi hükümeti teşkil olunmak üzere her tarafta olan Yahudiler, ittifaka devlet olunmuştur. (Zehiy tasavvur-u bâtil, zehiy hayal-i muhal)”.
بو ائتاده بر یهودی آغزندن بر بیاننامه قالمه الله رق طبع و نشر ایله هر طرفده اولان یهودیلر قدس شریفده بر یهود حکومتی تشکیل (اولنمق اوزره هر طرفده اولات یهودیلر اتقاقه دعوت اولنمشدر. (زهی تصور باطل زهی خیال محال)

and be useful for their project as well as consolidating the French in Egypt and when they go beyond. The same can be said for the way he perceived Muslims whom he tried to win over by pretending to Muslim, or his attitude towards the Druze whom he made a similar proclamation to that of the Jews, that he would make them into an independent nation. Napoleon's failure in stirring up anti-Ottoman sentiments maybe as the ideas of nationalism were still not ripe in these communities in the East (El-Awaisi and Yiğit, 2020: 14).

Seeds of Zionism fused with Colonialism

Napoleon's call constituted the first seed of modern Jewish nationalism that constructed Jews to be useful to European imperialism which was to bear fruit a century later as the situation was to become more viable for such reality. Napoleon would never give up this dream and on his return during the Council of State convened 16 August 1800 he is famously quoted to have said: *"by declaring myself to be Muslim that I established myself in Egypt.... If I governed a nation of Jews, I would re-establish the Temple of Solomon"* (Caiani, 2021: 14), he does not stop there, the idea would be repeated again during his reign but without any practicable outcome. In 1806 he gathered 96 Jewish Deputies at Paris, at his international Jewish conference and Grand Sanhedrin, to discuss solutions to the Jewish question in Europe. The idea of the creation of Jewish state was reported from the meeting in the Scots Magazine; *"It is rumoured that he proposes to rebuild the Temple at Jerusalem and re-establish the Jewish Hierarchy and Government in all their ancient splendour in the Holy Land, to which he will invite that people from all the nations of the earth"* (The Scots Magazine, 1806: 942-943; El-Awaisi, 2019: 15).

Yet, what the expedition of Napoleon had attained was renewing interest in the crusading past and reigniting memories of the crusades reflected in the growth of orientalism in Europe (Tyerman, 2019: 447; Hillenbrand, 2004: 202), this is besides arousing British official interest in Palestine (Kayyali, 1990: 22). This was to take a new form in the era of colonisation, as it instigated in the European mind the idea of bringing the Holy Land

under their control once again, Napoleon was so close to achieving this. Britain which was instrumental in reducing French influence by allying with the Ottomans then championed this cause both religiously and politically for the next century. Just as Napoleon wanted to exploit the Jews for his own ends, the Jews were seen as a tool for Britain to gain a foothold in the region.

British penetration started with evangelical protestant groups, who had no or little representation in the region. They were advocating the idea of “restoring” Jews in Palestine embedded with the apocalyptic belief in the “Second Coming” of Christ, which was gaining prominence in the west. British institutions were established, in the beginning of the nineteenth century, with the idea of converting Jews to Christianity and taking them to Palestine, such as the London Jews Society (the London Society for Promoting Christianity Amongst the Jews) in 1809 which established a Palestine Fund in 1825 to encourage its activity. This was followed by practicable steps during the reign of Muhammad Ali Pasha where they were successful in lobbying for the establishment of a British Consulate in Jerusalem in 1838, which was a milestone in the creation of a British presence and opening the door for more foreign consulates in the Holy City. The consulate allowed Britain to exercise its influence both politically and giving cover to their religious, educational and colonialist initiatives and activities. Other western powers would emulate Britain, causing rivalry between them, particularly over control of Christian holy sites in Jerusalem, leading to the Crimean War (1853-1856) (El-Awaisi and Yiğit, 2020).

The British wished to extend their sphere of influence, thus through its consulate it extends protection to the Jews to create a stronger foothold in the Holy Land. Numerous schemes were put forward in Europe for establishing a European protectorate or a small autonomous Christian state or a separate province in Palestine from the late 1830's. The British had their own scheme, they even tried to lobby the Ottomans to allow Jewish migration, although not successful, it consolidated the foundation for the idea of a client-state. The idea was ripe in British circles and across sections of British society filtered to the masses on numerous grounds, appealing to the colonial interests as well as theological apocalyptic prospects. With

the occupation of Egypt in 1882, this reality was becoming more feasible (El-Awaisi, 2019: 23-24).

Also, when nationalism penetrated Jewish consciousness and through Jewish nationalist movements that culminated in the First Zionist Congress in Basel in 1897 was it possible to gather the Jews around the idea of a nation and a homeland. Championed by Theodore Herzl, advocating that Jews should establish their own national home, preferably in Palestine, was a necessity. Thus, by placing the Jews as the driving force, this idea was to progress amidst Jewish communities. Trying to persuade the Ottomans to relinquish Palestine to the Jews, Herzl failed, and the project was to advance in Britain. Aligning Zionist endeavours with British strategic war interest meant that both would benefit from such an alliance. The British played on numerous fronts, manipulating Arab nationalism for its gains against the Ottomans, dividing spheres of influence with the French, through the Sykes-Picot agreement. The British had already implicitly promised Palestine to the Arabs through the Hussein-McMahon agreement, on the other hand, through their agreement with the French Palestine would be internationalised. In fact, the British double crossed the Arabs and the French before promising Palestine to the Jews (Habeeb and Stefanini, 2017).

The alliance between the Jewish Zionist movement and Britain was indeed culminated with the Balfour Declaration. Moreover, many Jews were against the idea of Zionism from the outset and opposed it. British Government minister at the time Edwin Samuel Montagu considered it an anti-Semitic policy and opposed it together with 45 prominent British Jews (Habeeb and Stefanini, 2017: 8, 34). In reality the British wanted Palestine for themselves and clearly the Zionists were a useful tool in its endeavour; indeed *“had there been no Zionists in those days the British would have had to invent them”* (Vereté, 1970: 50).

The Balfour declaration was the last step in a long line of continuous work and initiatives from the beginning of the nineteenth century to the time the declaration was granted. This included numerous British Christian-Zionist Restorationist Projects, from the consular of Jerusalem, to the scheme of Laurence Oliphant and the work of the Palestine Explo-

ration Fund. Besides other western initiatives and schemes that made it eventually possible with the occupation of Jerusalem in December 1917. The declaration itself cannot be regarded as solely a British scheme, rather a western one, as it was endorsed by most western powers of the time and even proceeded five months earlier by a French declaration of sympathy for the development of Jewish colonization in Palestine. The Balfour declaration's text although contested by the only Jew in the British cabinet, was approved and endorsed before it issues by the American, French and Italian governments, as well as expression sympathy for it from the Catholic Pope (El-Awaisi, 2019).

The Last Crusades

The British imperialists succeeded where others failed. Following centuries of western attempts to reoccupy the Holy Land, Britain succeeded on take advantage of the situation when it was ripe. Exploiting both Jewish and Arab nationalism as well as other imperialist powers in achieving its goal. The British establishment although influenced by the idea of the 'restoration of Jews' as a prelude to the coming of the Messiah, tried to keep a distance from such propaganda and officially focus on its imperialist goals. To Britain, the Jews were seen as a useful tool in the hands of imperialist powers, both for trade and military support in the region, as well as fulfilling the biblical prophecies (El-Awaisi and Yiğit, 2020: 15).

The British entered Jerusalem after the Ottomans surrender in fear of the destruction of the holy city. Allenby was accompanied by the commanders of the French and Italian detachments, the heads of the political missions, and the Military Attachés of France, Italy, and America. Entering the city on 11 December 1917, through Jaffa gate, he was received by guards representing England, Scotland, Ireland, Wales, Australia, New Zealand, India, France, and Italy (Horne and Austin, 1923: 416). Officially Britain implemented Napoleon's tactics of deception to achieve its goals; it stressed in official dispatches that the Crusading theme should be suppressed, at least explicitly. Yet a slip of the tongue by General Allenby, not reported by western sources, angered the Mufti of Jerusalem, who walked

out of the ceremony. Allenby proclaimed, according to Arabic sources, “*Today the wars of the Crusades have ended*” (Salih, 1997: 22). Yet in trying to contain a Muslim backlash, it was announced that they will safeguard Muslim holy sites and that al-Aqsa Mosque (Mosque of Umar) and will be placed under exclusive Muslim administration with Indian Muslim soldiers guarding the Mosque (Bar-Yosef, 2001: 98, 102). This propaganda was aimed for Muslim audience, while at home the propaganda of the crusading ethos was rather strong (Bar-Yosef, 2001: 103-105).

Historiography of World War I into the East clearly evokes that British soldier motivated themselves by seeing their campaign against the Ottomans a crusade against Islam. With the idea of a crusade resonating deep with many of General Allenby’s men, many contemporary accounts refer to the British campaign into Palestine as a crusade (Kitchen, 2010). Arriving in the holy city in December 1917 the British did not shy away from evoking the crusading past although officially they were told not to engage in crusading rhetoric out of fear of a Muslim backlash (Bar-Yosef, 2001). The neo-crusading ethos was reflected in British media coverage of Allenby’s entry to the holy city; *the Times* newspaper on 11 December 1917 talked about the liberation of the city from oppressive Turkish rule. While the *New York Herald* went with a headline “*Jerusalem is rescued by British after 673 years of Moslem rule*”. This occupation was portrayed more vividly in powerful imagery in *Punch* magazine, depicting King Richard, the Lion Heart, looking onto Jerusalem, caption, “*the Last Crusade*” and “*My Dream Comes True!*”. Another depiction showed Allenby returning in 1919 dressed as a crusading knight and being welcomed by Britannia (Kitchen, 2010: 144-146). Even before taking the Holy Land publications of cartoon invoking the crusading spirit was evident; The Northampton Independent published a cartoon in April 1917, portraying a British soldier extending to shake the hands of a crusader in the Holy Land, captioned “*History Repeated after Eight Centuries*” (Kitchen, 2010: 146-147). This rhetoric illustrates the connection between the crusade and the British “liberation” of Jerusalem in its imperialist mind.

Zionism the heir of the Crusades

As crusader spirit for the regaining the Holy Land for Christians dwindled away, it was replaced by Christian and much later Jewish Zionism. Both were born out of Crusader residue in Western societies, combining the reconquest of the Holy Land with apocalyptic belief in restoring the Jews to Palestine as a prelude to Jesus's "Second Coming". It would also bring about a solution to the Jewish problem in Europe, in actual fact many of those prompting the "restoration" of the Jews were anti-Semitic (El-Awaisi, 2019).

Britain during its thirty years of occupying the Holy Land had set up the ground for the establishment of the Zionist state. The mandate system was tailored to suit the needs of the Zionist project contrary to British pledges to the Palestinians. Allowing mass Jewish migration changing the demographics of Palestine, allocating fertile lands for the establishment of colonies to allow domination and ultimately the conquest of the land (Khalidi, 2020: 39). As the British were preparing to leave in 1948, the Zionist did not need to start from scratch, already an apparatus had been functioning under the British guidance for decades. All that remained was to obtain sovereignty over the land and officially announce the establishment of the state. In actual fact this happened on the same day the British forces withdrew from Palestine on 15 May 1948, with the ethnic cleansing of Palestine beginning while the British were still there. By the end of the war, Zionists expelled 720,000 Palestinians from their homes and controlled 78% of mandatory Palestine by force (Khalidi, 2020: 58, 72).

Since its establishment, the Zionist state, similar to that of the crusader state, enjoyed the support of the west. In actual fact Israel presents itself as a western outpost in the region. Emphasising the special relationship between Israel and the West, through adapting their cultural practices (such as democracy). As well as emphasising its military role in protecting western interests in the region. The Zionist state also capitalises on the historical conflict between Western and Muslim civilisations (Asali, 1992: 57-58). Thus, in a sense, "*Zionism is the heir - albeit illegitimate - of the Crusader movement*" (Asali, 1992: 57).

Zionist scholars have in turn paid much attention to crusader studies and have conducted much research on the topic, in order to avoid its mistakes and thus escape its fate (Asali, 1992: 48, 58). One of the downfalls of the Crusader state was its reliance on Arab farmers, something Zionists insisting on relaying only on Jewish farmers from before the establishment of their state (Asali, 1992: 51). With shortage in cheap labour, they have in recent years turned to Asia, Eastern Europe and Africa to fill the gap and not to rely on Palestinians (Ellman and Laacher, 2003). Another cause of the downfall of the crusade was internal political divisions, intellectual stagnation and scientific backwardness. The Zionist state has been successful in the last two, but recent years have shown more and more divisions growing amongst its communities and political factions, with minimal cohesion amongst its groups (Asali, 1992: 52, 55), as seen in the latest elections.

The Zionist state has also learnt from the experience of the crusade that one of its downfalls was the unification of Muslims in Egypt, Greater Syria and beyond. Thus, much studied into the development of military and political unity under Nur al-Din and Salah al-Din have been done (Asali, 1992: 50). In order to avoid the same fate, Israel with the west has played neighbouring countries and struck deals with them individually, so such unity never materialises. In recent years it had gone beyond its close neighbours to the Gulf and North Africa, signing normalisation agreements with them, so that they are not a threat to "Israel". However, the fragility of these states, particularly following the "Arab Spring", shows that their demise would be the end of Israel itself. This is since Israel's regional hegemony rest on the up keeping of undemocratic Arab regimes that suppress any action for the liberation of Palestine (Khalidi, 2020: 247, 254).

All in all, Israel as a settler colonialist state in the region, is trying its best to learn from a previous example so it does not fall into the same mistakes. However, fear of this prompted ex-prime mister Netanyahu in 2017 to express his worry that "Israel" may not live beyond a century; as the Hasmonean kingdom only survived for 80 years. He added that he is "*working to ensure that modern Israel will surpass that mark and reach its 100th birthday*" but it must cope with future security threats. This is

a theme reoccurring by many Zionist writers, one fearing the demise of friendly neighbouring Arab governments would bring an end to Israel (al-Khateeb, 2020: 22-25). Western governmental support for “Israel” is still strong and it is not surprising that they continue to support Israel politically, financially and militarily. American support for the Zionist state took a new leap with the moving of their Embassy to Jerusalem at the centenary of Balfour’s declaration, and the announcement of the “Deal of the Century”, showing continuity in the Western imperialist mind over the colonisation of the Holy Land (El-Awaisi and Yiğit, 2020: 16).

Conclusion

The history of Bayt al-Maqdis took a new course from the time the first crusader set foot in the Holy Land that still impacts it today. The creation of the Latin Kingdom of Jerusalem maybe regarded as the first colonial European society. However, like the Zionist state today, it could not survive in the heart of the Muslim World without continuous reinforcement and enormous support from the west. Although trying to fit in the new environment and establishing itself and creating alliances with other powers, and in spite of all the assistance it received, the Latin Kingdom could not survive a century in Jerusalem.

Between the eleventh and fifteenth centuries around thirty crusades have been launched with the ultimate aim of capturing the holy city from Muslims or consolidating the crusader kingdom. With the exception of the first and sixth crusade, all have failed to achieve their said objective. The spirit of the crusade was diminishing as the spirit of Jihad was growing and numerous appeals to Europe for reinforcement against Salah al-Din went unnoticed led to the fall of the Kingdom. The fall of Jerusalem put Christians to shame and stained the hearts of European Christians. Consequently, numerous crusades were launched, and during the thirteenth century alone fifteen crusades were initiated, none of which were effective. They succeeded in extending the crusader presence with the continuous reinforcements until the Mamluk annihilated the crusader kingdom from Acre and coastal areas in 1292.

There was a strategic shift in the initial target of the crusades and the idea of crusading was expanded to the enemies of the Pope, whether Muslim or other. Although major crusades direct into the Holy Land by the end of the fourteenth century were no longer viable and the rise of the Ottomans, yet the idea of retrieving the Holy Land never left western imagination and would be revived over and over again. The persistence of the crusading spirit had been evident through to the sixteenth century and the final attempt to raise a crusade for the Holy Land by Columbus.

With the crusading ethos losing appeal particularly after reformist Christians rejected its ideological base, Jews were to become part of the new equation. Commencing with a call for a joint Christian-Jewish crusade that then transformed into the idea of the “restoration of the Jews” to Palestine as a prelude to the Second Coming of Christ. This became the trend for the coming centuries, with the exception of Napoleon who saw the Jews as a useful tool to control the region, calling them to join forces with him to re-establish ancient Jerusalem and its temple. The seeds planted by the French were capitalised on by the British at the turn of the century with numerous attempts to create a foothold in the region, Britain became the protector of the Jews. Its organisations and consecutive governments aimed to further the matter and with the birth of Jewish Zionism, prospects were becoming more attainable.

Indeed, the ideas of Zionism did not steam from Jewish circles, rather it was an influence of a long tradition of Christian Zionism, that together with the rise of nationalism led to the birth of the Jewish Zionist movement. After which a formal alliance was to be forged with the Zionist movement and soon after these dreams were brought into reality. With the establishment of the state of Israel, Zionism thus became the heir of the Crusader movement.

The prophecies that created the Zionist state are still not fulfilled, although Jews were brought to Palestine, a state was established for them over 78% of Palestine, after a few decades occupying the rest of Palestine and even beyond. Yet, the Messiah has not yet returned, and the Christian apocalyptic scenario has not been fulfilled. What is left within this grand project is the destruction of al-Aqsa Mosque compound and the building

of a Jewish Temple over its site, something both Christian Zionist and Jewish radicals want to push forward in forcing God's hand to Armageddon. For both groups the Messiah cannot return until this happens, placing al-Aqsa Mosque at centre stage as the focus of their apocalyptic desire. Indeed, the similarities between both the crusader state and the Zionist state are too many to recount. But will the Zionist state cease to exist, like the former, before World War III breaks out?

Bibliography

Abu-Munshar, Maher. (2010). "Fātimids, Crusaders and the Fall of Islamic Jerusalem: Foes or Allies?", *Al-Masāq*, Vol.22. 45-56.

Al-Khateeb, Kamal. (2020). *Irhasat Zawal al-Ihtilal al-Israili*. Istanbul: Dar al-Asala.

Andrea, Alfred J. and Madden, Thomas F. (2006). "Fourth Crusade (1202–1204)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 449-457.

Asali, Ziad J. (1992). "Zionist Studies of the Crusade Movement", *Arab Studies Quarterly*, Vol. 14, No. 1, pp. 45–59.

Bar-Yosef, Eitan. (2005). *The Holy Land in English Culture 1799-1917: Palestine and the Question of Orientalism*. Oxford: Oxford University Press.

Beazley, C. Raymond. (1911). *Prince Henry the Navigator the Hero of Portugal and of Modern Discovery 1394-1460 A.D.* New York: The Knickerbocker Press.

Burgtorf, Jochen (2006). "Crusade of 1239–1241", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 309-311.

Caiani, Ambrogio A. (2021). *To Kidnap a Pope: Napoleon and Pius VII*. New heaven and London: Yale University Press.

Cevdet Paşa, Ahmet. (1309/1892) *Tarih-i Cevdet, tertib-i cedid*. Istanbul: Dersaadet Matbaa-i Osmaniye.

Cole, Juan R. (2007). *Napoleon in Egypt: Invading the Middle East*. New York: Palgrave Macmillan.

Delaney, Carol. (2006). "Columbus's ultimate goal: Jerusalem." *Comparative Studies in Society and History*, Vol.48 No.2: 260-292.

Delaney, Carol. (2011). *Columbus and the Quest for Jerusalem: How Religion Drove the Voyages that Led to America*. New York: Free Press.

Dickson, Gary. (2006). "Children's Crusade (1212)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 242-244.

Dickson, Gary. (2006). "Crusade of 1309", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 311-313.

Dickson, Gary. (2006). "First Shepherds' Crusade (1251)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 1093-1095.

Dowty, A. (2014), "Prelude to the Arab–Israel Conflict: European Penetration of Nineteenth-century Ottoman Palestine", *Contemporary Review of the Middle East*, Vol. 1, No. 1, pp. 3-24.

Edbury, Peter W. (2006). "Peter I of Cyprus (1329–1369)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 942-943.

Edgington, Susan B. (2006). "Bohemund I of Antioch", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 175-176.

El-Awaisi, Khalid & Yiğit, Emine (2020). "Early Foreign Penetration in the Holy Land during the Late Ottoman Period: The Role of Britain". *Journal of Islamicjerusalem Studies*, Vol.20, No.1, pp. 1-18.

El-Awaisi, Khalid. (2019). "The Origins of the Idea of Establishing a 'Zionist Client-State' in Islamicjerusalem". *Journal of Al-Tamaddun*, Vol.14, No.1, pp.13–26.

Ellman, Michael, and Laacher, Smain (2003). *Migrant workers in Israel – A contemporary form of slavery*. Copenhagen and Paris: Euro-Mediterranean Human Rights Network & International Federation for Human Rights.

Goldsmith, Linda (2006). "Crusade of Louis IX to the East (1248–1254)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 318-324.

Habeeb, Sameh and Stefanini, Pietro (2017). *Giving Away Other People's Land: The Making of the Balfour Declaration*. London: Palestinian Return Centre.

Hamdani, Abbas. (1979). "Columbus and the Recovery of Jerusalem", *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 99, No. 1, pp. 39-48.

Hertz, Allen. (2018). *Neglected Ottoman-Turkish Source Confirms Napoleon issued a Proclamation to the Jews*. Published on ResearchGate. DOI: 10.13140/RG.2.2.30761.85600. https://www.researchgate.net/publication/327034732_Neglected_Ottoman-Turkish_Source_Confirms_Napoleon_issued_a_Proclamation_to_the_Jews (15.08.2021)

Hertz, Allen (2021). *Jews, Napoleon and the Ottoman Empire: the 1797-9 Proclamations to the Jews (2021 edition)*, <http://www.allen-zhertz.com/2018/05/jews-napoleon-and-ottoman-empire-1797-9.html> (15.08.2021)

Horne, Charles F. and Austin, Walter F. (1923). *Source Records of the Great War*, Vol. V. USA: National Alumni.

James, T. G. H. (2003). "Napoleon and Egyptology: Britain's Debt to French Enterprise", *Enlightening the British: Knowledge, Discovery and the Museum in the Eighteenth Century*. London: British Museum Press.

Jaspert, Nikolas. (2006). "James I of Aragon (1208–1276)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 650-651.

Kayyali, Abdul-Wahab. (1977). "Zionism and Imperialism: The Historical Origins." *Journal of Palestine Studies* Vol.6, No.3: 98-112.

Khalidi, Rashid (2020). *The Hundred Years' War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance, 1917–2017*. New York: Metropolitan Books.

Kitchen, James E. (2010). "Khaki crusaders': crusading rhetoric and the British Imperial soldier during the Egypt and Palestine campaigns, 1916–18", *First World War Studies*, Vol.1, No.2, pp.141-160.

Kobler, Franz. (1976). *Napoleon and the Jews*. New York: Schocken Books.

Madden, Thomas F. (2006). "Crusade of 1122–1124", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 308.

Mulinder, Alec. (2006). "Crusade of 1101", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 304-307.

Murray, Alan V. (2006). *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio.

Mustafa, Mustafa W. (2021). *Yawmiyat David Reubeni 1520-1525: Awal Muhawalat Tahaluf bayn al-Jamat al-Yahudiyah wal-Gharb li-Ihtilal Filistin*. Istanbul: Dar al-Usool Al-Elmiyah.

Nicholson, Helen J. (2006). "Third Crusade (1189–1192)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 1174-1181.

Ould-Mey, Mohameden. (2003). "The Non-Jewish Origin of Zionism", *International Journal of the Humanities: Annual Review*, Vol.1, No.1, pp. 591-610.

Paviot, Jacques. (2006). "Humbert II of Viennois (1312–1355)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 612.

Paviot, Jacques. (2006). "Odo of Burgundy (d. 1266)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 897.

Phillips, Jonathan. (2006). "Crusade of 1129", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 308-309.

Popkin, Jeremy D. (1981). "Zionism and the Enlightenment: The 'Letter of a Jew to His Brethren'", *Jewish Social Studies*, Vol.43, No.2, pp.113-120.

Powell, James M. (2006). "Fifth Crusade (1217–1221)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 427-431.

Riley-Smith, Jonathan. (2009). *What Were the Crusades?* Basingstoke and New York: Palgrave MacMillan.

Runciman, Steven. (1995). *A History of the Crusades*. 3 volumes. Cambridge: Cambridge University Press.

Salih, Muhsin. (1997). Juhud ba'd Ulama' Filistin fi Ri'ayat al-Muqasat al-Islamiyah fi al-Quds wa-Himayatiha: 1918-1931. *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, vol.1/1, 19-46.

Samman, Khaldoun. (2015). *Clash of Modernities: The Making and Unmaking of the New Jew, Turk, and Arab and the Islamist Challenge*. New York: Routledge.

Saul, Nigel. (1997). "The Vanishing Vision: Late Medieval Crusading", *History Today*, Vol.47, No.6.

Savvides, Alexios G. C. (2006). "Smyrna Crusade (1344)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 1116-1118.

Schwarzfuchs, Simon (1979). *Napoleon, the Jews and the Sanhedrin*. London: Routledge & Kegan Paul.

Strathern, P. (2009). *Napoleon in Egypt*. New York: Bantam Books.

The Scots Magazine and Edinburgh Literary Miscellany (1806), Vol. LX-VIII. Edinburgh: Ruthven and Sons.

Tyerman, Christopher. (2006). "Crusade of the Lord Edward (1270–1272)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 317-318.

Tyerman, Christopher. (2019). *The World of the Crusades: An Illustrated History*. New Haven: Yale University Press.

Vereté, Mayir (1970). "The Balfour Declaration and its makers", *Middle Eastern Studies*, Vol.6, No.1, pp.48-76.

Weiler, Björn K. U. (2006). "Crusade of Emperor Frederick II (1227–1229)", Murray, A.V. (Ed.), *The Crusades: an encyclopaedia*. California: Abc-clio: 313-315.

Zouberi, Widad. (2015). *Hamlat Napilyon Bonabart ala Misir 1798-1801, al-Asbab wal-Nata'ij*. MA Thesis, Algeria: University Mohamed Khider Biskra.

Genişletilmiş Özet

Avrupa'da on birinci yüzyılın sonlarında başlayan Haçlı coşkusu, yüzyıllar boyunca milyonlarca Avrupalıyı Kutsal Toprakları Müslümanların elinden almak için seferber etmeye devam eden bir ruhtu.

Mescid-i Aksa'yı ele geçirmek ve kiliselerini ve Hristiyanları "özgürleştirmek" amacıyla otuzun üzerinde haçlı seferi başlatıldı, ancak çoğu zaman bunlar amaçlarına ulaşamadı. İlk Haçlı seferi, bir asır içinde Selahaddin tarafından sona erdirilen ve bir asır sonra da Memlükler tarafından varlıklarının tamamen ortadan kaldırıldığı ilk Avrupa sömürge toplumunun yaratılmasında başarılı oldu. Başka bir haçlı seferi ise Kristof Kolomb'un Amerika'dan gelen altınlarıyla İspanya'nın başlattığı haçlı seferiydi. Ancak bu da başarılı olamadı ve haçlı seferi coşkusu on altıncı yüzyılda öldü. Osmanlıların Avrupa'yı tehdit etmesiyle, artık Kudüs'ü ele geçirmek için haçlı seferi yapmıyorlardı. Ancak kıyamet senaryoları ve Yahudileri Filistin'e geri getirme fikri, Kutsal Toprakların beklentileri için büyük bir değişime işaret ediyordu.

Napolyon, kendi çıkarları için hizmet edecek bir Yahudi kolonisi kurmak için ilk resmi çağrışı yaptı, ancak hiçbir zaman gerçekleşme de İngilizler bu projeyi gerçekleştirme üstlendiler. Yüzyılı aşkın süredir başarısız olan planlar, İngilizler Filistin'i işgal etmesi ile "Haçlı Seferlerinin Sonu"nu ilan etmeyi başardılar. Ancak, yeni bir sömürge de yerleşimci devlet için planlar çoktan harekete geçmişti ve otuz yıllık İngiliz işgalinden sonra saltanat, Haçlı Seferlerinin mirasçıları olarak Siyonistlere devredildi.

Hem Haçlı Seferleri hem de Siyonist projeler, birbirinden farklı yüzyıllara sahip olmalarına rağmen, dikkate değer tarihsel rezonanslarla birden fazla açıdan birbirine benzemektedir. Hatta Siyonizm'in haçlı seferlerinin devamı veya yeni bir biçimi olduğu ve Siyonizm'in Haçlı seferlerinin mirasçısı olduğu bile iddia edilebilir. Pek çok yazar, her ikisi de batıdan gelen yabancı işgalcilerin korkunç suçlar işleyerek ve Müslüman Dünyasının kalbinde bir koloni kurarak, kaçınılmaz düşüşlerinden önce bir süre hayatta kalan bu iki tarihsel hareket arasındaki paralelliklere ortaya koydu.

Mescid-i Aksa'nın 1187'de Sultan Selahaddin tarafından kurtarılmasından bu yana, Kutsal Toprakları yeniden işgal etmek için sayısız sefer başlatıldı. Bu kampanyalar, çoğunlukla başarısız olmasına rağmen yüz-

yıllar boyunca devam etmiş gibi görünüyor ve her yüzyılda Yahudilerin denkleme dahil edilmesiyle bir değişim gerçekleşene kadar sayısız girişim veya öneri hala devam ediyor. Napolyon'un Yahudilere 1799'da Filistin'de bir devlet kurmaları için kendi komutası altına girmeleri için yaptığı resmi çağrı, Kutsal Toprakları işgal etme planlarında köklü bir değişim yarattı. Napolyon, kampanyasında ve Yahudileri seferber etmede başarısız olmasına rağmen, Batı düşüncesinde bu fikir yeniden ateşlendi ve sonunda Kutsal Toprakların İngiltere tarafından işgal edilmesine ve General Allenby'nin Aralık 1917'de kutsal şehrin içinde yaptığı zafer konuşmasında ilan ettiği gibi Haçlı Seferlerinin sonunu ilan etmesine yol açtı. Bu tören, komuta değişikliğini veya saltanatların yeni kurulan Siyonist Harekete devredilmesini simgeliyordu. İngiltere bu konuyu pekiştirmek için ilk Filistin Yüksek Komiserliği görevinin İngiliz Yahudi Siyonist Herbert Samuel'e verildiğini duyurdu. Filistin üzerindeki otuz yıllık işgali veya sözde mandası boyunca İngiltere, Siyonist devletin kurulmasının temellerini attı. Bölgedeki Batı çıkarlarına hizmet edecek bir devlet ve birçok Siyonist, İsrail'in Güneybatı Asya'da Batı etkisinin bir ileri karakolu olduğunu ilan etti. Nitekim Mayıs 2021'de Gazze'ye yapılan son savaşta büyükelçilere ve diplomatlara hitaben yaptığı konuşmada Netanyahu, Hamas zafer kazanırsa "bu hepimizin yenilgisidir" dedi ve bu devletin sadece kendi çıkarlarını değil, diğer güçlerin çıkarlarını da temsil ettiğini yineledi.

Beytül-Makdis'in tarihi, ilk Haçlı'nın Kutsal Topraklara ayak bastığı andan itibaren yeni bir seyir izlemiştir ve bugün hala olayları etkilemektedir. Latin Kudüs Krallığı'nın yaratılması belki de ilk sömürge Avrupa toplumu olarak kabul edilebilir. Ancak bugünkü Siyonist devlet gibi, Batı'dan sürekli takviye ve muazzam destek olmasa Müslüman Dünyasının kalbinde varlığını sürdüremezdi. Nitekim Latin Krallığı, yeni ortama uyum sağlamaya çalışmasına, diğer güçlerle ittifaklar kurmasına ve aldığı tüm yardımlara rağmen Kudüs'te bir asır ayakta kalamadı.

On birinci ve on beşinci yüzyıllar arasında, nihai amacı kutsal şehri Müslümanlardan almak veya Haçlı krallığını sağlamlaştırmak amacıyla yaklaşık otuz haçlı seferi başlatıldı. Birinci ve altıncı haçlı seferleri dışında hepsi söz konusu amaçlarına ulaşamadı. Ancak buraları kontrol etme fikri de Batının aklından hiçbir dönemde çıkmadı.

Özellikle reformist Hristiyanlar onun ideolojik temelini reddettikten sonra Haçlı inancının cazibesini kaybetmesiyle birlikte, Yahudiler yeni denklemin bir parçası haline gelecekti. Mesih'in İkinci Gelişine bir giriş olarak, daha sonra Filistin'e "Yahudilerin restorasyonu" fikrine dönüşen ortak bir Hristiyan-Yahudi haçlı seferi çağrısı ile başlıyor. Bu, Yahudileri bölgeyi kontrol etmek için yararlı bir araç olarak gören ve eski Kudüs'ü ve tapınağını yeniden kurmak için onunla güçlerini birleştirmeye çağıran Napolyon dışında, önümüzdeki yüzyıllar için bir trend haline geldi. Bu noktadan sonra da Fransızlar tarafından ekilen tohumlar, yüzyılın başında İngilizler tarafından sürdürülerek, bölgede bir dayanak oluşturmak için sayısız girişimde bulunarak, Yahudilerin koruyucusu haline geldi. Örgütleri ve ardışık hükümetler konuyu ilerletmeyi amaçladı ve Yahudi Siyonizm'inin doğuşuyla birlikte beklentiler daha ulaşılabilir hale geldi. Bundan sonra ise bir Hristiyan Siyonizm geleneği gelişti ve Siyonizm, Haçlı hareketinin mirasçısı oldu.

Yahudiler Filistin'e getirilse de Siyonist devleti yaratan kehanetler hala yerine getirilmedi. Filistinliler aşama aşama kendi topraklarından çıkarılarak bir devlet kuruldu ancak onlara göre Hristiyan kıyamet senaryosu gerçekleşmedi. Bu büyük projeden geriye kalan, Mescid-i Aksa'nın yerleşkesinin yıkılması ve yerine bir Yahudi Tapınağının inşa edilmesidir ki bu hem Hristiyan Siyonistlerin hem de Yahudi radikallerin Tanrı'nın elini Armagedon'a zorlamak için yerine getirmek istediği bir şeydir. Her iki grup için de Mesih, bu gerçekleşene kadar geri dönemez ve bu yüzden Mescid-i Aksa'yı kıyamet arzularının odak noktası olarak merkeze yerleştirirler. Gerçekten de hem Haçlı devleti hem de Siyonist devlet arasındaki benzerlikler sayılamayacak kadar çoktur ve bu makale buna dair bilgileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Editöre Mektup

FİLİSTİN SORUNUNUN ADALETİ ZAMANLA DEĞİŞMEYECEK FİLİSTİN HALKI NE PAHASINA OLURSA OLSUN ULUSAL HAKLARINDAN VAZGEÇMEYECEK

Dr. Faid Mustafa

Filistin Devleti'nin T.C. Büyükelçisi

30 Ekim 1991 tarihinde İspanya'nın başkenti Madrid'de, o dönemdeki ABD ve Sovyetler Birliği'nin himayesinde, geniş bir uluslararası katılıma sahip, uluslararası bir konferans olarak düzenlenen ve amacı Orta Doğu'ya barışı getirmek ve Filistin Sorununu tüm yönleriyle çözmek olan Madrid Barış Konferansı'nın otuzuncu yıldönümü, ekim ayında gerçekleştirilecek.

Konferansın geniş uluslararası katılımlarla düzenlenmesi sonucu Filistin halkımızın yükselen emelleri ve umutları, ne yazık ki hayal kırıklığına uğrayarak sonraki yıllarda işgal devleti İsrail tarafından işgalleri derinleştirmek ve daha fazla Filistin toprağı üzerinde kontrol sağlamak için sözde “barış süreci” denilen bu siyasi süreçle birlikte korkunç bir şekilde istismar edildi.

Bu makaleye atıf için: Mustafa, Faid. (2021). Filistin Sorununun Adaleti Zamanla Değişmeyecek Filistin Halkı Ne Pahasına Olursa Olsun Ulusal Haklarından Vazgeçmeyecek, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 230-234.

13 Eylül 1993'te Filistin ve İsrail arasında, Madrid Barış Konferansını tamamlamak amacıyla, Filistin Ulusal Yönetimi'nin kurulacağı beş yıllık bir süre için barış anlaşmasından ziyade geçici bir anlaşma olan "Oslo Barış Anlaşması" imzalandı. Buna göre, Filistin topraklarında Filistin Ulusal Yönetimi'nin kurulacağı beş yıllık bir süre ve bu beş yıl boyunca nihai çözümün tüm detayları ve konuları üzerinde anlaşmak için maraton müzakereleri gerçekleştirilecek- Kudüs, sınırlar, mülteciler, yerleşimler, su- ve başkentleri Kudüs olan Filistin halkının bağımsız bir Filistin Devleti kurulması hakkını öngören uluslararası meşruiyet kararları ve onaylanmış referansları uygulanacaktır.

Filistinliler, bunun geçici bir anlaşma olduğu ve ileride yapılacak olan eksikliklerin nihai anlaşmalarda ele alınabileceği düşüncesiyle bu anlaşmayı güçlükle kabul etti; ancak İsrail, bu geçici anlaşmayı nihai bir anlaşmaya dönüştürmeyi ve ömrünü süresiz olarak uzatmayı başından beri planlıyordu, ki bu, İsrail'in önceki tüm hükümetleri ve şimdiki hükümeti tarafından da halen uygulanmakta.

İşgal devleti İsrail, 1993'teki Oslo Anlaşmasından bugüne kadar kaçmaya devam etti ve bununla da yetinmeyen tüm İsrail ardışık hükümetleri, birçok bahaneyle iki devletli çözümü reddettiklerini ifade ettiler. Bu hükümetler, barışı baltalamak ve Filistin halkını yok etmek için işgal altındaki topraklarımızda ilhak ve yerleşim operasyonlarını sürdürdüler, Doğu Kudüs şehrinin kimliğini ve karakterini zorla değiştirdiler, devletimizin başkentinde ırkçı yasalar çıkardılar ve kuşatmalarla Gazze Şeridi'ni anavatanından ve dünyadan izole etmekte. Bununla da yetinmeyip ekonomimizi durdurup, mallarımızı çalıp kaynaklarımızı yağmaladılar, böylece tüm siyasi, ekonomik ve güvenlik anlaşmalarını ihlal ettiler.

Uluslararası hukuk, uluslararası sistemin mihenk taşıdır; tekrarı ve çarpıtmayı hoş görmez. İsrail'i kanunların üzerinde bir devlet olarak ele almak, İsrail'i kanunsuz bir devlet olarak hareket etmeye devam etmeye teşvik ediyor. İsrail'in topraklarımıza, varlığımıza ve geleceğimize yönelik bu saldırganlığına son vermek için uluslararası toplumun sorumluluklarını üstlenmesinin, Filistin halkını koruyan ve 1967'den bu yana başkenti Doğu Kudüs olan topraklarında kendi kaderini tayin etmesinin, özgürlük ve bağımsızlık haklarını kullanmalarını sağlayacak pratik önlemler alma-

nın, iki devletli çözüme inanan ve İsrail Devletini tanıyan dünya ülkelerinin 1967 sınırlarında başkenti Doğu Kudüs olan Filistin devletini tanımalarının zamanı gelmiştir.

Filistin halkının da diğer milletler gibi bağımsız ve egemen bir devlete sahip olmak, 1948'de yurtlarından sürülen mültecilerin ve evlatlarının acılarına son vermek hakkı değil mi? Çağımızın en uzun askeri işgaline son vermenin zamanı hala gelmedi mi?

Biden başkanlığındaki mevcut ABD yönetimi, Trump başkanlığındaki bir önceki ABD yönetiminin Filistin meselesine ilişkin politikalarının bıraktığı ölümcül ve feci hataları düzeltme fırsatına sahip; fakat geçtiğimiz yıllarda, Trump başkanlığındaki bir önceki ABD yönetimi uluslararası hukuku ihlal etmeyi sürdürdü. İşgal altındaki Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerine ilişkin tutumları da dahil olmak üzere dürüst bir arabulucu olmaya uygun olmadığını teyit etti. Doğu Kudüs de dahil olmak üzere, dünyadaki Filistinli mültecilerle ilgilenen UNRWA'nın çalışmalarını sona erdirmeye girişimlerine ek olarak, uluslararası hukuku ve Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak görme ve büyükelçiliklerini oraya taşıma kararını ihlal etmediğini dikkate alarak, Filistin halkı ve liderliğini büyük Amerikan baskılarına maruz bırakan, Filistin liderliği ve Başkan Mahmud Abbas başta olmak üzere tüm yelpazedeki Filistinliler tarafından reddedilen yüzyılın yıkıcı anlaşmasını Filistin davası için dayatma girişimlerinin yanı sıra, bizi bu anlaşmayı kabul etmeye zorlamak amacıyla kapsamlı Amerikan yaptırımları. Ancak Filistin liderliğinin tutumu, Kudüs'ün satılık olmadığı ve Filistin halkının ulusal haklarının pazarlığa açık olmadığı yönündeydi, hala da öyle.

1967 sınırlarında uluslararası meşruiyet ve iki devletli çözüme dayalı adil bir barışa ulaşmak için elimizi halen uzatmaktayız. Hiçbir zaman müzakerelere gitmeyi reddetmedik, barış girişimimizi Şubat 2018'de, uluslararası bir konferansın toplanmasını ve her iki tarafa da yardımcı olacak uluslararası birçok mekanizmanın oluşturulmasını talep ettiğimiz uluslararası meşruiyet referanslarına uygun olarak adil ve kapsamlı bir barışın sağlanması için tüm daimi statü sorunlarının çözülmesi ve üzerinde mutabık kalınanların belirli bir süre içinde uygulanmasının garanti edilmesi için müzakerelerde Güvenlik Konseyi'ne gerekli belgeleri sunduk.

Onlarca yıllık hayal kırıklığına rağmen, uluslararası hukuka saygı duyan ve onun uygulanmasını sağlayan uluslararası bir sisteme yönelik inancımız devam etmekte ve Filistin Devleti, kurumlarımızı güçlendirmek, barış kültürünü yaymak ve başta kadınlar ve gençler olmak üzere halkımızı güçlendirmek için uluslararası hukukun üstünlüğünü güçlendirmeye yönelik tüm çabalara katılmaya devam edecektir.

Öte yandan, milli kurumlarımızı ve devletimizin temel direklerini inşa etmeye devam edeceğiz ve yakın gelecekte düzenlemeye çalıştığımız seçimlerle topraklarımızı ve halkımızı birleştirmeye yönelik çabalarımızı seçimler bitene kadar sürdüreceğiz. Tek otorite, tek kanun, tek meşru silah olacak ve sadece İsrail'in ve Filistin halkının düşmanlarının menfaatine olan bu bölünme sona erecektir.

Filistin halkı yok olmayacak, baskı ve adaletsizliği kabul etmeyecek ve halkımız, topraklarımızın ve halkımızın sömürgeci işgaline ve kendi kaderini tayin hakkı da dahil olmak üzere vazgeçilmez haklarımızın inkarına karşı meşru mücadelesini sürdürecektir. Köklü barış ve hoşgörü kültürünü terk etmeyecek, bölgemizde ve dünyada terörle mücadele için çalışmaya devam edeceğiz.

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik son zamanlardaki vahşi saldırıları, İsrail'in Kudüs şehrinin çeşitli mahallelerinde gerçekleştirdiği etnik temizlik politikaları ve mübarek Mescid-i Aksa'nın maruz kaldığı mükerrer mükerrer saldırılar ve sürekli hedef alınması, gerçekleri gözler önüne sermektedir.

Filistin halkının haklı davasının ve açık şikayetlerinin bu saldırganlık sırasında dünyanın çeşitli ülkelerinde ve şehirlerinde, tüm kıtalara yayılan bu küresel gösteriler, dünyadaki özgür ve şerefli insanlardan hala son derece güçlü bir destek gördüğünü ispat etmiştir.

Yetmiş üç yılı aşkın bir süreden beri Filistin halkı birçok musibet ve belalar yaşadı. Tarihlerini, vatanlarını, kutsallıklarını savunmak için kendilerini feda ettiler, acı çektiler, yerlerinden edildiler, sabrettiler, mücadele ettiler, tutuklandılar, şehit oldular; ancak bu, halkımızı mücadeleden ve değişmez değerlerinden alıkoyamadı. Sorunumuzu çözmek için uluslararası meşruiyeti ve uluslararası hukuku bir kural olarak kabul ettik ve tüm nihai statü sorunlarına bir çözüme ulaşmanın bir yolu olarak müzakereleri,

diyalogu, siyasi eylemi ve barışçıl halk direnişini kabul ederek bir barış anlaşmasına yol açtık; bu durum bağımsızlığa yol açacak, işgali ve çatışmayı sona erdirecektir.

Uluslararası hukuka ve uluslararası hukuka bağlılıklarını vurgulayan devletlere Filistin'i destekleyen bu tutumları için en içten teşekkürlerimizi sunar, tüm uluslararası toplumu yasal sorumlulukları doğrultusunda İsrail'in yarattığı yasadışı durumu tanımamaya çağırırız. Doğu Kudüs de dahil olmak üzere işgal altındaki Filistin Devleti'ndeki politika ve prosedürleri, bu durumu sürdürecektir destek ve yardımı sağlamamak ve işgalci gücün toprakları ile işgal altındaki topraklar arasında ayırım yapmak ve hesap verilebilirliği sağlamaktır.

Filistin halkıyla dayanışma içerisinde olan ve bunu her fırsatta çekinmeden dile getiren, halkın meşru mücadelesine destek verip en karanlık zamanlarda en şiddetli krizlerle karşı karşıya kalırken kararlılıklarını ve sebatlarını vurgulayan tüm ülke, hükümet, kuruluş ve halklara en içten teşekkürlerimizi ve takdirlerimizi sunuyoruz. Özellikle dost Türkiye Cumhuriyeti'ne, Filistin halkına ve halkın özgürlük ve bağımsızlık haklarına yönelik kararlı duruşlarından dolayı bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a, Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na ve Büyük Millet Meclisi'ne, ardından tüm siyasi partilere ve sivil toplum kuruluşlarına, halkımızın haklı davasına gösterdikleri anlayış ve destek için çok teşekkür ediyoruz. Büyük, özgür ve kardeş Türk halkı Filistin halkına yabancı değildir. Aynı hayalleri ve özlemleri paylaştığımız, adaletsizliğin ve sömürgecinin reddedildiği; adalete dayalı, bir arada yaşama özgürlüğümüzün olduğu bir dünyada, Filistin ve Türk halkı olarak 400 yılı aşkın bir süre Osmanlı'nın çatısı altında birlikte yaşadık ve iki ülke arasındaki işbirliği ve kardeşliğe dayalı bir gelecek için de hayata birlikte devam edeceğiz.

HAKEMLİ SDE AKADEMİ DERGİSİ

YAZIM KURALLARI

I. Genel Kurallar

Stratejik Düşünce Dergisi 2020 yılından itibaren “Hakemli Dergi” statüsünde ve yılda üç sayı (Ocak, Mayıs, Eylül) olarak yayımlanmaktadır.

Stratejik Düşünce Dergisi’ne Türkçe gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik İngilizce öz, İngilizce gönderilecek makaleler için 150-250 kelimelik Türkçe özün verilmesi gerekmektedir. Türkçe yazılan makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla İngilizce özet “Extended Summary” eklenecektir. Aynı şekilde İngilizce yazılan makaleler için makale sonuna 750 kelimedenden az olmamak kaydıyla “Genişletilmiş Özet” eklenecektir. Verilen Türkçe ve İngilizce özetler, çalışmanın amacını, yöntemini, kapsamını ve temel bulgularını kapsamalıdır.

Hangi dilde yazılmış olursa olsun yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak (3) anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir.

Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazıların uzunluğu dergi formatında 5.000-8000 sözcük arasında olmalıdır. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde Stratejik Düşünce Dergisi bütün yayın haklarına sahip olacaktır. Yayın Kurulu’nun, makale kabulü konusunda hem içerik hem de biçim bakımından nihai karar hakkı saklıdır.

Dil ve anlatım bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır. Çalışma, iyi tanımlanmış bir problematiğe dayanmalı ve başlıklar bu proble-

matikle uyumlu olmalıdır. Yararlanılan kaynaklar, çalışmanın kapsamını yansıtacak zenginlik ve yeterlikte olmalıdır.

Yazarlar tarafından sisteme yüklenen makaleler editör kurulu tarafından incelenerek makalenin değerlendirilmeye alınıp alınmamasına karar verilir.

Dergiye verilecek yazılar Yayın Kurulu'nca ilk değerlendirilme yapıldıktan sonra iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine ya da üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Yayınlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

Yazarlar unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adreslerini, telefon numaralarını, e-posta adreslerini ve ORCID (Open Researcher ve Contributor ID) numarasını bildirmelidir. (<http://orcid.org>)

Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç (1) ay içerisinde yapılarak Yayın Kurulu'na ulaştırılması gerekmektedir.

SDE Akademi Dergisi'ne gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu, yazarın e-posta aracılığıyla yazı için "basıla" verdiği kabul edilecektir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının olağanın üzerinde olması yazının geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.

Yazarlara ayrıca telif ücreti ödenmemektedir.

II. Yazım Kuralları

Yazı, word formatında, 1.5 satır aralığında, ana bölümlerinde 12 punto; dipnot, özet, kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 10 punto harf büyüklüğünde ve Times (New Roman) karakterinde yazılmalıdır.

Yazının giriş ve sonuç bölümlerine numara verilmemelidir. İzleyen bölümler yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde numaralandırılmalıdır.

III. Atıflar, Dipnot ve Kaynakça:

Metin içinde yapılacak atıflar ayrıca içinde gösterilecektir. Kaynakça da bu atıf sistemine uygun olarak hazırlanacaktır. Aşağıda farklı nitelikteki kaynakların metin içindeki atıf ve kaynakçadaki yazılış biçimleri örneklerle gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Kitap için metin içi yollama:

(Karpat, 2011:49).

Kaynakçada:

Karpat, Kemal H. (2011). Türk Siyasi Tarihi, Çev. Ceren Elitez, İstanbul: Timaş Yayınları.

Makale için metin içi yollama:

(Tanrısever, 2015:11).

Kaynakçada:

Tanrısever, Oktay. (2015). “Energy Diplomacy in an Increasingly In-terdependent and Globalizing World”, Energy and Diplomacy Journal, 1(1), s. 5-16

Editoryal yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki yollamada:

(Alpar, 2020: 273).

Kaynakçada:

Alpar, Güray. (2020), “Clifford Geertz”, Erdem, T. (Ed.), Milliyetçilik, İstanbul: Otorite: 271-281.

Kurum yayınları:

Metin içindeki yollamada:

(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994 (Ankara).

İnternet kaynakları:

Metin içindeki yollamada:

(Pınar, 2020).

Kaynakçada:

Pınar, Abuzer. (2020), “Corona Pozitif Faiz Negatif”, <https://www.sde.org.tr/abuzer-pinar/genel/corona-pozitif-faiz-negatif-kose-yazisi-16531>, (20.09.2020)

Metin içindeki yollamada:

(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:

Dışişleri Bakanlığı (2010), <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa> (16.06.2010).

Yollamalar dışındaki açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır.

İletişim Bilgileri

Adres: Stratejik Düşünce Enstitüsü

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12 Çankaya-Ankara

Yazılar Word formatında tek dosya halinde

makale@sdeakademidergisi.org mail adresine gönderilmelidir.

Tel : +90 312 473 80 45

Fax : +90 312 473 80 46

E-mail : makale@sdeakademidergisi.org

Web sitesi : www.sdeakademidergisi.org

Taranan Indexler ve Veri Tabanları
Indexes&Databases

ASOS
indeks

”ACARINDEX

Aşağı Öveçler Mah. 1330 Cad. No:12

Çankaya-Ankara

Telefon: (0312) 473 80 45

E-posta: makale@sdeakademidergisi.org

www.sdeakademidergisi.org

